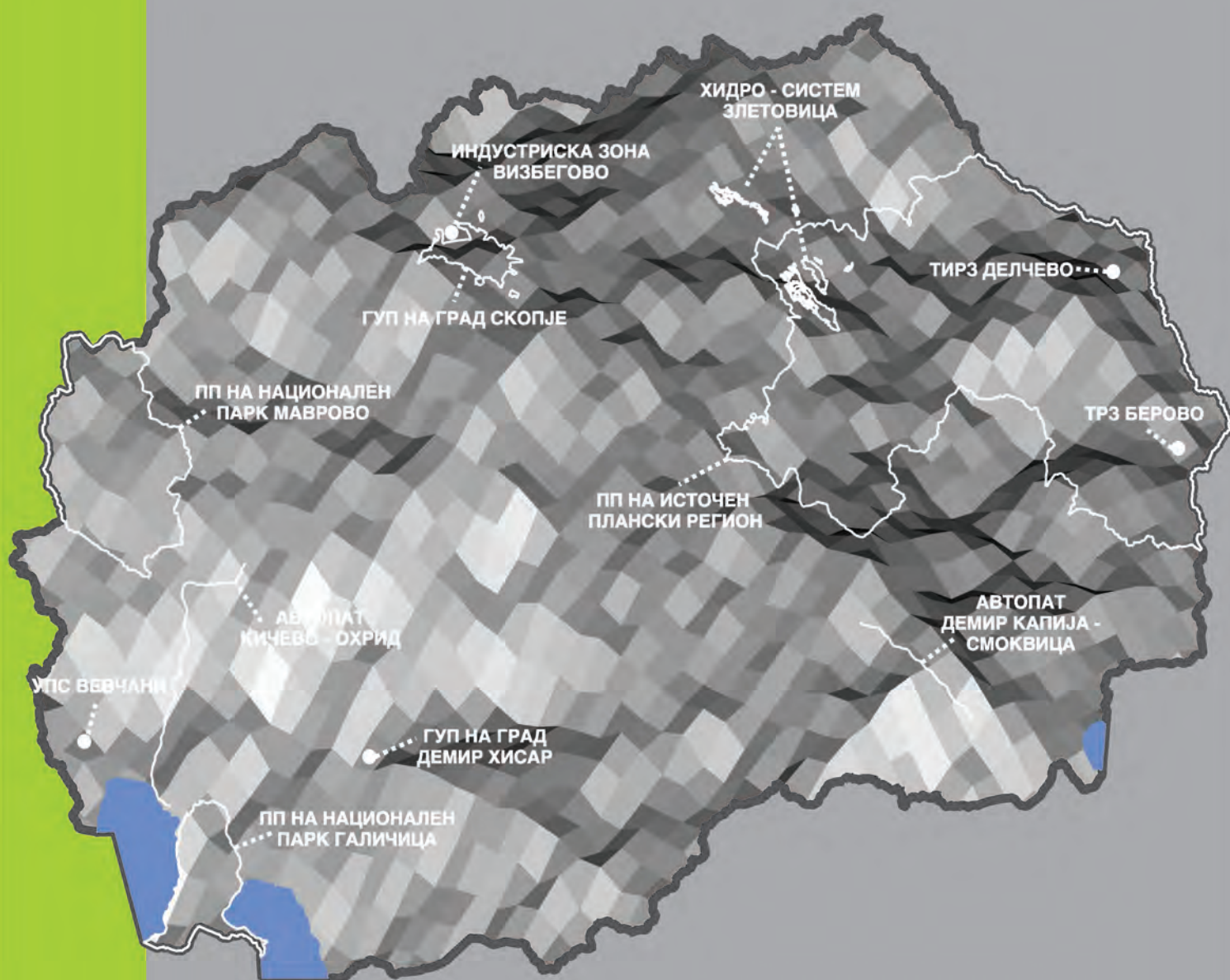

ПРОСТОРЕН ПЛАН
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
2002 - 2020

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ
ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА
ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2014 ГОДИНА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ
АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ
ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2014 ГОДИНА

НАРАЧАТЕЛ: МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА
И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

МИНИСТЕР: НУРХАН ИЗАИРИ

ИЗВРШИТЕЛ: АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

ДИРЕКТОР: ЛЈУПЧО ГЕОРГИЕВСКИ

СКОПЈЕ, 2015

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

Координатор на Годишниот извештај

М-р Соња Фурнациска, дипл.инж.арх.

АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Работен тим на Годишниот извештај

Раководител на тимот

Соња Манасова, дипл. ек.

Асистент

Мирослав Богдановски, дипл. соц. раб.

Синтезен тим

Соња Манасова, дипл. ек.

Д-р Душица Трпчевска Ангелковиќ, дипл.инж. арх.

Д-р Лидија Трпеноска - Симоновиќ, дипл. град. инж.

М-р Соња Георгиева Депинова, дипл.град. инж.

Никола Гаџовски, дипл. маш. инж.

Членови на тимот

Соња Манасова, дипл. ек.

Д-р Душица Трпчевска Ангелковиќ, дипл.инж. арх.

Д-р Лидија Трпеноска - Симоновиќ, дипл. град. инж.

М-р Соња Георгиева Депинова, дипл.град. инж.

Никола Гаџовски, дипл. маш. инж.

Благој Јанков, дипл.ел. инж.

Лидија Петковска, дипл.инж. арх.

М-р Звонко Бошев, дипл. геогр.

М-р Мелита Јанчевска, дипл. ел. инж.

М-р Христина Оџаклиеска, дипл. инж. зашт. жив. сред.

Мирослав Богдановски, дипл. соц. раб.

Весна Мирчевска Димишковска, дипл. инж. зашт. жив. сред.

Иван Арсовски, дипл.инж.арх.

М-р Маја Лукаревска, дипл.инж. арх.

Андријана Андреева, дипл. инж. арх.

Срѓан Дурлевиќ, дипл. шум. инж.

Александар Ивановски, дипл. инж. арх.

Иво Арсовски, дипл. археолог

Ана Лукиќ, дипл. инж. арх

Билјана Темелковска, дипл. инж. арх

Ана Пижула Ефкоски, дипл. инж. арх.

Содржина

Вовед	1
1. Методолошки пристап	3
2. Инструменти за спроведување на Просторниот план на Република Македонија	9
2.1. Регионални просторни планови.....	10
2.2. Услови за планирање на просторот	14
2.3. Програма за спроведување на Просторниот план на Република Македонија	15
2.4. Просторна согласност	16
3. Евидентирани промени во просторот јануари - декември 2014 година	17
3.1. Економски основи на просторниот развој.....	17
3.1.1. Економски перформанси на просторот.....	17
3.1.2. Состојби во просторниот развој на економските дејности	19
3.1.2.1. Планирани површини за стопанска намена според усвоена и во тек на изработка урбанистичка документација во 2014 година	20
3.1.2.2. Промени во просторот.....	26
3.2. Користење и заштита на природните ресурси	30
3.2.1. Земјоделско земјиште	30
3.2.2. Шуми и шумско земјиште	35
3.2.3. Минерални ресурси	40
3.2.3.1. Реонизација на рудните наоѓалишта	41
3.2.4. Водни ресурси и водостопанска инфраструктура.....	45
3.2.4.1. Водоснабдување.....	56
3.2.4.2. Одведување на отпадни води.....	56
3.2.4.3. Регулација на водотеците	57
3.2.5. Енергетски извори и енергетска инфраструктура.....	57
3.2.5.1. Обновливи извори на енергија	62
3.2.5.2. Преносна и дистрибутивна мрежа.....	63
3.2.5.3. Топлинска енергија	63
3.2.5.4. Гасоводен систем	63
3.3. Население и организација на населбите и дејностите	64
3.3.1. Демографски развој.....	64
3.3.1.1. Природно движење на населението	64
3.3.1.2. Миграции	68
3.3.1.3. Територијална дистрибуција на населението	70
3.3.2. Урбанизација и систем на населби	71
3.3.3. Уредување на селските населби и подрачја	80
3.3.4. Домување	81
3.3.4.1. Евидентирани промени во просторот според Информативни листови за јануари-декември 2014 год.	82
3.3.4.2. Евидентирани промени во просторот според податоци од АД за изградба и стопанисување со станбен и со деловен простор од значење за Републиката - Скопје за јануари-декември 2014 год.	87
3.3.4.3. Евидентирани промени во просторот според статистички податоци за 2014 год.	88
3.3.5. Јавни функции.....	89
3.3.6. Индустија	98
3.3.7. Сообраќај и врски	102
3.3.7.1. Сообраќајна инфраструктура.....	102
3.3.7.2. Комуникациски и доставни системи	112
3.3.7.2.1. Фиксна телефонија.....	113
3.3.7.2.2. Мрежа за мобилна телефонија	114

3.3.7.2.3.	Интернет	114
3.3.7.2.4.	Радиотелевизиски мрежи и сервиси.....	115
3.3.7.2.5.	Поштенска мрежа	116
3.3.8.	Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот	116
3.3.8.1.	Животна средина	116
3.3.8.2.	Природно наследство.....	124
3.3.8.3.	Културно наследство	126
3.3.8.4.	Развој на туризмот и организација на туристичките простори	131
3.3.9.	Заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи	139
3.3.9.1.	Заштита од воени разурнувања	139
3.3.9.1.1.	Основ за изградба на засолништа	140
3.3.9.2.	Заштита од природни и елементарни катастрофи.....	141
3.3.9.2.1.	Пожари	141
3.3.9.2.2.	Поплави.....	142
3.3.9.2.3.	Свлечишта и одрони	143
3.3.9.3.	Заштита од техничко-технолошки катастрофи.....	144
3.3.10.	Информациски систем за просторно планирање.....	145
4.	Европска рамка за планирање на просторот	156
5.	Анализа на остварување на Просторниот план на Република Македонија во периодот од јуни 2004 до декември 2014 година.....	161
5.1.	Економски основи на просторниот развој.....	161
5.1.1.	Просторна организација на економските дејности.....	165
5.1.2.	Осврт на периодот 2011 - 2014 година	169
5.2.	Користење и заштита на природните ресурси	171
5.2.1.	Земјоделско земјиште	171
5.2.1.1.	Осврт на периодот 2011 - 2014 година	174
5.2.2.	Шуми и шумско земјиште	176
5.2.2.1.	Осврт на периодот 2011 - 2014 година	178
5.2.3.	Минерални ресурси	178
5.2.3.1.	Осврт на периодот 2011 - 2014 година	190
5.2.4.	Водни ресурси и водостопанска инфраструктура.....	190
5.2.4.1.	Акумулации.....	190
5.2.4.2.	Системи за наводнување	193
5.2.4.3.	Водоснабдување	193
5.2.4.4.	Заштита на водите.....	197
5.2.4.5.	Осврт на периодот 2011-2014 година	200
5.2.5.	Енергетика и енергетска инфраструктура	202
5.2.5.1.	Енергетски извори.....	206
5.2.5.2.	Осврт на периодот 2011-2014 година	208
5.3.	Население и организација на населбите и дејностите.....	210
5.3.1.	Демографски развој.....	210
5.3.1.1.	Осврт на периодот 2011-2014 година	214
5.3.2.	Урбанизација и систем на населби	216
5.3.2.1.	Осврт на периодот 2011 - 2014 година	218
5.3.3.	Уредување на селските населби и подрачја	220
5.3.3.1.	Осврт на периодот 2011-2014 година	220
5.3.4.	Домување	224
5.3.4.1.	Обем на станбениот фонд	224
5.3.4.2.	Основни показатели на стандардот на домување	225
5.3.4.3.	Осврт на периодот 2011-2014 година	227
5.3.5.	Јавни функции.....	227
5.3.5.1.	Образовна дејност	228
5.3.5.2.	Социјална заштита	230

5.3.5.3.	Дејности на културата.....	231
5.3.5.4.	Осврт на периодот 2011-2014 година	233
5.3.5.4.1.	Образовна дејност.....	233
5.3.5.4.2.	Здравствена дејност	234
5.3.5.4.3.	Социјална заштита.....	235
5.3.5.4.4.	Дејности на културата	237
5.3.5.4.5.	Спорт и рекреација.....	237
5.3.6.	Развој и разместеност на индустријата	238
5.3.6.1.	Осврт на периодот 2011-2014 година	242
5.4.	Сообраќај и врски	244
5.4.1.	Сообраќајна инфраструктура.....	244
5.4.1.1.	Осврт на периодот 2011-2014 година	250
5.4.2.	Комуникациски и доставни системи	251
5.4.2.1.	Фиксна телефонија	251
5.4.2.2.	Мобилна телефонија	251
5.4.2.3.	Интернет мрежа	252
5.4.2.4.	Радиотелевизиски мрежи и сервиси	252
5.4.2.5.	Поштенска мрежа	254
5.4.2.6.	Осврт на периодот 2011-2014 година	255
5.5.	Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот	256
5.5.1.	Животната средина	256
5.5.1.1.	Осврт на периодот 2011-2014 година	260
5.5.2.	Природно наследство.....	262
5.5.2.1.	Осврт на периодот 2011-2014 година	270
5.5.3.	Заштита на културното наследство.....	271
5.5.3.1.	Осврт на периодот 2011-2014 година	271
5.5.4.	Развој на туризмот и организација на туристичките простори.....	272
5.5.4.1.	Осврт на периодот 2011-2014 година	272
5.6.	Заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи.....	274
5.6.1.	Заштита од воени загрозувања	274
5.6.2.	Заштита од природни катастрофи.....	274
5.6.3.	Заштита од техничко-технолошки катастрофи.....	276
5.6.4.	Осврт на периодот 2011-2014 година	276
5.7.	Информациски систем за просторно планирање	277
5.7.1.	Осврт на периодот 2011-2014 година	278
6.	Заклучни согледувања за 2014 година	280
6.1.	Економски основи на просторниот развој.....	280
6.2.	Користење и заштита на природните ресурси	282
6.2.1.	Земјоделско земјиште	282
6.2.2.	Шуми и шумско земјиште	283
6.2.3.	Минерални суровини	283
6.2.4.	Водни ресурси и водостопанска инфраструктура	284
6.2.4.1.	Акумулации.....	284
6.2.4.2.	Системи за наводнување	284
6.2.4.3.	Водоснабдување.....	285
6.2.5.	Енергетика и енергетска инфраструктура	286
6.3.	Население и организација на населбите и дејностите	288
6.3.1.	Демографски развој.....	288
6.3.2.	Урбанизација и мрежа на населби	289
6.3.3.	Уредување на селските населби и подрачја	290
6.3.4.	Домување	291
6.3.5.	Јавни функции.....	292
6.3.6.	Индустрија	294
6.4.	Сообраќај и врски	296

6.4.1.	Сообраќајна инфраструктура.....	296
6.4.2.	Комуникациски и доставни системи	296
6.5.	Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот	298
6.5.1.	Животна средина	298
6.5.2.	Природно наследство.....	299
6.5.3.	Културно наследство	299
6.5.4.	Развој на туризмот и организација на туристичките простори.....	300
6.6.	Заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи	301
6.6.1.	Заштита од воени загрозувања	301
6.6.2.	Заштита од природни катастрофи.....	302
6.6.3.	Заштита од техничко-технолошки катастрофи.....	302
6.7.	Информациски систем за просторно планирање	302

КРАТЕНКИ

АЕК	<i>Агенција за електронски комуникации</i>
АКН	<i>Агенција за катастар на недвижности</i>
БДП	<i>Бруто домашен производ</i>
ГИС	<i>Географски информациски систем</i>
ГУП	<i>Генерален урбанистички план</i>
ДЗС	<i>Државен завод за статистика</i>
ДЗС	<i>Дирекција за заштита и спасување</i>
ДСИ	<i>Директни странски инвестиции</i>
ДУП	<i>Детален урбанистички план</i>
ДУПД	<i>Државна урбанистичка планска документација</i>
ЕЕ	<i>Енергетска ефикасност</i>
ЕЛС	<i>Единица на локална самоуправа</i>
ЕЦ	<i>Електроцентрала</i>
ЕУ	<i>Европска унија</i>
ИПР	<i>Источен плански регион</i>
КБД	<i>Конвенција за биолошка разновидност</i>
ЛУПД	<i>Локална урбанистичка планска документација</i>
МЖСПП	<i>Министерство за животна средина и просторно планирање</i>
МОН	<i>Министерство за образование на РМ</i>
МХЕЦ	<i>Мала хидроелектрична централа</i>
НИПП	<i>Национална инфраструктура на просторни податоци</i>
НТЕС	<i>Номенклатура на територијалните единици за статистика</i>
ОИЕ	<i>Обновливи извори на енергија</i>
ОТТ	<i>Испорака на аудио, видео и други медиуми преку интернет без вклучување на оператор и без контрола на содржината</i>
ПИС	<i>Просторен информациски систем</i>
ПП	<i>Просторен план</i>
ППРМ	<i>Просторен план на Република Македонија</i>
РМ	<i>Република Македонија</i>
СЕЗ	<i>Слободни економски зони</i>

TE-TO	Термоелектрана топлана
ТЕЦ	Термоелектрична централа
ТИРЗ	Технолошка индустриска развојна зона
ТРЗ	Туристичка развојна зона
УЗКН	Управа за заштита на културното наследство
УПВНМ	Урбанистички план вон населено место
ХЕЦ	Хидроелектрична централа
ЦУК	Центар за управување со кризи
BSEC	Црноморска економска соработка
CaTV	Кабелска телевизија
CEFTA	Централноевропска зона на слободна трговија
CEI	Централноевропска иницијатива
DVB-T	Дигитална терестријална телевизија
ESDP	Перспектива на просторниот развој на Европа
ESPON	Европска мрежа на опсерватории на просторното планирање
ESTIA	Алтернативи на европската просторна и територијална интеграција
FTT	Надоградба на бакарна телефонска мрежа со оптика
FTTH	Оптика до дом
GSM	Стандард за дигитална целуларна комуникација
IP	Интернет протокол
IPTV	Интернет протокол телевизија
ISDN	Конекција на интернет преку бакарен телефонски вод
IUCN	Светската унија за заштита на природата
LAN	Локална мрежа
LSA	Јапонска агенција за меѓународна соработка
LTE	Безжична телекомуникациска технологија од четврта генерација за размена на податоци со голема брзина и капацитет
MKFFIS	Македонски информативен систем за шумски пожари (МИСШП)
OSPE	Опсерваторија за просторно планирање во Југоисточна Европа
PSTN	Јавна комуникациска телефонска мрежа
SDC	Швајцарска агенција за развој и соработка
SECI	Иницијатива за соработка во Југоисточната Европа
UMTS	Третта генерација широкопојасна технологија за пренос на глас, текст и видеоподатоци
Voip	Технологији за мултимедиумска комуникација преку интернет протокол
xDSL	Конекција на интернет преку бакарен телефонски вод со зголемена брзина на пренос на податоци

ТАБЕЛИ

Табела 1.	Пошумени површини според информативните листови од единиците на локалната самоуправа во 2014 год	36
Табела 2.	Пошумени површини според Статистичкиот преглед за 2014 год.	37
Табела 3.	Површина под шуми според Статистичкиот преглед за 2014 год.	37
Табела 4.	Површина под шуми по региони според „Статистичкиот преглед“ за 2014 година, во ха	38
Табела 5.	Производи во шумарството и сеча во државните шуми (според Статистички преглед за 2014 год.)	40
Табела 6.	Експлоатација на минерални сировини по општини	42
Табела 7.	Издадени концесии за експлоатација на минерални сировини во 2014 година	42
Табела 8.	Регистар на склучени договори за концесија за детални геолошки истражувања	44
Табела 9.	Табеларен преглед на промените настанати во областа на водостопанство и водостопанска инфраструктура во Републиката	47
Табела 10.	Финална потрошувачка на енергија (во TJ) и нејзино учество (во %)	57
Табела 11.	Потрошена примарна енергија (во TJ) и нејзино учество (во %).....	58
Табела 12.	Графикон Примарна енергија во TJ	58
Табела 13.	Потрошувачка/продажба на нафтени деривати во РМ (во тони) и нивно учество (во %)	59
Табела 14.	Потрошувачка на лигнит, кокс и камен јаглен (во тони)	60
Табела 15.	Биланс на електрична енергија (во GWh).....	61
Табела 16.	Обновливи извори на енергија (во TJ).....	62
Табела 17.	Стапки на наталитет, морталитет и природен прираст во Р. Македонија -во %о	66
Табела 18.	Природно движење на населението по региони (НТЕСЗ).....	66
Табела 19.	Миграциони движења во Р. Македонија во 2013 и 2014 година.....	68
Табела 20.	Салдо на надворешни миграции доселени и отселени во и од регионот и според типот на населеното место во 2014 год.	69
Табела 21.	Внатрешни миграции: Село-град, град-село, меѓуградски и меѓуселски миграции	69
Табела 22.	Надворешни миграции: Доселени и отселени (граѓани на РМ и странци), по региони во 2014 год.	69
Табела 23.	Општини групирани по бројот на жители.....	71
Табела 24.	Урбанистичко-планска документација усвоена во текот на 2014 год.	74
Табела 25.	Новоурбанизирани површини во текот на 2014 год.....	76
Табела 26.	Урбанистичко-планска документација во тек на изработка/донесување во 2014 год.....	77
Табела 27.	Изградени стамбени објекти во Р. Македонија во 2014 год. по општини	83
Табела 28.	Основните показатели на стандард на домување.....	88
Табела 29.	Станови по број на соби.....	88
Табела 30.	Изградба на училишни објекти	90
Табела 31.	Опис на градежни интервенции во основните училишта Подпрограма ТБ-реконструкција на објекти	90
Табела 32.	Опис на градежни интервенции во средните училишта Подпрограма ТГ-Изградба	93

Табела 33.	Опис на градежни интервенции во средните училишта Подпрограма ТД-реконструкција	93
Табела 34.	Опис на градежни интервенции на фискултурни сали за потребите на основното образование	94
Табела 35.	Опис на градежни интервенции на Фискултурни сали за потребите на средното образование	95
Табела 36.	Број на здравствени работници и болнички постели.....	96
Табела 37.	Установи за социјална заштита.....	97
Табела 38.	Дејности на култура	97
Табела 39.	Спорт и рекреација.....	98
Табела 40.	Отпочнати работи за изградба на сообраќајници во 2014 год.....	104
Табела 41.	Реализација на сообраќајници во 2014 год.	105
Табела 42.	Езерски транспорт	112
Табела 43.	Број на активни оператори и даватели на услуги во РМ.....	113
Табела 44.	Број на фиксни линии според технологии	113
Табела 45.	Интернет претплатници со тесен и широк опсег.....	114
Табела 46.	Претплатници на радио и ТВ сервиси	115
Табела 47.	Индустриски контаминирани локалитети „жаришта“	120
Табела 48.	Количество на собран и создаден комунален отпад во 2014 година, по региони (тони).....	123
Табела 49.	Заштитно – конзерваторски основи за просторни и урбанистички планови.....	130
Табела 50.	Број на туристи во Република Македонија	134
Табела 51.	Евидентирани пожари по тип, број и зафатена површина во 2014 година	142
Табела 52.	Преглед на промените настанати во областа на Информацискиот систем за просторно планирање на РМ	147
Табела 53.	Земјоделски површини по категории на користење во 000 ха.....	172
Табела 54.	Површина на лозја и годишно производство на грозје во периодот 2011-2014 г.	176
Табела 55.	Пшумување во и вон шума, во хектари	176
Табела 56.	Издадени концесии за експлоатација на минерални суровини од 1999-2014 година, концесионер, суровина, локалитет и општина	178
Табела 57.	Карактеристики на акумулацијата Кнежево.....	191
Табела 58.	Финална потрошувачка на енергија (во ТЈ) по години	202
Табела 59.	Бруто потрошувачка на примарна енергија (во 10 ³ ТЈ) по години.....	202
Табела 60.	Учество-потекло (во %) во вкупната потрошувачка на енергија по години	203
Табела 61.	Потрошувачка на нафтени деривати во РМ (во тони).....	203
Табела 62.	Потрошувачка на сурова нафта во Рафинерија ОКТА (во тони) по години	203
Табела 63.	Потрошувачка на кокс, лигнит и јаглен (во тони) по години.....	204
Табела 64.	Потрошувачка на огревно дрво (во 1000м ³) по години.....	204
Табела 65.	Испорачани количини природен гас (во 10 ⁶ м ³) по години.....	204
Табела 66.	Потрошувачка на геотермална енергија (во 10 ⁶ м ³) по години	204
Табела 67.	Производство и потрошувачка на електрична енергија (во GWh) по години	205
Табела 68.	Енергија од обновливи извори (во ТЈ) по години.....	205
Табела 69.	Процена на население во Р. Македонија период 2004-2014 год. (состојба 31 декември)	212
Табела 70.	Природно движење на населението во Р. Македонија во период 2004-2014 год.	213
Табела 71.	Природно движење на населението во Р. Македонија период 2004-2014 год. (стапки во промили)	213

Табела 72.	Миграциони движења во Р. Македонија во 2004 и 2014 год.....	214
Табела 73.	Процена на население во Р. Македонија по години во период 2011-2014 год. (состојба 31 декември)	215
Табела 74.	Природно движење на населението во Р. Македонија период 2011-2014 год.	215
Табела 75.	Миграционо салдо за период 2011 – 2014 год.	215
Табела 76.	Основни показатели на животниот стандард во периодот 2011 г. - 2014 г.	218
Табела 77.	Планска документација усвоена во периодот 2011 г. - 2014 г.	219
Табела 78.	Новоурбанизирани површини во периодот 2005 г. - 2014 г.	219
Табела 79.	Реализирани проекти и активности во руралните населби во периодот 2011-2014 год.	220
Табела 80.	Население, станови и површина на станови по години	224
Табела 81.	Изградени и предвидени станови во 2004 год. и 2014 год.	225
Табела 82.	Основни показатели на стандардот на домување по години (период 2004 - 2014 г.).....	225
Табела 83.	Основни показатели на стандардот на домување во 2004 г. и 2014 г.	226
Табела 84.	Станови по број на соби.....	226
Табела 85.	Население, станови и површина на станови во период од 2011- 2014 год.	227
Табела 86.	Изградени и предвидени станови во периодот 2011 - 2014 год.	227
Табела 87.	Училишта, ученици и наставници по учебни години во основно образование	228
Табела 88.	Училишта, ученици и наставници по учебни години во средно образование	228
Табела 89.	Високо образовни институции, студенти и професори.....	229
Табела 90.	Број на здравствени работници и болнички постели.....	229
Табела 91.	Установи за социјална заштита.....	230
Табела 92.	Домови за возрасни лица.....	231
Табела 93.	Детски градинки	231
Табела 94.	Дејности на култура	232
Табела 95.	Спорт и рекреација	232
Табела 96.	Училишта, ученици и наставници по учебни години во основно образование	233
Табела 97.	Училишта, ученици и наставници по учебни години во средно образование	234
Табела 98.	Високо образовни институции студенти и професори.....	234
Табела 99.	Број на здравствени работници и болнички постели.....	235
Табела 100.	Установи за социјална заштита.....	235
Табела 101.	Домови за возрасни лица.....	236
Табела 102.	Детски градинки	236
Табела 103.	Дејности на култура	237
Табела 104.	Спорт и рекреација	237
Табела 105.	Должина на категоризирани сообраќајници по години во периодот 2004–2014, во км	249
Табела 106.	Должина на железничка мрежа (км).....	250
Табела 107.	Езерски транспорт во периодот 2011-2014 г.	251
Табела 108.	Претплатници во фиксна телефонија по години:	251
Табела 109.	Претплатници во мобилна телефонија по години	252
Табела 110.	Интернет претплатници по години	252
Табела 111.	Број на телевизиски и радио станици по години.....	253
Табела 112.	Подрачје на опфат на телевизиски и радио станици по години	253
Табела 113.	Претплатници на радио и ТВ сервиси по години	253
Табела 114.	Писмоносни пратки и пакети по години	254

Табела 115. Акт за прогласување и површина на заштитено подрачје за периодот 2004-2014 год.	263
Табела 116. Заштитени подрачја за период 2011-2014 год.	270
Табела 117. Број на туристи во Република Македонија во период од 2004 до 2014 год.	272
Табела 118. Број на евидентирани пожари по години	277
Табела 119. Преглед на реализираните проекти по институции	279
Табела 120. Должина на изградени категоризирани сообраќајници (патишта) во 2014 год., во км	296

ГРАФИКОНИ

Графикон 1. Работна сила во 2014 година	18
Графикон 2. Структура на вработени по сектори на дејност во 2014 година	19
Графикон 3. Земјоделска површина по категории на користење во 2014 година во 000 ха	31
Графикон 4. Обработлива површина во 2014 година во 000 ха	31
Графикон 5. Производство на житни растенија во 2013 и 2014 год., во тони	32
Графикон 6. Производство на индустриски растенија во 2013 и 2014 година во тони	32
Графикон 7. Производство на овошје во тони	33
Графикон 8. Лозја и производство на грозје во тони	33
Графикон 9. Производство на месо во тони	34
Графикон 10. Пошумување по видови дрвја по региони во 2014	39
Графикон 11. Исечена бруто-дрвна маса во шума и вон шума (според Статистички преглед за 2014 год.), во м ³	39
Графикон 12. Графикон Финална потрошувачка на енергија во ТЈ	58
Графикон 13. Структура на потрошувачка на нафтени деривати во 2014 год., во %	59
Графикон 14. Структура на обновливи извори на енергија, во %	62
Графикон 15. Природно движење на населението во Република Македонија	65
Графикон 16. Структура на новоизградени станбени објекти според информативните листови, во %	82
Графикон 17. Структура на изградени објекти со и без одобрение за градба, во %	86
Графикон 18. Структура на станови по број на соби во 2014 година, во %	89
Графикон 19. Структура на интернет претплатници со тесен и широк опсег	114
Графикон 20. Структура на претплатници на радио и ТВ сервиси	115
Графикон 21. Собран и создаден комунален отпад (тони) во 2014 година по региони	123
Графикон 22. Структура на собран комунален отпад во 2014 година по видови, во %	124
Графикон 23. Динамика и структура на посетеност	133
Графикон 24. Број на ноќевања по видови деловни единици во 2014 година	134
Графикон 25. Структура на ноќевања по видови деловни единици во 2014 година	135
Графикон 26. Број на соби и легла	136
Графикон 27. Број на странски туристи според земјата на потекло	137
Графикон 28. Реални стапки на пораст на БДП во периодот 2001-2014 година, во %	162
Графикон 29. Директни странски инвестиции во милиони евра	164
Графикон 30. Вработени и невработени во периодот 2004-2014 година	165
Графикон 31. Реални стапки на пораст на БДП во периодот 2011-2014 година, во %	169

Графикон 32.	Вработени и невработени во периодот 2011-2014 година	170
Графикон 33.	Усвоена или во тек на изработка урбанистичка планска документација со стопанска намена во периодот 2011-2014 год., (годишно учество во %)	170
Графикон 34.	Површина на лозја и годишно производство на грозје во периодот 2004-2014 г.	173
Графикон 35.	Вкупен број на добиток по години	174
Графикон 36.	Земјоделска и обработлива површини во 000 ха	175
Графикон 37.	Бројот на говедата, свињите и овците во периодот 2011-2014 год.	175
Графикон 38.	Сеча во шумите и вон шумите во период 2004-2014 во илјада м ³	177
Графикон 39.	Производи на шумски сортименти во државните шуми во период од 2007 до 2014 во м ³	177
Графикон 40.	Изградба на водоснабдителни системи за период 2005-2014 г.	195
Графикон 41.	Изградба на канализациски системи за период 2005-2014 година	200
Графикон 42.	Процена на населението по години	212
Графикон 43.	Природно движење на населението во Р.М. период 2004-2014 год.	213
Графикон 44.	Динамика на донесување на планска документација 2005 г. - 2014 г.	217
Графикон 45.	Новоурбанизирани површини во периодот 2005 г. - 2014 г.	218
Графикон 46.	Учество на индустрискиот сектор во вкупниот БДП на Р. Македонија, во %	238
Графикон 47.	Верижни индекси на индустриско производство во период 2004-2014 год.	239
Графикон 48.	Верижни индекси на индустриско производство во период 2011-2014 г.	243
Графикон 49.	Создаден комунален отпад во периодот 2008-2014 година по региони, во т.	259
Графикон 50.	Собран комунален отпад во периодот 2008-2014 година по региони, во тони	259
Графикон 51.	Динамика и структура на туристичка посетеност во период од 2011 до 2014 год.	273

СЛИКИ

Слика 1.	Шематски приказ на инструментите за спроведување на ППРМ	10
Слика 2.	Статус на регионалните просторни планови во 2014 година	13
Слика 3.	Изработени Услови за планирање на просторот по општини во 2014 година	15
Слика 4.	Новоизградени и објекти во градба со производна и услужна намена по општини во 2014 год.	30
Слика 5.	Површина под шуми по региони според Статистичкиот преглед за 2014 година	38
Слика 6.	Планска документација во 2014 год. (усвоена и во процедура)	79
Слика 7.	Концесии за експлоатација на минерални суровини издадени во 2014 г.	190
Слика 8.	ХС „Злетовица“	197
Слика 9.	Енергетска инфраструктура 2004 – 2014 година	207
Слика 10.	Заштитено природно наследство во периодот од 2004 до 2014 година	265
Слика 11.	Евидентирани пожари по број во периодот 2011-2014 по општини	275

ВОВЕД

„Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија во 2014 година“ е изработен согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Република Македонија („Сл. весник на РМ“ бр.39/04).

Спроведувањето на „Просторниот план на Република Македонија“ со плански временски хоризонт до 2020 година, го обезбедува министерството надлежно за работите на просторното планирање.

Просторниот план на Република Македонија се спроведува со изработка и донесување на просторни планови на региони, просторни планови на подрачја од посебен интерес, просторен план на општина, на општините во градот Скопје и на Градот Скопје, како и со урбанистички планови и друга документација за планирање и уредување на просторот, предвидена со Законот за просторно и урбанистичко планирање („Службен весник на Република Македонија“ број 199/14 и измена и дополна бр. 44/15).

Заради континуирано следење на состојбите во просторот и спроведување на „Просторниот план на Република Македонија“, органите на државната управа, единиците на локалната самоуправа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица (извештајни единици) се должни да изготвуваат годишни извештаи за состојбите и промените во просторот од својата област и истите да ги доставуваат до министерството надлежно за работите на просторното планирање.

Постапката и начинот на изготвување, содржината на извештаите, како и роковите за доставување, ги пропишува министерот надлежен за работите на просторното планирање, согласно Правилникот за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите за состојбите и промените во просторот и рокови за нивно доставување („Сл. весник на РМ“ бр. 42/05, бр. 111/06 и бр. 17/10).

Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија, Владата на Република Македонија, на предлог на министерството надлежно за работите на просторното планирање, го доставува до Собранието на Република Македонија.

Извештајот за состојбите и промените во просторот во 2014 година претставува интегрален сеопфатен документ, со кој Владата на Република Македонија и Македонскиот парламент се известуваат за состојбите и промените во просторниот развој на Република Македонија во текот на една календарска година за сите релевантни области во македонскиот простор (демографија, користење на земјиштето-земјоделско, шумско, минерални ресурси, урбанизација, селски населби, инфраструктурни системи-енергетика, управување со водите, сообраќајот, комуникациите, економски основи на просторниот развој, развој и дистрибуција на индустријата, туризмот, домувањето, јавните функции, природното и културно наследство, заштитата на животната средина, просторен информативен систем, заштита од воени разурнувања, природни и техничко - технолошки катастрофи итн.). Со аналитички осврт на проблемите, интересите, конфликтите и условите на развој, согласно методолошкиот пристап на изработка, Извештајот дава

оценка на реализацијата и разработката на планските поставки дефинирани во соодветните области во „Просторниот план на Република Македонија“.

Флексибилната методологија за изработка на Годишниот извештај со проактивниот пристап насочен кон изработка и унапредување на информативноста и употребливоста на Годишниот извештај во креирањето на соодветните политики, резултира со постојано негово квалитативно дополнување со цел постигнување поголема сеопфатност и актуелност согласно тековните промени во развојот на областите опфатени со Просторниот план.

Комплексниот процес на следење на спроведувањето на Просторниот план на Република Македонија ги сублимира активностите на сите релевантни субјекти во државата со цел согледување на состојбите и промените во развојот на секој сегмент на просторниот систем. Токму заради тоа методологија за изработка на Извештајот се карактеризира со флексибилност и прилагодливост во однос на обезбедувањето и користењето на оние податоци кои во моментот на изработка се единствено расположиви како индикатори на состојбите и промените во просторот на државата. Интенцијата е постигнување целовитост и сеопфатност на Извештајот со осврт на сите области вклучително и оние за кои во периодот на изработка на Извештајот не постојат податоци за годината за која се изработува Извештајот. Заради тоа освртот во годишната анализа за тие области базира на обработка на расположивите податоци кои се однесуваат на претходната година, а кои се објавени од релевантни институции.

Со изработката на Извештајот се обезбедува континуитет во планерскиот процес, повратна спрега во реализацијата на Планот и иницирање на измени и дополнувања на Просторниот план или подготовка за изработка на нов Просторен план согласно настанатите промени и актуелни тенденции во соодветните области во просторот.

Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија во 2014 год. е изработен врз основа на доставени информативни листови од извештајните единици за периодот од почетокот на месец јануари до крајот на месец декември 2014 година.

Годишниот извештај е составен од 6 (шест) поглавја.

1. МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТАП

Методологијата претставува збир на сознанија, средства и начини за водење на истражувачките процеси и процесите на синтеза, заклучување, конципирање и експликација.

Општата методолошка матрица ја сочинуваат интердисциплинарноста во истражувањето, диференцијалниот третман во зависност од сферите на истражувањето, системски пристап и комбинација на разни методи, постапки и техники на работа.

Методологијата за изработка на „Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија“, базира на следните основни начела:

- јавен интерес на „Просторниот план на Република Македонија“;
- единствен систем во планирањето на просторот;
- јавност во спроведувањето на Просторниот план;
- стратешкиот карактер на просторниот развој на државата;
- следење на состојбите во просторот;
- усогласување на стратешките документи на Државата и сите зафати и интервенции во просторот;
- координација на „Просторниот план на Република Македонија“ со другите просторни и урбанистички планови и другата документација за планирање и уредување на просторот, со субјектите за вршење на стручни работи во спроведувањето на Планот.

Врз основа на овие начела, со Годишниот извештај се валоризира имплементацијата на поставените плански концепции во сите области утврдени со Просторниот план, што претставува една од алките во спрегата на подготовка, донесување и спроведување на „Просторниот план на Републиката до 2020 година“. Годишниот извештај за промените во просторот е дел од интегралниот систем на планирање на просторниот развој со кој се воспоставува политика на планирање, организирање, уредување и управување со просторот. Поставен врз принципите на информативност, кооперативност и транспарентност, овој систем обезбедува поголема флексибилност и проактивност на Просторниот план на Државата преку негово иновирање, прилагодување и усогласување со стратешките промени, со цел рационално користење и организирање на сите активности во просторот насочени интегрално кон главната развојна определба на 21-от век, кооперативност и одржлив развој со рационално користење на сите природни ресурси, човековиот потенцијал, создадените вредности и примена на принципите на заштита на животната средина.

„Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план“ претставува комплексен проект во кој се согледува развојот во 2014-та година во пооделните сфери на просторот опфатени со Просторниот план на Република Македонија: демографија, користење на земјиштето, земјоделство, шумарство, минерални сировини, економија, индустрија, туризам, урбанизација и систем на населби, уредување на селските подрачја, сообраќај, енергетика и телекомуникации, водостопанство,

културното наследство, природни карактеристики, природното наследство, заштита на животната средина и заштита од воени разурнувања, јавните функции, домувањето, природни и техничко-технолошки катастрофи и просторен географски информациски систем.

Процесот на изработка на Годишниот извештај базира на темелна подготовка, прибавување и средување на обемна и разновидна документациона основа, голем опсег на експертски анализи во соодветните сектори и области, меѓусекторска комуникација, интерна и екстерна, координација и синхронизација на активностите во спрега со сите извештајни единици, надлежното министерство и изработувачот на Извештајот, Агенцијата за планирање на просторот. Целта е евалуација на реализацијата на концепциите и определбите утврдени со Просторниот план во релевантните области и нивна операционализација во просторот.

При изработката на Годишниот извештај се воспоставува интензивна соработка помеѓу разни институции, локални и централни органи, а во прв ред локалната самоуправа и надлежното Министерство за животна средина и просторно планирање, јавните претпријатија и агенции, потоа секторски институции и други органи во сите области (сектори, подрачја и сл.) кои се опфатени со развојните документи на поединечните ресурси (земјоделство, шумарство, водостопанство, сообраќај, енергетика, заштита на животната средина, домувањето, јавните функции, заштита на природата и биодиверзитетот, економски развој, туризмот, културното наследство, урбанизмот, социјалата и трудот) итн.

Според Законот за спроведување на Просторниот план на Република Македонија („Сл. весник на РМ“ бр.39/04) и Правилникот за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите и рокови за нивно доставување (Сл. весник на РМ бр.42/05, бр. 111/06 и 17/10), утврдена е постапката и начинот на изработка, роковите за доставување, како и содржината на Извештаите за состојбите и промените во просторот што ги изработуваат органите на државната управа, единиците на локалната самоуправа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица (извештајни единици) од својата област на делување.

Извештаите за состојбите и промените во просторот се однесуваат за период од една година и се изработуваат и доставуваат во форма на Информативен лист кој што е составен дел на Правилникот за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите за состојбите и промените во просторот и рокови за нивно доставување.

Согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Република Македонија и горенаведениот Правилник, Секторот за просторно планирање при Министерството за животна средина и просторно планирање, во месец февруари 2015 година достави вкупно 150 дописи до сите релевантни извештајни единици, за пополнување на Информативниот лист со Упатство за негово пополнување. Податоците и информациите содржани во информативните листови се однесуваат на периодот од месец јануари до декември 2014 година.

Од вкупниот број доставени информативни листови за 2014 година, добиени се вкупно 86 пополнети информативни листови од извештајните единици, односно околу 57,3% од вкупно доставените, што претставува намалување во однос на одзивот од 67% за 2010-та година за која последен

пат беше изработен Годишен извештај. Овој процент не е соодветен за да се обезбеди целосно и сеопфатно информирање за настанатите промени во просторот во годината за која се изработува Годишниот извештај. Истотака и податоците содржани во пополнетите информативни листови честопати се повторуваат (исти податоци од претходните години), не се целосни или не се соодветни на реалната состојба во областа за која се наменети. Затоа е неопходно, ресорното министерство односно Министерството за животна средина и просторно планирање, согласно неговата надлежност, да превземе активности за обезбедување сеопфатни, целосни и точни информации од информативните листови кои ги пополнуваат извештајните единици.

Со цел постигнување на објективност во евалуацијата на промените во просторот, работниот тим во Агенцијата за планирање на просторот, согласно методологијата за изработка на Годишниот извештај, покрај податоците добиени од информативните листови користи други расположиви извори за обезбедување информации и податоци објавени и публикувани од соодветни институции релевантни за секоја област од Просторниот план на Р. Македонија.

Богатата информациско-документациска база со која располага Агенцијата за планирање на просторот наменета за потребите на планерскиот процес како и обемната база на податоци во својот просторно-информациски систем, овозможуваат пореално презентирање на појавите и промените во просторот на Република Македонија остварени во текот на 2014-та година.

Работниот тим и Синтезниот тим формирани за изработка на „Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија во 2014 година“ со мултидисциплинарен состав на просторни планери со научни звања и со децениско искуство во практикувањето на планерскиот процес од повеќе специјалности: економист, социолог, географ, архитекти, градежен, машински и електро инженер, урбанисти, инженери за заштита на животната средина, информатичари, шумарски инженер, археолог и др., врз основа на сумираните и интерпретирани расположиви податоци и информации добиени од информативните листови и врз основа на постојната истражувачка, планска и друга расположива документација обезбедена од разни нивоа и ресори значајни за Извештајот (студии, статистички публикации, стратегии, планови, програми, извештаи и други информации), пристапи кон анализа и обработка на целокупната информациско-документациска база со цел согледување и оценка на остварувањата на планските определби и нивната рефлексивност врз состојбите и промените во просторот со ex post планска евалуација на спроведување на Просторниот план, според експлицитните и имплицитни ефекти во просторот.

Податоците кои се предмет на обработка и анализа во соодветната област се однесуваат на дефинитивните резултати остварени во анализираната година или на оценети податоци кои се очекува да се остварат до крајот на годината, а кои што се официјално објавени од релевантни институции. Со цел да се обезбеди целосна информираност за состојбите и промените во сите области кои се опфатени со Просторниот план на Р. Македонија, со постојната методологија за изработка на Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република

Македонија овозможено е во областите за кои не се располага со податоци и информации за анализираната година, да се користат расположиви податоци кои се однесуваат на претходната година.

Овој методолошки пристап произлегува од потребата да се даде осврт на состојбите и појавите во просторот кои се актуелни во моментот и кои базираат на расположиви податоци неопходни за обезбедување целосна информираност на Владата на Р. Македонија и на Македонскиот парламент за тековите и промените во просторот во сите области.

Транспарентноста на постапката за изработка на „Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија“ базира на вклучување голем број субјекти од локално и национално ниво, тимска работа и синтезен пристап за согледување на реализацијата на планските поставки во поделните области од Просторниот план, како и перманентна координација со Министерството за животна средина и просторно планирање, поточно со назначениот Координатор од Секторот за просторно планирање.

Високиот степен на техничка и информатичка опременост на Агенцијата за планирање на просторот овозможи примена на современи информатички технологии во сите фази на изработка на Извештајот: подготвителни активности, формирање информациско-документациска база, обработка, анализа, евалуација и на крај синтезна презентација на интегралниот текст и негово графичко претставување со тематски карти од одредени области.

Процесот на имплементација на определбите од Просторниот план и нивно ефектуирање во просторот подразбира трајно и континуирано следење на состојбите и промените во релевантните области, согледување на бариерите, ограничувањата, но и на новите можности и услови за реализацијата на определбите. Извештаите за годишните промени во просторот овозможуваат интегрално следење на реализацијата на Просторниот план со што се обезбедува солидна информациско-документациска база за согледување и оценка на постојните плански решенија и утврдување на потребата за измена и дополнување на Просторниот план на Република Македонија со цел изнаоѓање и предлагање подобри решенија во организацијата, уредувањето и заштитата на просторот на Државата согласно актуелните тековни и развојни промени во сите сектори на просторниот систем.

Следењето на реализацијата на Просторниот план на Република Македонија е сложена активност во која учествуваат голем број субјекти од различни профили и нивои на власт, стручни и професионални, кои добро ги познаваат состојбите, појавите, условите, меѓусебните односи, пореметувањата, лимитите, предностите и перспективите во поделните области во просторот, и со која се овозможува иницирање и подготовка на предлози за избор на нови плански определби и решенија во релевантните области од просторниот систем применувајќи ја постапката и процедурата за измена и дополнување на Просторниот план на Република Македонија. Следењето на остварувањето на Планот како активност е неразделно поврзана со активностите за управувањето со развојот во просторот со што се потврдува и целисходноста на Планот.

Просторот во планерскиот процес не е само ресурс кој се поистоветува со површината на земјата, земјиштето, пејсажот, туку и сето

она што се наоѓа под и над земјината површина како составни и активни компоненти на развојот и уредувањето на просторот.

Во планирањето и управувањето со просторниот развој во Република Македонија, просторот претставува вредност која се карактеризира со три атрибути:

- просторот е ограничен, даден, односно конечен;
- просторот е необновлив и
- просторот е делив меѓу повеќе корисници.

Просторот има и интеррегионална вредност во европски рамки и универзална вредност во планетарната димензија.

Со оглед на тоа што Просторниот план, како развоен национален стратешки документ, во пошироките просторни рамки надвор од националните граници добива интернационална димензија, Извештајот дава осврт и согледување на меѓународните документи и директиви значајни во областа на просторното планирање во европското и светско окружување.

Процесот на интегрирање на европскиот простор уште повеќе го актуелизира овој пристап во Годишниот извештај со цел што пореално следење и примена на сите релевантни документи и насоки значајни во доменот на планирање на просторот.

Анализите и согледувањата за реализацијата на Просторниот план на Р. Македонија на ниво на локални заедници се прилагодени на актуелната територијална организација на локалната самоуправа¹ според која од 2014 година се утврдени 80 единици на локалната самоуправа, односно 81 со Градот Скопје како заедница на општини. Графичката презентација на промените во просторот во картографски приказ е составен дел на текстот на пооделните области опфатени со Годишниот извештај.

Во периодот на тригодишен застој во изработката на годишните извештаи за спроведување на Просторниот план на Република Македонија од 2011 до 2013 година настанаа крупни промени релевантни за областа на планирање и следење на реализацијата на Просторниот план. Продолжија активностите на изработка на одделни фази на неколку просторни планови, Нацрт на „Просторен план на Национален парк Галичица“, Нацрт на „Просторен план на Национален парк Маврово“, документациска фаза на „Просторен план на Источен плански регион“, беше одобрен новиот ГУП на Град Скопје, беше изработена обемна урбанистичка планска документација со која се обезбеди правен основ за отпочнување на реализацијата на зацртаните плански решенија согласно соодветната урбанистичка документација, беше донесена нова и измена на постојната законска регулатива во повеќето области кои се опфатени со процесот на просторно планирање. Овие измени во некои сегменти претставуваа усогласување со соодветната законска регулатива применлива во Европската Унија со која е во тек интегративниот процес на претпристапната фаза. Сите овие активности ја наметнуваат потребата за измена на формата и содржината на Информативните листови кои претставуваат извештаи за состојбите и промените во просторот што ги изработуваат органите на државната управа, единиците на локалната самоуправа, јавните служби, организациите,

¹ Одложена примена на Законот за територијална организација на локалната самоуправа која се однесува на измена на административната граница на Општина Кичево.

претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица (извештајни единици) од својата област на делување.

Со овој „Извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија во 2014 година“ се иницира неопходноста, соодветното ресорно министерство во согласност со своите надлежности, да отпочне активности за измена на постојниот Правилник за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите и рокови за нивно доставување (Сл. весник на РМ бр.42/05, бр. 111/06 и 17/10) и истовремено да ги анимира извештајните единици актуелизирајќи ја потребата за обезбедување целосни и точни податоци од информативните листови наменети за изработка на Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија.

2. ИНСТРУМЕНТИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Актуелниот Просторен план на Република Македонија е донесен во месец јуни 2004 година со што започна и процесот на неговото спроведување преку инструментите утврдени во Законот за спроведување на Просторниот план на Република Македонија („Службен весник на Р. Македонија“ бр. 39/04) и Законот за просторно и урбанистичко планирање (Сл.весник на РМ бр. 199/14 и 44/15).

Спроведувањето на Просторниот план го обезбедува министерството надлежно за работите на просторното планирање - Министерството за животна средина и просторно планирање.

Просторниот план се разработува, односно директно се спроведува, преку изработка и донесување на просторни планови на региони, просторни планови на подрачја од посебен интерес и просторни планови на општините и градот Скопје, како и со урбанистички планови и друга документација за планирање и уредување на просторот, предвидена со закон.

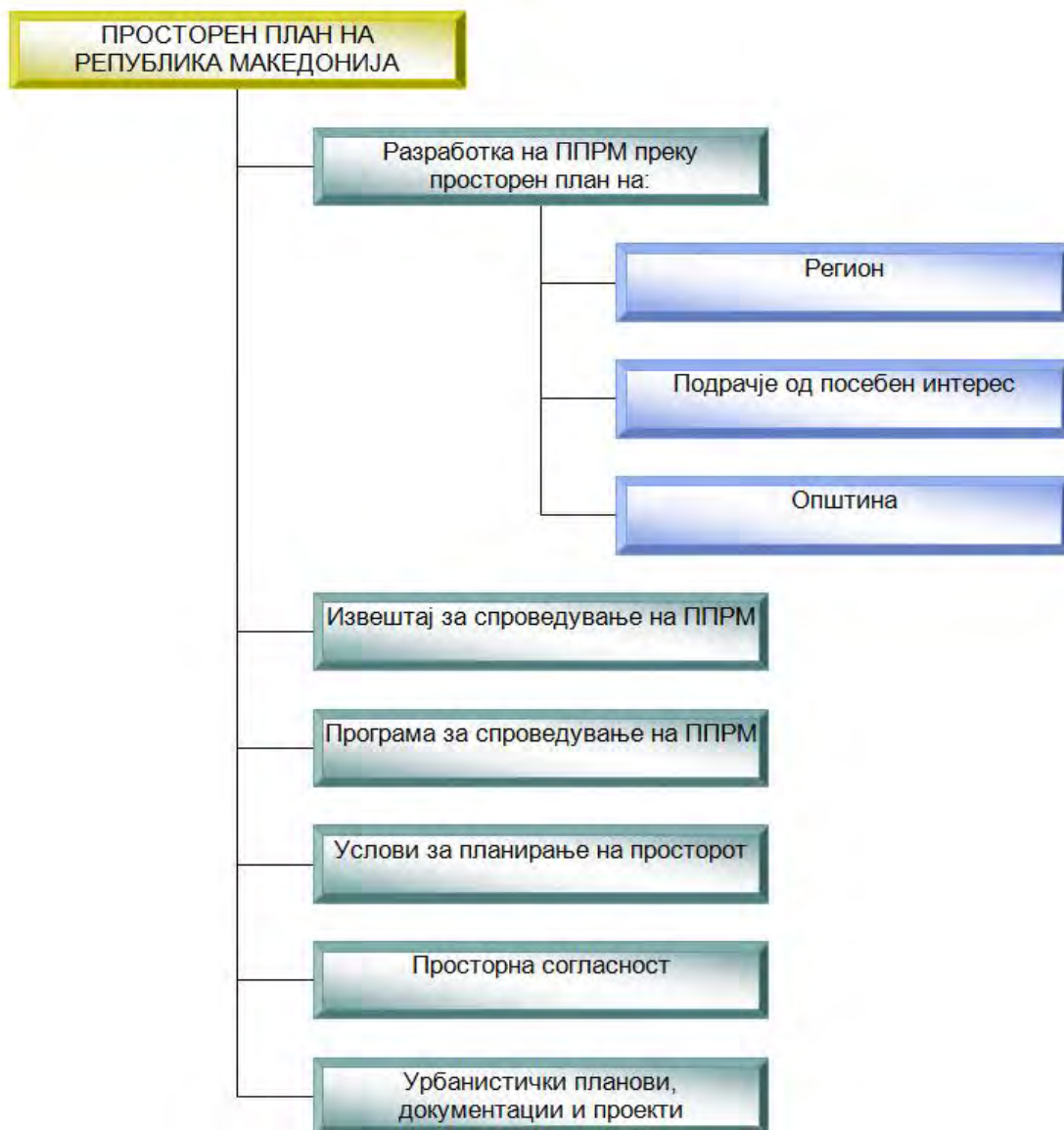
Приоритетите и динамиката на изработка на наведените просторни планови се утврдуваат преку годишните програми за изработка на просторни планови кои, на предлог на Министерството за животна средина и просторно планирање, ги донесува Владата на Република Македонија.

Урбанистичко планската документација, генерално, е во надлежност на единиците за локална самоуправа, но за одделни простори, на предлог на Министерството за транспорт и врски, Владата на Република Македонија донесува „Годишна програма за финансирање на изработка на урбанистички планови, урбанистичка планска документација (државна, локална, за туристичка развојна зона, за автокамп) и проекти за инфраструктура во Република Македонија“.

Заради континуирано следење на состојбите во просторот и спроведување на Просторниот план, органите на државната управа, единиците на локалната самоуправа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица, се должни да изготвуваат годишни извештаи за состојбите и промените во просторот, од својата област и истите да ги доставуваат до министерството надлежно за работите на просторното планирање.

Владата на Република Македонија, на предлог на министерството, до Собранието на Република Македонија го доставува Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план. Од донесувањето на Просторниот план изработени се следниве годишни извештаи: за 2004 година, кој всушност се однесуваше на втората половина од годината, бидејќи Просторниот план беше донесен во јуни 2004 година, за 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 и 2010 година.

Другите инструменти за спроведување на Планот се: Програмата за спроведување на Просторниот план на Република Македонија, Условите за планирање на просторот и Просторната согласност.

Слика 1. Шематски приказ на инструментите за спроведување на ППРМ

2.1. Регионални просторни планови

Разработката на Просторниот план на Република Македонија согласно Законот за просторно и урбанистичко планирање (Сл.весник на РМ бр. 199/14 и 44/15) се остварува преку изработка и усвојување на просторни планови на региони, просторни планови на подрачја од посебен интерес, просторен план на општина, на општините во градот Скопје и на Градот Скопје како и со урбанистички планови и друга документација за планирање и уредување на просторот, предвидена со закон.

Ваквиот пристап на разработка на Просторниот план на Република Македонија кореспондира со потребата за остварување поефикасен економски и социјален развој и порационална организација и разместување на населението, населбите, функциите и производните и услужни дејности во

просторот. Прсторните регионални планови треба да послужат како територијална рамка во која ќе се планира, организира и остварува политиката на просторниот развој, но не исклучиво како посебна политика, туку пред сè како дел од националната политика на економско-социјалниот, урбанистички, инфраструктурен и одржлив развој. Целите, задачите и приоритетите во регионалните просторни планови треба да бидат определувани во тесна поврзаност со секторските приоритети, а не парцијално и независно. Со посебни анализи треба да се утврдат секторските плански определби, врз основа на состојбите, проблемите и посебно перспективите и можностите на одделните региони и општини, за демографските карактеристики, јавните функции, природните ресурси, инфраструктурните системи, економскиот развој и разместеност на производните и услужни дејности, телекомуникациската поврзаност, урбанизираноста на просторот, системот на населби, заштитата на животната средина, природното и културно наследство, заштитата од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи итн.

Просторно планерскиот систем ги опфаќа целите, задачите, методите, мерките и инструментите на политиката со која државата го помага, поттикнува или поддржува развојот на одделни подрачја, односно региони кои имаат специфичности во развојот или кои претставуваат посебни просторно функционални целини.

Реалната потреба за регионален пристап во разработката на Просторниот план на Република Македонија е поврзана со определбата за рамномерен регионален развој и рационална организација и користење на просторот. Рационална организација на вкупните човекови активности во просторот, претпоставува артикулирање на активна развојна политика на државата и мерки и активности на локалната самоуправа. Со овој итерактивен пристап на локално и национално ниво, регионалните просторни планови се основата за планирање, организирање и остварување на целокупниот општествено-економски, културно-социјален, образовен, здравствен, урбанистички, инфраструктурен, демографски развој и развој и заштита на животната средина, природното и културно наследство и заштита од воени разурнувања и природни и технолошки хазарди.

Основната определба на „Просторниот план на Република Македонија“ за рамномерен и интегрален развој на националниот простор е поставена врз законската основа за изработка на посебни регионални просторни планови. Регионалните просторни планови кои претставуваат разработка на Просторниот план на Република Македонија се насочени кон интеграција и внатрешна консолидација на сите сфери на просторниот развој на регионот (демографија, економија, туризам, инфраструктурата, урбанизацијата, домување, заштитата на животната средина, културното и природно богатство, јавни функции и др.), со цел искористување на развојните фактори и потенцијали поставени врз парадигмата на одржливиот развој.

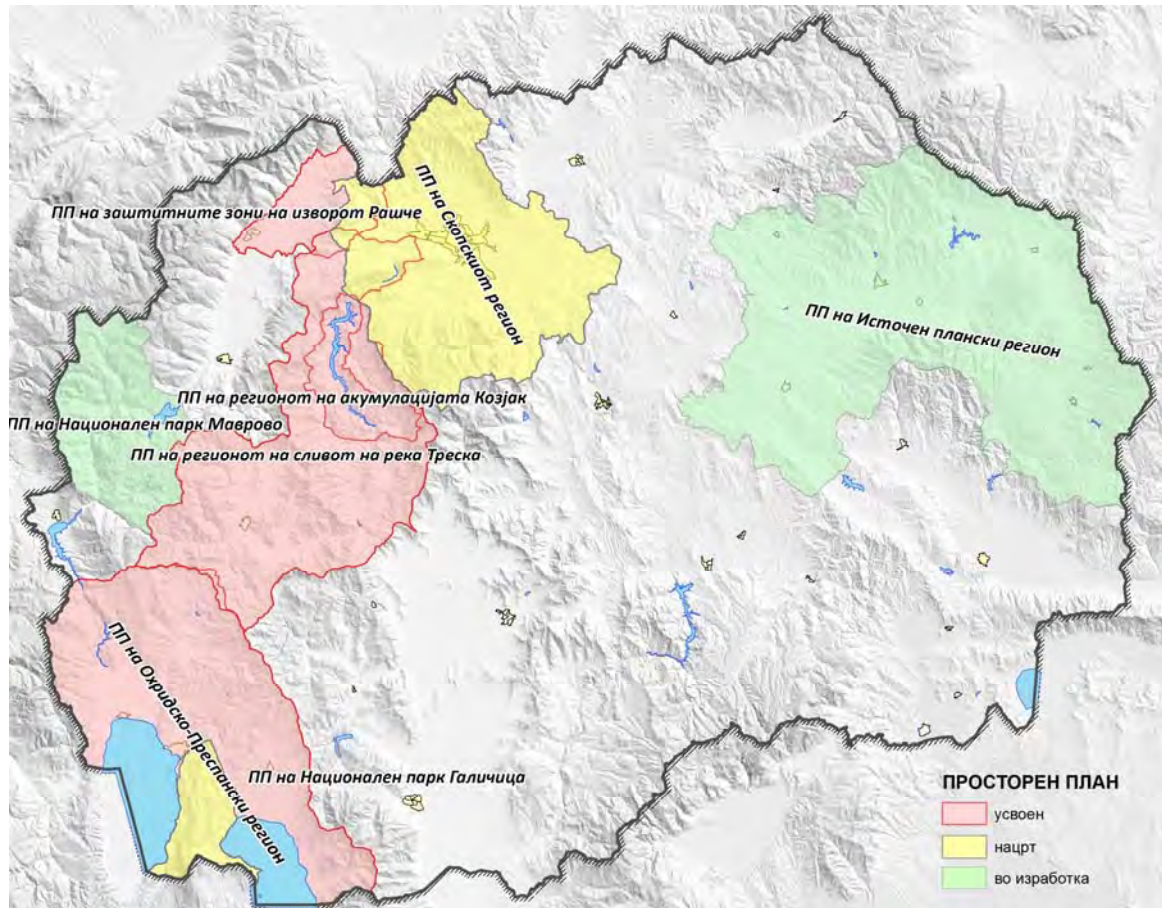
Реализацијата на оваа определба преку изработката на регионалните просторни планови ќе овозможи запирање на процесот на нерамномерна поларизација на просторот како во рамки на просторно-функционалните региони така и на севкупниот простор на Република Македонија. Ваквиот пристап на внатрешна консолидација на просторно развојната структура на Државата и поделните подрачја добива дополнително значење кое сè повеќе станува актуелно во услови на сè позасилени активности во

спроведувањето на реформските и интегративните процеси во европскиот просторен систем.

Регионалните просторни планови овозможуваат согледување и потврдување на посебните обележја со кои се идентификува регионот, што во услови на глобализација уште повеќе треба да се потврди развојниот субјективитет на поделниот простор како во националните граници така и во надворешното окружување.

По осамостојувањето на Република Македонија, Собранието на Република Македонија ги усвои следните просторни планови:

- „Просторен план на акумулацијата Козјак“ (Сл. весник на РМ бр. 49/99), усвоен и донесен во 1999 година, со плански период 2000-2020 година;
- „Просторен план на заштитните зони на изворот Рашче“ (Сл. весник на РМ бр. 98/02), донесен 2002 година, со плански период 2000-2020 година;
- „Просторен план на Република Македонија“ (Сл. весник на РМ бр. 39/04), донесен во 2004 година, со плански период 2000-2020 година;
- „Просторен план на регионот на сливот на реката Треска“ (Сл. весник на РМ бр. 25/07), усвоен и донесен од страна на Собранието на Република Македонија во 2007 година, со плански период 2005-2020 година и
- „Просторен план на Охридско-Преспанскиот регион“, усвоен и донесен во 2010 година, со плански период 2005-2020 година.

Слика 2. Статус на регионалните просторни планови во 2014 година

Во процес на изработка се следниве регионални просторни планови:

- „Просторен план на Скопскиот регион“, фаза Нацрт-план утврден на 23.02.2011, со плански период 2005-2020 година;
- „Просторен план на Националниот парк Галичица“, нацрт фаза, со плански период 2009-2020 година;
- „Просторен план на Националниот парк Маврово“, со плански период 2012-2030 година;
- „Просторен план на Источниот плански регион“, со плански период 2013-2030 година и
- за „Просторниот план на сливот на Црна Река“, во 2002 година беа завршени подготвителните активности.

„Просторниот план на Скопскиот регион“ во Нацрт фаза беше утврден на 23.02.2011 година, активностите за изработка на нацрт фазата на „Просторниот план на Националниот парк Галичица“ се одвиваа во текот на 2011 и 2012 година, додека документациската фаза на „Просторниот план на Националниот парк Маврово“ беше завршена во текот на 2013 година.

„Програмата за изработка на просторни планови за 2014 година“, донесена од страна на Владата на Република Македонија (Сл. весник на РМ бр. 8/39 од 14.12.2014 година), делумно се однесуваше на изработката на просторни планови (точка 2.4 - Просторен план на Скопскиот регион за кој обврските за подготовка на текстуалниот дел од Предлог планот беа

завршени во 2011 година). Другите планови се финансирани од средства кои не се од буџетот на Министерството.

Реализацијата на „Просторниот план за Националниот парк Маврово“, финансиран од ЕЛЕМ, во 2014 година се однесуваше на прецизирање на границите на заштитеното подрачје и заштитните зони на „Националниот парк Маврово“ за потребите на донесување на Законот за прогласување на Паркот. Оваа активност се одвиваше во соработка со МЖСПП и Координативното тело за изработка на ПП на НП Маврово.

Изработката на „Просторниот план на Источниот плански регион“ се финансира од Швајцарската Конфедерација, претставувана од одделот за надворешни работи кој делува преку Швајцарската агенција за развој и соработка (SDC). Програмски координатор на изработката на ПП на ИПР е Фармахем-Скопје. Во текот на 2014 година е заокружена првата фаза со изработка на 18 експертски елаборати.

Заложбата за рамномерен развој утврдена со Просторниот план на Република Македонија доби дополнителна законска основа во 2007 година со донесувањето на „Законот за рамномерен регионален развој“ (Сл. весник на РМ бр 63/2007), кој се заснова на промовирање на полицентричниот модел на развој и отстранување на диспаратите помеѓу статистичките плански региони, со цел забрзување на нивниот развој, зачувување на културниот идентитет на заедницата и поддршка на меѓуопштинската, регионалната и прекугранична соработка. Основа за планирање и програмирање на рамномерен регионален развој е „Стратегијата за регионален развој на Република Македонија“ која претставува долгорочен плански документ врз чија основа се изработуваат програми за развој на законски утврдените осум статистички плански региони со цел конкретна операционализација на целите за рамномерност во развојот на македонскиот простор.

2.2. Услови за планирање на просторот

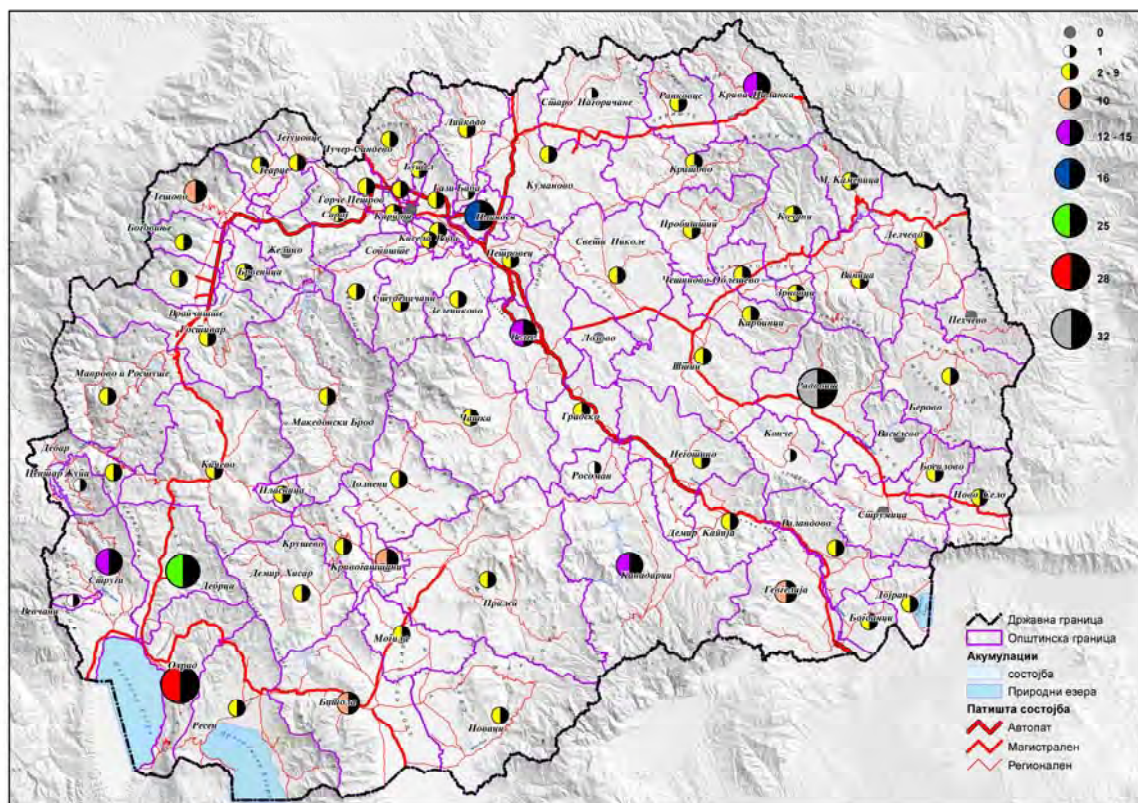
За обезбедување континуитет во планирањето на просторот и за спроведување на долгорочната стратегија за развој во просторот на Р. Македонија, во инструментите за спроведување на Просторниот план согласно Законот опфатени се и Условите за планирање на просторот кои ги изработува Агенцијата за планирање на просторот, а решение за Условите издава министерството надлежно за работите на просторното планирање. Условите се издаваат пред да започне постапката за изработка и донесување урбанистички планови, освен детален урбанистички план.

За изработување и донесување на одредена урбанистичка планска документација, министерството надлежно за работите на просторното планирање, издава Решение за Услови за планирање на просторот.

Условите за планирање на просторот се извод од Просторниот план во кој се наведени поблиските услови за изработка на плановите од пониско ниво, содржат општи и посебни одредби, насоки и решенија од планската документација од повисоко ниво и графички прилог кој се однесува на предметниот простор.

Согласно Законот, Агенцијата за планирање на просторот во текот на 2014 година изработи вкупно 320 елаборати за „Услови за планирање на

просторот“ и според законската постапка, истите ги достави до министерството надлежно за планирање на просторот кое што врз основа на изработениот документ кој содржи одредби, насоки и решенија од планската документација од повисоко ниво и графички прилози, издава Решение за Услови за планирање на просторот.

Слика 3. Изработени Услови за планирање на просторот по општини во 2014 година

Елаборатите за „Условите за планирање на просторот“ кои што беа изработени во 2014 година, претставуваат документациона основа за ефикасна имплементација на планските определби и за усогласување на сите интервенции во просторот со долгорочните цели и развојните определби утврдени со „Просторниот план на Република Македонија“ и со усвоените (до крајот на 2014-та година) регионални планови: „Просторен план на регионот на акумулацијата Козјак“, „Просторен план на регионот на заштитните зони на изворот Рашче“, „Просторниот план на регионот на сливот на река Треска“ и „Просторен план на Охридско-Преспанскиот регион“.

2.3. Програма за спроведување на Просторниот план на Република Македонија

Владата на Република Македонија на предлог на Министерството надлежно за работите на просторното планирање донесува „Програма за спроведување на Просторниот план“. Со Програмата се одредуваат мерките и активностите од значење за спроведување на Просторниот план, приоритетните активности, организационата структура и органите надлежни

за спроведување на Просторниот план, содржината и степенот на обработка на податоците и финансиските средства потребни за спроведување на предвидените активности. Програмата се донесува за период од најмалки две години.

Во периодот од донесувањето на Просторниот план на Република Македонија во месец јуни 2004-та година до 2014 година беше усвоена само една Програма за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија која беше донесена на почетокот на 2008-та година, а се однесуваше на периодот од 2008 до 2010 година. Во годишните извештаи за 2009 и 2010 година беше даден осврт на реализираните активности кои произлегуваат од програмските активности на надлежните институции утврдени со Програмата, а врз основа на податоците кои се обезбедуваат од информативните листови. Одзивот за пополнување на информациите кои се однесуваа на Програмата за периодот од 2008 до 2010 година беше минимален. Овој законски инструмент за спроведување на Просторниот план на Република Македонија во изминатиот период не ја оствари својата цел и функција заради што постои потреба за анимирање на ресорното министерство за негова понатамошна имплементација.

2.4. Просторна согласност

Со Законот за спроведување на Просторниот план на Република Македонија утврден е уште еден инструмент, просторната согласност која треба да овозможи остварување на планските одредби дефинирани со Просторниот план. Овој инструмент воопшто не е применет во пракса иако во Законот се предвидува со Просторниот план задолжително да се усогласуваат:

- Стратегијата за економски развој на државата;
- Водостопанската основа;
- Општиот план за стопанисување со шумите;
- Општата ловостопанска основа;
- Стратегијата за развој на енергетиката и
- другите основи, развојни програми и планови на дејност од јавен интерес.

Усогласувањето со Просторниот план треба да се врши и за сите зафати и интервенции во просторот за кои не постои друга планска документација.

За извршеното усогласување, министерството надлежно за работите на просторното планирање треба да издаде Просторна согласност. Формата и содржината на Просторната согласност треба да ја пропише гореспоменатото министерство, коешто до сега не превземало активности за примена на овој значаен инструмент за спроведување на Просторниот план на Република Македонија.

3. ЕВИДЕНТИРАНИ ПРОМЕНИ ВО ПРОСТОРОТ ЈАНУАРИ - ДЕКЕМВРИ 2014 ГОДИНА

3.1. Економски основи на просторниот развој

Просторот како ограничен ресурс има повеќекратна вредност: употребна, пазарна, урбанистичка. Просторот со сите природни и создадени вредности е развојниот потенцијал на кој се темели севкупниот социоекономски развој на Република Македонија.

Одредени региони и подрачја на просторот на Државата се карактеризираат со поголема концентрација на функции и економски дејности, некои простори сè уште ја немаат целосно оформено релевантната инфраструктура која е појдовниот услов за вршење на било каква деловна активност, производна или услужна. Развојните потенцили на Државата произлегуваат од неговата изграденост со инфраструктурни објекти, од нивниот капацитет и просторна поставеност, од поларизацијата и концентрацијата на многубројни функции, дејности, население, стопански капацитети од производниот и услужен сектор.

Концептот на Економските основи на просторниот развој поаѓа од основните цели и определби за поуспешно и поинтензивно вклучување во меѓународните економски текови, побрз техничко-технолошки развој зголемување на вработеноста, порамномерен регионален развој, рационално користење, организирање и уредување на просторот и зачувување, заштита и унапредување на животната средина.

3.1.1. Економски перформанси на просторот

Република Македонија е мала земја во развој која води политика на отворена економија, во која надворешната трговија учествува со висок процент во БДП што ја прави сензитивна на надворешните влијанија и промени. Изминатата 2014 година за која се однесува анализата на остварувањата на планските определби во областа на „Економските основи на просторниот развој на Република Македонија“, се карактеризира со продолжен раст на домашната економија во услови на ризици од променливото надворешно опкружување и позитивни ефекти од деловната активност на новите капацитети ориентирани кон извоз и зголемените вложувања во инфраструктурниот јавен сектор.

Во таква констелација на меѓународни влијанија и домашен економски амбиент, во 2014-та година реалната стапката на БДП е повисока во однос на претходната година и изнесува 3,5²% (претходни податоци) како резултат на позитивните остварувања во скоро сите сектори на вкупната економија. Бруто домашниот производ во 2014 година изнесуваше 525620 милиони денари. Најголемо учество од 18,7% на додадената вредност во структурата на БДП имаат секторите: трговија на големо и мало, поправка на моторни возила и мотоцикли, транспорт и складирање, објекти за сместување и сервисни дејности со храна, потоа со структурно учество од 15,6% следат

² Соопштение бр. 3.1.15.06 од 30.09.2015 год., ДЗС.

секторите: преработувачка индустрија, рударство и вадење камен, снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација, снабдување со вода, отстранување на отпадни води и управување со отпад.

Од аспект на главните сектори на економијата негативни остварувања се забележаа само кај градежништвото, а носители на растот се преработувачката индустрија, рударството, снабдување со електрична енергија, вода и управување со отпад, земјоделството, шумарството и рибарството, дејностите со недвижен имот итн.

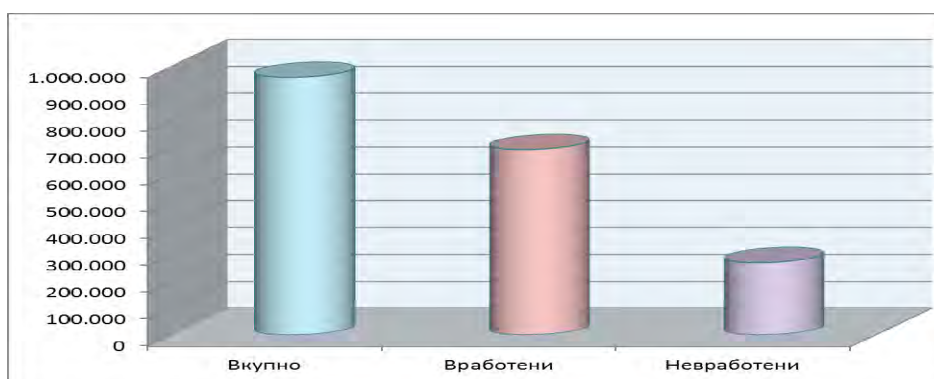
Процентата стапка на економска активност не кореспондира со проектираните стапки на годишен пораст на БДП од 5,3% односно 5,1%³ утврдени со Просторниот план на Р. Македонија со планските развојни сценарија (оптимистичко и песимистичко) на просечен годишен пораст на БДП до 2020 година.

Во социјалната сфера, на пазарот на трудот, врз основа на понудата и побарувачката и условите за работа, се утврдува цената на трудот која се рефлектира на стандардот и благосостојбата на вработените и нивните семејства. Состојбата на пазарот на работна сила во Република Македонија е неповолна и се карактеризира со сеуште ниска стапка на вработеност и висока стапка на невработеност.

Во текот на 2014 година продолжија позитивните движења на пазарот на работна сила. Според „Анкетата на работна сила“⁴ бројот на вработени е поголем за 1,7% во однос на претходната година. Растот на вработеноста е придружен со намалување на бројот на невработени кој на годишна основа е намален за 3%.

Ваквите движења на пазарот на трудот доведоа стапката на вработеност да се зголеми на 41,2% и е поголема за 0,6 процентни поени во однос на претходната година, додека стапката на невработеност се намали на 28% односно за еден процентен поен во однос на 2013-та година. Според податоците на Државниот завод за статистика во 2014 година вкупната работна сила⁵ во Република Македонија брои 958998 лица од кои вработени се 690188 лица или 72%, а 268809 лица се невработени.

Графикон 1. Работна сила во 2014 година

Извор: Анкета на работна сила⁶

³ Студија „Економски основи на Просторниот план на Република Македонија“, група автори, Економски факултет-Скопје, 1998 год..

⁴ Статистички преглед, 2.4.15.04, Анкета за работна сила, 2014.

⁵ Исто

⁶ Исто

Според структурата на вработените по сектори на дејност, најголемо е учеството на вработени во преработувачката индустрија (19.3%), потоа следи земјоделството, лов и шумарство со 18,5%, во трговијата на големо и трговијата на мало, поправка на моторни возила и мотоцикли вработените учествуваат со 13,5% во вкупниот број вработени на ниво на Држава итн.

Графикон 2. Структура на вработени по сектори на дејност во 2014 година

Извор: Анкета на работна сила⁷

3.1.2. Состојби во просторниот развој на економските дејности

Во услови на доминација на пазарот и приватната сопственост во економскиот систем, разместувањето на производните и услужни дејности во просторот на Република Македонија се остваруваше согласно планските определби за комбинација на методите на концентрацијата и дисперзијата, како комплементарни приоди во алокацијата на производните и услужни дејности.

Врз основа на постојната законска регулатива во областа на просторното и урбанистичко планирање, имплементацијата на просторната организација на производните и услужни дејности по методот на концентрација и дисперзија во просторот се остваруваше со реализација на постојните урбанистички планови за градовите, односно на селата во чии рамки се предвидени површини за економска намена или во просторот надвор од населените места утврден со урбанистичка планска документација (ДУПД, ЛУПД, УПВНМ, ТИРЗ и ТРЗ) со производна или услужна намена на користење на просторот каде се предвидува изградба на стопански комплекси најчесто со една производна дејност и зони со повеќе производни и комплементарни дејности.

Значаен импулс во развојот на националната економија обезбедуваат специфичните стопански просторни зони базирани на посебни услови за деловно работење со цел поттикнување на странските вложувања.

⁷ Статистички преглед 2.4.15.04, Анкета за работна сила, 2014, ДЗС.

Во текот на 2014 година продолжија активностите за изработка и усвојување на урбанистичка планска документација за следните ТИРЗ-ови: ТИРЗ „Берово“, ТИРЗ „Делчево“, ТИРЗ „Виница“ и друга документација наменета за изградба на инфра и супраструктура во ТИРЗ „Тетово“.

Во амбиент на пазарна економија, сопственичка трансформација, приватна иницијатива и претструктурирање на претпријатијата, бројот на деловни субјекти на крајот на 2014 година според податоците на Државниот завод за статистика изнесуваше околу 70659. Структурата на деловните субјекти според Националната класификација на дејности, покажува дека најголемо структурно учество од 34,9% е регистрирано кај деловните субјекти во дејноста на трговијата на големо и трговијата на мало, поправка на моторни возила, мотоцикли, потоа во секторот преработувачка индустрија околу 10,9%, во секторот транспорт и складирање 8,4%, во секторот стручни, научни и технички дејности учеството е 8,6%, во секторот сместување и сервиси со храна 6,4%, потоа во секторот градежништво 6,2% итн.

Во структурата на активните деловни субјекти, според бројот на вработени доминираат (учество од 85,2%) фирми во кои се вработени од 1 до 9 лица, потоа следат фирмите со број на вработени од 10 до 19 лица кои учествуваат со 4,4%, фирмите со вработени од 20 до 49 лица учествуваат со 2,6%, големите претпријатија со вработени од 50 до 249 вработени учествуваат со 1,8% и со најмало структурно учество од само 0,3% се деловните субјекти со вработени над 250 лица. Постојната дистрибуција на деловните субјекти покажува нерамномерност и доминација на Градот Скопје во кој се лоцирани 36,1% од деловните субјекти во Р. Македонија, потоа следат општините: Битола (5,6%), Тетово и Куманово учествуваат со 4,4%, Охрид и Прилеп имаат исто структурирано учество од 3,8%, Струмица (3,4%), Гостивар (3,3%), Струга (2,9), Велес (2,5%), Кичево и Гевгелија по 2,0%, Кочани (1,9%) итн.

Во текот на 2014 година беа превземени значајни активности за измени и дополнувања и за изработка на нови просторни и урбанистички планови со кои се обезбедува простор за лоцирање на нови производни и услужни капацитети во општините.

Според доставените⁸ информативни листови од извештајните единици, во текот на 2014 год. донесени се или во тек на изработка се урбанистички планови со кои се обезбедува простор за стопанска намена во долунаведените единици на локалната самоуправа.

3.1.2.1. Планирани површини за стопанска намена според усвоена и во тек на изработка урбанистичка документација во 2014 година

1. Град Скопје

▪ ТИРЗ

1) ДУПД за ТИРЗ Скопје 3, П=43,84 ха;

▪ ГУП Скопје

2) УП за четврт И 12, П намена Б=10,43 ха, П намена Г2, Г3, Г4 = 0,23ха;

3) УП за четврт ССИ 12, П намена Б=3,24 ха, П намена Г2, Г3, Г4 = 3,64ха;

4) УП за четврт ССИ 03, П намена Б=31,99 ха, П намена Г2, Г3, Г4 = 7,38ха;

5) УП за четврт Ј 20, П намена Б=1,19 ха;

⁸ Нецелосен одзив на општините во доставување пополнети информативни листови за областа на Економските основи на просторниот развој.

- 6) УП за четврт ССИ 05, П намена Б=0,49 ха;
- 7) УП за четврт ЦС 02, П намена Б=11,22 ха;
- 8) УП за четврт И 17, П намена Б=11,61 ха;
- 9) УП за четврт С 17, П намена Г1=273,97 ха;
- 10) УП за четврт ЦС 11, П намена Б=11,81 ха, П намена Г2, Г3, Г4 = 28,47 ха;
- 11) УП за четврт СЗ 06, П намена Б=11,30 ха, П намена Г2, Г3, Г4 = 18,86ха;
- 12) УП за четврт ССЗ 01, П намена Б=2,71 ха, П намена Г2, Г3, Г4 = 2,71 ха;
- 13) УП за четврт З 10ха, П намена Б=0,49 ха;
- 14) УП за четврт С 08 ха, П намена Б=1,51 ха, П намена Г2, Г3, Г4 = 0,75 ха;
- 15) УП за четврт СИ 04, П намена Б=6,65 ха, П намена Г2, Г3, Г4 = 46,82 ха;
- 16) УП за четврт ССЗ 02, П намена Б=39,81 ха;

2. Горче Петров

▪ индустриска зона

- 17) ДУП СЗ 04, П=1ха;
- 18) Општ акт Волково, П=2,11 ха;
- 19) Општ акт Ново Село, П=4,18 ха;
- 20) Општ акт Никиштане, П=2,11 ха;

3. Кисела Вода

▪ индустриска зона

- 21) ЛУПД со намена Г2, П=0,15 ха;
- 22) производство, дистрибуција и сервиси, Г2, Г3 и Г4, П=168 ха (Општ акт село Драчево);
- 23) Одлука за село Усје со површина од 110,77 ха, од кои комерцијални П=1,6ха, мешовита намена со површина од 19,5 ха од кои 70% за Г - производство, дистрибуција и сервиси;
- 24) измена и дополнување (усогласување) на ДУП Стактларница-Пинтија, блок 1, со површина од 4,96 ха, Г2 лесна (незагадувачка) индустрија со компатибилни класи на намена Б1, Б2, Г3, Г4 до 30% (во тек на изработка);
- 25) измена и дополнување (усогласување) на ДУП Стактларница блок 9 и 10, П=6,64 ха, Г2 П=3,38 ха, Г3-сервиси П=1682 м² (во тек на изработка);
- 26) измена и дополнување (усогласување) на ДУП Стактларница блок 12, Г2, Г3, Г4 (лесна незагадувачка индустрија, сервиси, стоваришта);

▪ сервисна зона

- 27) сервисна зона, П=3,33 ха - измена и дополна ДУП Стактларница-Пинтија, Блок 5;

▪ стопански комплекс

- 28) ЛУПД за објект за производство на мерила, вага, П=0,15 ха, м.в. Мијанчовец, КО Усје;
- 29) ДУП Реон 1, Четврт Ј13, површина на плански опфат П=28,04 ха, од кои Б-мали комерцијални и деловни површини П=0,25 ха, Б-1 големи трговски единици со површина од 0,08 ха;

4. Бутел

▪ индустриска зона

- 30) УПВНМ за индустриска зона Расадник;
- 31) УПВНМ за индустриска зона Визбегово, КО Визбегово, Општина Бутел (во постапка на усвојување);

5. Берово

▪ ТИРЗ

- 32) ДУПД за ТИРЗ Берово П=17,38 ха;

6. Битола

▪ стопански комплекс

- 33) ЛУПД за изградба на објекти со намена Г3 и Г4 на КП бр.1379, 1380 и 1381 м.в. Поројница - Општина -Битола, со површина на плански опфат од 4520м²;
- 34) ЛУПД за изградба на рибник за одгледување на речна калифорниска пастрмка на КП бр. 4, КО Маловишта - Општина Битола, со површина на плански опфат од 10394 м²;

- 35) ЛУПД за изградба на објекти со намена Г3 и Г4 на КП бр. 1324/2, 1320 м.в. таирови лозја, КО Крклино во Општина Битола, со површина на плански опфат од 1762 м²;
- 36) ЛУПД за изградба на објекти со Г3 и Г4 (сервиси и стоваришта), м.в. Макалева Јасика, КО Логоварди, површина на плански опфат 150 ха (во тек на изработка);

7. Веница

▪ ТИРЗ

- 37) ДУПД за ТИРЗ Веница, м.в. Поповец, КО Веница, П=21.04 ха (намена Г2, Г3 и Г4);

8. Гостивар

▪ индустриска зона

- 38) ДУП - Блок 39, П=21,371 ха;
 - зона за мало стопанство
- 39) ДУП - за Блок 27, П=12,93 ха;

9. Дебрца

▪ индустриска зона

- 40) УПВНМ Мешеишта за изградба на индустриска зона, КО Мешеишта, со површина од 5,3 ха;

10. Демир Капија

▪ стопански комплекс

- 41) ЛУПД за стопански комплекс, КО Прждево и КО Бистренци, плански опфат од 28,7 ха;

11. Демир Хисар

▪ индустриска зона

- 42) УПВНМ за индустриска зона во КО Демир Хисар со површина од 4,96 ха;

12. Гевгелија

▪ индустриска зона;

- 43) УПВНМ за индустриска зона Билото, КО Прдејци, П=92,24 ха (во тек на изработка);
 - стопански комплекс
- 44) Измена и дополнување на УПВНМ за мултинаменски комплекс на потег Гевгелија - граничен премин Богородица, дел од блок 1, 3 и 7, П=13,28 ха;
- 45) Измена и дополнување на УПВНМ за комерцијални и деловни намени м.в. Долна Корија, КО Негорци, П= 32,42 (во тек на изработка);
- 46) УПВНМ за повеќенаменски комплекс Големо Брдо, КО Миравци, П=14,94 ха (во тек на изработка);
- 47) Измена и дополнување на дел од блок 3 од УПВНМ за мултинаменски стопански комплекс на потег Гевгелија-граничен премин Богородица, П=10,8 ха (во тек на изработка);

13. Делчево

▪ ТИРЗ

- 48) ДУПД за ТИРЗ Делчево, П=21,83 ха;

14. Дојран

▪ индустриска зона

- 49) Г2 лесна и загадувачка индустрија, КО Нов Дојран, П=5 ха;
 - зона за мало стопанство
- 50) Г2 лесна и загадувачка индустрија, КО Нов Дојран, П=20 ха;
 - стопански комплекс
- 51) УПВНМ за стопански комплекс Винарија, КО Гопчели, со плански опфат од 4,4 ха;
- 52) УПВНМ за стопански комплекс Винарија, КО Сретеново, со плански опфат од 2,81 ха;

15. Долнени

▪ индустриска зона

- 53) според УП за село Дебреште, П=30 ха;

- зона за мало стопанство, П= 3 ха;
- сервисна зона, П=1,5 ха;

16. Зрновци

- **туристички комплекс**

- 54) ЛУПД за туристички локалитет со намена времено сместување, м.в.Свети Никола, КО Зрновци, П=0,2034 ха;

17. Илинден

- **индустриска зона**

- 55) Индустриска зона вон населено место Кадино (УПВНМ Кадино, локалитет 19, П=10,51 ха);

- **стопански комплекс**

- 56) стопански комплекс вон населно место Ајватовци (ЛУПД за стопански комплекс со придружни содржини во КО Ајватовци, П=0,59 ха);
- 57) стопански комплекс со придружни содржини КО Ајватовци, П=0,59 ха;
- 58) хотелски комплекс вон населно место Илинден (ЛУПД за хотелски комплекс Бест Вестерн Хотел Белви, КО Илинден, П=10,3ха);

18. Јегуновце

- **зона за мало стопанство**

- 59) вон населено место Подбреѓе, П=0,09 ха;
- 60) вон населено место Подбреѓе, П=3,47 ха;

19. Кавадарци

- **индустриска зона**

- 61) Измена и дополнување на ДУП Индустриска зона УМ-А и дел од 1К во Општина Кавадарци;
- 62) ДУП за дел од УБ 24К-западна индустриска зона (во тек на изработка);
- 63) ДУП 22К Индустриска зона (во тек на изработка);

- **стопански комплекс**

- 64) ЛУПД за Б2 на КП бр. 10198/1 дел м.в. Танко патче, КО Кавадарци;
- 65) УПВНМ за повеќенаменски комплекс м.в. Куманова Глава, КО Конопиште (во тек на изработка);
- 66) УПВНМ за Г2 на м.в. Соколица, КО Марена (во тек на изработка);
- 67) ЛУПД за Стопански комплекс на КП 868/1 и 868/3, м.в. Гладња, КО Дреново (во тек на изработка);

- **зона за мало стопанство**

- 68) ДУП за дел од УБ 2Г Глишиќ-мало стопанство (во тек на изработка);

20. Кичево

- **индустриска зона**

- 69) Индустриска зона „Запад“ УЕ 3 Блок 3, 1 -дел;

- **стопански комплекс**

- 70) предлог УПВНМ „Србјани“, м.в. „Ливада“ за изградба на објекти од угостителски карактер;

21. Кочани

- **индустриска зона**

- 71) ЛУПД за изградба на објекти со намена производство, дистрибуција и сервиси, КО Тркање, Г2 - лесна и незагадувачка индустрија, П=1,9 ха;
- 72) ДУП за УЕ 11 блок „Целулоза“, П=29,49 ха, намена Г2-лесна и незагадувачка индустрија, Г3 сервиси, Г4 стоваришта;
- 73) измена и дополнување на блок 5 од ДУП за град Кочани, дел од УЕ 10, зона лесна индустрија и мало стопанство, П=7,76 ха, Г2-лесна и незагадувачка индустрија, Г4 стоваришта;

- **стопански комплекс**

- 74) УПВНМ локалитет база „Оризари“ за стопански комплекс (производство, дистрибуција и сервиси), КО Оризари, П=5,49 ха (во тек на изработка);
- 75) УПВНМ за изградба на фотоволтаични центри, м.в. „Грамади“, КО Тркање, П=18,45 ха;

22. Крива Паланка

- **индустриска зона**

- 76) површина од 49,2 ха во рамки на ГУП на Крива Паланка;
- 77) ЛУПД за изградба на лесна индустрија, КО Конопница (во тек на изработка)
 - **зона за мало стопанство**
- 78) површина од 5,56 ха во рамки на ГУП на Крива Паланка;
 - **стопански комплекс**
- 79) површина од 10,86 ха во рамки на ГУП на Крива Паланка;
- 80) ЛУПД за изградба на фотоволтаична централ, КО Кошари;
 - **туристичка намена**
- 81) ЛУПД за локалитет Калин Камен м.в. Царев Врв, КО Костур;
- 82) ЛУПД за изградба на објекти за спорт и рекреација на локалитетдо Ловечка куќа, КО Кркља;
- 83) ЛУПД за изградба на туристичко-угостителски комплекс, локалитет Езерце;

23. Кривогаштани

- **индустриска зона**
- 84) планирана површина за стопанска намена 5,2 ха;
 - **стопански комплекс**
- 85) УП за стопански комплекс, с. Славеј, П=6,62 ха;

24. Крушево

- **индустриска зона**
- 86) нови планирани површини за стопанска намена, П=12 ха;
 - **стопански комплекс**
- 87) УПВНМ за соларна електрана, м.в. Гумова Чешма;
 - **туристичка намена**
- 88) измена и дополна на УПВНМ Крушево и Македонски Брод за ски центар Мусица, урбан блок 2-во викенд населба;
- 89) УПВНМ за скијачки центар Мусица, ДУП Блок 1, дел б, КО Крушево (измена и дополнување);
- 90) УПВНМ за Скијачки центар, м.в. Станич;

25. Липково

- **зона за мало стопанство**
- 91) ЛУПД за изградба на откупна станица за земјоделски производи, П=1,2 ха;
 - **стопански комплекс**
- 92) ЛУПД за стопански комплекс, КО Липково, П=0,2 ха;
- 93) ЛУПД за бензинска пумпа со придружни објекти, м.в. Црно поле, КО Ваксинце, П=3997 м² (во тек на изработка);
- 94) ЛУПД за стопански комплекс, намена производство, дистрибуција и сервиси, КО Никуштак (во тек на изработка);
- 95) ЛУПД за фарма за крави, м.в. Патровица, КО Оризаре (во тек на изработка);
- 96) нацрт УПВНМ за изградба на бенџинска пумпа со придружни објекти, КО Матејче (во тек на изработка);
 - **туристичка намена**
- 97) ЛУПД за Спортско рекреативен комплекс, м.в. Круша, КО Извор;
- 98) ЛУПД за комерцијален комплекс со големи угостителски единици, КО Матејче;
- 99) ЛУПД за изградба на викенд населба со угостителски, хотелски и рекреативен комплекс, КО Глажња (во тек на изработка);

26. Македонска Каменица

- **планирана површина со стопанска намена**
- 100) УПВНМ за изградба на Мала акумулација на Луковачка река, КО Луковица, П=14,76 ха;

27. Македонски Брод

- **индустриска зона**
- 101) ДУП за Македонски Брод-Блок 1 (индустриска зона, П=8 ха)
 - **туристичка намена**
- 102) УПВНМ за викенд зона, Д. Ижиште, П=0,22 ха;
- 103) ЛУПД за угостителство и туризам-Пешна, П=2 ха (во тек на изработка);
- 104) УПВНМ за викенд зона, с. Брезница, П=4 ха (во тек на изработка);

28. Неготино

▪ **површини за стопанска намена**

- 105) ДУП за дел од УЗ 8, дел од УБ 8/2 Блок 2;
- 106) ДУП за 9 Блок 3;
- 107) ДУП за дел од УЗ 8 Блок 1;

29. Пробиштип

▪ **индустриска зона**

- 108) ЛУПД за индустриски комплекс, населено место Неокази;
- 109) ЛУПД за индустриски комплекс Писеник;

▪ **стопански комплекс**

- 110) измена на ДУП за Блок 2.1 (дел конфекција Линеа);
- 111) ЛУПД за стопански комплекс фарма за желки;

30. Ранковце

▪ **туристички комплекс, викенд зона**

- 112) УПВНМ Пклиште, УБ 1, викенд зона, П= 8 ха ;
- 113) УПВНМ Пклиште, УБ 2, викенд зона, П= 6 ха (во тек на изработка);
- 114) УПВНМ за викенд населба со хотелски и рекреативен комплекс, м.в. Левковци, КО Радибуш, П=5,57 ха (во тек на изработка);
- 115) УПВНМ Гиновци, рекреативен комплекс Парк, измена и дополна, П=8 ха (во тек на изработка);
- 116) УПВНМ Ранковце, рекреативен комплекс Глина, намена спорт и рекреација, П=3 ха (во тек на изработка);

31. Сарај

▪ **стопански комплекс**

- 117) ЛУПД за производен комплекс, н.м. Глумово (вон населено место), П=0,23 ха;
- 118) ЛУПД за производен комплекс, н.м. Сарај, П=1364м²;
- 119) ЛУПД за мали комерцијални и деловни објекти, П= 650м²;

32. Струга

▪ **стопански комплекс**

- 120) ЛУПД, КО Коришта, П=6484 м²;
- 121) ЛУПД, КО Делогожди, П=1456 м²;
- 122) ЛУПД, КО Струга, П=2826/9 м² и 38444 м²;

▪ **ТИРЗ**

- 123) ТИРЗ „Струга“ (во близина на Аеродромот), П=30 ха;

33. Струмица

▪ **индустриска зона**

- 124) ДУП за блок 18 Струмица, П=25.21 ха;

▪ **стопански комплекс**

- 125) ДУП за дел од блок 8 во Струмица, П=2.59 ха (Меѓуградска автобуска станица);

34. Теарце

▪ **индустриска зона**

- 126) ЛУПД вон населено место, П=3000 м²;

35. Чешиново-Облешево

▪ **стопански комплекс**

- 127) УПВНМ за изградба на стопански комплекс, м.в. Средорек, КО Уларци, со намена Г2, Г3, Г4, Б1, Е2 и Д3, со плански опфат од 15 ха (во тек на изработка);
- 128) ЛУПД за стопански комплекс за репро центар за одгледување на ситни преживари (овци и кози), м.в. Пилавот, КО Буриличево, со плански опфат од 6,31 ха (во тек на изработка);

36. Штип

▪ **индустриска зона**

- 129) ДУП за Индустриска зона „Север“ дел од УЕ 62 (плански опфат П=3,17 ха, КО Штип);
- 130) ДУП за дел од Индустриска зона „Север“ за УП бр.5 и 6, КО Штип (во тек на изработка);

131) Измена и дополна на ДУП за дел од Индустриска зона „Север“ (поранешен Прогрес), (во тек на изработка).

Со изработката и усвојувањето на планската урбанистичка документација се создаваат услови за разместување на производните и услужни капацитети според комбинираниот модел на концентрација и дисперзија во просторот преку:

- уредување на производните и услужни зони во урбаните простори,
- основање на нови зони со стопанска намена на користење на земјиштето издвоени од градежното подрачје на населбите и нивно комунално опремување и
- плански пристап во утврдување на локалитети за изградба на поединечни производни или услужни капацитети за обавување на една дејност надвор од населените места.

Согласно планските определби во „Просторниот план на Република Македонија“, лоцирањето на новите производни капацитети и малите и средни претпријатија приоритетно треба да се насочува во зоните дефинирани со постојните урбанистички планови со цел остварување повисок степен на искористување на постојните индустриски и услужни зони во согласност со планските урбанистички решенија и спречување необјективно завземање на нови површини на земјиште.

Со оглед на тоа што земјиштето претставува капитален економски ресурс во просторот, неговата објективна валоризација при користењето и управувањето треба да се темели на примена на економските критериуми. Во процесот на планирање и остварување на урбанистичките плански решенија, економските критериуми треба да бидат инструмент за рационално користење на градежното земјиште и за контролирана употреба на земјоделското земјиште за градежни цели. Но во домашната пракса, критериумите за реален надомест на градежно земјиште сеуште не се адекватно разработени и пазарно верификувани што овозможува неправедно присвојување на земјишната рента. За надминување на оваа состојба неопходно е креирање на активна земјишна политика на локално и национално ниво со која ќе се овозможи економска рационалност во користењето како на градежното така и на земјоделското земјиште.

3.1.2.2. Промени во просторот

Во текот на 2014 година, според податоците доставени⁹ од извештајните единици, евидентирани се ново-изградени објекти или објекти кои се во градба со производна и услужна намена, во следните општини:

1. Сарај

- друг деловен објект
- 1) Управна зграда, н.м. Сарај, П=650 м²;
- 2) Сервис за поправка и одржување на возила, намена ГЗ, н.м. Сарај;

2. Битола

- индустриски објект - вкупно 24

3. Боговиње

⁹ Нецелосен одзив на општините во доставување одговори на информативните листови.

- **индустриски објект**
 - 3) Фриготехника-Боговиње
- 4. Брвеница**
 - **индустриски објект**
 - 4) еден во село Брвеница
- 5. Василево**
 - **стопански комплекс**
 - 5) објект за откуп и преработка на земјоделски производи со $P=800\text{ м}^2$ (во Стопанска зона во с. Градашорци) ;
 - **друг деловен објект**
 - 6) објект за трговија, магациони и дисконти со $P=1600\text{ м}^2$ (во Стопанска зона во с. Градашорци) ;
 - 7) еден магацин со $P=420\text{ м}^2$ (во Стопанска зона во с. Градашорци) ;
 - 8) два магацини со $P=500\text{ м}^2$ и $P=400\text{ м}^2$ и стовариште $P=180\text{ м}^2$ во Стопанска зона во с. Василево ;
- 6. Веница**
 - **индустриски објект**
 - 9) ДТП „МАКПРОГРЕС“ ДОО Веница, Г2-производствен погон за прехрана, $P=2665\text{ м}^2$ (ДУП од Блок 12);
 - 10) ДТП „МАКПРОГРЕС“ ДОО Веница, Г2-производствен погон за прехрана, $P=3441\text{ м}^2$ (ДУП од Блок 12);
 - 11) Текстилен погон, $P=520\text{ м}^2$ во ДУП од Блок 4;
 - **друг деловен објект**
 - 12) ЛИКЕЈ ДОО Веница, во ДУП од Блок 12, станица за технички преглед на моторни возила, $P=2648\text{ м}^2$;
 - 13) Магацин за градежни материјали, $P=1950\text{ м}^2$, с. Трсино;
 - 14) Магацин за готови производи, м.в. Сланец, КО Истибања, $P=6377\text{ м}^2$;
- 7. Гевгелија**
 - **туристичко угостителски објект**
 - 15) Мултинаменски стопански комплекс КП 3181 КО Богородица (хотелски комплекс), површина $P=23283\text{ м}^2$;
 - **друг деловен објект**
 - 16) Гевгелија, КП бр. 2185/1;
- 8. Гостивар**
 - **друг деловен објект**
 - 17) Комерцијално деловен објект ($пр=7=Pk$);
- 9. Долнени**
 - **сточарски фарми**
 - 18) 3 (три);
- 10.Зрновци**
 - **друг деловен објект**
 - 19) магацински простор, откуп на жито и продажбан а брашно и сточна храна, $P=878\text{ м}^2$, 5 вработени, с. Зрновци;
- 11.Илинден**
 - **индустриски објект**
 - 20) Производствен погон на „Сара Фешн“ во н.м. Илинден, $P=2300\text{ м}^2$, 50 вработени;
 - 21) стопански објект на „Дени интернационал“ во н.м. Илинден, $P=3000\text{ м}^2$, (во градба);
 - 22) фабрика за кондиторски производи „Гранд Експорт“, н.м. Марино, $P=5000\text{ м}^2$ (во градба);
 - 23) фабрика за производство на лифтови во н.м. Марино, (во градба);
 - **туристичко угостителски објект**
 - 24) угостителски објект на „Ројал Фудс“ во н.м. Марино, со 10 вработени, $P=330\text{ м}^2$ (во градба);
 - 25) во градба се два угостителски објекти во н.м. Марино;
 - **друг деловен објект**

- 26) стопански објект на „Белина“ во н.м. Кадино, која се занимава со трговија на големо со алати, земјоделска механизација, железарија и др. со 18 вработени и П=4000м²;
- 27) стопански објект на „Јоки“ во н.м. Илинден, трговија и монтажа на материјали за централно греење, водовод и климатизација, со 10 вработени П=1000м²;
- 28) се гради стопански објект на Тосама Трејд во н.м. Марино на П=1000 м²;
- 12.Кавадарци**
- **индустриски објект**
- 29) Реконструкција и адаптација на постоечки објекти во склоп на Винарска визба „Тиквеш“.
- **друг деловен објект**
- 30) Портирница во склоп на стопански комплекс Дрекслермаер;
- 13.Кочани**
- **индустриски објект**
- 31) 10 објекти , КО Кочани, вкупна П=22600 м²;
- **туристичко-угостителски објект**
- 32) 1 објект, КО Кочани, П=670 м² во колективна станбена зграда;
- **друг деловен објект**
- 33) деловен простор во колективна станбена зграда, П=216 м²;
- 14.Македонски Брод**
- **друг деловен објект**
- 34) Склад за нафтени деривати, с Ижиште до 1000 тони;
- 15.Липково**
- **сточарска фарма**
- 35) сточарска фарма во Липково, П=795 м²;
- 36) фарма во Слупчане, П=300 м²;
- 37) фарма во Слупчане, П=1220 м²;
- 38) фарма во Ваксинце, П=200 м²;
- **рибник**
- 39) населено место Опае, П=439 м²;
- 16.Охрид**
- **друг деловен објект**
- 40) Банџо Горан и Слободан-локал бр. 1, Пр. Охрид;
- 41) Банџо Горан и Слободан-локал бр. 2, Пр. Охрид;
- 17.Петровец**
- **стопански објекти во Мултифункционална зона „Ќојлија“**
- 42) Деловни објекти со следни инвеститори: „Аце Тарнс“-Скопје, „Виталија“-Скопје; „Нов Тренд“ -Штип; „Универзал Комерц“-Скопје; „Алдинг“-Скопје; „Ал комерц“-Скопје; „Ал комерц“-Скопје; „Глобекс“-Скопје; „хамза Бакиу“-Гостивар; „Метро“-Скопје; „Компанија Велкоски“-Скопје; „Диас констракшн“-Скопје;
- 43) Бензинска пумпа „Транс мет“-Скопје;
- 44) Деловни објекти населено место Ржаничино, инвеститори: „Арадико“-Скопје; „Ацо Јосимовски“-Ржаничино;
- 45) ЛУПД за производство на печурки во Бадар;
- 18.Пробиштип**
- **туристичко-угостителски објект**
- 46) објект во изградба со П=842 м²;
- **сточарска фарма**
- 47) фарма, постапка за отварање , м.в. Леговец;
- 48) фарма за желки во Глобича;
- 19.Ранковце**
- **туристичко-угостителски објект**
- 49) Ресторан, с. Гиновци (парк), П=800 м², со 10 вработени;
- 20.Свети Николе**
- **индустриски објект**
- 50) КО Амзабегово, производство на печурки, П=28 ха, треба да се вработат 450 луѓе;

21. Струга

- **индустриски објект**

51) Индустриски комплекс „ИНГ-ЛУЛИ“ во Индустриска зона Мороишта;

- **туристичко-угостителски објект**

52) Комплекс „ФИБУЛА“ (хотел Изгрев), КО Калишта;

53) угостителски објект на патот Струга -Кафасан;

54) угостителски објект на патот Подмолје-Струга-Кафасан;

22. Теарце

- **друг деловен објект**

55) вкупно 4 објекти;

23. Чашка

- **рибник**

56) Рибник со мрестилиште за одгледување на топловодна риба крап со помошен објект на КП бр. 826 и КП 827/1, КО Теово, м.в. Петкова Воденица, капацитет од 20 тони годишно, П=2747 м²;

24. Чешиново-Облешево

- **индустриски објект**

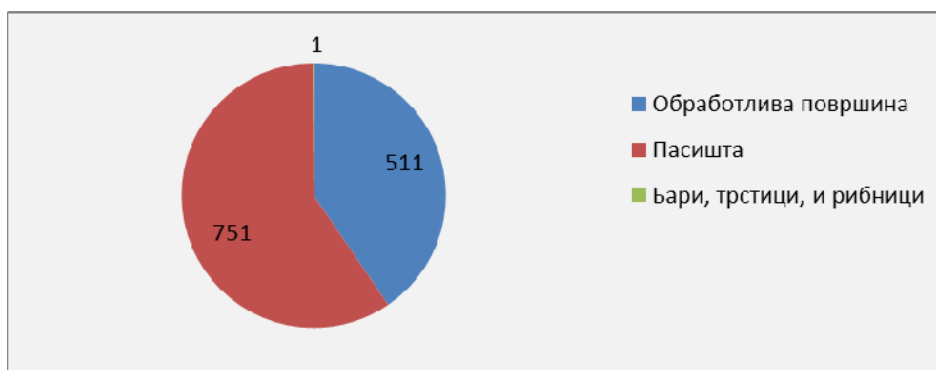
57) Осогово милк, ДОО, с. Соколарци, 55 вработени, П=2742м².

Наведените промени во просторот укажуваат на заложбите на единиците на локалната самоуправа како носители на економскиот развој за своите подрачја, во услови на пазарна економија и процес на децентрализација, своите политики да ги ефектуираат преку изработка и усвојување на урбанистичка документација со која се создаваат просторни-локациски услови за градба и отварање на нови производни и услужни објекти со цел зголемување на бројот на вработените во структурата на работната сила и поттикнување на развојот на локалната и национална економија.

земјоделското производство кое ќе даде соодветен придонес во стратешките цели за одржлив развој на вкупното стопанство и економски просперитет на Република Македонија до 2020 год.

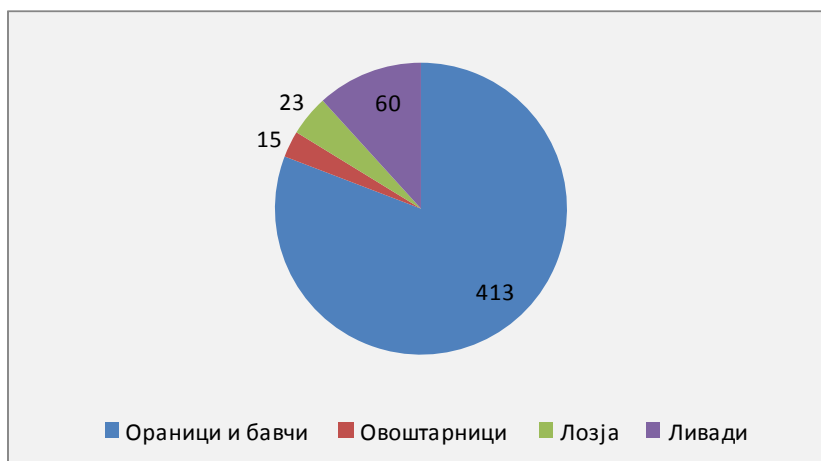
Имајќи ги предвид критериумите за користење на земјоделското земјиште, очекуваните можности за вложување на капитал во примарното производство (долгогодишни насади и развој на сточарскиот комплекс), како и трендот на досегашниот развој, се проценува дека до крајот на 2020 год. ќе се оствари планската определба за оптимално користење на земјоделското земјиште.

Графикон 3. Земјоделска површина по категории на користење во 2014 година во 000 ха

Според расположивите податоци за 2014 година¹⁰, Република Македонија располага со 1263000 ха земјоделско земјиште од кое 511000 ха или 40,46% се обработливи површини, пасиштата опфаќаат површина од 751000 ха или 59,46% и 1000 ха се бари, трстици и рибници или 0,08% од вкупната земјоделска површина. Овој однос некореспондира со зацртаните плански предвидувања за 2020 година со кои учеството на обработливите површини и површините под пасишта е предвиден на 47,70% и 52,3%.

Графикон 4. Обработлива површина во 2014 година во 000 ха

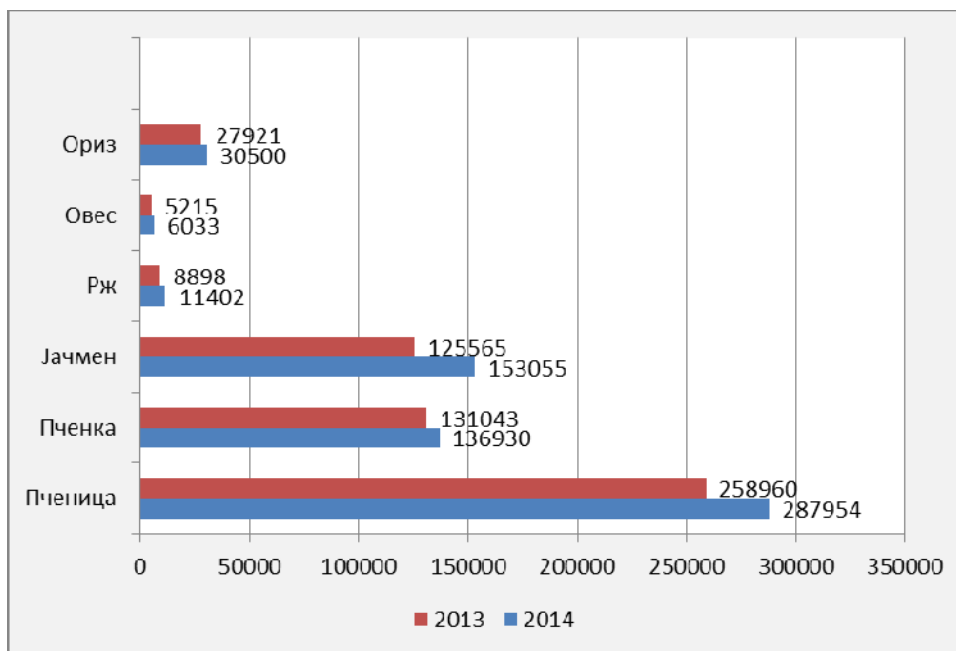
Извор: Статистички годишник 2015 год, Државен завод за статистика

Во структурата на обработливото земјиште доминираат површините под ораници и бавчи со 413000 ха или 80,82%, овоштарниците зафаќаат

¹⁰ Статистички годишник на Р.Македонија, 2015, ДЗС

површина од 15000 ха или 2,93%, лозјата 23000 ха или 4,50% и остатокот од 60000 ха или 11,74% од вкупното обработливо земјиште се површини под ливади. Во европски рамки Републиката спаѓа во групата со средна обезбеденост на земјоделско и обработливо земјиште, односно просечно по жител доаѓа 0,247 ха обработливо земјиште или 0,199 ха ораници.

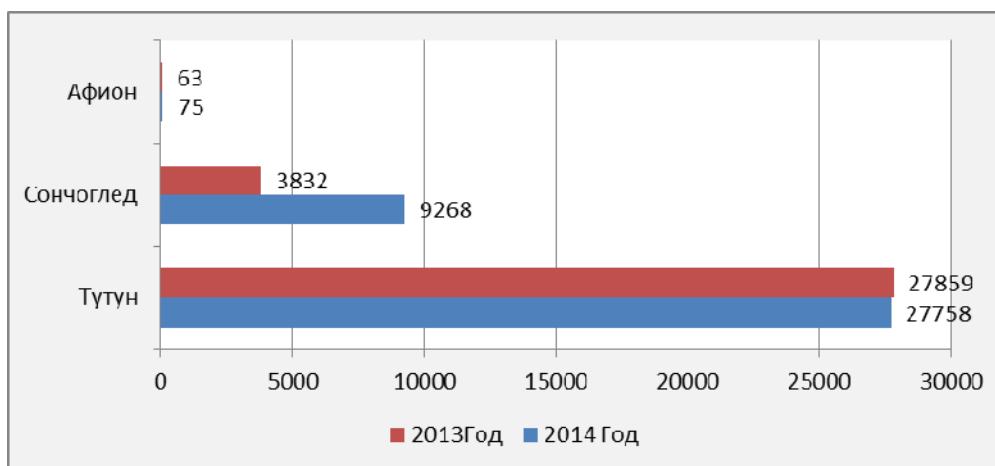
Графикон 5. Производство на житни растенија во 2013 и 2014 год., во тони

Извор: Статистички годишник 2015 год, Државен завод за статистика

Вкупното производство на житни растенија во 2014 година е зголемено во однос на 2013 г.

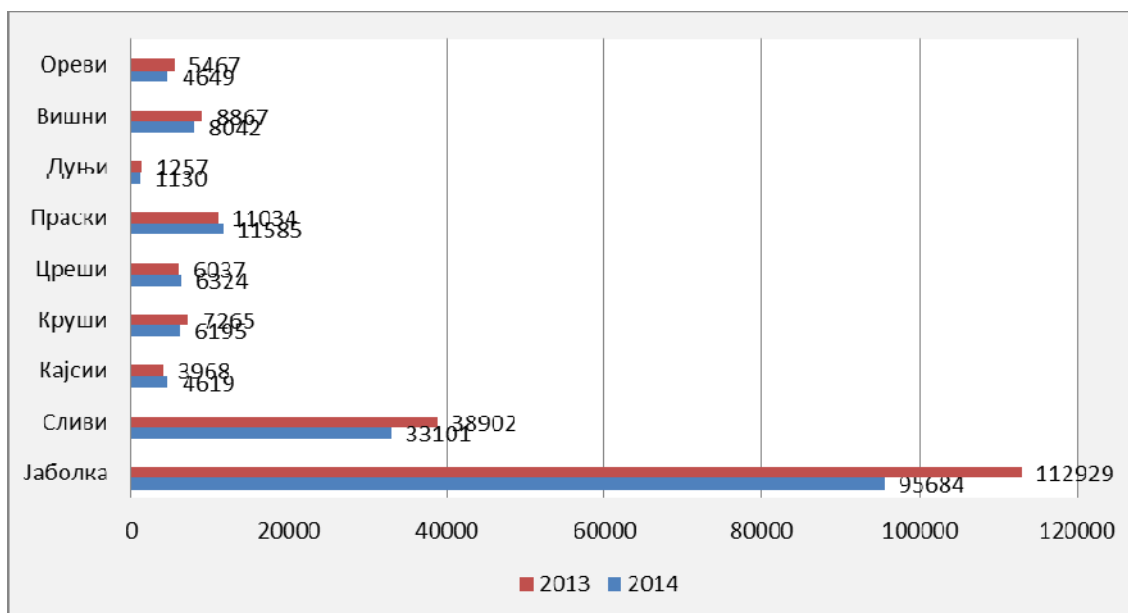
Графикон 6. Производство на индустриски растенија во 2013 и 2014 година во тони

Извор: Статистички годишник 2015 год, Државен завод за статистика

Производството на индустриски растенија сончоглед и афион во 2014 година во однос на 2013 година бележи раст, додека пак кај производството на тутунот во 2014 година во однос на 2013 година е забележан мал пад.

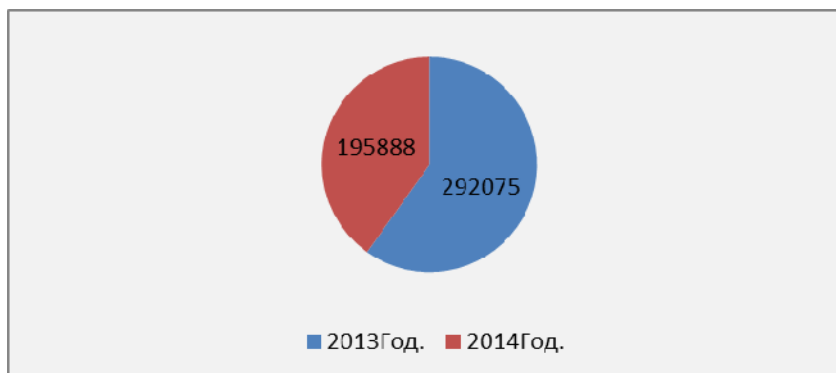
Графикон 7. Производство на овошје во тони

Извор: Статистички годишник 2015 год, Државен завод за статистика

Во областа на овоштарството, во 2014 година во однос на 2013 година е забелжан пад на производството на јаболка, сливи, круши, дуњи, вишни и ореви, а кај кајсиите црешите и праските е забележан раст во производството.

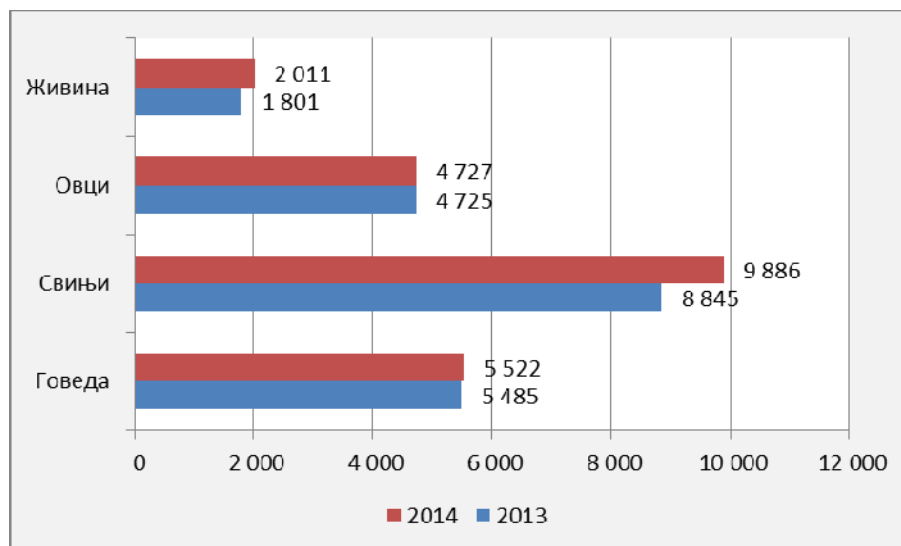
Графикон 8. Лозја и производство на грозје во тони

Извор: Статистички годишник 2015 год, Државен завод за статистика

Вкупното производство на грозје во 2014 година изнесува 195888 тони или за 96187 тони помалку во однос на оствареното производство во 2013 година.

Графикон 9. Производство на месо во тони

Извор: Статистички годишник 2015 год, Државен завод за статистика

Вкупното производство на месо во 2014 година изнесува 22146 тони и е поголемо во однос на 2013 година за 1290 тони.

Во последните години земјоделскиот сектор се соочува со значајни структурни и правни реформи особено во процесот на усогласување на националното законодавство со европското и воспоставување и зајакнување на институционалната структура во областите кои ги уредува заедничката земјоделска политика. Европските интеграциски процеси се основа за зајакнување и создавање на конкурентен земјоделски сектор согласно на барањата на Европската унија. Во таа насока ресорното министерство во оваа област (Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство) вовеле политики, мерки и механизми за спроведување на развојните процеси во земјоделското производство и пазари. Реформските процеси се темелат на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020 година, усвоена во декември 2014 година која представува главен долгорочен стратешки документ во областа на земјоделството и руралниот развој на кој се базира поставувањето и спроведувањето на целите, политиките и мерките за развој на земјоделството и руралните средини во Република Македонија.

Со цел да се надминат постоечките проблеми Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство превзема одредени активности поврзани со креирање на политика во областа на земјоделството во рамките на кои во текот на 2014 година беа опфатени следните мерки и активности поврзани со:

- Програмата за унапредување на рибарството и аквакултурата;
- Националната стратегија за лозарство и винарство, 2010-2015;
- Национална програма за развој на земјоделството и рурален развој за период од 2014-2020 година;
- Национален план за органско производство 2013-2020;
- Активности за зајакнување на способноста на македонското земјоделство да биде конкурентно на интегрираните регионални

- пазари на Европската Унија и Југоисточна Европа преку мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработка и маркетинг;
- Изградба на соодветни, ефективни јавни и приватни институции;
- Подобрување на приходите по фарми;
- Овозможување на потрошувачите пристап до безбедна и здрава храна и
- Изградба на рурални општини способни за опстанок преку одржлив рурален развој.

3.2.2. Шуми и шумско земјиште

Определбите зацртани со Просторниот план на Република Македонија (ППРМ) во областа на користење на земјиштето кои се однесуваат на основната трансформација на земјиштето предвидуваат до 2020 год. да се изврши пренамена на 96000 ха земјоделско земјиште, во кое се опфатени необработени и напуштени бавчи и ораници од 6, 7 и 8 класа со релативно изразена ерозија, во шумско земјиште.

Со Просторниот план на Република Македонија до 2020 год. е предвидено површините под продуктивна намена (користени од примарниот сектор) да изнесуваат 2335000 ха или зголемување во однос на 2001 за 94000 ха (4%). Во рамките на продуктивното користење на земјиштето најголема површина ќе завзема земјоделското земјиште со 1196000 ха или 46,5% од вкупната територија на Република Македонија, односно 51,2% од продуктивните површини, а шумите и шумското земјиште ќе завземаат 1140000 ха или 48,8% од продуктивното земјиште.

Политиката за развој на шумарството се спроведува преку „Програма за проширување и репродукција на шумите“ која се фокусира на следниве мерки:

- Пошумување на голини;
- Нега на шумски култури со простор;
- Рехабилитација на шумите погодени од пожари;
- Спречување на масовно сушење на боровите шуми;
- Пошумување на земјиштето во приватна сопственост.

Во рамките на проектот за централно управување со кризи со финансиска помош од JICA (Јапонска агенција за меѓународна соработка) се развива национален систем за рано предупредување за шумски пожари - MKFFIS - Македонски информативен систем за шумски пожари (MKFFIS).

Врз основа на анализата на добиените податоци од Информативниот лист за 2014 година од извештајните единици за следење на реализацијата на Просторниот план на Република Македонија, во областа на користење на земјиштето, може да се констатира следното:

- податоци за пренамена на непродуктивни површини (камењари, буични простори и сл.) во продуктивни (ливади, шуми, ораници) има доставено само општината Штип во која е реализирана пренамена на површина од 35 ха

- пошумување е извршено во 14 општини на вкупна површина од 165,5 ха според податоците доставени од извештајните единици наведени во следната Табела:

Табела 1. Пошумени површини според информативните листови¹¹ од единиците на локалната самоуправа во 2014 год

Реализирано пошумување во и вон шума			
Р. б.	Општина	Реализирано пошумување на локалитети	Површина (ха)
1	Бутел	Ден на дрвото- 6000 садници О.У Свети Климент Охридски 100 садници	/
2	Демир Хисар	пошумување во шума 11.00 ха пошумување вон шума 20.00 ха иглолисни 28 ха, листопадни 3 ха	31
3	Демир Капија	пошумување во и вон шума 8 ха	8
4	Дојран	пошумување во и вон шума: Карабалија и Падарница Караула	/
5	Гевгелија	пошумување во и вон шума со 28.000 садници вкупно 14 ха по видови дрвја: - Јасен 1.00 ха 2000 садници - Багрем 2.00 ха 6000 садници - Црн бор 3.00 ха 6000 садници - Бел бор 2.00 ха 4000 садници - Дуглазија 3.00 ха 6000 садници	14
6	Ѓорче Петров	Засадени садници во училишни дворови Димитар поп Беровски и во Месните Заедници	/
7	Илинден	е пошумување од 10 ха на кп 297 КО миладиновци во н.м Миладиновци со 35000 садници (багрем, јудино дрво и чемпрес).	10
8	Јегуновце	пошумување во шума и вон шума со 2 ха багрем во с. Рогацево	2
9	Карбинци	пошумување шума и вон шума 5.5 ха	5.5
10	Кратаово	пошумување КО Кратово м.в Дуп ,, катастарска култура пасиште со површина од 1.0 ха, пошумување КО емирица м.в., Државита,, катастарска култура пасиште од 4.0 ха	5
11	Крива Паланка	пошумување во шума и вон шума 30 ха	30
12	Крушево	пошумување 5 ха	5
13	Пробиштип	пошумување во шума и вон шума на голини од 10 ха и пошумување во шума 4 ха По дрвја: Црн Бор 10000 садници Чемпрес 10000 садници Бел Бор 8000 садници	14
14	Штип	пошумување во шума 6,00 ха и вон шума 35.00 ха. По дрвја : Багрем 140000 садници Бел бор, црн бор 4000 садници Чемпрес Дуглазија 11000 садници	41
	Вкупно		165.5

¹¹ Нецелосен одзив на општините во доставувањето одговори на информативните листови.

Податоците добиени од Државниот завод за статистика за состојбата во шумарството во 2014 се следните.

Табела 2. Пошумени површини според Статистичкиот преглед за 2014 год.

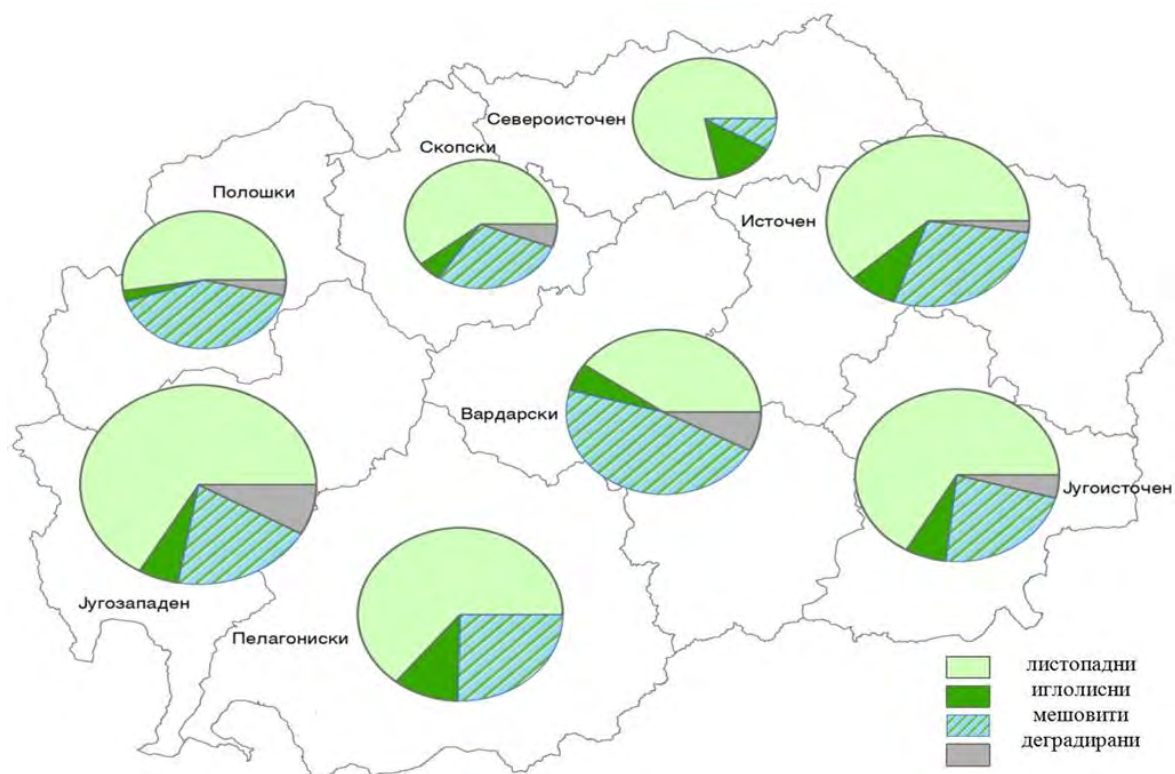
Реализирано пошумување во шума и вон шума		
Ред. бр.	Вид на шума	Површина (ха)
1	во шума	612
2	вон шума	452
Вкупно:		1064

Просторниот план на Република Македонија предвидува дека пошумувањето во шума и вон шума до 2020 година треба во просек годишно да изнесува 6522 ха. Во 2014 година извршено е пошумување на 165,5 ха (според податоците кои ги доставија општините), што претставува 2,53% од годишниот просек предвиден со Просторниот план на Република Македонија. Според податоците добиени од Државниот завод за статистика извршено е пошумување на површина од 1064 ха односно 16,31% од просечното годишно пошумување предвидено со Просторниот план на РМ од кои 612 ха е пошумување во шума, а остатокот 452 ха е пошумување вон шума.

Табела 3. Површина под шуми според Статистичкиот преглед за 2014 год.

Вкупна површина под шума на ниво на Р.Македонија		
	Година	Површина (ха)
Состојба	2014	983.388
Планирани според ППРМ	2020	1.039.560

Во поглед на проекциите за вкупна површина под шуми Просторниот план на РМ предвидува дека до 2020 год. вкупната површина ќе изнесува 1039560 ха. Според податоците од Државниот завод за статистика вкупната површина под шуми во 2014 изнесува 983388 ха и претставува 94,6% од проекциите за 2020 год. предвидени со Просторниот план на РМ од кои под листопадни видови спаѓаат 600847 ха или 61%, под иглолисни видови спаѓаат 68670 ха или 7%, под мешовити шуми спаѓаат 270525 ха или 27,5% и под деградирани шуми спаѓаат 43346 ха или 4,4% од вкупната површина под шуми во 2014 година. Во прилог е прикажана карта на Република Македонија со вкупната површина под шуми и по видови на дрвја по региони во 2014 година и пошумувањето по видови дрвја во 2014 година.

Слика 5. Површина под шуми по региони според Статистичкиот преглед за 2014 година

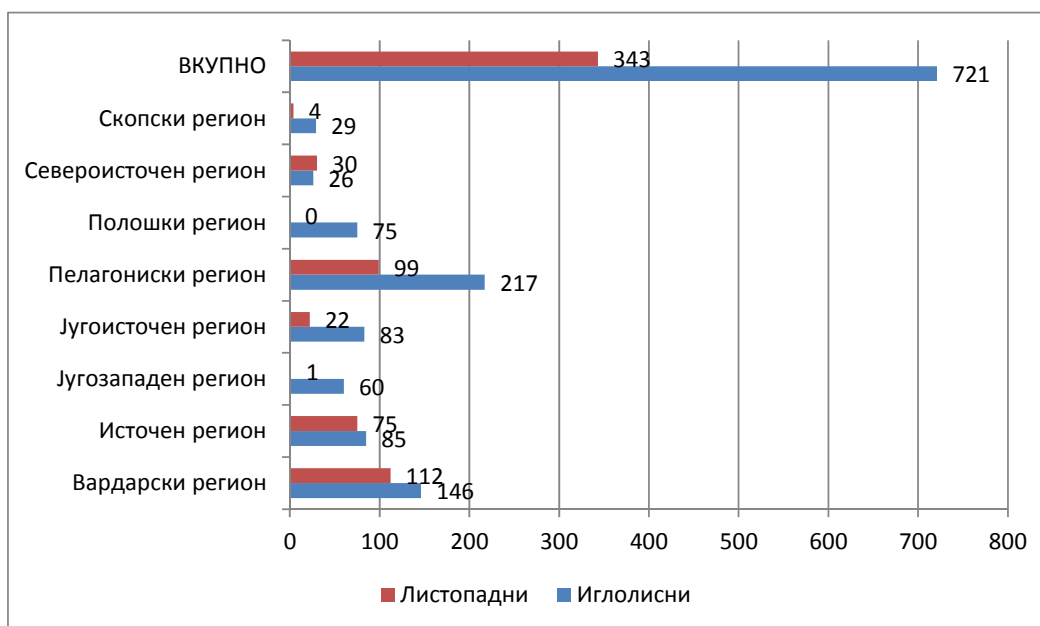
Извор: Статистичкиот преглед за 2014 година, ДЗС

Од приложената карта и од табелата се забележува дека најголема површина под шума од околу 189 илјади ха има во Југозападниот статистички регион што претставува 19,2% од површините под шума во Р. Македонија, а најмала површина од околу 70,2 илјади ха под шуми има Североисточниот регион или 7,1% од шумската површина во Р. Македонија.

Табела 4. Површина под шуми по региони според „Статистичкиот преглед“ за 2014 година, во ха

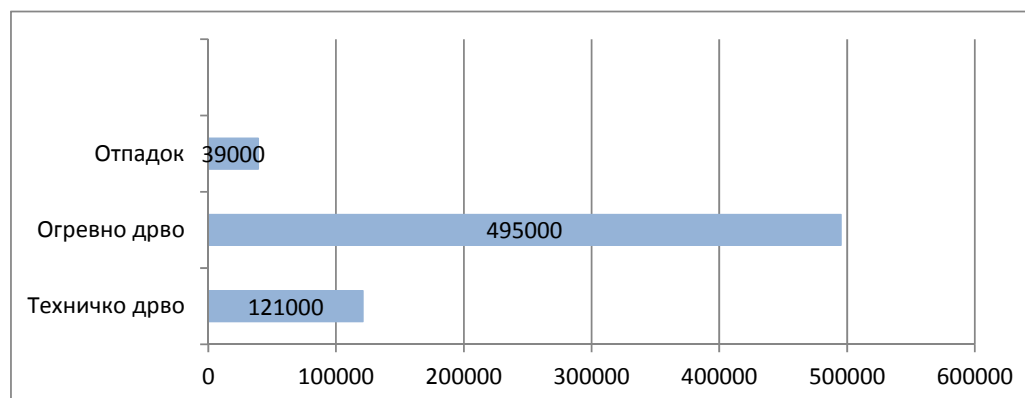
Статистички региони	Вардарски регион	Источен регион	Југозападен регион	Југоисточен регион	Пелагониски регион	Полишки регион	Североисточен регион	Скопски регион	Вкупно
Листопадни видови	51932	86120	126346	94243	91653	47780	54834	47939	600847
Иглолисни видови	7127	11031	10557	9183	14944	2404	9404	4020	68670
Мешовити шуми	60145	39430	36924	31805	36211	37564	5832	22614	270525
Деградирани шуми	10019	2972	15611	5996	737	3319	117	4575	43346
ВКУПНО	129223	139553	189438	141227	143545	91067	70187	79148	983388

Графикон 10. Пошумување по видови дрвја по региони во 2014 г.

Извор: ДЗС.

Графикон 11. Исечена бруто-дрвна маса во шума и вон шума (според Статистички преглед за 2014 год.), во м³

Извор: Статистички преглед за 2014 год., ДЗС.

Согласно проекциите утврдени со Просторниот план на Р. Македонија, просечната вкупно исечена дрвна маса треба да изнесува 1650000м³/год. до 2020 год. Според податоците од „Статистичкиот преглед за 2014 год.“ од Државниот завод за статистика, исечената бруто-дрвна маса за 2014 година изнесува 655000м³ или 39,7% од планираниот просечен годишен етат од сите шуми во Р. Македонија.

Податоците покажуваат дека 121000 м³ од исечената бруто дрвна маса во шума и вон шума во 2014 год се однесува на техничко дрво, 495000 м³ на огревно дрво, а 39000 м³ на отпадокот.

Во поглед на производството на шумски сортименти во државните шуми за 2014 год. податоците се дадени во следната Табела:

Табела 5. Производи во шумарството и сеча во државните шуми (според Статистички преглед за 2014 год.)

Производи во шумарството и сеча во државните шуми во 2014 год.		
Ред. бр.	Вид на дрво	(м ³)
1	Грубо обработено дрво	503862
2	Трупци од иглолисни	30781
3	Рудничко дрво од иглолисни	4587
4	Друго долго дрво од иглолисни	4732
5	Просторно дрво од иглолисни	2258
6	Огревно дрво од иглолисни	8112
7	Трупци од листопадни	61145
8	Рудничко дрво од листопадни	167
9	Друго долго дрво од листопадни	212
10	Просторно дрво од листопадни	37
11	Огревно дрво од листопадни	391284
12	Друго грубо обработено дрво, цепеници, дрвени мотки и колци	547

Извор: Статистичкиот преглед за 2014 год. ДЗС.

Голем дел од производите во шумарството и сечата во државните шуми во 2014 година подпаѓа под огревно дрво што претставува негативен тренд и треба да се воведат посовремена техника и технологија при користењето на шумските производи и порационално користење на дрвната маса преку зголемување на учеството на техничкото дрво за сметка на огревно дрво и отпадокот при сеча и изработка на шумски дрвни сортименти.

3.2.3. Минерални ресурси

Рудното богатство на Република Македонија е разновидно, но со релативно мали истражени резерви. Регистрирани се металични, неметалични и енергетски минерални сировини, чии лежишта се експлоатираат, а најголем број од нив се недоистражени.

Металичните минерални сировини се широко распространети. Најбогати и најквалитетни се олово-цинковите руди застапени во источна Македонија, каде се врши и нивната експлоатација во постојните рудници Злетово, Саса и Тораница. Рудите на црните метали (железо, хром, манган) најчесто содржат низок процент на метал или се исцрпени рудните резерви.

Разновидниот геолошки состав и геолошко-тектонската еволуција на терените на Република Македонија овозможиле да се создадат голем број на лежишта, наоѓалишта и појави на различни неметални минерални сировини од кои, од економски аспект, најперспективни се: карбонатните сировини (мермер, травертин, варовници, доломити, магнезит, лапорци), силициските творби (кварц, кварцит, кварцен песок, опалит, перлит, туфови), фелтспатите (натриски, калиски), гипсот, архитектонско-градежниот камен (гранит, гнајс), базалтот, дијабазот и други.

Енергетските минерални потенцијали на Република Македонија се скромни, како по структура, така и по расположивите резерви. Јагленот во вид на лигнит е најголемото енергетско минерално богатство распространето

во: Пелагонискиот, Беровско-делчевскиот, Ресенскиот, Струшкиот, Скопскиот и Кичевскиот седиментен басен.

3.2.3.1. Реонизација на рудните наоѓалишта

Респектирајќи го геолошкиот состав, тектонскиот склоп, процесите на седиментација и магматска мобилност како основни природни predispositions во создавањето на рудните лежишта, наоѓалишта и рудни појави, на територијата на Републиката се издвоени шест основни рудни реони:

1. Западномакедонскиот масив - просторот западно од линијата Радуша-Скопје-Солунска Глава-Битола до државната граница со Република Албанија.
2. Пелагонидите - средишниот дел на територијата на Републиката помеѓу с. Живојно и рудникот Алшар (во непосредна близина на македонско-грчката граница на југ, па кон ССЗ до линијата с. Драчевица - с. Вражале на околу 10 км јужно од Скопје).
3. Вардарската зона - во правецот ССЗ-ЈЈИ, од линијата Радуша - с.Табановце на северната државна граница, кон ЈЈИ по линијата рудник Алшар - с. Николиќ кај Дојранското Езеро, го зазема средишниот дел на државата.
4. Кратовско-злетовската вулканска област - североисточниот дел од државната територија со простор помеѓу јужните падини на планината Козјак - Кумановското и Кочанското Поле на југоисток.
5. Српско-македонскиот масив - источниот дел од територијата на Републиката, источно од линијата с. Четирце (во близина на северната граница) - Пантелеј (Кочанско) - Ореовица (Радовишко) - Струмица - с. Николиќ - до источната граница кон Република Бугарија, во југо - источниот дел со Република Грција.
6. Кенозојските седиментни басени се најмладите езерски, а веројатно и марински седиментациони басени, со различна кенозојска старост и различна литолошка и геотектонска градба (полошкиот, скопскиот, кума-новскиот, славишкиот, овчеполскиот, делчевско-пехчевскиот, струмичкиот, тиквешкиот, пелагонискиот, ресенскиот, дебарскиот и струшкиот).

Искористувањето на минералните сировини на просторот на Република Македонија се остварува врз основа на надлежностите на Министерството за економија во доменот на изработка и реализација на годишните програми за основни геолошки истражувања, детални геолошки истражувања на енергетски минерални сировини, развој на геолошкиот информациски систем и доделувањето на концесии за детални геолошки истражувања на минерални сировини. Во тек е изработка на стратегија за геолошки истражувања и експлоатација на минерални сировини.

Во 2014 година Министерството за економија направи и издаде:

- Вкупно 85 лиценци за изработка на геолошка документација надзор и изведување на геолошки истражувања.
- Вкупно 21 овластувања за изработка на геолошка документација надзор и изведување на геолошки истражувања.

- Вкупно 81 лиценци за изработка на рударски проекти за површинска и подземна експлоатација, преработка на минерални сировини.
- Вкупно 17 овластувања за изработка на рударски проекти за површинска и подземна експлоатација и преработка на минерални сировини

Врз основа на пополнетиот информативен лист доставен¹² од страна на единиците на локална самоуправа, во текот на 2014 година, експлоатацијата на минералните сировини по општини во ха е прикажана во следната табела:

Табела 6. Експлоатација на минерални сировини по општини

Р.бр.	ЕЛС	ха
1.	Јегуновце	85
2.	Пробиштип	453
3.	Дебар	4
4.	Зрновци	1,5
5.	Карбинци	356
6.	Долнени	40
7.	Чешиново Облешево	8,13
8.	Новаци	58

Извор: Информативни листови добиени од единици за локална самоуправа

Податоците коишто се добиени од единиците за локална самоуправа се однесуваат само на површините, бидејќи во доставените информативни листови не беше наведен видот на минералот што се експлоатира.

Според податоците добиени од Министерството за економија во чија надлежност е издавање концесии за експлоатација на рудните ресурси, во 2014 година издадени се 34 концесии за експлоатација на минерални сировини во вкупно 25 општини наведени во следната табела:

Табела 7. Издадени концесии за експлоатација на минерални сировини во 2014 година

бр.	Концесионер	Датум	Сировина	Локалитет	Општина
1	АД Тајмиште - Кичево	21.07.2014	руди на железо	Тајмиште	Кичево
2	Сопот ДОО экспорт-импорт Скопје	10.09.2014	Варовник	Сопот	Куманово
3	Транс Мет ДОО - Скопје	05.09.2014	Дијабаз	Кошарска Река	Демир Капиа
4	Победа, с.Ботун	16.12.2014	Варовник	Габер-Радиње, с.Ново Село	Дебарца
5	Кипо - Струмица	25.07.2014	дијабаз	Гавран	Струмица
6	Феро Транс	16.09.2014	Варовник	Карпа - с. Колари - Зајас	Кичево
7	Градба Промет	13.11.2014	песок и чакал	Курија	Неготино
8	СТРИТ-БИЛД ИНЖЕНЕРИНГ ДОО	25.12.2014	варовник	МАРКОВ КАМЕН	Чучер Сандево
9	СД-ТРАНС ДООЕЛ с.Звегор Делчево	05.09.2014	песок и чакал	Оцов Чукар с. Звегор	Делчево
10	БОРОС ДООЕЛ Куманово	19.08.2014	собирен кварц	Ветуница	Ранковце

¹² Мал број доставени информативни листови од ЕЛС и парцијални одговори за областа "Минерални сировини".

бр.	Концесионер	Датум	Суровина	Локалитет	Општина
11	ДАВИНА ВОДА ДООЕЛ увоз-извоз Скопје	24.01.2014	минерална вода	Герекарица- с.Варвара	Сопиште
12	ГПС ПРЕМЕР увоз-извоз ДООЕЛ Прилеп	17.01.2014	мермер	Сладун	Прилеп
13	ИЗГРАДБА-КОМЕРЦ ДООЕЛ експорт-импорт Скопје	15.01.2014	песок и чакал	с.Идризово	Гази Баба
14	ЗАГРАЧАНИ КОМЕРЦ ДООЕЛ Струга	25.07.2014	варовник	Бабуш, с.Заграчани	Струга
15	ГОЛЕЦ ТРАНС ДООЕЛ, Желино	25.07.2014	песок и чакал	Папради Волковија	Брвеница
16	СУБЛАЈМ СТОН ДООЕЛ, Прилеп	25.07.2014	травертин	Матка	Сарај
17	ЛИКУКИ ХОМЕ ДООЕЛ Битола	10.07.2014	минерална вода	с.Кременица	Битола
18	МИЛЕНКОВСКИ ИНДУСТРИ ДООЕЛ увоз-извоз КРИВА ПАЛАНКА	02.09.2014	кварц	Рулавица с.Псача	Ранковце
19	ЛОТКА СТОЈАНЧЕ ДООЕЛ увоз-извоз Скопје	05.09.2014	песок и чакал	Ќојлија	Петровец
20	ВС-ГД ДООЕЛ Кавадарци	02.09.2014	песок и чакал	Курија	Неготино
21	ИСКОП ШПЕД ДООЕЛ Скопје	12.09.2014	песок и чакал	Идризово	Гази Баба
22	СЕНДПЛИАНТ експорт-импорт ДОО Скопје	10.09.2014	песок и чакал	Крива	Неготино
23	КОЛЕ ТРАНС ИНЖИЊЕРИНГ увоз-извоз ДОО Штип	11.09.2014	песок и чакал	Вртешка с. Пиперово	Штип
24	ДМ ПРЕЦИЗ ДОО Штип	05.09.2014	кварц	Острез	Штип
25	МЕЉИ ТРАНС Евзал и Целал ДОО експорт-импорт с.Стримница, Желино	10.09.2014	песок и чакал	Режика с. Сараќино	Тетово
26	АКВА КОКИНО ДООЕЛ С. Драгоманце Старо Нагоричане	19.08.2014	минерална вода	Гладница с. Драгоманце	Старо Нагоричане
27	АМАДЕУС ОНИКС ДООЕЛ Скопје	25.07.2014	оникс и травертин	Поле - с. Бешиште	Прилеп
28	ГАМА ГРАДБА ДООЕЛ Скопје	19.08.2014	варовник	Крст-Осничани	Студеничани
29	ИГМ ТРЕЈД ИЛИЈА И ДР. Кавадарци	17.09.2014	варовник	Дебриште	Росоман
30	КАЛТУН МАДДЕНЦИЛИК ДОО Скопје	25.08.2014	техногени минерални суровини	Лојане	Липково
31	Б-ЕФЈ КОП ДООЕЛ с.Батинци, Студеничани	30.10.2014	песок и чакал	Дризла	Студеничани
32	МИНЕРАЛ ГРУП ДОО Струмица	28.10.2014	песок и чакал	Крив пат, с.Куклиш	Струмица
33	ПОРТЛАНД ОПЦ ДООЕЛ Струмица	31.10.2014	песок и чакал	Врпчовски, с.Доброшинци	Василево
34	АВТОГРАДБА ДООЕЛ Гостивар	25.12.2014	варовник	Ктаста с. Мирдита	Гостивар

извор: Министерство за економија

Министерството за економија, во текот на 2014 година има издадено 68 дозволи за геолошки истражувања прикажани во следната табела:

Табела 8. Регистар на склучени договори за концесија за детални геолошки истражувања

Р.б.	Концесионер	Минерална Суровина	Локалитет
1	ФЕНИ ИНДУСТРИ АД - Кавадарци	Железо и никел	Црна Тумба - Прилеп и Новаци
2	ФЕНИ ИНДУСТРИ АД - Кавадарци	Никел	Ракле - Прилеп
3	БАУЕР БГ - Скопје	Варовник	Грнчиште - Градско
4	БАУЕР БГ - Скопје	Варовник	Остра - Чука - Долнени
5	БАУЕР БГ - Скопје	Варовник	Чардаклија - Штип
6	СУРСКОР - Скопје	Бакар, злато, сребро, олово и цинк	Башибос - Бајрамбос - Дојран
7	ИНТЕРУНИОН - ГРУП - Скопје	Кварц	Брија с. Мојанци - Арачиново
8	ЕВРОТЕХНА ИНТЕРНАЦИОНАЛ - Скопје	Кварцит	Лавинчеви - Гази Баба
9	АГ ИНОВА 2006 - Скопје	Кварц	Козјак с. Ореше - Чашка
10	МФС ГРОУП - Студеничани	Варовник	Пагаруша - Студеничани
11	ЕУРО-МИМ - Студеничани	Песок	Моране - Студеничани
12	РЕЗЕРВОАР МИНЕРАЛС МАКЕДОНИЈА - Скопје	Металични минерални суровини	с.Коњско - Гевгелија
13	ОМАН БАЛКАН МАЈНИНГ - Скопје	Мермер	с.Сокол - Прилеп
14	К-КОМЕРЦ КАМЕ - Велес	Кварц	Рамна Нива с.Богомила Чашка
15	МИНЕРАЛИТАС КД - Скопје	Мермер	Кладник с.Козица Кичево
16	ИНТЕРНАЦИОНАЛ МИНИНГ ЦОМПАНИ - Скопје	Металични минерални суровини	Коњска Река Гевгелија
17	МИНЕРАЛИТАС КД - Скопје	Хром	Арничко Кавадарци
18	МИНЕРАЛИТАС КД - Скопје	Мермер	Црн Габер с.Бабино - Демир Хисар
19	МИНЕРАЛИТАС КД - Скопје	Кварц	Орлов Камен - Кавадарци
20	МИНЕРАЛИТАС КД - Скопје	Олово и Цинк	Зелен Град с.Јамниште Пробиштип
21	МИНЕРАЛИТАС КД - Скопје	Гранодиорит	Убава Глава с.Чаниште Прилеп
22	МИНЕРАЛИТАС КД - Скопје	Металични минерални суровини	Лавци - Ресен
23	МИНЕРАЛИТАС КД - Скопје	Варовник	Остра - Чука - Долнени
24	МИНЕРАЛИТАС КД - Скопје	Гранит	Дрманка - Прилеп
25	АС ГРАНУЛАТ - Струга	Варовник	Градиште с.Могорче Дебар
26	ДРАГОШ - Радовиш	Шкрилци	Голем Рид Радовиш
27	ЕУРО-БЕТОН с.Град - Делчево	Варовник	Присое Делчево
28	БАУ ЦОНСТРУКЦИОН - Скопје	Варовник	Облец Дебарца и Кичево
29	ПРОМИНГ - Струга	Варовник	с.Модрич Струга
30	КАЛТУН МАДДЕНЦИЛИК - Скопје	Кварц	с.Вепрчани
31	ИНФОГРУП - Скопје	Металични минерални суровини	Мајден - Кавадарци
32	ИНТЕРНАЦИОНАЛ МИНИНГ ЦОМПАНИ - Скопје	Дијабаз	Стара Корија - Липково
33	КАЛТУН МАДДЕНЦИЛИК - Скопје	Металични минерални суровини	Гладница - Кавадарци
34	СД-ТРАНС - Делчево	Варовник	Рзачки Камен с.Стамер - Делчево
35	АМАДЕУС СТОУН - Скопје	Оникс и травертин	с.Бешиште - Прилеп
36	СТЕНТОН - Битола	Гранит	Билбил Камен- Битола
37	ДМ-ПРЕЦИЗ - Штип	Варовник	Лозенско брдо - Карбинци
38	САРДИЧ МЦ - Скопје	Бакар, злато и сребро	Плавуш - Валандово и Струмица
39	САРДИЧ МЦ - Скопје	Молибден, бакар, злато и сребро	Петрошница - Старо Нагоричане
40	МИНЕРАЛ МГТ - Струмица	Песок и чакал	Гечерлиски Рид-2 - Босилово
41	ШАН КОМ ФИКС - Гостивар	Варовник	Горно Поле с.Горна Бањица -

Р.б.	Концесионер	Минерална Суровина	Локалитет
			Гостивар
42	ЈО-ГО ТРАНСПОРТ - Кавадарци	Песок и чакал	с.Паликура - Неготино
43	БАУШТЕЛЕ ГРУП - Дебарца	Варовник	Чифлиска Краста - Дебарца
44	БОРОС - Куманово	Кварц	Пчиња с.Драгоманци - Старо Нагоричане
45	ПОРТЛАНД-ОПЦ - Струмица	Песок и чакал	Гечерлиски Рид-1 - Босилово
46	ЖИКОЛ - Струмица	Варовник	Татарли Чука 2 - Валандово
47	ОРАНЖЕРИИ - с.Хамзали	Туларска глина	Петрино - Болно - Ресен
48	ЦЕМЕНТАРНИЦА УСЈЕ - Скопје	Кварц	Цепенка с.Варвара - Сопиште и Студеничани
49	МЕРМЕРЕН КОМБИНАТ - Прилеп	Мермер	Ѓуровица - с.Галабовец - Прилеп
50	ПЕЛАГОНИЈА - ИНЖИНИРИНГ	Варовник	Варена Глава - Штип
51	ПЕШО ИНЖЕНЕРИНГ - Струмица	Песок и чакал	Започ - Ново Село
52	ПЕШО ИНЖЕНЕРИНГ - Струмица	Песок и чакал	Криво Долче с.Куклиш - Струмица
53	ЕУРО ЈАНИ КОП - Македонски Брод	Варовник	Огледалец - Македонски Брод
54	ИЗГРЕВ ИНЖИЊЕРИНГ - Велес	Варовник	Венуле-1 - Градско
55	ЖИКОЛ - Струмица	Варовник	Кучково - Ѓорче Петров
56	ФИВЛА ТРАНСПОРТ - Скопје	Песок и чакал	Долно Лисиче 2 - Аеродром
57	ФИВЛА ТРАНСПОРТ - Скопје	Песок и чакал	Долно Лисиче - Аеродром
58	МАРКОВСКИ КОМПАНИ - Битола	Варовник	Краста с.Илино - Ресен
59	УНИВЕРЗАЛ-С - Ранковце - Крива Паланка	Глина	Крива Круша - Ранковце
60	УНИВЕРЗАЛ-С - Ранковце - Крива Паланка	Глина	Ранковце - Ранковце
61	ВАРДАРГРАДБА - Скопје	Варовник	Подцуцул - Сопиште
62	УСКАНА ГАРА с.Мамудовци - Кичево	Минерална вода	Бигор - Кичево
63	ТРАНСМЕТ - Скопје	Травертин	Камено Брдо с.Кучково – Ѓорче Петров
64	ЕМВИ КОМЕРЦ с.Сушево - Василево	Кварц	Бел Камен - Крушево
65	ЕУРО АКТИВА - Скопје	Варовник	Пасивер - Чучер Сандево
66	РЕЗЕРВОАР МИНЕРАЛС ДВБ - Скопје	Бакар и злато	Двориште - Берово
67	СУН АНД СТАРС	Минерална вода	с.Првце - Теарце
68	КАЛТУН МАДДЕНЦИЛИК - Скопје	Металични минерални суровини	Саса - Македонска Каменица

Извор: Министерство за економија

Активностите во областа на минералните суровини се регулирани со следните закони: Закон за минералните суровини (пречистен текст „Службен весник на РМ“ бр. 132/13 и Закон за изменување и дополнување на Законот за минерални суровини („Службен весник на РМ“ бр. 44/14, 160/14 и 129/15).

3.2.4. Водни ресурси и водостопанска инфраструктура

Планирањето и реализирањето на активностите за подобрување на условите за живот согласно Просторниот план на Р. Македонија треба да се во корелација со концептот за одржлив развој, кој подразбира рационално користење на природните и создадените добра. Одржливиот развој

подразбира користење на добрата во мерка која дозволува нивна репродукција, усогласување на развојните стратегии и спречување на конфликти во сите области на живеење. Во развојот на водостопанството и водостопанската инфраструктура мора да се запази концептот на одржлив развој кој е насочен кон рационално користење на водата. Стратегијата за развој на водостопанството е условена од фактот дека Р. Македонија е земја сиромашна со вода. Колку водите во одреден простор може да се сметаат за „воден ресурс“ зависи од можноста за нивно искористување, односно од можноста за реализирање на водостопански решенија со кои водите ќе се искористат за покривање на потребите од вода за населението, земјоделството, индустријата и за заштитата на живиот свет.

Рационалното користење на водата и заштитата на нејзиниот квалитет треба да се одвива преку:

- перманентно истражување на површинските и подземните води во обем што ќе ги дефинира потенцијалните ресурси и нивниот квалитет;
- одредување на заштитни зони на сегашните и идните можни изворишта (површински водотеци, подземни води и акумулации) и дефинирање на режим на заштита;
- рационално и економично користење на водата со примена на современи технички решенија во управувањето со водоснабдителните системи;
- примена на технологии кои бараат мала количина на вода во производните процеси;
- изградба на пречистителни станици за отпадни води со примена на технологија која дава ефикасни резултати;
- трошоците за заштита на водите од загадување да се сметаат како составен дел на развојните планови во стопанството.

ТАБЕЛАРЕН ПРЕГЛЕД НА ПРОМЕНИТЕ НАСТАНАТИ ВО ОБЛАСТА НА ВОДОСТОПАНСТВО И ВОДОСТОПАНСКА ИНФРАСТРУКТУРА ВО РЕПУБЛИКАТА

Активностите¹³ кои се превземени во ЕЛС за реализацијата на планските определби во областа на управувањето со водите зацртани со Просторниот план во текот на 2014 год. прикажани се во Табела 9:

Табела 9. Табеларен преглед на промените настанати во областа на водостопанство и водостопанска инфраструктура во Републиката

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акумулации
1	Скопје						
2	Аеродром	изградба на сек. мрежа за подобрување на водоснабдувањето во висока и ниска зона	-изграден колектор во должина од 3139 м и секундарна мрежа Ф250 во должина од 2800 м Во Горно Лисиче во 2010 г. е почната изградба на фек. канализациска мрежа и препумпна станица. Во 2013 год изградбата е завршена -изградена е атмосферска канализација (2510м) Ф2500-Ф400	/	/	/	/
3	Бутел	/	планирана е секундарна мрежа по новопроектирана улица	/	/	/	/
4	Гази Баба	/	/	/	/	/	/
5	Ѓорче Петров	изградена е сек. мрежа во с. Кисела Јаболка и Волково, должина од 1585 м	изградена е улична мрежа во с. Кисела Јаболка, Волково и Стопански Двор во должина од 3660 м	/	/	/	/

¹³ Наведените активности во табеларниот преглед произлегуваат од информациите обезбедени од информативните листови од единиците на локалната самоуправа. За 2014 година 40 општини не доставиле информативни листови.

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акумулации
6	Карпош	/	/	/	/	/	/
7	Кисела Вода	изграден е довод и секундарна мрежа во населба Пинтија (Ф80-200) во должина од 10700 м со резервоар од 900 м ³	во с. Драчево изведен е дел од колектор Ф315 во должина од 400 м	/	/	/	/
8	Сарај			/	/	/	/
9	Центар			/	/	/	/
10	Чаир	/	/	/	/	/	/
11	Шуто Оризари	/		/	/	/	/
12	Арачиново		/	/	/	/	
13	Берово	/	/	/	/	/	/
14	Битола	- Изграден е вод.систем за с. Брусник со зафат на Буковска Река.		/	/	/	/
15	Богданци				/	/	/
16	Боговиње	/	/	/	/	/	/
17	Босилово		/	/	/	/	/
18	Брвеница	/	Изградена секундарна мрежа во должина од 400 м во с. Челопек, Милетино и Блаце	/		/	/
19	Валандово	/	/	/	/	/	/
20	Василево		за с. Пиперово изграден е колектор (Ф400) должина 659 м и сек. мрежа во должина од 4259м за с. Ангелци изградена е и	/	/	/	/

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акумулации
			секундарна мрежа во должина од 4694м				
21	Вевчани	/	/	/	/	/	/
22	Велес	/	/	/	/	/	/
23	Виница	проширена е секундарната мрежа во Виница 1200м	-изградена е секундарна фек. кан. во Виница - должина 1000 м и колектор 800 м, во Истибања - долж. 500 м, во Лески - долж. 1500 м во Градец - долж 800 м, -изградена е атмосферска канализација во Виница во вкупна должина од 1800м	/	/	/	/
24	Врапчиште	/	/	/	/	/	/
25	Гевгелија	/	во с. Прдејци изграден е колектор и секундарна мрежа (Ф250) во должина од 4856м и пречистителна станица Во тек е технички прием на колек. систем на с. Мрзенци кој ќе се приклучи на канализациониот систем на Гевгелија	/	/	/	/
26	Гостивар	/	/	/	/	/	/
27	Градско	/	/	/	/	/	/
28	Дебар	/	/	/	/	/	/
29	Дебарца	/	- Во с. Мешеишта изграден е колектор (Ф160-250) во должина од 8400 м	/		/	/

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акумулации
30	Делчево	/	/	/	/	/	/
31	Демир Капија	/	/	/	/	/	/
32	Демир Хисар	/	/	/	/	/	/
33	Дојран	/	изграден е колектор во Нов Дојран	инсталирана е опрема на бунарите Даре-Баш, Топлец 1 и Топлец 2	/	/	/
34	Долнени	/	изграден е колектор и секундарна мрежа (Ф200) во с. Секирци во должина од 2800м	/	/	/	/
35	Желино	/	/	/	/	/	/
36	Зелениково	/	/	/	/	/	/
37	Зрновци	/	/	/	Регулирана е р. Морошка во с. Мородвис во долж. од 300 м	/	/
38	Илинден	/	-изградени се колектор (Ф250 и должина 2150 м) и пречистителна станица за с Кадино со капацитет од 1250 ЕЖ - пречистителна станица за Илинден со капацитет од 1250 ЕЖ	/	/	/	/
39	Јегуновце	/	- за с. Шемшево изграден е колектор (Ф315-400) должина од 1264 м и сек. мрежа (Ф200 - Ф250) во должина од 5464 м - за с. Јажинце изграден е	/	/	/	/

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акумулации
			колектор (Ф250-315) должина од 1740 м и сек. мрежа (Ф250) во должина од 3947 м				
40	Кавадарци	изграден е систем за водоснабдување (ф400 и 500) во должина од 10 км за с. Ваташа, Глишиќ, Мрена и Сопот, со филтерница	Реконструкција на канализациска мрежа во Кавадарци и во с. Марена.	/		/	/
41	Карбинци	за с. Нов Караорман изграден е водоснабдителен систем - бунар, цевковод (1400 м) и пумпна станица	/	со систем капка по капка се наводнуваат 230 ха во КО Таринци, Аргулица, Трогерци и Радање	/	/	/
42	Кичево	/	/	/	/	/	/
43	Конче	/	Изграден е колектор (Ф315) и сек. мрежа (Ф160-200) во вкупна должина за Габревци во долж. од 2526м.	/	/	/	/
44	Кочани	/	/	/	/	/	/
45	Кратово	/	Кратово изградба на колектор 1845 м и таложница/	/	/	/	/
46	Крива Паланка	доопремување на филтер станицата за вода за пиене и доизградба на мрежата за висока зона во К. Паланка	изградба на фек. канализација (5662 м) со пречистителна станица за с. Мождивњак (I фаза) и доизградба на фек. канал. во с. Мечковци	/	регулација на Крива Река во должина од 500 м	/	/

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акумулации
47	Кривогаштани	/	/	/	/	/	/
48	Крушево	/	/	/	/	/	/
49	Куманово	/	/	/	/	/	/
50	Липково	Изграден е цевковод (4200м) од акумулација Глажња до с. Липково и крак до с. Лојане (5700 м)	Изградени се кан. мрежи во с. Слупчане (2100м), Оризаре (1500м), Лојане (520 м), Отља (1250м), Матејче (900м) и Никуштак (1900м)	/	/	/	/
51	Лозово	/	/	/	/	/	/
52	Маврово и Ростуша	/	/	/	/	/	/
53	М. Каменица	/	во М.Каменица е изградена секундарна мрежа во должина од 150м	/	/	/	/
54	М. Брод	/	/	/	/	/	/
55	Могила	/	/	/	/	/	/
56	Неготино	/	Во Неготино изградена е фекална секундарна мрежа 190 м	/	/	/	/
57	Новаци	изграден е вод. систем за с. Добровени (Ф75) должина 580 м и резервоар 20 м ³	/	/	/	/	/
58	Ново Село	/	/	/	/	/	/
59	Охрид	изградена е вод. мрежа Рача - Горица 850 м и вод. мрежа во с. Елшани 1763 м	/	/	/	/	/

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акумулации
60	Петровец	/	Изграден колектор (Ф250, 1200м,) и пречистителна станица (ЕЖ 1200) за с. Петровец Изграден колектор (Ф250, 3500м,) и пречистителна станица (ЕЖ 1200) за с. Ржаничино Изграден колектор од п.с Петровец до Мралински канал Изградена секундарна мрежа во с. Чифлик (Ф250) во должина од 120 м	/	изградба на одбранбен насип во Горно Коњари	/	/
61	Пехчево	/	/	/	/	/	/
62	Пласница	изградени се системи за водоснабдување во селата Лисичани, Дворци и Преглово. Во с. Пласница е во фаза на изградба. Изворник е РС „Студенчица“	изграден е колектор во с. Преглово во должина од 400 м	/	/	/	/
63	Прилеп	/	/	/	/	/	/
64	Пробиштип	/	/	/	/	/	/
65	Радовиш	/	/	/	/	/	/
66	Ранковце	/	/	/	/	/	/
67	Ресен	/	/	/	/	/	/
68	Росоман	/	/	/	регулирано коритото на Црна Река во должина од 400 м со земјен и камен	/	/

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акумулации
					насип. Крушевичка Река е регулиранан во должина од 500 м		
69	Свети Николе	/	изграден е колектор во с. Ерцелија и проширен е постоечкиот систем во с. Горобинци	/	/	/	/
70	Сопиште	/	/	/	/	/	/
71	Старо Нагоричане	/	/	/	/	/	/
72	Струга	изграден е резервоар во с. Татеши	/	/	/	/	/
73	Струмица	извршено е проширување на вод. мрежи во градот Струмица и селата Куклиш и Раборци	Во Струмица изградена е секундарна мрежа (Ф110-315) во должина од 1760 м	/	/	/	/
74	Студеничани	/	/	/	/	/	/
75	Теарце	изграден е вод. систем за с. Доброште (зафат на извор) во должина од 2098 м и изграден е вод. систем за Нераште (бунари) со секундарна мрежа во должина од 3397 м	/	/	/	/	/
76	Тетово	/	/	/	/	/	/
77	Центар Жупа	/	/	/	/	/	/
78	Чашка	изграден е нов резервоар за село Извор со	/	од акумулацијата Лисиче на р.Тополка	/	/	/

	општина	водоснабдување	одведување на отпадни води	наводнување	регулација на реки	заштита од ерозија	акумулации
		капацитет од 100 м ³		се наводнуваат вкупно 29,85 ха земјиште (со отворени канали, вештачки дожд и систем капка по капка.			
79	Чешиново Облешево	/	изграден колектор (Ф315, должина 1577 м) и секундарна мрежа во с. Кучичино (Ф160-200) во должина од 6163 м	/	/	/	/
80	Чучер Сандево	/	/	/	/	/	/
81	Штип	/	за локалитетот Македонка изградена е секундарна мрежа (Ф200) 1500 м	/	/	/	/

3.2.4.1. Водоснабдување

За подобрување на водоснабдувањето на населението во неколку општини изградени се водоводни системи: во општина Битола за с. Брусник, во Карбинци за с. Нов Караорман, во Новаци за с. Добрвени и во општина Теарце за с. Доброште и Нераште.

Исто така извршено е и проширување на постоечката секундарна мрежа (преку изградба на нова мрежа или објекти - резервоари) во Скопје во општините Аеродром, Ѓорче Петров и Кисела Вода, потоа во градот Веница, во Охрид и селото Елшани, во Струмица и селата Куклиш и Раборци. Нови резервоари се изградени за с. Татеша (општина Струга), с. Извор (општина Чашка) и во општина Кисела Вода за населбата Пинтија.

Во општина Липково во фаза на изградба е водоснабдителен систем преку кој од акумулацијата Глажња ќе се водоснабдуваат 19 села во општините Липково, Куманово и Арачиново. Реализацијата е започната во 2011 год. кога е започнат цевководот за с. Липково и Слупчане и во 2014 год изведен е крак за с. Лојане.

На РВС „Студенчица“ преку кој се обезбедува вода за жителите во општините Другово, Осломеј, Вранештица, Пласница, Кичево, Македонски Брод, Прилеп, Долнени и Крушево и за ТЕЦ „Осломеј“ се приклучени селата Лисичани, Дворци, Преглово и Пласница (општина Пласница). Активностите за нивно приклучување се започнати во 2012 год.

3.2.4.2. Одведување на отпадни води

Фекални отпадни води

Во многу општини започнати се активности за изградба на системи за прифаќање на фекалните отпадни води.

Колектори и секундарни мрежи изградени се за населените места во општина Аеродром (Горно Лисиче), во Кисела Вода (с. Драчево), во општина Василево (с. Пиперово), во градот Веница, општина Дебарца (с. Мешеишта), општина Долнени (с. Секирци), општина Јегуновце (с. Шемшево и Јажинце), општина Конче (с. Габревци), Пласница (колектор за с. Преглово) и во Чешиново Облешево (с. Кучичино).

Изградба на секундарна мрежа или проширување на постоечката во текот на 2014 год е извршена во општина Ѓорче Петров (с. Кисела Јаболка, Волково и Стопански Двор), општина Брвеница (с. Челопек, Милетино и Блаце), општина Василево (с. Ангелци), општина Веница (селата Истибања, Лески и Градец), општина Крива Паланка (с. Мечковци), општина Куманово (Слупчане, Оризаре, Лојане, Отља, Матејче и Никуштак), општина Петровец (с. Чифлик), Свети Николе (с. Ерџелија со колектор и с. Горобинци) и во градовите Македонска Каменица, Штип и Струмица.

Изградбата на пречистителните станици не ја следи изградбата на канализациската мрежа во 2014 г.. Канализациски систем со пречистителна станица се градат само за неколку населени места. Во општина во Гевгелија (село Прдејци), во општина Илинден (с. Кадино и Илинден), Крива Паланка (во с. Мождивњак изграден е колектор и пречистителна станица I фаза), во Кратово (колектор и таложница) и во општина Петровец изградени се колектори и пречистителни станици за селата Петровец и Ржаничино.

Атмосферска канализација

За заштита од атмосферските води во текот на 2014 год направено е малку, изградена е примарна атмосферска канализација во општина Аеродром и во градот Виница изградена е атмосферска канализација во должина од 1,8 км.

3.2.4.3. Регулација на водотеците

Во мал број од општините превземени се мерки за заштита од големите води и нивното негативно влијание. Во општина Зрновци регулирана е реката Морошка во с. Мородвис во должина од 300 м, во Крива Паланка регулирана е Крива Река и во општина Росоман регулирано коритото на Црна Река во должина од 400 м со земјен и камен насип и Крушевичка Река е регулиранан во должина од 500 м.

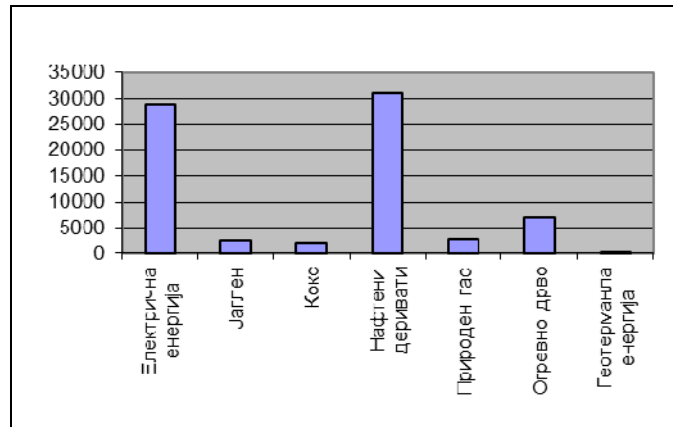
3.2.5. Енергетски извори и енергетска инфраструктура

Потребите од одделни видови енергија во Р.Македонија како и можностите за нивно задоволување со домашно производство и од увоз се утврдуваат со Енергетски биланс на Р.Македонија, кој што го донесува Владата на Р.Македонија. Со Енергетскиот биланс на Р.Македонија, во 2014 година во финалната потрошувачката на енергија, најголемо е учеството на нафтените деривати и електричната енергија, а најмало на геотермалната енергија. Финалната потрошувачка на енергија ги вклучува потребните количини енергија за крајните потрошувачи вклучувајќи ја и потрошувачката на електрична енергија и не сметајќи ги количините на горива (јаглен и природен гас) што се користат за производство на електрична енергија.

Табела 10. Финална потрошувачка на енергија (во ТЈ) и нејзино учество (во %)

Видови на енергија	ТЈ	%
Електрична енергија	29035	38.84
Јаглен	2561	3.43
Кокс	2117	2.83
Нафтени деривати	30944	41.39
Природен гас	2787	3.73
Огревно дрво	7046	9.42
Геотермална енергија	269	0.36
Вкупно	74759	100.00

Графикон 12. Графикон Финална потрошувачка на енергија во ТЈ

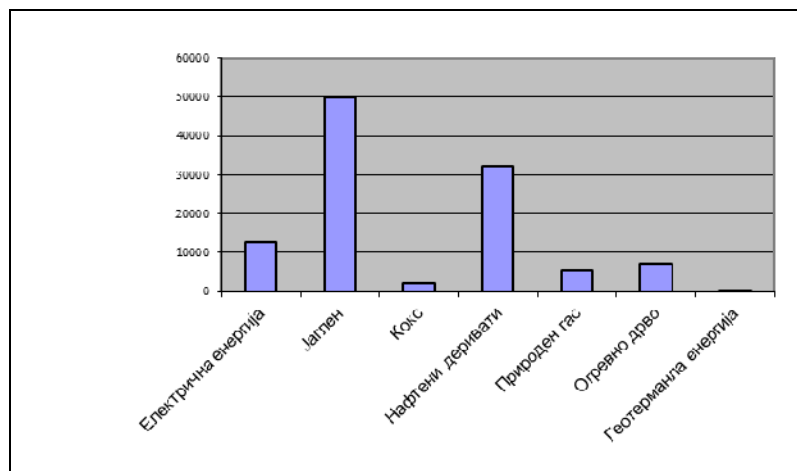
Финалната потрошувачка на енергија во 2014 година е на нивото на потрошувачката во 2013 година. Забележано е минимално зголемување на потрошувачката кај јаглен, природен гас, огревно дрво и геотермална енергија, а намалување на потрошувачката на електрична енергија, кокс и нафтени деривати.

Финалната потрошувачка се задоволува со примарна енергија од домашно производство и од увоз. Домашното производство учествува со 53,8% додека увозот со 46,2%.

Табела 11. Потрошена примарна енергија (во ТЈ) и нејзино учество (во %)

Видови на енергија	ТЈ	%
Електрична енергија	12787	11,12
Јаглен	50015	48,25
Кокс	2117	1,59
Нафтени деривати	32306	28,85
Природен гас	5705	3,29
Огревно дрво	7046	6,53
Геотермална енергија	269	0,37
Вкупно	110246	100,00

Табела 12. Графикон Примарна енергија во ТЈ

Во потрошената примарна енергија доминантен е јагленот и нафтените деривати со учество од 48,25% односно 28,85%.

Бруто потребната енергија за енергетскиот систем ја сочинуваат енергијата предадена на директните потрошувачи, енергијата за енергетски трансформации, енергијата за погон на постројките и загубите во пренос и дистрибуција. Според Просторниот план на РМ, со ниската/високата варијанта на развој, во 2020 година е планирано да изнесува 320458 TJ односно 430620 TJ. Потрошената примарна енергија во 2014 година споредено со планот за 2020 година е 26% според високата, односно 34% според ниската варијанта за развој.

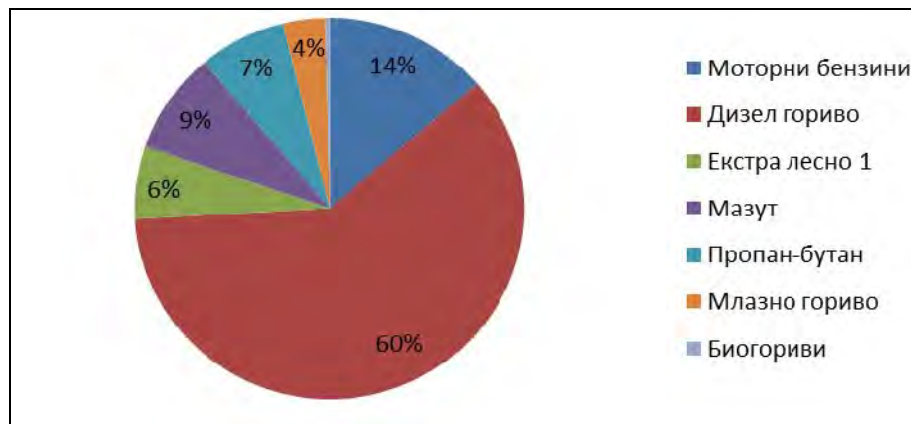
Билансот на нафтени деривати ги опфаќа увозот на сурова нафта и нафтени деривати, преработката на сурова нафта и потрошувачката на нафтени деривати.

Табела 13. Потрошувачка/продажба на нафтени деривати во РМ (во тони) и нивно учество (во %)

Вид на дериват	тони	%
Моторни бензини	120160	13,64
Дизел гориво	532498	60,46
Екстра лесно 1	54229	6,16
Мазут	76261	8,66
Пропан-бутан	63629	7,22
Млазно гориво	30625	3,51
Биогориво	3127	0,35
Вкупно	880529	100,00

Во изминатата, како и во претходните години, најзастапен дериват во потрошувачката е дизел горивото.

Графикон 13. Структура на потрошувачка на нафтени деривати во 2014 год., во %

Единствен преработувач на нафтени деривати во РМ е Рафинеријата ОКТА која во 2014 година преработи, односно додаде адитиви на 546 тони нафтени деривати. Во 2014 година немаше увоз на сурова нафта во Рафинеријата.

Вкупно потребната енергија добиена од течните горива во 2020 година се 81571 TJ според ниската и 89708TJ според високата стапка на развој. Планираните количини во 2020 година од 1017800 тони моторни бензини и дизел горива во 2014 година реализирани се 60%.

РМ нема сопствено наоѓалиште на природен гас и поврзана е само со еден главен гасовод од Бугарија преку Меѓународниот коридор 8. На овој гасовод, кој од границата со Бугарија води до Скопје, приклучена е разводната гасоводна мрежа на: Крива Паланка, Кратово, Куманово, Скопје и ТИРЗ Скопје.

Според податоците од ГА-МА АД Скопје, која е носител на лиценца за вршење енергетска дејност пренос и управување со систем за пренос на природен гас, во 2014 година потрошувачката на природен гас изнесувала 134663666 nm^3 . Ова количина е на нивото од потрошувачката во 2012 година и е за 15% помала од истата во 2013 година. Најголеми корисници се ТЕ-ТО Скопје, Топлана Балкан енерџи Скопје и Макстил кои вкупно во 2014 година потрошиле 74% од увезените количини на природен гас во РМ.

Изградени се три системи за дистрибуција на природен гас во: ТИРЗ Скопје, Куманово и Струмица. Во 2014 година зголемена е потрошувачката на природен гас во дистрибутивната мрежа на Куманово, Струмица и ТИРЗ Скопје во однос на 2013 година за 15%. Вкупно овие корисници имаат потрошувачка од $2,8 \times 10^6 \text{ nm}^3$ природен гас.

Според предвидената (со Просторниот план на РМ) динамика на влегување на природниот гас во енергетскиот систем вкупната потрошувачка во 2020 година ќе изнесува $1,168 \times 10^6 \text{ nm}^3$ според ниската, односно $1,6 \times 10^6 \text{ nm}^3$ според високата стапка на развој. Реализираната потрошувачка во 2014 година преставува 11,6% од ниската, односно 8,4% од високата стапка на пораст.

РМ располага со нискоквалитетен јаглен-лигнит. Сите останати видови на јаглен (камен јаглен, кокс, сушен лигнит) се обезбедуваат од увоз. Вкупната потрошувачката на јаглен (лигнит, камен јаглен и кокс) во 2014 година изнесува 7442363 тони. Оваа количина е на нивото на потрошувачката во 2012 година и е за 9,4% поголема од 2013 година.

Табела 14. Потрошувачка на лигнит, кокс и камен јаглен (во тони)

	Лигнит	Камен јаглен	Кокс
ТЕЦ	7220806	0	
ТЕ-ТО	0	0	
Индустриски и други топлани	19332	0	
Индустриски потрошувачи	0	202225	
Останати потрошувачи	0	0	
Вкупно	7240138	202225	74284

Од наведените количини најголем дел (96,3%) е лигнит кој е наменет за потребите на термоелектраните.

Со Просторниот план на РМ вкупната потрошувачка на јаглен во 2020 година, според високата односно ниската варијанта на развој е 82050/83673 ТЈ. Од ова во домашните рудници на јаглен предвидено е производство од $10,1 \times 10^6 \text{ t}$, односно $10,42 \times 10^6 \text{ t}$ јаглен што споредено со реализираното во 2014 година, преставува 72% од планираните количини.

Потрошувачката на огревно дрво во 2014 год. изнесува 646308 m^3 и е поголема за 1,4% од потрошувачката во претходната година. Во билансите за предвидените количини на огревно дрво, со Просторниот план на РМ предвидени се $790 \times 10^3 \text{ m}^3$ за 2020 година. Тоа значи во 2014 год. реализирани се 82% од планираните количини за 2020 година.

Потрошувачката на геотермалната енергија изнесува 1380680 m^3 односно 269 ТЈ што преставува зголемување за 6,2% во однос на претходната година.

Најголеми потрошувачи (65%) се оранжериите. Според Просторниот план предвидените количини во 2020 година се 1000TJ, односно во 2014 година реализирани се 27% од планираните количини на геотермална вода.

Електричната енергија во РМ се произведува од различни видови на постројки: хидро и термо електроцентрали, комбинирани постројки, ветерни и фотонапонски електроцентрали. Вкупниот инсталиран капацитет на постројките за производство на електрична енергија во 2014 година изнесува 2022,25MW што е зголемување за 2,97% во однос на 2013 година.

Вкупната финална потрошувачка на електрична енергија во 2014 година изнесува 8065GWh и е помала за 1,5% во однос на 2013 година.

Табела 15. Биланс на електрична енергија (во GWh)

I. Домашно производство-вкупно	5639
Комерцијални производители	5505
ХЕЦ	992
ТЕЦ и ТЕ-ТО	4513
Останати електроцентрали	0
Повластени производители	134
II. Нето увоз	2426
III. Потрошувачка	7013
Големи потрошувачи	1630
Потрошувачка на ЕЦ и Оператор на прен. систем	120
Потрошувачи поврзани на дистрибутивна мрежа	5263
110kV	103
35kV	132
10/20/6kV	846
Домаќинства	3091
Останати потрошувачи на 0,4kV	970
Улично осветление	105
IV. Вкупно загуби	1052
Загуби во преносна мреже	165
Загуби во дистрибутивните мрежи	887
V.. Вкупна потрошувачка	8065

Во потрошувачката на електрична енергија за 2014 година најголемо е учеството на домаќинствата (43,76%), пред потрошувачите приклучени на преносната 110kV мрежа (28,55%) и потрошувачите приклучени на преносната 10kV мрежа (10,61%).

Во производството на електрична енергија за 2014 година најголемо е учеството на АД ЕЛЕМ (56,3%), пред малите ХЕЦ (3%) и ТЕ-ТО и Когел Север (2,37%). Увозот на електрична енергија е 38,15%. Во ветропаркот Богданци, во 2014 година, произведени се 70,4GWh електрична енергија.

Намалени се загубите во дистрибутивниот и преносниот систем во 2014 год. во однос на 2013 година од 16,42% на 15,5%, односно од 1,99% на 1,94%.

Вкупните потреби од електрична енергија во 2020 година, според двете варијанти на развој изнесуваат 8678/10970 GWh. Потрошувачката во 2014 година е помала во однос планираната во 2020 година за 23% според ниската односно 41% според високата стапка на развој.

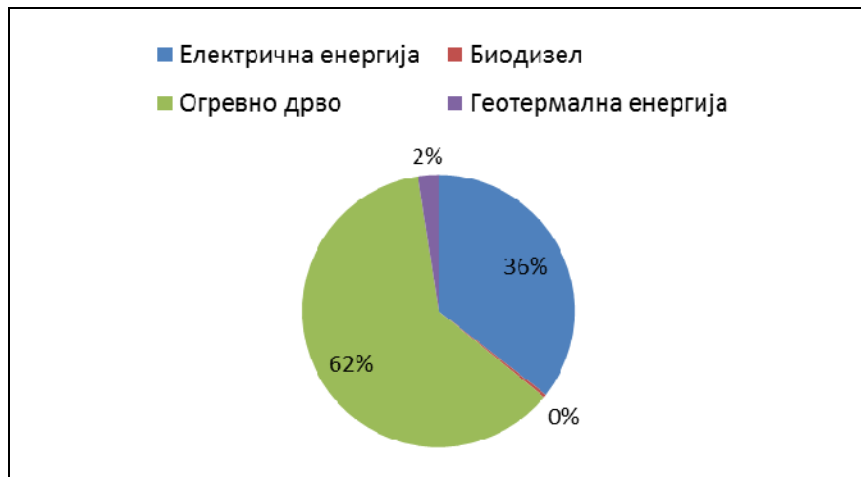
3.2.5.1. Обновливи извори на енергија

Една од долгорочните цели во енергетскиот сектор е зголеменото искористување на обновливите енергетски извори во согласност со расположивите домашни ресурси, технолошки развој и вкупната економска политика. Обновливите извори на енергија се претставени преку: хидроенергијата, соларната, ветерната, геотермалната енергија и биомасата (огревното дрво). Вкупната примарна енергија добиена од обновливите извори на енергија во 2014 година изнесува 11408 TJ што е за 11,7% помалку од 2013 година. Во хидроенергијата освен произведената електрична енергија од големите и малите хидроелектрани, влезена е електричната енергија произведена од повластените производители.

Табела 16. Обновливи извори на енергија (во TJ)

Видови на енергија	
Електрична енергија	4053
Биодизел	40
Огревно дрво	7046
Геотермална енергија	269
Вкупно	11408

Графикон 14. Структура на обновливи извори на енергија, во %

Во производството на обновливите извори на енергија најголемо е учеството на огревното дрво и електричната енергија произведена од хидроелектричните центри. Вкупното учество на енергија добиена од обновливите извори во вкупната финална потрошувачка во 2014 година изнесува 15,3%.

Вкупниот инсталиран капацитет на мали хидроцентрали во Македонија во 2014 год. изнесува 59,5 MW и е за 0,61% поголем во однос на 2013 година. Во 2014 година беше изградена и пуштена во погон првата етапа од Ветерниот парк-Богданци, кој што има инсталиран капацитет од 36,8 MW.

Во 2014 година вкупното производство на електрична енергија од обновливи извори изнесува 82GWh. Од 2011 година, секоја наредна година за двојно се зголемува производството на електрична енергија од обновливи извори.

Од одговорите во информативните листови по општините добиени се податоци дека во 2014 година се завршени или се во фаза на градба 12 мали хидро-електроцентрали со вкупна инсталирана моќност од 2462 kW како и една фотоволтаична електроцентрала со моќност од 50 kW.

Според Просторниот план предвидените количини од алтернативни, односно обновливи извори на енергија во 2020 година се 1114TJ. Бидејќи дојде до промена на дефинирањето на видови на енергија (вклучена е енергијата добиена од сонце, ветер и биогорива) кои учествуваат во билансот на обновливи извори, во 2014 година реализирани се количини кои за 10,2 пати се поголеми од планираните во 2020 година.

3.2.5.2. Преносна и дистрибутивна мрежа

Електропреносниот систем ги поврзува поголемите производни капацитети на Македонија со електродистрибутивните системи и дирекните потрошувачи кои се приклучени на преносниот систем на Македонија. АД МЕПСО е надлежно за управување со преносниот систем на Македонија кој работи на 110kV и 400kV.

Поголем дел (99,4%) од дистрибутивната мрежа на Македонија е во сопственост на ЕВН Македонија, а мал дел е во сопственост на АД ЕЛЕМ, Подружница Енергетика.

Во 2014 година ЕВН Македонија има изградено вкупно 321км дистрибутивна мрежа, од кои 29% е среднонапонска, а на 0,4kV напонско ниво има изградено вкупно 226,5km (71%). Изградени се 105 трансформаторски станици на 10(20)/0,4kV.

Од особена важност за квалитетно и сигурно напојување со електрична енергија е надградбата на дистрибутивната мрежа во Македонија. Од прашалниците добиени се податоци за градбата на 12 нови трафостаници 10(20)/0,4kV во Македонија.

Од податоците добиени од ЕЛЕМ за потребите на ХЕ Бошков Мост изградени се нови далноводи на 35kV и 10kV како и една трафостаница до 35/10 kV.

3.2.5.3. Топлинска енергија

Во РМ активни топлификациски системи има само во Скопје. Во функција се три топлификациски системи со вкупна инсталирана моќност од 793,5MW. Производството на топлина во топланите се реализира во котли кои можат да користат мазут и гас, а сите топлани во 2014 година користеа природен гас за погон.

Со Просторниот план на РМ во 2020 година се очекуваше да се задржи инсталираниот топлински капацитет од 2606MW. Според ова, во 2014 година помал е планираниот инсталиран капацитет за 70%.

3.2.5.4. Гасоводен систем

Во 2014 година започна со реализација на делницата 1 од гасоводот на Македонија. Ова делница започнува со приклучок на постојниот и изграден гасовод кај Клечовци и води до Неготино.

3.3. Население и организација на населбите и дејностите

3.3.1. Демографски развој

Просторната разместеност и дистрибуција на населението, ја наметнува потребата од соодветна организација на различни активности кои претставуваат неопходни предуслови за нормално одвивање на животот на определена територија. Во тој контекст, проучувањето на населението, неговата динамика и структурните промени, треба да укаже на спецификите во демографскиот развој и нивното значење од аспект на организирање на просторот.

Населението спаѓа меѓу основните елементи на организација и уредување на просторот. Тоа е најбитен фактор на идниот развој на земјата и општеството. Утврдувањето на концептот на просторната организација, уредувањето и користењето на територијата на Република Македонија зависи од развојот, структурните промени и просторната дистрибуција на населението.

На просторот на Републиката евидентни се регионални диспропорции и нерамномерен развој. Ова, пред сè, е изразено преку разместувањето на населението и демографските тенденции во однос на природните потенцијали, развиеноста на стопанството, социјалните капацитети и инфраструктурната мрежа. Кон оваа состојба во голема мера придонесува и диспропорцијата помеѓу материјалното производство и степенот на развиеноста на јавните функции.

Демографскиот развој во Републиката покажува неколку карактеристични позитивни, но и негативни појави на кои треба да се влијае за да се реализираат бараните ефекти. Просечната стапката на наталитет бележи зголемување и во 2014 год. изнесуваше 11,4 промили. Позитивните тенденции во демографскиот развој се манифестираат преку стабилизирање на стапката на морталитет која во 2014 година изнесува 9,5%, додека пак имаме намалување кај смртноста на доенчињата и малите деца изразено преку стапка од 9,9 промили.

Забележителна негативна појава е нерамномерната распределба на популацијата во одделни региони и тенденцијата на натамошна поларизација. Имено, источните делови на Р.Македонија се карактеризираат со демографска стагнација, а западните со повисок демографски раст со што се продлабочува јазот во регионалниот развој. Исто така, во општините со висок пораст на население се остварува низок бруто домашен производ по жител, со што уште повеќе се намалува можноста за рамномерност во социо-економскиот развој на Републиката.

3.3.1.1. Природно движење на населението

Природното движење на населението, анализирано преку показателите на наталитетот, морталитетот и природниот прираст, покажува тенденција кон постојано намалување, што резултира во релативно побавен процес на репродукција на населението и во подрачја кои имаат високи стапки на наталитет и природен прираст. Според објавените проценети податоци за

населението од страна на Државниот завод за статистика за 2014 година¹⁴ природниот прираст се проценува да оствари намалување за 52 лица во однос на 2013 година.

Графикон 15. Природно движење на населението во Република Македонија

	2013	2014	2014/2013
Живородени	23.138	23.596	103.2
Умрени	19.208	19.718	102.6
Умрени доенчиња	237	233	98.3
Природен прираст	3.930	3878	98.6

Анализата за движењето на населението на ниво на општини базира на официјалните расположиви податоци за виталната статистика за 2014 година. Според објавените податоци, гледано по општини, во 2014 година највисок природен пораст во однос на 2013 година во апсолутен износ од 1887 лица е присутен во главниот град на Републиката, потоа следат општините: Кичево 26.597¹⁵, Сарај (423), Куманово (401), Студеничани (369), Тетово (343), Гостивар (245), Желино (243), Струга (231) и Горче Петров (179 лица). Највисока стапка на природен прираст во 2014 година има општината Студеничани (18.4‰), потоа следат: Арачиново (11.5‰), Чашка (9.9‰), Желино (9.3‰), Чучер Сандево (9.3‰), Зелениково (8.5‰), Пласница (7.0‰), Дебар (6.9‰), Долнени (6.7‰), Липково (6.3‰), Петровец (6.2‰) и Центар Жупа (6.1‰). Негативни стапки се остварени во општините Новаци, Демир Хисар, Дебарца, Могила, Старо Нагоричани, Демир Капија, Пехчево, Чешиново-Облешево, Ранковце, М.Брод, Ресен, Делчево, Берово, Пробиштип, Кривогаштани, Ново Село, Богданци, Карбинци, Битола, Дојран, Свети Николе, Кочани, Винаца, Вевчани, Росоман, Босилово, Кратово, Прилеп, Гевгелија, Велес, Валандово, Македонска Каменица, Лозово, Кичево, Крива Паланка, Охрид и Кавадарци.

Во деветнаесет општини стапката се движи до 5‰, а во останатите четирнаесет општини стапката се движи од 5 ‰ нагоре. Додека вкупната бројка на општини со негативни стапки изнесува триесет и седум.¹⁶

Демографскиот развој во Републиката покажува неколку карактеристични појави на кои треба да се влијае за да се реализираат бараните ефекти. Стапката на наталитет во 2014 год. изнесуваше 11,4 ‰ додека во 2013 год. беше помала и изнесуваше 11,2‰. Позитивните тенденции во демографскиот развој се манифестираат преку стабилизирање на стапката на морталитет (околу 9,5%) и намалување на смртноста на доенчињата и малите деца која во 2013 година изразено преку стапка изнесува 10,2‰, додека во 2014 година изнесува 9,9 ‰.

Стапката на природен прираст е непроменета во споредба со 2013 година и таа изнесува 1,9‰.

¹⁴ Извор: "Природно движење на населението, 2014 година" Статистички преглед 820, Државен завод за статистика, јули 2015 год.

¹⁵ Високиот природен прираст во општина Кичево од 26597 лица е резултат на одложената примена на Законот за територијална организација на локалната самоуправа, според кој во општина Кичево се присоединија општините Зајас, Осломеј, Вранештица и Другово..

¹⁶ Во публикуваните податоци за стапките на природен прираст по општини, за Градот Скопје е објавена единствена стапка без да се прикажат поединечните стапки за сите десет скопски општини.

Табела 17. Стапки на наталитет, морталитет и природен прираст во Р. Македонија -во ‰

	2013	2014
Живородени	11,2	11,4
Умрени	9,3	9,5
Природен прираст	1,9	1,9

Со цел да се добие претстава за природното движење во поодделни поголеми простори на Република Македонија, во следната табела прикажани се податоци на ниво на статистички плански региони според Номенклатурата на територијалните единици за статистика, (НТЕСЗ).

Најголемо учество во однос на вкупниот број на раѓања по региони има Скопскиот со 34,7%, а најмало Вардарскиот регион со 6,8%.

Табела 18. Природно движење на населението по региони (НТЕСЗ)

Регион	Родени во земјата	Живородени	Умрени во земјата	умрени доенчиња	Природен прираст
Република Македонија	23 767	23 596	19 718	233	3 878
Вардарски	1 616	1 601	1 657	11	- 56
Источен	1 627	1 616	1 951	19	- 335
Југозападен	2 263	2 248	1 909	20	339
Југоисточен	1 903	1 888	1 764	23	124
Пелагониски	2 416	2 398	2 945	20	- 547
Полошки	3 669	3 643	2 237	50	1 406
Североисточен	2 021	2 008	1 604	19	404
Скопски	8 252	8 194	5 651	71	2 543

Од просторен аспект по региони најмногу живородени има во Скопскиот регион со 8194 новороденчиња, после него следи Полошкиот регион со 3643. Во три региони има појава на негативен природен прираст и тоа во Пелагонискиот, Источниот и Вардарскиот регион., додека во другите региони се забележува позитивен природен прираст. Региони со најголем прираст се Скопскиот и Полошкиот регион. Учесството во природниот прираст кај населението од градските подрачја изнесува 46,9%, наспроти 53,1% од селските подрачја. Најголемо учество во однос на вкупниот број на умрени лица, по региони, има скопскиот со 28,7%, а најмало североисточниот регион со 8,1%. Бројот на умрените доенчиња во градските подрачја е 144, додека во селските подрачја изнесува 89 доенчиња.

Стапки на наталитет

Во 2014 година во Република Македонија вкупно се родени 23596 деца, од кои 23363 живородени и 233 мртвородено дете, односно 9,97 мртвородени на 1000 живородени деца

Во 2014 година, во споредба со 2013 година, бројот на живородени деца во Република Македонија е зголемен за 458 деца или зголемување за 2%.

Во 2014 година наталитетот по општини варира од 24‰ во Студеничани до 6‰ во Демир Хисар, при што просечната стапка на наталитет за Р.

Македонија изнесува 11,4‰. Со највисок наталитет од 15 до 25‰ се јавуваат општините Студеничани, Чашка, Долнени, Зелениково, Петровец, Арачиново, Чучер Сандево, наспроти нив најнизок наталитет од 6 до 8‰ имаат општините Демир Хисар, Ново Село, Пехчево, Дебрца, Чешиново Облешево, Пробиштип и Делчево.

Во споредба со 2013 год. стапките на раѓање во 2014 година бележат опаѓање во општините (Крушево, Арачиново, Чашка, Василево, Липково, Дебрца, Дојран, Пехчево Босилово, Врапчиште, Ранковце). Најголемо намалување во апсолутен износ е остварено во Липково, потоа следат: Арачиново, Крушево, Врапчиште, Радовиш, Бутел, Кисела Вода, Василево, Босилово, Свети Николе, Чешиново Облешево и Сарај.

Во 2014 година, вкупниот број на живородени деца во Република Македонија изнесува 23596. Од нив 51,6% се од машки, а 48,4% од женски пол. Според податоците на Државниот завод за статистика, во Република Македонија бројот на живородените деца во градските подрачја изнесува 13764 деца или 58,3% од вкупниот број на живородени деца, наспроти 9832 живородени деца или 41,7% во селските подрачја.

Најголемо учество во однос на вкупниот број на раѓања по региони има Скопскиот со 34,7%, а најмало Вардарскиот регион со 6,8%.

Стапки на морталитет

Врз смртноста како биолошки процес, човекот може да влијае во голема мерка меѓутоа не може да го запре. Доколку една земја има поразвиена и ефикасна здравствена заштита, што масовно го зафаќа населението и доколку тоа население е попросветено, дотолку смртноста е поретка.

Најопшт индикатор за нивото на смртноста на населението на една земја е општата стапка на морталитет, а паралелно се користи и индикаторот за смртноста на доенчиња.

Во 2014 година во Република Македонија бројот на умрените лица е зголемен за 2,7% во однос на претходната година и изнесува 19718 умрени лица. Поголем број од умрените лица се од машки пол и тоа 10210 или 51,8% од вкупно умрените лица, што покажува дека е зголемен во однос на претходната година.

Бројот на починати доенчиња е 233 и нивното учество во вкупниот број умрени лица изнесува 1,2 на 100 починати лица.

Релативно највисок морталитет е забележан во општините: Новаци 21,8‰, Старо Нагоричани 21,7‰, Могила 19,1‰ Дебарца 18,4‰, Демир Капија 16,9‰, Ранковце 15,6‰. Потоа следат општините со стапка во распон од 10 до 15‰ (Лозово, Карбинци, Ресен, Македонски Брод, Пехчево, Чешиново-Облешево, Битола, Дојран, Росоман, Кривогаштани, Берово, Делчево, Прилеп, Градско, Богданци, Пробиштип, Босилово, Валандово, Велес, Свети Николе, Охрид, Кочани, Гевгелија, Вевчани, Винаца, Долнени, Кратово, Ново Село, Крушево и Крива Паланка).

Во група со морталитет од 5 до 10‰ спаѓаат општините: Кавадарци, Јегуновце, Петровец, Штип, Илинден, Струмица Зрновци, М.Каменица, Неготино, Скопје 9,5‰, Радовиш, Василево, Чашка, Куманово, Кичево, Кончео, Зелениково, Брвеница, Пласница, Тетово, Теарце, Гостивар, Маврово и Ростуша, Струга, Дебар, Чучер Сандево, Боговиње, Врапчиште, Студеничани и Липково.

Општини со најмала стапка на морталитет се Центар Жупа со стапка од 4,4‰ и општината Арачиново со стапка од 4,3‰.

Просечната возраст на умрени лица во 2014 година во Република Македонија е 72,3 години, додека по региони во градските средини со најголема просечна возраст на умрени лица е Пелагонискиот регион со 73,2 години исто така и во селските средини со 75,9 години. Региони со најмала просечна возраст се Североисточниот регион со просечна возраст од 70,1 години, додека во селските средини најмала просечна возраст има Скопскиот регион со 70,2 години. Просечната возраст на умерените лица во градските подрачја изнесува 71,8 години наспроти 73 години во селските, или за 1,2 години поголема старост имаат лицата умрени во селските подрачја.

3.3.1.2. Миграции

Миграциите на населението претставиваат еден од најзначајните, најраспространетите, најтрајните и најуниверзалните феномени на современиот свет. Меѓутоа, и покрај универзалноста, преселувањето во различни подрачја има различни специфичности, кои произлегуваат од посебните економски, социјални, демографски и политички услови. Трајноста е посебна карактеристика на оваа појава, означувајќи ги миграциите како интересен феномен, односно, тие се одвиваат во текот на повеќе децении без поголеми амплитуди и со мали изгледи да се спречат или изменат со вештачки мерки. Тоа не значи дека организирана акција на општествената заедница е без влијание и непотребна. Економската, социјалната и демографската политика, ако не можат да го задржат населението во автохтоната средина, можат да направат многу за адаптација на доселеното население во новата средина. Политиката може посебно да влијае врз успорувањето на динамиката на миграциските процеси. Сите планови на стопанскиот развој, инвестициски програми, останатите мерки на економската политика и законите за општественото уредување мора да водат повеќе сметка за последиците на и онака самостојните миграциски движења.

Механичките промени кај населението изразени преку миграционите движења, особено се одразуваат негативно во случаевите на мали подрачја. Тие влијаат на вкупниот број жители како и на структурните карактеристики на населението, а имплицираат краткорочни и долгорочни последици.

Од табелата може да се заклучи дека миграционото салдо во Р. Македонија во 2013 година и во 2014 год. е негативно. Имено вкупниот број на доселени лица во 2014 година изнесува 8525, додека вкупниот број на отселени изнесува 9000, што претставува негативно салдо од -475 лице.

Табела 19. Миграциони движења во Р. Македонија во 2013 и 2014 година

Доселени		Отселени		Миграционо салдо	
2013	2014	2013	2014	2013	2014
8405	8525	8860	9000	-455	-475

Од вкупниот број доселени лица, 6591 се внатрешни имигранти, додека 265 лица се надворешни имигранти. Во вкупниот број 9000 отселени лица, 6591 се внатрешни емигранти, а 740 лица се надворешни емигранти.

Гледано по општини миграционото негативно салдо е најголемо во општина Липково (-90) и општина Прилеп (-63).

Пониско негативно миграционо салдо во распон од 1 до 100 лица е евидентирано во 60 општини. Според тоа може да се заклучи дека во најголем број општини присутна е појавата на поголем број отселувања во однос на бројот на доселени лица.

Позитивното миграционо салдо во најголем број е присутно во скопските општини: Центар (244), Аеродром (229), Карпош (189), Кисела Вода (171), Ѓорче Петров (130). Во останатите општини позитивното салдо на мигранти се движи во распон од 1 до 66.

Анализата на механичкото движење на ниво на статистички региони за внатрешните миграции (преселбите во рамките на статистичкиот регион) покажува дека, вообичаено, поголем е бројот на преселби од село во град отколку од град во село.

Салдото на надворешните миграции (разлика помеѓу доселувањата во регионот и отселувањата од регионот) покажува висок прилив на лица во Скопскиот регион и тоа претежно во градскиот дел. Позитивно салдо се забележува скоро во сите региони освен во Југозападниот регион (-86) и Полошкиот регион (-66) каде салдото е негативно.

Табела 20. Салдо на надворешни миграции доселени и отселени во и од регионот и според типот на населеното место во 2014 год.

Миграционо салдо	Република Македонија	Вардарски	Источен	Југозападен	Југоисточен	Пелагониски	Полошки	Североисточен	Скопски
Вкупно	1699	139	71	-86	250	269	-66	110	1012
Град	1383	107	63	-61	89	157	24	51	953
Село	316	32	8	-25	161	112	-90	59	59

Скопскиот регион во континуитет покажува позитивно миграциско салдо, како кај внатрешните, така и кај надворешните миграции. Салдото на надворешните миграции (разлика помеѓу доселувањата во регионот и отселувањата од регионот) е најголемо во Скопскиот регион 1012 лица и тоа претежно во градскиот дел.

Табела 21. Внатрешни миграции: Село-град, град-село, меѓуградски и меѓуселски миграции

Регион	Вкупно	Град-село	Село-град	Меѓуградски	Меѓуселски
Република Македонија	4 094	907	1337	350	1 500
Вардарски	373	77	146	51	99
Источен	455	91	177	91	96
Југозападен	532	91	167	84	190
Југоисточен	490	82	140	37	231
Пелагониски	526	140	186	58	142
Полошки	865	153	164	18	530
Североисточен	476	120	194	11	151
Скопски	377	153	163	-	61

Табела 22. Надворешни миграции: Доселени и отселени (граѓани на РМ и странци), по региони во 2014 год.

	Република Македонија	Вардарски	Источен	Југозападен	Југоисточен	Пелагониски	Полошки	Североисточен	Скопски
Доселени	2538	162	127	330	275	275	209	116	1044
Отселени	839	23	56	416	25	6	275	6	32

Миграционо салдо	1699	139	71	-86	250	269	-66	110	1012
------------------	------	-----	----	-----	-----	-----	-----	-----	------

Од табелата може да се види дека во Југозападниот регион имаме најголемо негативно миграционо салдо потоа следи Полошкиот регион додека најголемо позитивно миграционо салдо се забележува во Скопскиот регион потоа следи Пелагонискиот регион.

3.3.1.3. Територијална дистрибуција на населението

Ваквите природни и механички движења на населението придонесуваат за негова нерамномерна територијална разместеност и концентрација. Учеството на населението по општини во вкупното население во Републиката, покажува дека повеќе од една четвртина (26.2%) од населението е сконцентрирано во градот Скопје како посебна единица на локалната самоуправа или вкупно 542.826 жители (во овој број се вклучени и жителите од Сопиште).

Според процената на населението објавена во статистичката публикација „Статистички преглед 821“ на крајот на месец декември 2014 година се проценува дека во Република Македонија вкупната популација ќе достигне бројка од 2069172 жители. Од нив околу 15,6% или 322938 се жители кои според „Статистичкиот преглед“ припаѓаат на групата Скопје-останат дел и Сопиште¹⁷, додека дистрибуцијата на населението во другите општини изнесува: Гази Баба (76583), Ѓорче Петров (42324), Карпош (60611), Сарај (40370).

Од другите општини во Републиката, со релативно повисоко учество се издвојуваат четири: Куманово (107817), Битола (92455), Тетово (91291) Гостивар (83484) во кои е концентрирано 18,1% од вкупното население, или во наведените четири општини и градот Скопје живее околу 44,3% од населението во земјата.

Општини со најмал број на жители се следните: Вевчани (2456), Лозово (2600), Зрновци (3082), Новаци (3183), Дојран (3333), Градско (3574), Конче (3592), Ранковце (3767). Овие општини заедно учествуваат со околу 1,2% во вкупната популација во Република Македонија според проценка на населението на крајот на 2014 година. Во општината Кичево евидентирано е зголемување на бројот на населението заради примената на Законот за територијална организација на единиците на локалната самоуправа со која општините Вранештица, Другово, Зајас и Осломеј се припоија кон општината Кичево.

Во останатите општини процентната застапеност на населението е различна, при што со структурно учество од 2 до 5,2% се издвојуваат 10 општини, и тоа: Куманово, Битола, Тетово, Гостивар, Прилеп, Струга, Кичево, Струмица, Велес, Охрид и Штип, Потоа следат 12 општини со процентна застапеност на населението од 1 до 2%. Со најмал процент на учество се јавуваат најголем број општини.

¹⁷ Извор: „Процена на населението на 30.06.2014 и 31.12.2014, Статистички преглед 821“, јули 2015. Во публикацијата не се дадени податоци за општините Аеродром, Бутел, Центар, Чаир и Шуто Оризари. Податоците кои се однесуваат на наведените општини се прикажани групно како Скопје-останат дел и Сопиште. Во оваа група на општини се вклучени и податоците за проценетото население во општината Сопиште заради непостоење на техничка можност да се направи агрегирање на податоците.

Табела 23. Општини групирани по бројот на жители

Ред бр.	Број на жители по групи	Општини во Република Македонија
1	0-5000	Пехчево, Вевчани, Лозово, Зрновци, Дојран, Новаци, Конче, Градско, Ранковце, Карбинци, Росоман, Демир Капија, Зелениково, Старо Нагоричани, Пласница, Дебарца
2	5001-10.000	Кривогаштани, Могила, М.Брод, Центар Жупа Чешиново-Облешево, Чашка, М.Каменица, Петровец, Богданци, Маврово и Ростуша, Демир Хисар, Чучер Сандево, Крушево Кратово
3	10.001-30.000	Јегуновце, Ново Село, Валандово, Арачиново, Василево, Берово, Долнени, Босилово, Пробиштип, Ресен, Брвеница, Илинден, Делчево, Свети Николе, Студеничани, Неготино, Винаца, Дебар, Крива Паланка, Теарце, Гевгелија, Желино, Врапчиште, Радовиш, Липково
4	30.001-50.000	Боговиње, Кочани, Кавадарци, Штип
5	50.001-100.000	Велес, Охрид, Струмица, Струга, Прилеп, Гостивар, Тетово, Битола Кичево
6	над 100.001	Куманово, Скопје

Според табеларниот преглед на општини по групиран број на жители може да се заклучи дека само две општини, Куманово и Скопје (како посебна заедница на десет општини), имаат популација над 100000 жители, додека најголем број на општини припаѓаат на третата група со број на жители од 10001 до 30000.

3.3.2. Урбанизација и систем на населби

Евидентните разлики и дисбалансот во развојот на урбаните и руралните населби се сеуште актуелни карактеристики на урбанизацијата како комплексен процес. Активностите иницирани со Законот за рамномерен регионален развој, Стратегијата за регионален развој и Програмите за развој планските региони, финансирани од буџетот на Република Македонија и менаџирани од Бирото за регионален развој се се поинтензивни. Регионалниот карактер на овие активности позитивно се одразува врз развојот на општините, давајќи им подеднакви можност за подготовка на проекти, аплицирање и реализација на истите како на урбаните, така и на руралните населби. Во таа смисла ова би можеле да претставуваат фактори кои ќе придонесат кон порамномерен урбан развој. Влијанието на градските населби врз непосредното окружување сеуште е актуелен процес кој е пропорционален на големината, степенот на економски развој на населбата, како и местото и улогата во системот на населби. Оттаму, сеуште е актуелна и неусогласеноста помеѓу порастот на нивото на урбанизираност (искажан преку високо ниво на популациска концентрација во урбаните центри) и динамиката на стопанскиот развој и достигнатото ниво на економска развиеност. Овој расчекор претставува основна причина поради која процесот на урбанизација не претставува, во сите сегменти, фактор со позитивно влијание врз вкупниот развој.

Актуелните општествени промени имаат значително влијание врз процесот на урбанизацијата преку неговите основни компоненти: демографска, функционална и просторно-физичка. Сеуште, најзначајните промени најсилно и непосредно се манифестираат преку промените во центрите со висока популациска концентрација, економска моќ и функционална и инфраструктурна екипираност.

Нивото на животниот стандард достигнато во 2014 год. може да се проследи низ следните индикатори:

- стапка на наталитет (2014 год.) - 11.4‰;
- стапка на морталитет (2014 год.) - 9,5‰;
- стапка на природен прираст (2014 год.) - 1,9 ‰;
- здравствен стандард (2013 год.) - 2,8 лекари/1000 жители
- станбена површина по жител. (2014 год.)- 26,55 м² .

Во однос на 2013 год., може да се констатира многу мал пораст на стапката на наталитет (0,2‰), стапката на морталитет (0,2‰). како и станбениот стандард (0,2 м²/жител).

И покрај препораките за ограничување на развојот на градовите во рамките на постојните урбани опфати, и определбите на Просторниот план на РМ за заштита на земјоделското земјиште од висока категорија, тенденциите за ширење на градските населби сеуште се актуелни. Овие тенденции се изразени во развојот на сите градови - и на големите, но и на средните и малите. Легализацијата на бесправно изградените објекти како резултат на имплементацијата на Законот за постапување со бесправно изградените објекти, значително ќе влијае врз проширување на урбаните подрачја на градовите, доколку се легализираат бесправните локалитети кои се наоѓаат на контактните простори на градовите.

Воведувањето на пазарната економија, резултираше со значителни промени во стопанството кои се се поевидентни. Но сепак и во овие услови, поврзаноста и условеноста на економската развиеност и степенот на урбанизираност е една од основните законитости во развојот. Недостатокот на соодветни податоците и непостоењето на континуитет во нивно објавување, односно измени во методологијата на објавување, не даваат можност за меѓусебна споредба и анализа врз основа на која би можеле да се согледуваат трендовите, влијанијата и меѓусебната корелација на овие битни индикатори за процесот на урбанизација. Стопанскиот развој и достигнатото ниво на економска развиеност во овој период сè уште манифестираат неусогласеност со нивото на урбанизација и урбан развој. Поради тоа, потребно е вклучување на дополнителни индикатори за урбаниот развој за согледување на меѓузависностите на овие два процеси. Во таа смисла, особено значаен индикатор е планирањето и уредувањето на просторот, како предуслов за негова урбанизација. Овој индикатор се следи низ повеќе параметри, како: интензитетот и обемот на активности за изработка, донесување и спроведување на соодветна планска, стратешка документација.

Приватниот капитал освен кон големите градови, се повеќе се насочува и кон помалите градови и посебно, периурбаните зони, како и рурални простори со компаративни предности за развој.

Урбанизирањето на овие простори е непосредно условено од потребата за обезбедување на соодветна инфраструктура, услуги и други содржини од општествен стандард. Но, голем дел од овие подрачја не се опфатени со просторно-планска документација, поради што од особено значење е изработката на документација, како основа за нивниот одржлив развој, организација, уредување и заштита и усогласување со јавниот интерес на локално, регионално и национално ниво.

Локалната самоуправа се повеќе ја зајакнува улогата на значаен фактор во развојот на локално ниво, но и мошне значајна на регионално и државно

ниво. Поради тоа, успешното менаџирање, е поврзано и со потребата од донесување на издржани годишни програми за изработка на планска документација на ЕЛС, како основна алатка и механизам за реализација на стратешките цели на развојот. Изработката и донесувањето, а особено имплементирање на планската документација е законска обврска на локалната самоуправа, која во голема мера зависи од квалитетот на локалните програми за развој, расположливиот буџет на општините и можноста за привлекување на инвестиции.

Врз основа на добиените податоци од извештајните единици, активностите на одделни општини во изработка, донесување и спроведување на планската документација, во текот на 2014 год. изготвен е прегледот кој следува:

Табела 24. Урбанистичко-планска документација усвоена во текот на 2014 год.

Бр.	општина	ГУП - нов површина (ха)	ГУП - измена и дополна површина (ха)	ДУП - нов површина (ха)	ДУП - измена и дополна површина (ха)	УПВНМ површина (ха)	УПВНМ- измена и дополна површина (ха)	УП за село - нов површина (ха)	УП за село - измена и дополна површина (ха)	ДУПД површина (ха)	ЛУПД површина (ха)	Општ акт површина (ха)		
1	Битола			4							4	1,668		
2	Бутел					1				1		3		
3	Чаир			1	4,1									
4	Чашка											2	53,71	
5	Кавадарци			4	1			1			3			
6	Чешиново Облешево					2	22,5		2	14,6	2	138,3		
7	Дебар			1	12,97	1	3							
8	Дебарца										2	3,8	1	42
9	Демир Хисар					1								
10	Демир Капија										1	2,7		
11	Дојран					2	7,21							
12	Долнени										2			
13	Гевгелија		1	13,28	2	35,82			1	10,8	2			
14	Гостивар			5	77,78									
15	Ѓорче Петров			4	50,13							4	407,74	
16	Илинден						1	10,51			2	10,89		

Бр.	општина	ГУП - нов површина (ха)	ГУП - измена и дополна површина (ха)	ДУП - нов површина (ха)	ДУП - измена и дополна површина (ха)	УПВНМ површина (ха)	УПВНМ- измена и дополна површина (ха)	УП за село - нов површина (ха)	УП за село - измена и дополна површина (ха)	ДУПД површина (ха)	ЛУПД површина (ха)	Општ акт површина (ха)								
17	Кисела Вода			2	58,6	1	3,33				1	0,15	2	278,87						
18	Кочани			2	15,88	2	34,12				1									
19	Крива Паланка	1									5									
20	Крушево			11	25,82							1								
22	Липково										4	1,4								
23	Македонска Каменица					1	14,76													
24	Македонски Брод					1	1,76													
25	Неготино			3		1					2									
26	Пробиштип		2	5		1					5									
27	Ранковце					1	8													
28	Штип			6	3,17	3					3									
29	Сарај							7			5	0,55	19							
30	Струга			4	34,11			1	2,11				6	541,02						
31	Струмица			1	3															
32	Свети Николе			8	31,85															
33	Виница			1	1,19															
	Вкупно	1	3	64	354,4	9	40,45	10	54,23	2	21,31	11	2,11	2	14,6	1	42	159,5	38	1323,34

Табеларниот приказ на динамиката и интензитетот на изработка и донесување на планска документација ги потврдува прогнозите и очекувањата од минатата година. Најинтензивни активности има на ниво на деталното планирање (ДУП-ови), а со најмал интензитет, повторно се одвива изработката на урбанистичките планови за селата и градовите. Според застапеноста, следува Локалната урбанистичка планска документација, за која комплетната процедура се реализира во ЕЛС, што овозможува завршување на административните процедури во многу пократок временски рок во однос на оној предвиден за урбанистичките планови. ЛУПД во текот на 2014 г. е многу актуелна за реализација на активности на општините и локалните, а поретко и странски инвеститори беше најчест тип на документација која се бараше и изготвуваше, што всушност го покажува и табеларниот приказ, каде доминираат донесените ЛУПД во сите општини кои имаат доставени податоци.

Табела 25. Новоурбанизирани површини во текот на 2014 год.

општина	во градски населби и општински центри (ха)	во селски населби (ха)
Центар	12	
Дебарца		3,8
Демир Капија	28,7	
Илинден		0,59
Јегуновце		36,68
Карбинци		5,3
Крива Паланка		261
Македонски Брод		3,85
ВКУПНО	40,7	311,22

Една од клучните определби на Просторниот план на Р. Македонија е при изработка на планови од пониско ниво површините за сите урбани функции да се обезбедуваат во рамките на постојните плански опфати и зафаќањето на нови површини да биде исклучиво на земјиште од послаби бонитетни класи.

Според доставените извештаи, само во 8 општини е регистрирано трансформирање на земјоделско земјиште во градежно. Притоа, најголем дел од новоурбанизираната површина (261 ха, од вкупно 311,22) се однесува на проширување на урбаниот опфат во населбите во општина Крива Паланка. Останатите општини (извештајни единици) најчесто не даваат одговор на ова прашање, што го покажува и искуството од минатите години, или пак доставуваат непотполни податоци, врз основа на кои не е можна посериозна анализа на состојбите, тенденциите и трендовите во пренамена на земјиштето.

Зафаќањето на нови (особено висококвалитетни обработливи) површини, треба да ги почитува националните и стратешки определби базирани на принципите на одржлив развој и заштита на земјоделското земјиште како необновлив ресурс.

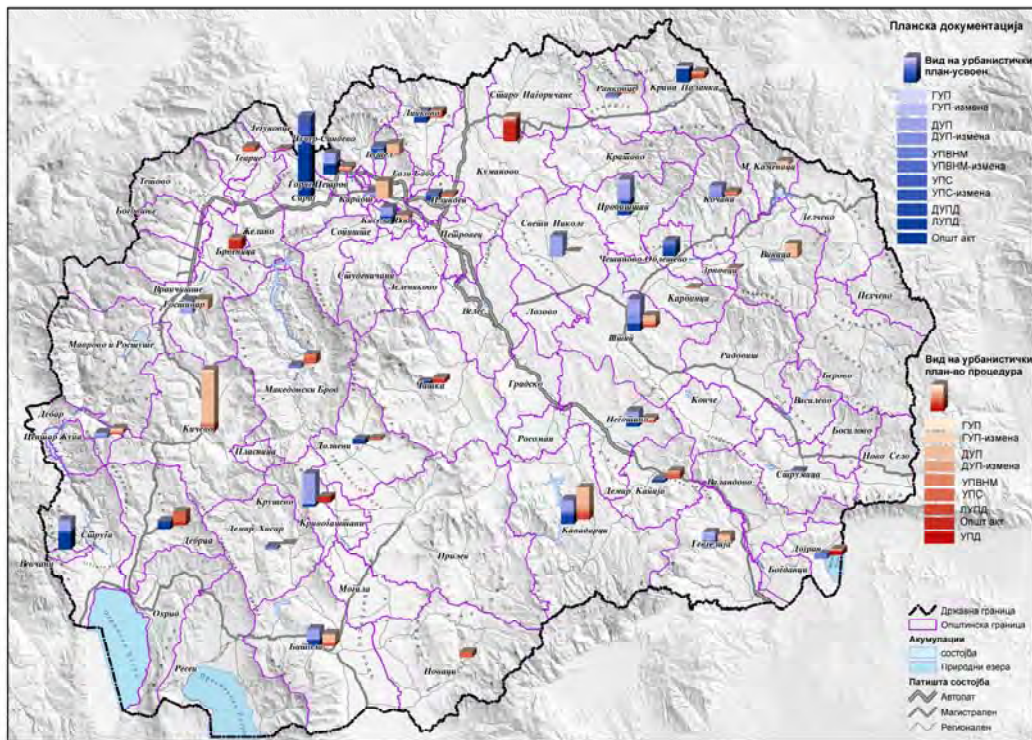
Табела 26. Урбанистичко-планска документација во тек на изработка/ донесување во 2014 год.

БР.	општина	ГУП - нов површина (ха)	ГУП - измена и дополна површина (ха)	ДУП - нов површина(ха)	ДУП- измена и дополна површина (ха)	УПВНМ-нов површина (ха)	УПВНМ-измена и дополна површина (ха)	УП за село-нов површина (ха)	УП за село-измена и дополна површина (ха)	УП Д површина (ха)	ДУПД површина(ха)	ЛУПД површина (ха)	ЛУПД-измена и дополна површина (ха)	Општ акт површина (ха)
1.	Битола			9	53,15			1	150			2	11,628	
2.	Брвеница					1		1						9
3.	Бутел			9	26,45			2						
4.	Чаир													
5.	Чашка					1						2		2 73,37
6.	Кавадарци		1	15		4	3	1				6		
7.	Центар			17										
8.	Дебар		1	80	2	25		2	100					
9.	Дебарца							10	363,86					3 100,9
10.	Демир Хисар	1	120											
11.	Демир Капија			1	25,56		2	37,53	3	91,96		1	14,3	
12.	Дојран			1	17,4			1	209,72		4	218,37		
13.	Долнени							2						
14.	Гостивар		1	303	9	160,03								
15.	Гевгелија			6	258,31		1	10,8	2	290,01				
16.	Горче Петров			2	41,49			2	664,6					
17.	Илинден							3	700,38					
18.	Јагуновце							1	36,68					
19.	Кичево		2	48		1	2					6		
20.	Карбинци					1	5,3							

БР.	општина	ГУП - нов површина (ха)	ГУП - измена и дополна површина (ха)	ДУП - нов површина(ха)	ДУП- измена и дополна површина (ха)	УПВНМ-нов површина (ха)	УПВНМ-измена и дополна површина (ха)	УП за село-нов површина (ха)	УП за село-измена и дополна површина (ха)	УП Д површина (ха)	ДУПД површина(ха)	ЛУПД површина (ха)	ЛУПД-измена и дополна површина (ха)	Општ акт површина (ха)
21.	Кисела Вода				5	22,08								
22.	Кочани					3	73,31					1	1,15	
23.	Крива Паланка			1		2						3		
24.	Крушево													5
25.	Куманово		2	288,32		1	51,83	1	160					19
26.	Липково					1		1				5	0,39	
27.	Македонска Каменица	1	200		1									
28.	Македонски Брод				1	22	2	6,5		5	134	1	2	
29.	Неготино	1			1					3				
30.	Новаци									5				
31.	Ранковце					4	22,57			1				
32.	Штип				5		3							
33.	Свети Николе	1	727											
34.	Теарце									5				
35.	Виница			1	491,45	11	61,79			1	16,5			
36.	Зрновци											1	0,20	
ВКУПНО		4	1047	8	1162,8	138	669,18	15	44,08	26	207,8			
										51	2917,7			
										4	218,37			
												28	29,67	
														38
														174,2

Кај планската документација која е во процедура на донесување, како и секоја година доминираат деталните урбанистички планови како најниско, најдетално ниво на планирање кое е основа за реализација на инвестициските активности. Но во однос на другите видови планови и планска документација, се констатирани малку поразлични трендови од вообичаените. Како резултат на измените во Законот за просторно и урбанистичко планирање, урбанистичките планови кои не се усогласени со Законот се прогласени за неважечки, односно просторот на кој се однесуваат се третира како простор вон плански опфат. Ваквите измени доведоа до сериозни проблеми во работењето на повеќето општини што резултираше со застој во издавањето на техничка документација за градба поради отсуство на планска документација од повисоко ниво (урбанистички планови). Како резултат на тоа, поголемиот број општини направија напори да донесат нови урбанистички планови за селата. Новиот Закон даде и можност за изработка на општи акти како планска документација која привремено може да се користи како урбанистички план, до изработка на истиот. Во овие активности се вклучи и Бирото за регионален развој, како и некои други институции со свои фондови. Резултатите од ваквите активности се евидентни и во извештаите на општините што може да се согледа и од табеларниот преглед во кој, после деталните планови (138), најзастапени се Урбанистичките планови за селата (51) и општите акти (38).

ЛУПД е помалку застапена во категоријата плански документи во процедура на донесување, но само поради фактот што процедурата трае доста кратко и најголем дел од документацијата се донесува во истата календарска година во која е и изготвена.

Слика 6. Планска документација во 2014 год. (усвоена и во процедура)

Покриеноста на територијата на Република Македонија со планска документација е сеуште на незадоволително ниво. Една од основните причини за ваквите состојби е недостаток на инвестиции на локално ниво, но исто така и долготрајноста и комплексноста на процедурите за донесување на плановите. Во однос на реализација на планските решенија, покрај отсуство на официјални податоци, може да се констатира и ниско ниво на реализација на планските решенија, како и отстапувања од истите.

3.3.3. Уредување на селските населби и подрачја

Развојот на селските населби и подрачја, се одвивал во услови на доминантно влијание на урбаните центри и процесите на деаграризација и дерурализација. Основни карактеристики во развојот се постојани промени во бројот и структурата на населението, искажани преку намалување на вкупната популација и бројот на аграрното население. Овие процеси се најевидентни во категоријата ридско-планински и села во пограничните подрачја, како и кај дел од рамнинските села, а се манифестираат преку: намалување на бројот на населбите со постојано население; зголемување на бројот на мали населби до 100 жители; намалување на бројот на селското и аграрното население; зголемена виталност на населбите со повеќе од 2000 жители.

Појдовна основа за развој и унапредување на квалитетот на живеењето во селските подрачја претставуваат интегралниот и полифункционалниот пристап. Приоритетна задача претставува целосното активирање на расположивите потенцијали кои ќе бидат искористени за создавање на систем за ефикасно организирано пазарно стопанисување.

Преку селективен пристап во примената на стимулативните мерки, водечката улога во развојот ќе ја имаат селските домаќинства економски и организационо подготвени за натамошно унапредување и зголемување на производството и квалитативно подобрување на животните услови во руралната средина.

Развојниот концепт, кој подразбира квалитативна трансформација на селото, налага сеопфатна општествено координирана активност насочена кон: целосна институционална и организациона интеграција, инфраструктурно, пред се сообраќајно поврзување на селските населби во мрежата на населените места и непосредно поврзување со државните институции и стопанските субјекти со цел да се поттикне и унапреди производството, комплексот на терцијарните дејности, функциите од општествениот стандард и квалитетот на живеењето во селските населби и да се зголеми степенот на вработеност на селското население.

Приоритетна задача претставува целосното активирање на потенцијалите релевантни за развојот на стопанството, подобрувањето на животните и работните услови и трајното мотивирање на населението за опстанок во матичната средина. Реализацијата ќе се одвива преку создавање на пазарни услови на стопанисување чии главни носители ќе бидат селските домаќинства способни да обезбедат акумулација за репродукција и зголемување на производните активности и унапредување на условите за живеење во руралната средина.

Последните неколку години, пазарното стопанисување иако постепено, доведува до позитивни промени во насока на поттикнување на развојот на

руралните подрачја и населби кои поседуваат одредени ресурси за развој на стопанството, туризмот и други дејности. Особено се актуелни населбите кои нудат атрибути за развој на алтернативните видови на туризам, кои се атрактивни за потенцијалните инвеститори (домашни и странски) и особено интересни за посетителите.

Во контекст на тоа се и податоците добиени од дел од извештајните единици. Иако доста скромни, во однос на минатите години (добиени се податоци само од 7 општини), податоците добиени од извештајните единици, укажуваат дека инвестициите воглавно се насочени кон активности од доменот на инфраструктурата, што е и очекувано, бидејќи еден од основните проблеми и пречки во развојот на руралните подрачја е токму ниското ниво на инфраструктурна опременост. Реализираните активности се однесуваат на изградба на локални патишта и улици (општина Ранковце, Свети Николе и Пробиштип и фекална канализација (Општина Брвеница и Дебарца). Во општина Дојран, поточно Стар Дојран реализирани се повеќе активности околу уредување на плажите (платформи, шанкови, гардероби, посматрачници и др.)

Во однос на изготвени проекти за развој на руралните подрачја, податоци има доставено само општина Македонски Брод. Изготвените проекти се однесуваат на локални патишта, водоснабдителни системи, пристапни патеки и партерни уредувања.

3.3.4. Домување

Домувањето општо, а станбената изградба посебно, претставува важна компонента на социјалниот и општо-стопанскиот развој, организација и уредување на просторот и подигнување на животниот стандард на населението.

Станот со својата околина претставува животна средина, која по должината на траење и користење во човековиот живот и по непосредното делување на човекот, врши пресудно влијание на неговата физиолошка сфера, неговата психа и неговиот емоционален живот.

Со предвидувањата согласно ППРМ во планскиот период до 2020 год. вкупниот број на станови на територијата на РМ треба да изнесува 725076 стана. За реализација на прогнозираните станбени потреби се предвидува корисна станбена површина од 16355700м² и просечен број од 3,4 членови на едно домаќинство. За обезбедување на потребниот станбен простор се поаѓа од стандардите 20-25м² /жител во зависност од типот на населбата, 40-80м²/стан, 100% опременост на станот со инсталации и подполно елиминирање на субстандардниот станбен фонд.

Станбената политика како долгорочна стратешка задача треба да овозможи лесна достапност на становите и обезбедување на квалитетен станбен фонд за потребите на граѓаните на Републиката.

За постигнување позитивен резултат во областа на домувањето донесен е Закон за домување - пречистен текст од 20.6.2003 г. како и измена и дополна на Законот (Сл. Весник бр.13/10, 57/10, 36/11). Што се однесува пак за елиминирање на бесправната градба донесена е соодветна законска регулатива (Закон за постапување со диви градби бр. 23/2011, Закон за постапување со бесправно изградени објекти (Службен весник на РМ бр.23/11, 54/11, 155/12, 72/13, 44/14, 115/14 и 199/14) и Правилник за

стандарди за вклопување на бесправни објекти во урбанистичко планска документација бр.56/2011).

3.3.4.1. Евидентирани промени во просторот според Информативни листови за јануари-декември 2014 год.

Според податоците од општините направени се согледувања на динамика на градење на објекти од областа на домувањето на територијата на Република Македонија по општини, во периодот јануари-декември 2014 год.

Вкупниот број на новоизградени станбени објекти во сите општини на Р. Македонија во 2014 год. врз основа на доставените податоци од информативните листови изнесува **1257** објекти¹⁸, од кои:

- **155** се станбени згради - 12%,
- **989** се станбени куќи - 78%,
- **102** се доградби и надградби - 9%
- **11** се викенд куќи - 1%.

Графикон 16. Структура на новоизградени станбени објекти според информативните листови¹⁹, во %

¹⁸ **Табела 26.** Изградени станбени објекти во 2014 год. на територија на Р. Македонија по општини, врз основа на податоци од информативни листови.

¹⁹ Од вкупно 80 општини и Градот Скопје како заедница на општини, само 53 имаат доставено информативни листови од кои само во 34 општини има податок за ново изградени станбени објекти.

Табела 27. Изградени стамбени објекти во Р. Македонија во 2014 год. по општини

ИЗГРАДЕНИ СТАМБЕНИ ОБЈЕКТИ ВО Р. МАКЕДОНИЈА ВО 2014год. ПО ОПШТИНИ											
Ред. Бр.	ОПШТИНА	ВКУПНО ИЗГРАДЕНИ ОБЈЕКТИ	НОВО ИЗГРАДЕНИ ОБЈЕКТИ				ДОГРАДБИ И НАДГРАДБИ				ВИКЕНД КУКИ
			стамбени згради	стамбени куќи	стамбени згради	стамбени куќи	стамбени згради	стамбени куќи	стамбени згради	стамбени куќи	
			со одобрение за градба		без одобрение за градба		со одобрение за градба		без одобрение за градба		
1	АЕРОДРОМ	109	16	67	/	/	/	20	/	6	/
2	БИТОЛА	65	6	59	/	/	/	/	/	/	/
2	БРВЕНИЦА	36	/	35	/	/	/	/	/	1	/
3	БУТЕЛ	14	/	/	/	3	/	/	/	/	/
	Населени места:	Радишани	/	6	/	/	/	/	/	/	/
		с.Визбегово	/	/	/	5	/	/	/	/	/
4	КАВАДАРЦИ	28	/	14	/	/	/	6	/	8	/
5	ЦЕНТАР ЖУПА	1	/	1	/	/	/	/	/	/	/
6	ЧЕШИНОВО ОБЛЕШЕВО	2	/	/	/	/	/	/	/	/	/
	Населени места:	с.Соколарци	/	1	/	/	/	/	/	/	/
		с.Облешево	/	1	/	/	/	/	/	/	/
7	ДЕБАР	153	2	4	/	147	/	/	/	/	/
8	ДЕМИР ХИСАР	3	/	/	1	2	/	/	/	/	/
9	ДОЈРАН	7	/	/	/	/	/	/	/	/	5
	Населени места:	Стар Дојран	/	1	/	2	/	/	/	/	/
		с.Сретенново	/	3	/	/	/	/	/	1	/
10	ГЕВГЕЛИЈА	26	3	23	/	/	/	/	/	/	/
11	ЃОРЧЕ ПЕТРОВ	67	5	25	11	26	/	/	/	/	/
12	ГОСТИВАР	129	28	101	/	/	/	/	/	/	/

Годишен извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија во 2014 год.

13	ИЛИНДЕН	27	1	2	/	1	/	/	/	/	/
	Населени места:	с. Марино	2	19	/	/	/	/	/	/	/
		с. Кадино	/	2	/	/	/	/	/	/	/
14	ЈЕГУНОВЦЕ	7	/	/	/	/	/	/	/	/	/
	Населени места:	с. Шемшово	/	2	/	/	/	/	/	/	/
		с. Сирицино	/	3	/	/	/	/	/	/	/
		с. Жилче	/	1	/	/	/	/	/	/	/
		с. Јегуновце	/	1	/	/	/	/	/	/	/
15	КИСЕЛА ВОДА	55	4	43	/	/	/	8	/	/	/
16	КОЧАНИ	62	/	16	/	4	/	/	/	8	/
	Населени места:	с. Оризари	/	2	/	/	/	/	/	/	/
		с. Јастребник	/	30	/	/	/	/	/	/	/
		с. Полаки	/	2	/	/	/	/	/	/	/
17	КОНЧЕ	10	/	/	/	4	/	/	/	/	/
	Населени места:	с. Мантово	/	2	/	/	/	/	/	/	2
		с. Долни Липовик	/	/	/	3	/	/	/	/	/
		с. Ракитец	/	/	/	1	/	/	/	/	/
18	КРАТОВО	2	/	1	/	/	/	1	/	/	/
19	КРИВА ПАЛАНКА	12	/	4	/	/	/	/	/	8	/
20	КУМАНОВО	70	60	10	/	/	/	/	/	/	/
21	МАКЕДОНСКА КАМЕНИЦА	60	/	1	/	47	/	/	/	8	4
22	МАКЕДОНСКИ БРОД	74	1	73	/	/	/	/	/	/	/
23	НЕГОТИНО	15	1	11	/	/	/	3	/	/	/
24	НОВАЦИ	1	/	1	/	/	/	/	/	/	/

Годишен извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија во 2014 год.

25	ОХРИД	3	1	2	/	/	/	/	/	/	/
26	ПЕТРОВЕЦ	9	/	4	/	/	/	/	/	/	/
	Населени места:	с.Огњанци	/	2	/	/	/	/	/	/	/
		с.Долно Коњари	/	3	/	/	/	/	/	/	/
27	ПРОБИШТИП	19	4	15	/	/	/	/	/	/	/
28	РОСОМАН	1	/	1	/	/	/	/	/	/	/
29	СТРУГА	8	/	8	/	/	/	/	/	/	/
30	СТРУМИЦА	44	8	36	/	/	/	/	/	/	/
31	ТЕАРЦЕ	78	/	78	/	/	/	/	/	/	/
32	ВАСИЛЕВО	13	/	2	/	/	/	/	/	/	/
	Населени места:	с.Дукатино	/	1	/	/	/	/	/	/	/
		с.Чанаклија	/	1	/	/	/	/	/	/	/
		с.Владевци	/	2	/	/	/	/	/	/	/
		с.Градашорци	/	2	/	3	/	/	/	/	/
		с.Радичево	/	1	/	1	/	/	/	/	/
33	ВЕЛЕС	24	/	/	/	/	24		/	/	/
34	ВИНИЦА	24	1	4	/	15	/	/	/	/	/
	Населени места:	с.Јакимово	/	1	/	/	/	/	/	/	/
		с.Истибања	/	/	/	2	/	/	/	/	/
		с.Градец	/	/	/	1	/	/	/	/	/

Извор: Информативни листови на општини

Бесправна градба

Секој објект што е граден без одобрение за градење, без разлика кој е сопственикот на градбата и на чие земјиште е граден, како и нејзините квалитети, се нарекува БЕСПРАВНА ГРАДБА. Повеќе вакви објекти групирани во еден поширок простор го формираат локалитетот за бесправна градба.

Во правна смисла на зборот бесправната (или популарно наречена дива) градба на објекти ја сочинуваат оние објекти или нивни делови кои се остварени спротивно на урбанистичките планови и со тоа го оневозможуваат или оштетуваат остварувањето на јавниот интерес во планираната изградба и уредување на просторот со што го загрозуваат животот, здравјето и безбедноста на луѓето, ја загрозуваат и околината, животната средина, безбедноста на сообраќајот и јавните функции.

Според податоците од вкупно 34 општини во Р. Македонија во 2014 год. од **1257 вкупно** изградени објекти **939 објекти се со одобрение за градба** или 75%, додека **318 објекти се изградени без одобрение за градба** односно 25% се дивоградби.

Графикон 17. Структура на изградени објекти со и без одобрение за градба, во %

Извор: Информативни листови за 2014 г.

Најголем број на бесправно изградени објекти (според доставените податоци од општините) евидентирани се во општина Дебар (147), Македонска Каменица (47), Ѓорче Петров (37), Винаца (15).

Ваквите појави имаат бројни и битни реперкусии врз просторот кои се манифестираат преку масовна узурпација на земјоделското земјиште, неконтролирано ширење на комуналниот систем со што општините се оптеретуваат со енормни трошоци, пореметување на еколошката рамнотежа и нарушување на пејсажот со хаотични градби.

Бесправната градба може да се надмине по пат на:

- легализација
- санација
- рушење
- раселување

Легализација значи дополнително спроведување на законски утврдена постапка со предходна измена и дополна на урбанистички планови.

Санација значи задржување на бесправната градба со спроведување на планираната намена на земјиштето.

Рушење е крајна мерка за укинување на бесправно изградените локации

Мерките за сузбивање на бесправната градба може да бидат спроведени преку јакнење и подобро организирање на инспекциските служби како и спроведување на соодветна законска регулатива - Закон за постапување со бесправно изградени објекти (Службен весник на РМ бр.23/11, 54/11, 155/12, 72/13, 44/14, 115/14 и 199/14).

3.3.4.2. Евидентирани промени во просторот според податоци од АД за изградба и стопанисување со станбен и со деловен простор од значење за Републиката - Скопје за јануари-декември 2014 год.

Станови во сопственост на Република Македонија во 2014 год.

Врз основа на Законот за домување²⁰ Владата на РМ донесе *Програма за изградба станови сопственост на РМ за 2008 год.*²¹ Со програмата беше опфатена изградба на:

- **станови наменети за продажба;**
- **станови за станбено необезбедени лица** (млади брачни двојки, самохрани родители, самци и други станбено необезбедени лица);
- **станови за лица во социјален ризик и други ранливи групи.**

Реализацијата на горе наведената Програма продолжи и во 2014 год.

Станови наменети за продажба

Од вкупно предвидените 10 објекти со вкупен број на станови 501, наменети за продажба, согласно Годишна програма за изградба и одржување на станови во сопственост на РМ за 2014 г., до крај на 2014год. изградени се **9 објекти со вкупно 375 стана**, сите во Скопје. Преостанатите објекти сеуште се во фаза на изградба.

Вкупната површина на предвидените станови изнесува 45,061.38м². Вкупна површина на изградените станови изнесува 33,081.93м².

Програмата за изградба станови наменети за продажба во 2014 год. е продолжување на програмата од 2008г., 2009г. и 2010год. и надополнета е со изградба на уште **38** објекти со вкупно 1830 станови во градовите: Скопје(16 објекти), Битола(5), Охрид(2), Кочани(1), Штип(1), Струмица(7), Тетово(1), Гостивар(1) и Струга(4).

Станови за станбено необезбедени лица

(млади брачни двојки, самохрани родители, и други станбено необезбедени лица)

²⁰Законот за домување- пречистен текст од 20.06.2003 год. како и измена дополна на Законот (Сл. Весник бр.13/10, 57/10 и 36/11).

²¹ Сл. Весник бр. 16 од 31 јануари 2008 г.

Од вкупно предвидените **6** објекти со вкупно **208** станови наменети за млади брачни двојки, самохрани родители, инвалидизирани лица, самохрани родители, самци и други станбено необезбедени лица, согласно Годишната програма за изградба станови сопственост на РМ за 2014, до крај на 2014 год. не е изграден ниту еден објект. Вкупната површина на предвидените станови изнесува 15,242.27м².

Станови за лица во социјален ризик и други ранливи групи

Од вкупно предвидени **33** објекти со вкупен број на социјални **станови 1741**, а согласно Годишната програма за изградба станови сопственост на РМ (Сл. Весник бр. 16 од 31 јануари 2008год.), до крај на 2014 год. се изградени **11** објекти со вкупно **559** станови и тоа во Скопје(2), Битола(1), Охрид(1), Кичево(1), Македонска Каменица(1), Кочани(1), Берово(1), Крива Паланка(1), Штип(1) и Кавадарци(1).

Вкупната површина на становите предвидени со Програмата (1741) изнесува околу 84,724.06м². Од нив изградени се 599 станови со вкупна површина 26,675.08м².

Во градба се 4 објекти со вкупен број на станови 129 во градовите Ресен, Демир Хисар, Прилеп и Македонски Брод.

3.3.4.3. Евидентирани промени во просторот според статистички податоци за 2014 год.

Вкупниот број на станови на територијата на Р. Македонија во 2014 год. според статистичките податоци изнесува **764076** станови, со вкупна површина од 54882445м².

Основни показатели на стандардот на домување

Просечна големина на стан во 2014 год. според статистичките податоци изнесува 71,83м² и просечната површина на станбен простор по лице од 26,55м²/жител.

Табела 28. Основните показатели на стандард на домување

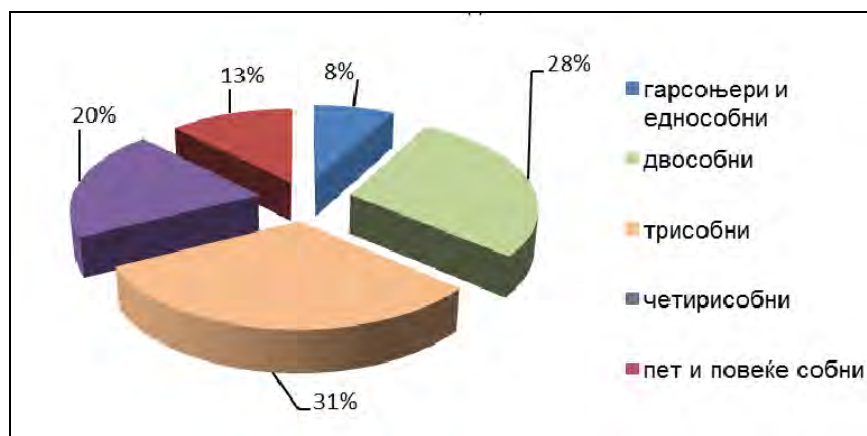
година	население	вкупно станови	вкупна површина на станови во м ²	просечна површина на стан во м ²	површина на станбен простор по жител (м ²)	просечен број на жители на стан
2014	2067471	764076	54882445	71,83	26,55	2,71

Структура на станови според видот на станот

Табела 29. Станови по број на соби

година	вкупно станови	видови на станови				
		гарсоњери и еднособни	двособни	трисобни	четирисобни	пет и повеќе собни
2014	764076	61125	216307	237755	154194	94695

Графикон 18. Структура на станови по број на соби во 2014 година, во %

Во вкупниот број на станови за 2014 год. (764.076 станови) најповеќе се застапени трисобните станови со 31%. Најмала застапеност е на гарсоњерите и еднособните станови со 8%. Прегледот на големинската структура на станбениот фонд укажува на тренд на изградба на двособни и трисобни станови.

3.3.5. Јавни функции

Организацијата на јавните функции е позитивен фактор за културните, економските и општествените активности и потребите на граѓаните. Во нив спаѓаат:

- образовната дејност
- здравствената дејност
- социјална заштита
- дејности на културата
- физичка култура

Просторната дистрибуција и функционалната организација на јавните функции е директна последица на разместеноста, големината и степенот на населбите.

Основниот пристап во развојот на мрежата на јавните функции во однос на системот на населбите е претпоставката дека нивниот развој ќе биде усогласен со можностите за алиментирање на нивната работа. Со новите законски прописи, кои се во процедура, ќе се рedefинира обемот на обврзувачките услуги кон граѓаните. Наместо статичен и униформен модел на организација, врз основа на критериумите, нормите и стандардите ќе се одвива развој на јавните дејности во рамките на населбите и локалните заедници.

Мотивите, интересите и инвестиционите критериуми на приватните инвеститори, различните фондации и други непрофитни асоцијации, ќе бидат исто така значајни за организирањето на јавните функции.

Евидентирани промени во просторот според Информативни листови за јануари-декември 2014 год.

1. Образование

Основно образование: Според податоците од информативните листови во две општини евидентирана е градба на објекти од областа на основно образование и тоа во:

1. Општина Боговиње: (1) ОУ „Абдулџ Фрашери“ во с. Синичане;
2. Општина Бутел: (1) ОУ „Живко Брајковски“;

Според податоците од Министерството за образование на РМ во 4 општини евидентирана е градба на објекти од областа на основно образование, додека во 25 општини евидентирани се градежни интервенции од типот на реконструкции на објекти.

Табела 30. Изградба на училишни објекти

Општина	Училиште	Опис	Квадратура во основа и катност	Број на деца	Број на смени
БОГОВИЊЕ	ОУ „Абдулџ Фрашери“ с. Синичане	Доградба на нов училишен простор	460м ² п+1	Новоформирано, не се знае бројот на ученици	/
ЖЕЛИНО	ОУ „Пашко Васа“ ПУ с. Мерово	Изградба на нов училишен објект	352 м ² п	123	2
ЖЕЛИНО	ОУ „Пашко Васа“ ПУ с. Ново Село 1	Изградба на нов училишен објект	335 м ² п+1	120	2
МОГИЛА	ОУ „Кочо Рацин“ ПУ с. Долно Српци	Изградба на нов училишен објект	350 м ² п+1	72	1
ШУТО ОРИЗАРИ	ОУ „Браќа Рамиз Хамаид“	Доградба на училишен простор	850 м ² п+2	2107	2
ШУТО ОРИЗАРИ	ОУ „26Јули“	Доградба на училишен простор	260 м ² п+2+пот	1965	2

*Извор: Министерство за образование

Табела 31. Опис на градежни интервенции во основните училишта Подпрограма ТБ-реконструкција на објекти

Општина	Училиште	Опис	Реализација
ГОСТИВАР	ОУ „Гоце Делчев“, Гостивар	Санација на цевна мрежа и котлара	завршено
ДОЛНЕНИ	ОУ „Мирче Ацев“, Лажани, ПС с. Кошино	реконструкција и санација на објект	завршено
КОЧАНИ	ОУ „Никола Карев“, Кочани	Изведба на нов влез	завршено
КРИВОГАШТАНИ	ОУ „Манчу Матак“, ПУ с. Годивље	санација и адаптација на училишен објект	Во тек
НЕГОТИНО	ОУ „Гоце Делчев“, Неготино	санација и адаптација на фиск. сала и гардероби	Во тек
СТРУГА	ОУ „Браќа Миладиновци“, ПУ с. Калишта	санација и адаптација на училишен објект	Во тек

СТРУГА	ОУ “Единство,, Октиси	Реконструкција на игралиште	завршено			
ПРОЕКТ ЗА РЕХАБИЛИТАЦИЈА НА УЧИЛИШТА						
БИТОЛА	ОУ “Коле Канински,,	Реконструкција на прозори, врати и подови	завршено			
ВРАПЧИШТЕ	ОУ “Наум Фрашери,,	Реконструкција на кров, санитарни јазли, прозори, врати, подови, фасада и греење	завршено			
ШТИП	ОУ “Ванчо Прке,,	Реконструкција на прозори, врати и подови	завршено			
ОХРИД	ОУ “Живко Чинго,,	Реконструкција на санитарни јазли	завршено			
ГОСТИВАР	ОУ “Братство Единство,,	Реконструкција на кров, врати, подови, фасада и греење	завршено			
КРАТОВО	ОУ “Кочо Рацин,,	Реконструкција на кров, прозори, врати и подови	завршено			
КУМАНОВО	ОУ “Браќа Миладиновци,,	Реконструкција на кров, прозори, врати и фасади	завршено			
МУРТИНО, СТРУМИЦА	ОУ “Маршал Тито,,	Реконструкција на кров, прозори и врати	завршено			
ВЕЛЕС	ОУ “Св. Кирил и Методиј,,	Реконструкција на кров, прозори, подови и фасади	завршено			
СКОПЈЕ	ОУ “25-ти Мај,,	Реконструкција на фасада, подови, столарија, санитарни јазли и греење	завршено			
МОГОРЧЕ, ДЕБАР	ПОУ Ристе Ристески	Реконструкција на греење и кров	завршено			
ТАБАНОВЦЕ, КУМАНОВО	ОУ “Браќа Рибар,,	Реконструкција на санитарни јазли	завршено			
ОХРИД	ОУ “Кочо Рацин	Реконструкција на санитарни јазли и кров	завршено			
РУСИНОВО, БЕРОВО	ОУ „Никола Русински“	Инсталирање на парно	завршено			
СКОПЈЕ, ЃОРЧЕ ПЕТРОВ	ОУ „Мирче Ацев“	Реконструкција на кров	завршено			
ТЕАРЦЕ	ОУ „Кирил Пејчиновиќ“	Инсталирање на парно	завршено			
КОНЧЕ	ОУ „Гоце Делчев“	Реконструкција на кров	завршено			
БОРОВЕЦ, СТРУГА	ПОУ „Мурат Лабуништи“	Реконструкција на кров, греење, фасада, столарија, електрика, водовод и канализација	завршено			
ИЗГРАДБА НА МОДУЛАРНИ УЧИЛИШТА						
Општина	Место	Училиште	Квадр атура	Состојба на реализација	Број на деца за	Број на смени

					кои се обезбедува простор	
БИТОЛА	Крклино	ОУ „Александар Турунџиев“	90 м ²	завршено	20	1
БИТОЛА	Карамани	ОУ „Даме Груев“	90 м ²	Завршено	21	1
БОГОВИЊЕ	Селце Кече	ОУ „Абдигь Фрашери“	90 м ²	Завршено	12	1
КАВАДАРЦИ	Марена	ОУ „Страшо Пинџур“	120 м ²	Во завршна фаза	40	1
КРУШЕВО	Свето Митране	ОУ „Кирил и Методиј“	90 м ²	Завршено	29	1
ПРИЛЕП	Беровце	ОУ. „Круме Волнаровски“	90 м ²	Во завршна фаза	21	1
ПРИЛЕП	Галичани	ОУ. „Круме Волнаровски“	90 м ²	Во завршна фаза	14	1
СТУДЕНИЧАНИ	Елово	„Алија Авдовиќ“	120 м ²	Во завршна фаза	40	1

*Извор: Министерство за Образование

Програмата 2 на МОН од 2012 год. предвидува изградба на 8 монтажни училишта во модуларен систем (систем кој овозможува проширување на училишните во зависност од капацитетот односно од бројот на учениците кои ќе посетуваат настава). Овие училишта се наменети за планинските и неразвиени подрачја. Во завршна фаза на градење се 4 основни училишта додека преостанатите 4 се изградени во период 2012 – 2013 год.

Средно образование: Според податоците од информативните листови на општините од областа на средното образование во 2 општини евидентирани се промени од областа на средно образование и тоа во:

1. Општина Дебар: (1) училишна зграда за средно образование, предвидена за 700-800 ученици во 2 смени, со П=3000м² во изградба;
2. Општина Долнени: (1) СОУ “Преродба – Рилиндиа,, во с. Житоше со 370 ученици во 2 смени, со П=700м², во изградба од 2011год.

Според податоците од Министерство за образование на РМ во две општини евидентирана е изградба на објекти од областа на средно образование. Градежни интервенции од типот на реконструкции на објекти исто така се евидентирани во дванаесет (12) општини.

Табела 32. **Опис на градежни интервенции во средните училишта Подпрограма ТГ-Изградба**

Општина	Училиште	Опис	Р во m ²	Состојба на реализација	Број на деца	Број на смени
САРАЈ	Ново средно училиште	Изградба на ново училиште	685 m ² p+1	Во тек	300	1
ШУТО ОРИЗАРИ	Ново средно училиште	Изградба на ново училиште	2000 m ² p+1	Завршено	600	2

Табела 33. **Опис на градежни интервенции во средните училишта Подпрограма ТД-реконструкција**

Општина	Училиште	Опис	Реализација
БИТОЛА	СОУ "Ј. Б. Тито,, Битола	Санација на скалишен простор	Завршено
КИЧЕВО	СОУ "Мирко Милески,,	Санација на оштетен објект	Завршено
СВЕТИ НИКОЛЕ	СОУ "Кочо Рацин,,	Санација на систем за топловодно греење	Завршено
ЧАИР	СОУ "Цветан Димов,,	Изведба на помошен влез	Завршено
ПРОЕКТ ЗА РЕХАБИЛИТАЦИЈА НА УЧИЛИШТА			
ВЕЛЕС	СОУ "Кочо Рацин,,	Реконструкција на подови и фасада	Завршено
КОЧАНИ	СОУ "Љупчо Сантов,,	Реконструкција на прозори, фасада и кров	Завршено
БИТОЛА	СОУ "Таки Даскало,,	Реконструкција на фасада и внатрешна столарија	Завршено
ГЕВГЕЛИЈА	СОУ "Јисиф Јосифовски,,	Реконструкција на санитарни јазли	Завршено
КУМАНОВО	СОУ "Наце Буѓони,,	Реконструкција на подови и фасада	Завршено
СТРУГА	СОУ "Ибраим Темо,,	Реконструкција на прозори, фасада, кров и подови	Завршено
ТЕТОВО	СОУ "Кирил Пејчиновиќ,, Објект 2	Реконструкција на подови и кров	Завршено
ТЕТОВО	СОУ "Кирил Пејчиновиќ,,	Реконструкција на фасада, подови, санитарни јазли и греење	Завршено

*Извор: Министерство за Образование

2. Социјална заштита

Според податоците од **информативните листови** на општините во 6 општини има изградба на објекти од социјална заштита и тоа 5 детски градинки и 2 доградби на детски градинки.

1. Општина Центар: (1) изградба на една детска градинка за 150 деца со П=2155m²;
2. Општина Чешиново-Облешево: доградба на детска градинка во с. Облешево, КП 5322/3 КО Облешево, за 25 деца во една смена, со П=186m²;
3. Општина Гевгелија: (1) една детска градинка во с. Богородица;
4. Општина Гостивар: (2) два објекта за детски градинки за вкупно 507 деца во една смена;

5. Општина Веница: доградба на детската градинка „Гоце Делчев“ со П=200м² и адаптација на детска градинка во с. Истибања со П=150м².
6. Општина Росоман: (1) изградба на детска градинка „Праскичка“ за 72 деца во една смена.

Според податоците за 2014 год. доставени од **Министерството за труд и социјала на РМ**, евидентирани се промени во 5 општини :

1. Општина Аеродром: изградба на детска градинка со П=1450м² за 180 деца;
2. Општина Росоман: изградба на детска градинка со П=352,70м² за 250 деца
3. Општина Липково: изградба на детска градинка со П=483м² за 260 деца;
4. Општина Сарај: изградба на детска градинка со П=650м² за 290 деца ;
5. Општина Ѓорче Петров: изградба на детска градинка со П=1820м² за 180 деца во една смена;

3. Здравство

Од објекти за здравствената заштита врз основа на **податоците од информативните листови** доставени од општините евидентирана е промена во една општина тоа во :

1. Општина Ѓорче Петров: изградба на амбуланта во с. Волково.

4. Култура

Според податоците од **информативните листови** на општините во 2014 год. од областа на културата нема податоци за изградени или почнати со градба на објекти од областа на културата (домови на култура, музеји, театри, кина, библиотеки).

5. Спорт и рекреација

Објекти на физичко воспитание во воспитно - образовните установи

Според податоците за 2014 год. доставени од **Министерство за образование на РМ** евидентирани се промени во 24 општини односно изградени се 14 физкултурни сали за потребите на основното образование додека 10 се во тек на градење.

Табела 34. **Опис на градежни интервенции на физкултурни сали за потребите на основното образование**

Општина (населено место)	Училиште	Опис	П=м ²
ДЕМИР КАПИЈА	ОУ „Димче А. Габерот“	Завршена 2014	1300 м ²
БОСИЛОВО, с. Иловица	ОУ „Кирил и Методиј“	Завршена 2014	650 м ²
С. Росоман	ОУ „Пере Тошев“	Завршена 2014	650 м ²
РАДОВИШ	ОУ „Крсте П. Мисирков“	Завршена 2014	650 м ²
С. Пласница	ОУ „Мустафа К. Ататурк“	Завршена 2014	650 м ²
С. Ранковце	ОУ „Христијан Т. Карпош“	Завршена 2013	650 м ²

Општина (населено место)	Училиште	Опис	П=м ²
С. Зрновци	ОУ „Синиша Стоилов“	Завршена 2013	650 м ²
КАВАДАРЦИ	ОУ „Д. А. Габерот“	Завршена 2013	650 м ²
Градско	ОУ „Даме Груев“	Завршена 2013	650 м ²
С. Неготино Полошко	ОУ „Наим Фрашери“	Завршена 2013	1300 м ²
ГОСТИВАР	ОС „Исмаил Кемали“	Завршена 2013	1300 м ²
КОЧАНИ	ОУ „Никола Карев“	Завршена 2013	1300 м ²
С. Оризари	ОУ „Крсте П. Мисирков“	Започната	1300 м ²
С. Миравци	ОУ „Св. Климент Охридски“	Започната	650 м ²
ЛИПКОВО, с. Липково	ОУ „Дитурија“	Изградба во тек	650 м ²
С. Арачиново	ОУ „Герг Кастриот Скендербег“	Изградба во тек	1300 м ²
С. Желино	ОУ „Луиџ Гуракуќи“	Изградба во тек	1300 м ²
С. Петровец	ОУ „Кочо Рацин“	Изградба во тек од 2011 год. Завршена 2013	1300 м ²
АЕРОДРОМ	ОУ „Гоце Делчев“, Горно Лисиче	Завршена 2013	650 м ²
Вевчани	ОУ „Страшо Пинџур“	Изградба во тек	1300 м ²
ТЕТОВО	ОУ „Прпарими“, Голема Речица	Изградба во тек	1300 м ²
Новаци	ОУ „Славко Лумбарковски“	Изградба во тек	650 м ²
Могила	ОУ „Гоце Делчев“	Изградба во тек	650 м ²
ПРИЛЕП	ОУ „Добре Јовановски“	Изградба во тек	1300 м ²

За потребите на **средното образование** евидентирани се промени во 6 општини односно изградени се 4 физкултурни сали за потребите на средното образование додека 2 се во тек на градење.

Табела 35. Опис на градежни интервенции на Физкултурни сали за потребите на средното образование

Општина (населено место)	Училиште	Опис	Квадратура во основа и катност
СТРУМИЦА	СОУ „Димитар Влахов“	Завршена 2013	1300 м ²
ПРИЛЕП	СОУ „Ристе Р. Ричко“	Завршена 2013	1300 м ²
ДОЛНЕНИ, с. Житоше	СООУ „Преродба – Лириндија (Дрита)“	Завршена 2014	650 м ²
ПРИЛЕП	СОУ „Кузман Ј. Питу“	Завршена 2014	650 м ²
ТЕТОВО	СОУ „8-ми Септември“	Изградба во тек	1300 м ²
ТЕТОВО	СОУ „Моша Пијаде“	Изградба во тек	650 м ²

*Извор: Министерство за Образование

Објекти на спортски организации

Според податоците од **информативните листови** на општините евидентирани се промени во вкупно 2 општини и тоа во:

1. Општина Липково: (2) две физкултурни сали во с. Липково кои се во фаза на изградба;
2. Општина Петровец: (2) два спортски терени со П=1000м², (1) за мали спортови, с. Ржаничино и (1) за мал фудбал, с. Чифик.

Евидентирани промени во просторот според статистички податоци за 2014 год.

Образование

Според статистичките податоци во учебната 2013/2014 год. мрежата на основни училишта во редовното воспитување и образование во Републиката опфаќа **990 училишта** во кои се воспитуваат и образуваат **190541 ученици**. Во основните училишта вработени се 17624 наставници. Вкупна корисна површина на основните училишта изнесува 566496 м².

Мрежата на државни **средни училишта** во Републиката во учебната 2013/2014 год. опфаќа **115 средни училишта** со вкупно вработени 7298 наставници. Вкупна корисна површина на средните училишта изнесува 243209 м².

Вкупниот број на студенти во Високо образование во државни и приватни високо образовни установи на територијата на Републиката во академската 2013/2014 год. изнесува **57746 студенти**²² кои се стекнуваат со високо образование на 120 факултети. На факултетите вработени се вкупно 2301 професори. Нето корисната површина на факултетите изнесува 174927 м².

Здравствена дејност

Табела 36. Број на здравствени работници и болнички постели

година	жители	Здравствени работници				вкупно здравствени работници	општи и клинички болници
		лекари	лекари специјалисти	стоматолози	фармацевти		
2013	2067471	5804	3604	1705	930	8439	18

Извор: Здравство социјални услови и култура -Статистички годишник 2015 год.

Според последните статистички податоци опфатот на здравствените работници за 2014 год. во здравствената дејност во Р. Македонија изнесува **8439 здравствени работници** од кои 5804 лекари (од кои 3604 лекари специјалисти), 1705 стоматолози и 930 фармацевти. Вкупен број на болнички постели изнесува 9326 постели.

²² ДЗС-Статистички годишник 2015 год.

Социјална заштита

Табела 37. Установи за социјална заштита

години	установи за сместување на деца без родители и родителска грижа		установи згрижувања на лица со посебни потреби		заводи установи за згрижување и образование на деца и млади со воспитно-социјални проблеми		установи домови за возрасни лица		вкупно установи	вкупно корисници
	број на установи	број на корисници	број на установи	број на корисници	број на установи	број на корисници	број на установи	број на корисници		
2014	3	243	3	373	2	64	20	1009	28	2698

Установи за социјална заштита: Согласно статистичките податоци во 2014 год. евидентирани се вкупно 28 установи за социјална заштита од кои 3 установи за сместување на деца без родители и родителска грижа, 3 установи за згрижувања на лица со посебни потреби, 2 заводи установи за згрижување и образование на деца и млади со воспитно-социјални проблеми и 20 домови за стари лица. Вкупен број на корисници во установите изнесува 2698 корисници.

Домови за стари лица: Според статистичките податоци за 2014 год. на територија на РМ евидентирани се 20 домови за стари лица со вкупно 1009 корисници.

Детски градинки: Согласно статистичките податоци во 2014 год. евидентирани се вкупно 57 детски градинки, со вкупен број од 29113 деца односно 25% од децата на предшколска возраст (116.207 деца)²³.

Култура

Табела 38. Дејности на култура

година	население	народни библиотеки		професионални театри		кина	
		број	книжевен фонд -книги во илјади	број	места	број	места
2014	2067471	51	1975	18	6658	14	6898

Културата согласно статистички податоци во 2014 год. е застапена преку 51 библиотеки кои располагаат со книжен фонд од 1975000 книги, 18 професионални театри со 6658 места и 14 кино сали со 6898 места.

²³ Процени на населението во 2014 год. според полот и возраста -Статистички преглед 821,723,723

Спорт и рекреација

Табела 39. Спорт и рекреација

години	спорт и рекреација		спортски терени м ²		спортски сали		вкупно изградени објекти	П=м ²
	во градба	изградени	во градба	изградени	во градба	изградени		
2014	41	33	28	13	15	14	60	63049

Согласно статистичките податоци²⁴ вкупниот број на изградени објекти за спорт и рекреација во 2014 год. на територијатана РМ изнесува 60 објекти со вкупна површина од 63049 м².

3.3.6. Индустија

Во просторната развојна структура на економијата во Република Македонија, индустријата е значајна компонента која делува поттикнувачки на развојот на другите дејности: земјоделството, шумарството, трговијата, градежништвото, сообраќајот, занаетчиството инфраструктурата итн. Индустријата се јавува како потрошувач на производите и услугите на овие дејности во фазата на нивна преработка и од просторен аспект претставува локациски фактор за развој на комплементарни дејности и капацитети со кои се заокружува целокупниот процес на репродукција. Развојот и разместувањето на индустриските дејности и капацитети во просторот позитивно влијае на динамизирање и модернизација на локалната и национална економија.

Тековната состојба во индустрискиот сектор упатува на потребата за организациски и структурни промени во развојот и разместеноста на индустријата, модернизација на технологијата на производниот процес, ефективна организација и раководење, зголемена финализација на производите, освојување нови пазари, протежирање на извозно ориентирани индустрии и индустрии со компаративни предности на одредени подрачја: природни ресурси, положба, способни работници, пазар, капитал и традиција поврзани со вкупната препознатлива физиономија на подрачјето. Конкурентна предност на домашната индустрија е близината на Европскиот пазар, под услов обезбедување добра инфраструктурна поврзаност во сообраќајот.

Индустриската активност има одредено влијание во придвижувањето на економијата, но истовремено, доколку превентивно не се интервенира, неповолно влијание врз животната средина. Според парадигмата на одржливиот развој, економскиот развој и заштитата на животната средина прават единствен процес на меѓусебни интерактивни влијанија и спреги. Животната средина овозможува простор за лоцирање на производни и услужни капацитети, а повратно трпи физички и други промени во намената и користењето на земјиштето, исцрпување на ресурсите и загадување. Постојната законска регулатива е во функција на определбата за одржлив

²⁴ Статистички годишник 2004-2015 год.

развој чија суштина базира на сознанието за ограниченост на глобалните ресурси. Одржливиот развој подразбира процес на промени во кој економијата придонесува кон подобрување на човековата благосостојба на сегашните генерации, без компромиси или хипотеки на терет на благосостојбата на идните генерации. Тоа значи дека на идните генерации треба да се препуштат глобалните ресурси во одредена состојба како би биле во можност да обезбедат сопствена благосостојба, во најлош случај во ист обем кој го имале сегашните генерации.

Карактеристика на индустријата во 2014 година беше пораст на индустриското производство во услови на недостиг на сопствена акумулација, мал обем на инвестиции, незадоволително техничко-технолошко ниво, неповолна производствена структура во која доминираат индустриски гранки со ниска додадена вредност. На крајот на годината, физичкиот обем на вкупното индустриско производство во Република Македонија забележа пораст од 4,8%, при што комплексот на вадење руда и минерали забележа опаѓање од -1,9%, преработувачката индустрија оствари пораст на физичкиот обем на производство за 9%, додека снабдувањето со електрична енергија, гас, пареа и климатизација забележа намалување за 14,2%. Зголемување на обемот на производство е забележано кај производството на електрична опрема за 30,1%, останатата производствена индустрија забележа пораст од 28,8%, производството на други машини и уреди за 22,8%, преработка на дрво и производи од дрво и плута, освен мебел 20,4%, производство на производи од гума и производи од пластични маси 20,1%. Најголемо опаѓање на обемот на производство во преработувачката индустрија е забележано во производството на пијалоци за 9,2% и производството на кожа и слични производи од кожа за 7,9%.

Врз основа на производствените активности, во 2014 година индустрискиот сектор според претходните податоци²⁵ за бруто домашниот производ оствари номинален пораст од 8,7% во однос на 2013 година и структурно учество од 15,6% во БДП на вкупната економија.

Анализата на општата состојба на македонската индустрија покажува незадоволително ниво на техничко-технолошкиот прогрес, извозната насоченост и увозната зависност на производството се неповолни, обемот и квалитетот на работната сила не ги задоволуваат современите потреби и стандарди за брзо интегрирање во меѓународниот економски простор. Сериозна е потребата за примена на нови знаења, зголемен обем и ефикасност на инвестициите. Сегашното ниво на технолошка опременост укажува дека без покрупни зафати за обновување на постојната техника и технологија во иднина не може да се очекува забрзување на динамиката на индустриски развој. Потребата за брзи промени наложува неопходност за итно прилагодување на домашната индустрија со тенденциите во светот со цел компатибилност на структурата во индустрискиот сектор со развиениот свет.

Интенцијата за поголемо користење на основните средства бара дополнителни активности насочени кон нивна употреба според оптималниот капацитет. Просечната искористеност на капацитетите во индустријата заради условите на стопанисување во рамки на проектираното време за

²⁵ Соопштение бр. 3.1.15.06 од 30.09.2015 год., ДЗС.

работа е значително пониска што укажува на постоење реален потенцијал за поголемо производство во иднина.

Високиот степен на истрошеност на основните средства, укажува на потребата за дополнителни вложувања за нивна замена, реконструкција и модернизација. Иновирањето на основните средства како значаен фактор во остварувањето подинамичен развој низ процесот на ревитализација на производството, е ограничено заради ниската акумулативна и репродуктивна способност на домашната индустрија. Овој процес ќе се одвива со позабавено темпо во подолг временски период.

Искуството од развиените земји како и научните сознанија кажуваат дека кадрите со нивото и квалитетот на знаењата, нивната применливост во процесот на производство и способноста за создавање нови производи и технологии сè повеќе стануваат основен фактор на производството и иницијатори на развојот. Квалификационата структура на вработените во индустријата сè уште не задоволува. На тоа упатува ниското учество на работниците со високо образование, како и високото учество на вработените без квалификации. Образовното ниво на вработените не ги задоволува ни сегашните потреби на компаниите во индустријата, во кои дел од работните задачи ги вршат работници со понизок степен на образование од предвидениот што се рефлектира и врз обемот и квалитетот на производствените остварувања.

Во тој контекст реализацијата на зацртаните цели на економскиот развој и посебно развојот на индустријата неминовно е поврзано со едукативниот процес и поголемото потпирање на развојот врз знаењата и умешноста на работната сила.

Индустријата во Р. Македонија не ги поседува во доволна мерка атрибутите на високата технологија, усогласени со одржливиот развој: мала суровинска и енергетска интензивност, висока информативна и научна интензивност, високо учество на стручната работна сила, висока фрагментација на пазарот со специфични барања, високи вложувања во предкомпетитивни истражувања и сеопфатно влијание врз карактеристиките на голем број сегменти на социо-економскиот систем.

Според тоа останува и понатаму развојната планска определба за потребата од пошироко воведување и развој на еколошки-просторно прифатливо индустриско производство преку развој на штедливи технологии во однос на природните ресурси, енергијата и горивото и работната сила и (или) малкуотпадни, односно безотпадни технологии.

Во наредниот период неопходно е да се насочат активностите кон подигање на степенот на финализација на производите и употреба на суровините со што е можно повисок степен на финализација. Во услови на пазарен начин на стопанисување останува планската определба за перманентно следење на потребите и барањата на пазарот и создавање услови за брзо реагирање и прилагодување на сигналите за промени на пазарот.

Според филозофијата на одржлив развој, економскиот односно индустрискиот развој и заштитата на животната средина прават единствен систем. Одржливиот развој претставува алтернатива за загрозените природни и создадени вредности и за создавање на хумано општество и окружување. Разрешувањето на конфликтите во овој систем треба да се

темели на интеракција на релацијата простор и социо-економската компонента на развојот.

Животната средина дава простор за локација на производните капацитети, од неа се црпат природните материјални ресурси и енергија за производство, а повратно, доколку превентивно не се делува, трпи физички промени, промени во намената на користење на земјиштето, исцрпување на суровините и загадување.

Структурата на индустриски производи и во текот на 2014 година се карактеризира со низок аутпут на производствените гранки кои имаат карактер на носители на развојот, кои се пропульзивни и кои овозможуваат вклучување во меѓународните економски текови. Не задоволува и учеството на производството кое е извозно ориентирано наспроти учеството на гранките кои се високо увозно зависни. Планската определба за диверзификацијата на производната структура и асортиман на индустриското производство изостанува. Тоа и понатаму се карактеризира со базно-суровинска зависност, со доминантно учество на трудоинтензивните дејности.

Во насока на надминување на постојната состојба и создавање перспектива за развој на оваа значајна област во економијата на Република Македонија, во Министерството за економија во текот на 2014 година беа преземени активности за имплементација на усвоените програми насочени кон зголемување на конкурентноста на националната економија преку мерки за :

- поддршка на текстилната индустрија;
- подобрување на конкурентноста на македонските производи и услуги;
- поддршка на кластерите со мерки за поддршка на компаниите за активно делување во кластери согледувајќи ја корисноста од здружување и создавање мрежа на кластери;
- конкурентност, иновации и претприемништво за 2014 година;
- поттикнување на инвестициите во Република Македонија итн.

Просторната разместеност на производните и на нив комплементарни услужни дејности се темели на поставената определба на организација на производните дејности на принципот на концентрација и дисперзија. Определбата за алокација на производни капацитети во плански утврдени простори се остварува преку изработка на соодветна планска урбанистичка документација и уредување на просторот.

Од локационен аспект, индустријата по својот карактер е дејност која претпоставува концентрација во определени точки (полови, оски и зони) на повеќе гранки кои користат заедничка инфраструктура и други заеднички служби и сервиси, што позитивно влијаат врз економските ефекти. Ваквата концентрација на индустријата со комплементарен карактер, едновременно е и најпогодниот облик за зачувување и унапредување на животната средина.

Во текот на 2014 година продолжија активностите за изработка и усвојување на урбанистичка планска документација за „ТИРЗ Скопје 3“ и за изградба на инфра и супраструктура во ТИРЗ „Берово“, ТИРЗ „Делчево“, ТИРЗ „Виница“ и ТИРЗ „Тетово“.

Според доставените одговори во информативните листови во текот на 2014 година беа донесени или беа во тек на изработка урбанистички планови и проекти со кои се обезбедува простор за лоцирање на индустриски капацитети во вкупно 30 општини додека ново-изградени објекти или објекти кои се во градба со намена Г2²⁶, односно лесна индустрија се евидентирани во вкупно 11 општини.

Со изработката и усвојувањето на планската урбанистичка документација се создаваат услови за разместување на индустриските капацитети според комбинираниот модел на концентрација и дисперзија во просторот преку:

- индустриските зони или зони за мало стопанство кои се во границите на планските опфати на урбаните простори,
- индустриските зони, зони за мало стопанство и стопански комплекси на земјиштето надвор од подрачјето на населбите и
- локации за изградба на поединечни производни капацитети за обавување на една дејност во или надвор од населените места.

Промените во просторот евидентирани во областа на индустријата врз основа на информативните листови добиени од извештајните единици подетално се презентирани во Поглавието „Економските основи на просторниот развој“ како интегрален дел на промените во просторот на вкупната економија.

3.3.7. Сообраќај и врски

Сообраќајниот систем во Република Македонија го сочинуваат патниот, железничкиот, воздушниот, езерскиот и поштенскиот сообраќај, а системот за врски го сочинуваат телекомуникациите и радиодифузниот систем.

3.3.7.1. Сообраќајна инфраструктура

Во рамките на пратење на реализација на Просторниот план на Република Македонија, врз основа на податоците од информативниот лист кој имаат обврска да го пополнуваат единиците на локалната самоуправа, како и органите на државната управа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица - извештајни единици, во областа на сообраќајот (патен, железнички и воздушен сообраќај) презентирани се реализираните (изградени) или во тек на реализација во 2014 год. инфраструктурни зафати по видови сообраќај.

Останува забелешката која е карактеристична за сите изминати години од изработката на годишните извештаи во областа на сообраќајот за бројот и за квалитетот на информативните листови. Имено информативните листови кои беа доставени од единиците на локалната самоуправа за 2014 година претставуваат само 63% од вкупниот број на општини во Р. Македонија што значи дека нема целосна опфатност на информации во областа на сообраќајот за сите општини. Истотака, податоците во пополнетите

²⁶ Според постојниот Правилник за стандарси и нормативи за урбанистичко планирање (Сл. весник на РМ бр. 142/15), во намената Г2 - лесна индустрија влегуваат сите видови производство кои не побаруваат многу енергија, не создаваат голем промет на сировини, материјали и сообраќај и не произведуваат штетни еманаии.

информативни листови се нецелосни и не ја претставуваат реалната состојба на промени кои настанале на локално ниво во оваа значајна инфраструктурна област. Заради тоа, при користењето на информациите кои се презентирани во табеларниот преглед треба да се има во предвид гореспоменатото.

Патен сообраќај

Податоците добиени од општините, од Јавното претпријатие за државни патишта, од Министерство за транспорт и врски како и други институции презентирани се во следниот табеларен приказ:

Табела 40. Отпочнати работи за изградба на сообраќајници во 2014 год.

Отпочнати работи за изградба на сообраќајници во 2014 год.

Изградба на патишта

Податоци од Јавно претпријатие за државни патишта

Општина	магистрални				регионални				локални				мостови	придружни објекти
	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха		
Свети Николе / Пробиштип					Р2236 с.Мечкуевци - с.Неокази	3,20	5,50	1,76						
Струмица / Конче					Р2434 с.Раборци - с.Рич	1,80	4,50	0,81						
Штип / Карбинци					Р2334 с.Караорман - с.Козјак	1,00	5,0	0,50						
Дебар					Р2246 Спој со с.Могорче	0,80	5,50	0,44						
Ново Село					Р1402 с.Мокрино - с.Смолари	0,60	5,0	0,30						
Карбинци / Чешиново- Облешево / Зрновци / Виница					Р2334 с.Карбинци - с.Зрновци	2,40	4,50	1,08						
Кратово/ Куманово					Р29277 с.Коњух - с.Бељаковце	2,70	4,50	1,22						
ВКУПНО:						12,50		6,11						

Табела 41. Реализација на сообраќајници во 2014 год.

Реализација на сообраќајници во 2014 година															
Податоци од општините ⁽¹⁾															
* - општини во кои нема промени															
** - општини кои не дале податоци															
	Општина	Магистрални				Регионални				Локални				Мостови (м)	Придружни објекти
		назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха		
1	Скопје *														
2	Аеродром ¹									Горно Лисиче - Долно Лисиче	3,5		17,50		
3	Бутел *														
4	Гази Баба**														
5	Ѓорче Петров*														
6	Карпош**														
7	Кисела Вода ¹									ул 1440	1,2				
										ул Речиште	1,0				
										ул Иван Хаџиниколов	1,0				
8	Сарај *														
9	Центар *														
10	Чаир*														
11	Шуто Оризари**														
12	Арачиново**														
13	Берово**														
14	Битола ¹									Битола - с.Крстоар	0,7				
										Битола - с.Буково	0,7				
										Битола - с.Драгош	1,6				
										Битола - с.Лавци	0,9				
15	Богданци **														
16	Боговиње *														
17	Босилово**														

18	Брвеница ¹								с.Челопек	2,4				
									с.Радиовце	0,4				
									с.Долно Седларце	0,9				
19	Валандово**													
20	Василево ¹							с.Добрашинци- с.Висока Маала	1,3		0,60			
21	Вевчани**													
22	Велес**													
23	Виница ¹							Р1304-с.Липец	2,2		0,80			
24	Вранештица**													
25	Врапчиште**													
26	Гевгелија*													
27	Гостивар ¹							с.Мало Турчане- с.Балиндол	0,7		0,25			
								Локален пат населба Циглана	1,1		0,37			
								Локален пат Малеарди-7 Зона	0,2		0,10			
								с.Мало Турчане- с.Балиндол	0,7		0,25			

Годишен извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија во 2014 год.

28	Градско **														
29	Дебар										0,8	5,5	0,44		
30	Дебарца *														
31	Делчево **														
32	Демир Капија*														
33	Демир Хисар*														
34	Дојран*														
35	Долнени*														
36	Другово **														
37	Желино **														
38	Зајас **														
39	Зелениково **														
40	Зрновци ¹								с.Видовиште- с.Теранци	3,5					
41	Илинден ¹								с.Кадино- с.Миладиновци	2,7		1,70			
									с.Делџадровци- Манастирски комплекс Св.Ѓорѓија	0,7		0,20			
42	Јегуновце*														
43	Кавадарци ¹								с.Ресава - с.Бегниште	10,5					
									Ладно Долче Страгово	6,3					
44	Карбинци ¹								Пристапен пат Баргала	1,0					
45	Кичево *														
46	Конче*														
47	Кочани ¹								Кочани- с.Јастребник	1,0	3,5	0,35			
									с.Оризари- с.Пресека	4,0	3,5	1,40			

48	Кратово ¹								с.Страцин- с.Пендаќ- с.Димонце	3,0			
									с.Димонце- с.Руѓинце	7,0			
									с.Живалево	3,0			
									с.Секулица- с.Ш.Рудари	6,5			
									с.Ш.Рударим- в.Пети Кладенци	7,0			
									с.Туралево- с.Топаловиќ	4,5			
									с.Туралево- м.в.Селимица	1,6			
									с.Туралево- с.Филиповци	2,0			
									с.Сакулица- с.Татомир	4,0			
									с.Ш.Рударим- с.Коњух	7,5			
									с.Коњух- с.Бељаковци	6,7			
									с.Филиповци- м.в.Јашковска маала	1,5			
									с.Трновец	1,0			
									с.Туралево- црква Света Петка Парскева	1,0			
							брана Кнежево- с.Кајганци- с.Емирица	0,2					

49	Крива Паланка ¹									с.Конопница-м.в.Спас (Крст)	1,0				
										Крива Паланка-с.Мартиница	1,1				
										Крива Паланка-с.Конопница-с.Мождивњак	6,5				
50	Кривогаштани ¹									с.Славеј	0,1				
										Кривогаштани	0,3				
										с.Крушеани	0,2				
51	Крушево*														
52	Куманово*														
53	Липково ¹									с.Ваксинце-граница Лојане	7,3				
										с.Слупчане-граница со Косово	17,2				
54	Лозово **														
55	Маврово-Ростуше **														
56	Македонска Каменица ¹									с.Дулица (Чуковска маала)	1,3				
										с.Дулица (Цебовска маала)	0,3				
										с.Дулица (Гагалевска маала)	0,4				
57	Македонски Брод ¹									м.в.Војдиште-Долно Крушје	2,4		1,20		
										Р1304-с.Зркле	1,3		0,65		
										Р1304-с.Требовље	4,0		2,00		
58	Могила **														
59	Неготино*														

60	Новаци ¹									с.Гнеотино-с.Брод	3,1				
										с.Живојно-монастир Св.Илија	0,7				
										Бач, Маково и Новаци	1,0				
										с.Зовиќ	4,5				
										с.Суводол	0,3				
										Новаци, Живојно, Гермијан, Гнеотино, Брод, Добромири, Добровени	2,2				
61	Ново Село **														
62	Осломеј **														
63	Охрид*														
64	Петровец*														
65	Пехчево **														
66	Пласница ¹									с.Пласница-с.Преглово	1,0				
										с.Преглово-с.Ижиште	5,0				
										с.Ижиште-с.Лисичани	6,0				
										с.Ижиште-с.Дворци	2,5				
67	Прилеп **														
68	Пробиштип *														
69	Радовиш **														
70	Ранковце*														
71	Ресен **														

Годишен извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија во 2014 год.

72	Росоман ¹								с.Паликура- с.Курија	3,2				
73	Свети Николе*													
74	Сопиште**													
75	Старо Нагоричане **													
76	Струга ¹								с.Долна Белица- с.Октиси	2,6	6,50			
77	Струмица *													
78	Студеничани **													
79	Теарце ¹								с.Лешок	1,6				
									с.Доброште	0,5				
80	Тетово **													
81	Центар Жупа*													
82	Чашка ¹								с.Мокрени - м.в.Теовски Уши	7,6		4,56		
									с.Голозинци - с.Мелница	4,3		2,58		
83	Чешиново- Облешево ¹								с.Облешево- с.Чифлик	1,6				
84	Чучер Сандево **													
85	Штип ¹								М-6-с.Горачино	3,5				
ВКУПНО:						24,5				177,6				

Бирото за регионален развој не достави пополнет Информативен лист со конкретни податоци за промени во просторот во 2014 година во областа на сообраќајот.

Изградба на придружни објекти на сообраќајници во 2014 год.

Во информативните листови добиени од институциите и единиците на локалната самоуправа нема податоци за изградени придружни објекти на сообраќајници во 2014 година.

Железнички сообраќај

За 2014 год. според податоците на Јавното претпријатие за железничка инфраструктура, нема реализација на ниту еден проект кој би имал влијание во просторот во однос на железничкиот сообраќај, што значи дека густината на покриеноста на територијата на Македонија (25.713км²) со железничка мрежа останува иста, 2,7км на 100км².

Воздушен сообраќај

За 2014 год. според податоците од Агенцијата за цивилно воздухопловство нема евентуални промени во просторот во однос на воздушниот сообраќај.

Воден сообраќај

Водениот сообраќај во Р. Македонија се одвива на природните и вештачките езера. Според објавените статистички податоци²⁷ кои се однесуваат на водениот сообраќај само на Охридското Езеро во 2014 год. се евидентирани 4 бродови со вкупно 530 патнички седишта и вкупно 36620 превезени патници што претставува зголемување за 15,7% во однос на претходната година.

Табела 42. Езерски транспорт

	2013	2014
Патнички бродови	2	2
Патнички места	530	530
Превезени патници	31660	36620

3.3.7.2. Комуникациски и доставни системи

Според податоците на Државниот завод за статистика, во првиот квартал од 2014 година, регистрирани се 1.102.268 корисници на интернет од кои 95% редовно го користат (секој ден или најмалку еднаш неделно). Бројот на корисници на интернет е за 5% зголемен во однос на 2013 година.

Од вкупното број на домаќинствата во Р.Македонија, 68,3% во своите домови користеле интернет, што преставува зголемување од 3,2% во однос на 2013 година. Широкопојасен пристап на интернет користеле 67,7% од домаќинствата. Во 2014 година 93% од деловните субјекти имале

²⁷ Статистички преглед 8.4.15.02/829, ДЗС.

широкопојасно поврзување на интернет, што преставува зголемување од 2% во однос на 2013 година.

Според четвртиот квартален извештај на Агенцијата за електронски комуникации за Развојот на пазарот за електронски комуникации во РМ во 2014 година, се згомелумува бројот на даватели на услугите во овој сектор.

Табела 43. Број на активни оператори и даватели на услуги во РМ

Вид на услуга	Број
Фиксна телефонија	33
Мобилна комуникациска услуга	4
Интернет	111
Радио и ТВ сервиси	75
Мрежа под наем и други услуги	39

Со комуникациската инфраструктура опфатени се: фиксната и мобилна телефонија, интернетот и радио и телевизиските сервиси и поштенската мрежа на Македонија.

3.3.7.2.1. Фиксна телефонија

Во 2014 година забележано е натамошно намалување на вкупниот број на корисници на фиксната телефонија во Македонија. Во вкупниот број на корисници во фиксната телефонија доминантно е учеството на резиденцијалните претплатници приклучени со бакарни кабли со учество од 55%.

Табела 44. Број на фиксни линии според технологии

PSTN-резиденцијални	11247
PSTN-деловни	1471
ISDN-деловни	274
ISDN BRA- деловни	272
ISDN PRA- деловни	23
Линии 2 канални бакар-резиденц.	92
Линии 2 канални бакар-деловни	6844
Линии 10, 20 и 30 канални бакар-деловни	346
Voip бакар-деловни	24559
Voip бакар-резиденцијални	209357
Безжични технологии-деловни	1261
Безжични технологии-резиденцијални	28237
Линии преку коаксијална мрежа-резиденц.	52563
Линии преку коаксијална мрежа-деловни	3112
LAN-резиденцијални	29563
LAN-деловни	1454
FTT-резиденцијални	11077
FTT-деловни	2133
Вкупно	383590

Вкупниот број на телефонски линии во 2014 во однос на 2013 година е помал за 3%, а во однос на 2011 година е помал за 10%. Иако е зголемен бројот на оператори кои нудат разни услуги во фиксната телефонија, реализираниот сообраќај е за 22% помал во однос на 2013 година.

Македонски Телеком е оператор кој има моќ и капацитет самостојно или со други оператори или даватели на услуги да дејствува независно од конкурентите и корисниците на пазарот. Според тромесечните извештаи на

Агенцијата за електронски комуникации на РМ, уделот во пазарот на фиксна телефонија на уделот на Македонски Телеком опадна од 59,5% во 2013 на 58,8% во 2014 година.

3.3.7.2.2. Мрежа за мобилна телефонија

На пазарот на мобилната телефонија во РМ во 2014 година дозвола имаа четири оператори. Вкупен број на мобилни претплатници во РМ на крајот на 2014 година изнесуваше 2224439 што преставува намалување за 0,57% во однос на 2013 година. Според бројот на испратените СМС и ММС пораки како и реализираниот сообраќај имаме зголемување во однос на истите параметри од 2013 година.

Во уделот на бројот претплатници, во 2014 година најмногу се на Т-Мобиле со 46,35%, пред ВИП со 27,27%, ОНЕ со 25,09% и Албафоне со 1,29%. Во 2011 година уделите беа: Т-Мобиле 52,04%, пред ВИП со 25,6% и ОНЕ со 22,36% што значи двата оператори ВИП и ОНЕ го зголемиле уделот за сметка на Т-Мобиле.

Од информативните листови добиени од општините евидентирано е дека во Р.Македонија во текот на 2014 година изградени се 11 базни станици за мобилна телефонија.

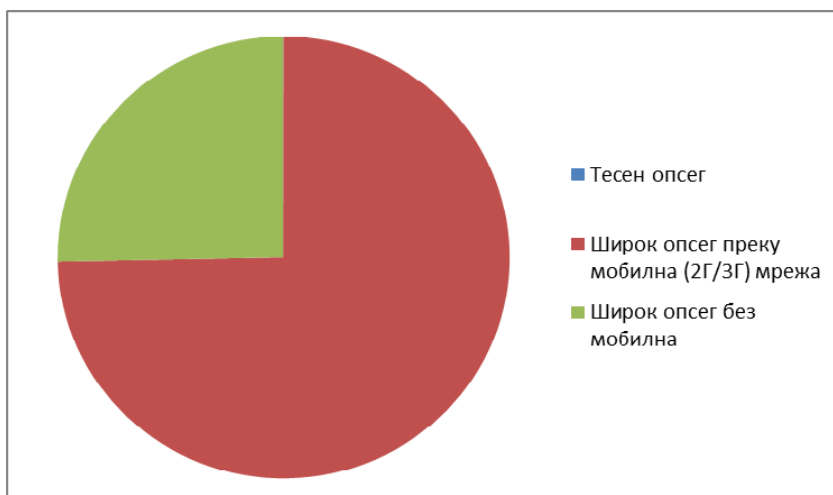
3.3.7.2.3. Интернет

Во 2014 во однос на 2013 година зголемен е вкупниот број на корисници на интернетот на корисниците со: широк опсег за 4,6%, широк и тесен опсег преку мобилна мрежа (2Г/3Г) за 30,25%, а намален е бројот на претплатници на тесен опсег за 33,3%. Вкупниот број на претплатници во 2014 е за 3,8% поголем во однос на 2013 година.

Табела 45. Интернет претплатници со тесен и широк опсег

Тесен опсег	250
Широк опсег преку мобилна (2Г/3Г) мрежа	1044172
Широк опсег без мобилна	354094
Вкупно	139516

Графикон 19. Структура на интернет претплатници со тесен и широк опсег

Во однос на разните технологии на пристап, најголем удел се пратплатниците преку јавна комуникациска xDSL мрежа со 47,5%, пред јавна

СаТВ мрежа со 27,76%, јавна LAN мрежа со 14,67%, и т.н. Според податоците од извештајот на АЕК, по брзина на пристап најбројни се претплатниците со брзина меѓу 8-20 Mbps (57%), пред 4-8 Mbps (30%), 2-4 Mbps (3,7%) и 20-30 Mbps (3,6%).

Според бројот на активни претплатници со фиксен пристап на широкопојасен интернет во 2014 година најголем број се претплатници на Т-Мобиле со 40%, пред Роби со 14,7%, Близу со 14,18%, ОНЕ со 11% и т.н.

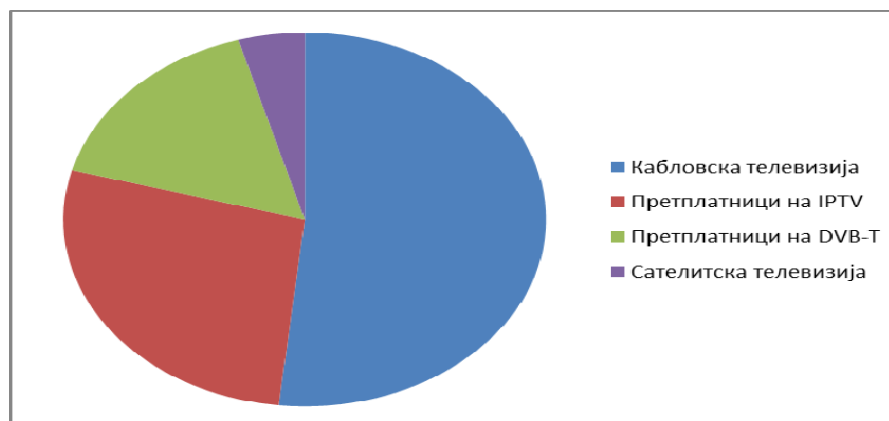
3.3.7.2.4. Радиотелевизиски мрежи и сервиси

Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги на РМ е независно регулаторно непрофитно тело со јавни овластувања во радиодифузната дејност кои ги остварува согласно Законот за радиодифузната дејност. Во 2014 година во Македонија 75 субјекти од приватниот сектор и 1 (МТПВ) во јавниот сектор давале услуги во радиодифузијата, пренос и реемитување на терестријални радио и телевизиски програмски сервиси.

Табела 46. Претплатници на радио и ТВ сервиси

	2014 г.
Кабловска телевизија	185608
Претплатници на IPTV	98798
Претплатници на DVB-T	58506
Сателитска телевизија	15921
Вкупно	358833

Графикон 20. Структура на претплатници на радио и ТВ сервиси

Бројот на активни претплатници на радио и ТВ сервисите по сите технологии за пренос на сигнал, е во постојан пораст. Споредбено, во 2014 година во однос на 2013 година вкупниот број на претплатници е зголемен за 5,56% при што најголем пораст од 12,11% е забележан кај претплатниците на IPTV и 9,3% кај претплатниците на сателитска телевизија. Според технологиите, иако учеството постојано се намалува, најмногу се корисниците на кабловска телевизија со над 51,7%, додека најмногу претплатници се корисници на услугите на Македонски телеком со 24,7% пред Роби со 20%.

Според податоците од Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги на РМ, на пазарот на терестријалното радиоемитирање во 2014 година беа регистрирани 28 локални и 27 регионални ТВ станици како и 54

локални и 17 регионални радио станици. Национална покриеност, преку разни технологии и сервиси имаше со 11 телевизии и 5 радио станици.

Во текот на 2014 год. ЈП Македонска редиодифузија-Скопје не ги прошири своите радиодифузни мрежи со нови објекти, односно не е направена никаква промена во просторот споредено со претходната година.

3.3.7.2.5. Поштенска мрежа

Агенција за пошти на Р.Македонија во 2014 година, согласно Законот за поштенските услуги, има издадена една лиценца за Индивидуална дозвола (АД Македонска пошта) и 24 лиценци за Општо овластување за даватели на поштенски услуги. Овој број на субјекти се однесува на сите даватели кои дејноста-обезбедување на поштенски услуги во опсегот на универзалната дозвола како и услуги кои се вршат на слободниот поштенски пазар без разлика на времетраењето. Ова е од причина што во текот на годината, некои од податоците се изменети, односно некои од дозволите се укинати или е утврден престанок на нивната важност, согласно законот.

АД Македонска пошта е доминантен субјект во поштенскиот пазар во делот на писмата за кореспонденција, но во последните години се поголем пораст на обемот на услуги има кај давателите во делот на пакетски услуги. Ова укажува дека конкуренцијата се повеќе се развива и се зголемува кај другите оператори.

Според податоците од АД Македонска пошта на територијата на Р.Македонија во текот на 2014 година нема нови поштенски единици, а во функција биле вкупно 321 поштенски единици. Од страна на АД Македонска пошта евидентиран е проблем при исполнување на обврската за обезбедување на универзална услуга во делот на достава на пакети до 10кг. Проблемите се однесуваат за нецелосно исполнување на законската обврска за прием, пренос и дистрибуција на пакетите до 10кг кои наместо да се достават на домашна адреса, корисникот сам ги подигнува во поштенската единица.

3.3.8. Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот

3.3.8.1. Животна средина

Емисиите на загадувачки материји и супстанции во медиумите на животната средина, кои се јавуваат како резултат на човековата активност, предизвикуваат пореметување на природните процеси, нарушување на природната рамнотежа и загадување во животната средина. Заштитата и унапредувањето на животната средина претставува систем од мерки и активности кои се превземаат во сите медиуми и области со цел да се обезбедат оптимални услови за живот.

Анализите на степенот на загадување во медиумите на животната средина на годишно ниво, вклучувајќи ги и мерките кои се превземаат за заштита на истите, овозможуваат увид во поврзаноста помеѓу индустрискиот развој, состојбата и квалитетот на животната средина, односно влијанијата врз здравјето на човекот; активно следење на евентуалните промени во медиумите и областите на животната средина и создаваат добра основа за

креирање на одржлива политика за заштита на животната средина и подобрување на квалитетот на живот во иднина.

Податоците кои се употребени за анализа во Годишниот извештај базираат на податоци од годишните извештаи за животна средина изработени од страна на Македонскиот Информативен Центар при Министерството за животна средина и просторно планирање и податоци од Државниот завод за статистика. На места се употребени и податоци од Информативните листови доставени од општините и институциите во земјава.

Воздух

Квалитетот на амбиентниот воздух во Република Македонија се оценува преку следење на концентрациите на сулфур диоксид - SO₂, азотни оксиди - NO_x, јаглерод моноксид – CO, озон – O₃ и суспендирани честички во воздухот.

Во емисиите на сулфур диоксид доминантен удел имаат процесите на согорување на горивата (јаглен и мазут) при производство на електрична енергија (> 90 %). Останатите емисии на сулфур диоксид, главно потекнуваат од согорувачките постројки во производствената индустрија и од согорувањето на горива во домаќинствата. Во 2014 година нема надминувања на критичното ниво за заштита на вегетацијата во однос на просечната годишна концентрација на ниту едно мерно место во земјата. Најниска просечна годишна концентрација на сулфур диоксид е забележана на мерното место Кичево од 0,66 µg/m³, а највисока во Кочани од 13,48 µg/m³. Во 2014 година не е регистрирано надминување на бројот на дозволени надминувања на часовната и дневната гранична вредност од аспект на здравствена заштита на ниту едно од мерните места во земјата.

Најголем удел во емисијата на азотни оксиди има согорувањето на горивата во моторните возила, по што следуваат емисиите од другите превозни средства и индустријата. Во 2014 година на ниту едно мерно место во земјата не е надмината просечната годишна концентрација на азот диоксид во однос на граничната вредност за заштита на човековото здравје. Најниска просечна годишна концентрација на азот диоксид е забележана во Скопје на мерното место Карпош од 20,45 µg/m³, а највисока на мерното место во Тетово со вредност од 39,24 µg/m³. Во 2014 година бројот на дозволени надминувања на часовната гранична вредност од аспект на здравствена заштита не е надминат на ниту едно мерно место.

Доминантен извор на емисиите на суспендирани честички на национално ниво се процесите за производство за топлинска и електрична енергија како и производните процеси, особено од областа на металургијата. Значаен удел во вкупната емисија на честичките има и затоплувањето на домовите и административните капацитети особено заради нецелосното согорување на дрвата во старите печки. Во 2014 година просечната годишна концентрација на PM10 во однос на годишната гранична вредност за заштита на човековото здравје е надмината на сите мерни места во земјата со исклучок на мерното место во с. Лазарополе, со вредност од 15,50 µg/m³. Највисока просечна годишна концентрација на PM10 е регистрирана во Тетово, со вредност од 137,64 µg/m³. Во 2014 година бројот на дозволени надминувања на дневната гранична вредност од аспект на заштита на

човековото здравје е надминат на сите мерни места во земјата, освен на мерното место во с. Лазарополе.

Најголем удел во емисиите на јаглерод моноксид на национално ниво имаат секторот затоплување на домаќинствата и административните капацитети и секторот сообраќај. Максималните дневни осумчасовни средни вредности на концентрациите на јаглерод моноксид во 2014 година ја надминуваат граничната вредност за заштита на човековото здравје само во Скопје, на мерното место во Лисиче.

Во однос на концентрациите на приземниот озон во воздухот во 2014 година, дозволеният број на надминувања на целната вредност за заштита на човековото здравје е надминат само на мерното место Лазарополе. Долгорочната цел за заштита на човековото здравје и вегетацијата е надмината на мерните места во Лазарополе, Кочани и во Скопје, на мерните места Лисиче, Центар и Карпош. Надминувањето на долгорочните цели за озон во нашата земја е последица на географската местоположба, која се карактеризира со голем број на сончеви денови во текот на летниот период.

Анализата на концентрацијата на тешки метали во воздухот покажува дека не постои надминување на максимално дозволените концентрации на национално ниво во 2014 година.

Води

Анализата на податоците за квалитетот на површинските водотеци овозможува процена на влијанието на поголемите населени места и индустриски капацитети врз квалитетот на водата, како и преносот на загадувачките материји по течението на водотеците. Квалитетот на водите во површинските водотеци на национално ниво се оценува преку следење на хидролошките параметри, физички и органолептички индикатори, минерализација, кислородни оксигенски индикатори, показатели на еутрофикација и штетни и опасни материји.

Анализата на податоците за кислородните показатели во текот на 2014 година, покажува дека на сите мерни места во Републиката, водите се со квалитет од I класа во однос на вредностите за растворен кислород, со исклучок на водите во реката Вардар кај мерното место Таор (II класа) и Црна Река кај мерното место Скочивир (III класа).

Во однос на петдневната биолошка потрошувачка на кислород состојбата со квалитетот на водите е следна: водите во реката Вардар генерално одговараат на води со квалитет од II класа, со исклучок на мерните места кај Радуша и Гевгелија, каде водата е со квалитет од III класа; водите во реката Пчиња на влезот во земјата се со квалитет од I класа, а пред вливот во реката Вардар од II класа, водите на Брегалница на мерното место Долни Балван се со квалитет од II класа, на Црна Река со квалитет од II и III класа и на Црни Дрим со квалитет од I и II класа.

Во однос на хемиската потрошувачка на кислород, квалитетот на водата во површинските водотеци одговара на води од IV класа на сите мерни места, со исклучок на мерното место Скочивир (Црна Река), каде водата е со квалитет од V класа, Пелинце (р.Пчиња), Трновец (Крива Река) и Света Богородица (р.Треска) каде водата е со квалитет од III класа и Шпиле (Црн Дрим) и Бошков Мост (Радика), со квалитет од II класа.

Во однос на средногодишните концентрации на нитрати во реките, квалитетот на водата на сите мерни места одговара на пропишаните

вредности за квалитет на води од I-II класа. Во однос на средногодишните концентрации на нитрити квалитетот на водите генерално одговара на води од III – IV класа, со исклучок на мерните места Шпиље (Црн Дрим), Бошков мост (Радика), Света Богородица (Треска) и Пелинце (Пчиња), каде водата е со квалитет од I класа.

Анализата на квалитетот на водотеците во текот на 2014 година во однос на средногодишните концентрации на опасни и штетни материи не покажува драстична промена на квалитетот на водотеците во однос на претходните години. Од извршените анализи на биолошкиот материјал во 2014 година е констатирано дека водите од контролираните водотеци се со квалитет од втора класа. Оваа година не се утврдени примероци со квалитет на вода од III класа. Максимална средна вредност на сапробниот индекс на реките во 2014 година е регистрирана на мерните места Трновец (Крива Река).

Анализата на квалитетот на површинските води од здравствен аспект во 2014 година покажува дека сеуште е висок процентот на прегледани примероци кои не одговараат на класата пропишана со Уредбата за класификација и категоризација на водите.

Анализата на податоците за квалитетот на водите во Охридското Езеро во 2014 година, покажува дека добиените вредности одговараат на квалитет од I класа во однос на БПК₅, растворен кислород и рН, квалитет од II класа во однос на ХПК и вкупен фосфор, и квалитет од III класа во однос на вкупен азот. Податоците добиени за квалитетот на водите од Преспанското Езеро во 2014 година посочуваат на квалитет од I класа во однос на растворен кислород, квалитет од IV класа во однос на ХПК и вкупен фосфор и квалитет од V класа во однос на вкупен азот.

Од мониторингот на квалитетот на подземните води во Скопската и Полошката Котлина е утврдено дека во Скопската Котлина подземните води имаат поголеми концентрации на елементите на минерализација, додека во Полошката Котлина поголемо е присуството на лесно разградливи материи. Во подземните води во Скопската Котлина има поголемо присуство на калиум, хлориди, магнезиум, калциум, натриум, сулфати, вкупна тврдина и ектроспроводливост. Регистрираните вредности се во границите на препорачаните вредности за вода за пиење. Концентрациите на вкупен јаглерод во Полошката котлина се значително поголеми во споредба со концентрациите во Скопската Котлина, но сепак во границите пропишани во релевантната легислатива. Присуството на тешките метали е во микрограмски количини и во двете котлини. Добиените вредности на анализираните параметри главно се во согласност со препорачаните вредности за води за пиење со исклучок на мерното место Јегуновце каде се регистрирани високи концентрации на вкупен хром.

Според податоците добиени од информативните листови пополнети од страна на 32²⁸ единици за локална самоуправа, во 2014 година се изработени Елаборати за заштитни зони околу извориштата за снабдување со вода на Ресен, Радовиш, Гевелија, извориштата за с.Куклиш, с.Свидовица, с.Муртино, с.Сачево и с.Банско и бунарите за водоснабдување

²⁸ За 2014 година одговори на Информативниот лист за изработка на Годишниот извештај доставиле 50 единици на локалната самоуправа од вкупно 80 општини. Од вкупниот број доставени одговори, само 32 општини го пополниле Информативниот лист во областа на животната средина.

на Демир Капија. Локалните селски водоводи имаат воспоставено заштитни зони околу изворите и акумулациите во општина Куманово. Во општина Пробиштип се воспоставени заштитни зони на водите за подрачјето на зафатите на Злетовска Река, река Кучевишка и акумулацијата Кнежево.

Истата година во општина Дојран се превземени превентивни и репресивни мерки за отстранување на хаварисаните чамци и други објекти долж крајбрежјето, чистење од вегетација и разни други отпадоци, реконструкција на оштетените делови на кејот и попесочување на дел од крајбрежјето.

Почва

Формирањето на почвата е екстремно бавен процес, заради што истата се смета како необновлив ресурс и бара посебни мерки и активности за заштита од контаминација. Влијанието на антропогените активности може да предизвика деградација на почвата и загрозување на останатите медиуми на животната средина. Во моментот, не располагаме со податоци за евентуално спроведен мониторинг на квалитетот на почвата на национално ниво во тековната година.

Во однос на економските активности кои придонесуваат за контаминација на почвата, изразена во проценти, најголем е уделот на рударството и металургијата со 31,3%, потоа производството на енергија и органско-хемиската индустрија со 12,5% и, на крај, рафинеријата и индустријата за производство на кожа со 6,25%.

Во 2014 година нема промени во однос на бројот и видот на индустриски контаминирани локалитети на национално ниво.

Табела 47. Индустриски контаминирани локалитети „жаришта“

Локалитет	Општина	Ризик за животната средина
А.Д. ОХИС (органско-хемиска индустрија)	Скопје	Висок
Силмак (фабрика за феро- силициум, поранешен ХЕК Југохром)	Јегуновце	Среден
МХК Злетово (топилница за олово и цинк)	Велес	Висок
Лојане (поранешен рудник за хром, арсен и антимон)	Лојане	Среден
Тораница (рудник за олово и цинк)	Крива Паланка	Среден
Злетово (рудник за олово и цинк)	Пробиштип	Среден
Саса (рудник за олово и цинк)	Македонска Каменица	Среден
Бучим (рудник за бакар)	Радовиш	Висок
РЕК Битола (термоелектрана и рудник за лигнит)	Битола	Среден
РЕК Осломеј (термоелектрана и рудник за јаглен)	Кичево	Низок
Макстил (фабрика за железо и челик)	Скопје	Среден
АД ОКТА (рафинерија за нафта)	Скопје	Низок
Тане Цалески (третирање на метални површини)	Кичево	Низок
МХК Злетово (фабрика за вештачки ѓубрива)	Велес	Низок
Годел (фабрика за кожа)	Скопје	Низок

ФЕНИ (индустрија за преработка на легури на фероникел)	Кавадарци	Низок
--	-----------	-------

Податоците од информативните листови²⁹ за 2014 година покажуваат дека инсталациите парцијално вршат интересен мониторинг на медиумите во животната средина (вода, воздух и почва). Исто така, обврската за пречистување на отпадните води од инсталациите пред нивно испуштање во реципиентите, намалување на емисиите на загадувачки супстанции во воздухот и почвата не се почитуваат во целост.

Бучава

Бучавата во животната средина е несакан или штетен надворешен звук создаден од човековите активности. Извори кои емитираат бучава во животната средина со вредности над максимално дозволените се превозните средства во патниот, железнички и воздухопловен сообраќај и индустриските инсталации. Специфични извори на бучава кај нас се и градежните активности како и бучавата од верските објекти. Изложувањето на бучава во животната средина влијае на здравјето и благосостојбата на населението. Најголем број од населението изложено на зголемени нивоа на бучава има чувство на непријатност што вклучува вознемиреност и нарушување на сонот, помал број од населението има реакции на стрес, а други пак имаат клинички симптоми (несоница и кардиоваскуларни болести) кои подоцна, може да доведат до зголемување на стапките на предвремена смртност.

Во текот на 2014 година е следено нивото на бучава во градовите Битола, Кичево и Куманово. Мерните места се лоцирани во подрачја од II, III и IV степен на заштита од бучава во животната средина.³⁰ Интензитетот на бучавата е прикажан преку основните индикатори за бучава, интензитет на бучава преку ден L_d , преку вечер L_v и преку ноќ L_n , изразени во dB(A).

Од вкупно осум мерни места во Битола, пет се лоцирани во подрачја со втор степен на заштита, а три во подрачја со трет степен на заштита од бучава. Интензитетот на бучава во текот на денот и вечерта ги надминува максимално дозволените гранични вредности на само една локација во градот (дворот на гимназијата). На останатите мерни места интензитетот на бучавата преку ден и во текот на вечерта е под граничната вредност. Зголемен интензитет на бучава во текот на ноќта е потврден на три локации во градот (во дворот на болницата, дворот на гимназијата и на една сообраќајница).

²⁹ Нецелосен одзив на општините (ЕЛС) и парцијално пополнување на Информативниот лист во областа на животната средина.

³⁰ *Подрачјата од прв степен за заштита од бучава* се примарно наменети за туризам и рекреација, подрачја во непосредна близина на здравствени установи за болничко лекување и подрачја на национални паркови или природни резервати. *Подрачјата од втор степен за заштита од бучава* се примарно наменети за престој, односно станбени реони, подрачја во околина на објекти наменети за воспитна и образовна дејност, објекти за социјална заштита наменети за сместување на деца и стари лица и објекти за примарна здравствена заштита; подрачја на игралишта и јавни паркови, јавни зеленила и рекреативски површини и подрачја на локални паркови. Во овие подрачја максимално дозволеното ниво на бучава во текот на денот и вечерта изнесува 55 dB(A), а во текот на ноќта изнесува 45 dB(A). *Подрачјата од трет степен за заштита од бучава* се места на кои е дозволен зафат во околината, во кои помалку ќе смета предизвикувањето на бучава, односно трговско-деловни подрачја - станбени подрачја, кои истовремено се наменети за престој, односно во кои има објекти во кои има заштитени простории, занаетчиски и слични дејности на производството (мешано подрачје), подрачја, наменети за земјоделска дејност и јавни центри, каде се вршат управни, трговски, услужни или угостителски дејности. Во овие подрачја максимално дозволеното ниво на бучава во текот на денот и вечерта изнесува 60 dB(A), а во текот на ноќта изнесува 55 dB(A). *Подрачјата од четврт степен за заштита од бучава* се места на кои се дозволени зафати во околината, кои можат да предизвикаат пречење со бучава, подрачје без станови, наменето за индустриски или занаетчиски или други слични производствени дејности, транспортни дејности, дејности за складирање и сервисни дејности и комунални дејности кои создаваат поголема бучава.

Од вкупно седум мерни места во Кичево, четири се лоцирани во подрачја со втор степен на заштита, две во подрачја со трет степен на заштита и едно мерно место во подрачје со четврт степен за заштита од бучава. Мониторингот на бучавата покажува зголемување на дневното ниво на бучава на четири мерни места во градот (магистралниот пат, на крстосницата во центарот на градот, кај гимназијата и на плоштадот). Максимално дозволените концентрации на ниво на бучава се надминати во текот на вечерта и во текот на ноќта на две мерни места (во дворот на гимназијата и на плоштадот). Ноќната бучава ги надминува максимално дозволените вредности генерално во подрачјата со II степен на заштита од бучава (магистрален пат, крстосницата во центарот на градот, во гимназијата и во дворот на болницата).

Од вкупно десет мерни места во Куманово, пет се лоцирани во подрачја со втор степен на заштита, а останатите пет во подрачја со трет степен на заштита од бучава. Нивото на бучавата во градот е зголемено, особено во близина на болницата и училиштата, угостителските и трговските објекти, како доминантни извори на бучава во овие средини, до максимални 13 dB во текот на денот и ноќта (на крстосницата меѓу улиците Борис Кидрич и улицата Гоце Делчев), до максимални 10 dB текот на вечерта (на крстосницата меѓу улиците Братство Единство и улицата 11 Октомври). Согласно обработените податоци од комунална бучава може да се заклучи дека од трите разгледувани градови, Куманово е град со најголемо загадување од бучава. Нивото на бучава во животната средина во Куманово на сите мерни места и за сите три основни индикатори е над дозволената гранична вредност.

Во рамки на Македонскиот информативен центар за животна средина, се одржува и ажурира Катастарот на загадувачи од бучава. Во 2014 година, од вкупно 200 инсталации, само 40 инсталации доставиле податоци за нивото на бучава кое го создаваат. Кај 10 % од инсталациите се надминуваат максимално дозволените вредности на бучава во животната средина.

Сегашната состојба во земјата се карактеризира со недоволно внимание за проблемите поврзани со намалувањето и контролата на бучавата. Така, проблемот на бучавата добива малку внимание во раната фаза на планирање и се третира, главно, со општи насоки. Ваквата состојба не обезбедува соодветна база за вообличување на ефективни активности за намалување на бучавата и за заштита од бучава. Покрај тоа, не постои систематско испитување меѓу населението за вознемирувањето со бучава. Такви истражувања би можеле да бидат добри индикатори за сегашната состојба.

Отпад

Во 2014 година 75% од населението на национално ниво е опслужено со услугата за собирање на отпад, останатите 25% од населението во републиката, не користи комунални услуги.

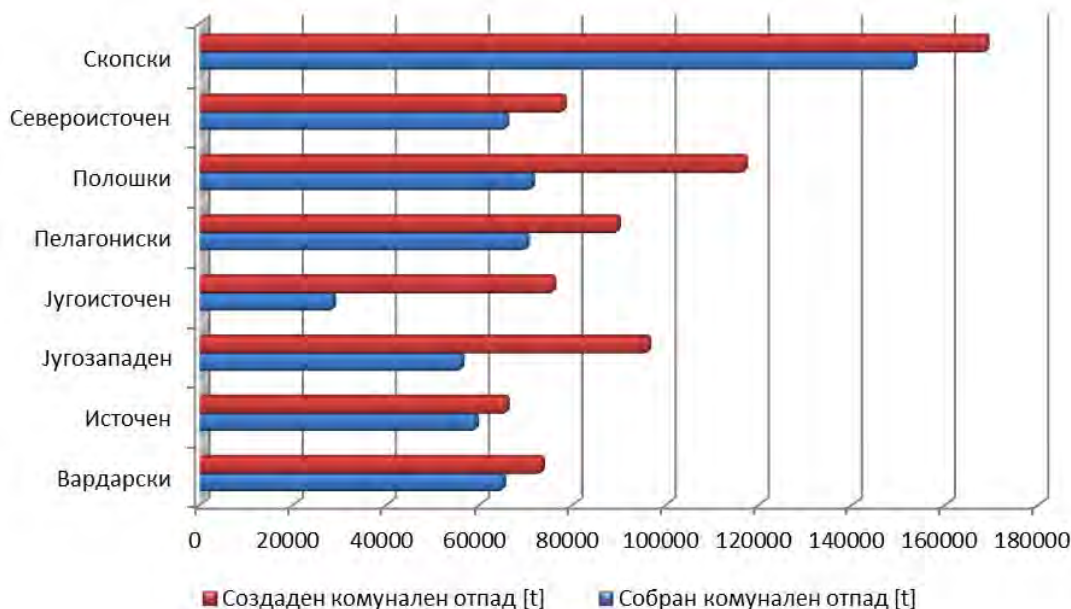
Количината на создаден отпад претставува индикатор за економската ефикасност на производните претпријатија и степенот на искористеност на природните ресурси во секое општество.

Вкупното количество на создаден комунален отпад во Република Македонија во 2014 година изнесува 765156 тони. Годишното количество на создаден комунален отпад по жител во 2014 година изнесува 370 кг по

жител, односно 1,01 кг/жител на ден, што е за 3,6 % помалку од истото количество во 2013 година.

Според податоците на Државниот завод за статистика, вкупното количество на собран комунален отпад во Република Македонија во 2014 година изнесува 569794 тони.

Графикон 21. Собран и создаден комунален отпад (тони) во 2014 година по региони

Табела 48. Количество на собран и создаден комунален отпад во 2014 година, по региони (тони)

Регион	Создаден комунален отпад [t]	Собран комунален отпад [t]
Вардарски	73417	65083
Источен	65848	59281
Југозападен	96249	56138
Југоисточен	75865	28621
Пелагониски	89730	70173
Полошки	116997	71318
Североисточен	78182	65747
Скопски	168868	153433
Р.Македонија - вкупно	765156	569794

Најголемо количество на собран комунален отпад се забележува во Скопскиот регион - 153433 тони, или 27% од вкупното собрано количество во Република Македонија. Најмало количество на собран отпад, со вкупно 5 % од вкупната количина на собран отпад на национално ниво е регистрирано во Југоисточниот регион. Количината на собраниот отпад во останатите региони во републиката се движи од 10-13 % во однос на вкупно собраниот отпад на национално ниво.

Од вкупното количество на собран комунален отпад, 479787 тони или 84% се собрани од домаќинствата, а останатите 16% од правни и физички лица (комерцијален отпад).

Графикон 22. Структура на собран комунален отпад во 2014 година по видови, во %

Во вкупното количество на собран комунален отпад најголемо процентуално учество има мешаниот комунален отпад, што се должи на сеуште слабата селекција на отпадот кај нас. Мешаниот комунален отпад учествува со вкупно 86 % во вкупниот собран отпад на национално ниво.

Во Република Македонија во 2014 година е остварен многу поголем извоз на опасен отпад во однос на увоз на истиот. Количината на увезен отпад учествува со помалку од 1% од количината на извезен отпад, што укажува на доминантен извоз во споредба со увозот на отпад.

Според податоците добиени од информативните листови³¹ пополнети од страна на единиците за локална самоуправа, во 2014 година се направени следните промени:

- во општина Чаир е извршена санација на 6 диви депонии со мешан комунален смет и градежен шут;
- во општина Дојран е регистрирано присуство на повеќе диви депонии, меѓу кои депониите Карач и Солунски пат во Стар Дојран оддалечени на околу 1000 м од езерото и депонијата Топлец во Нов Дојран, оддалечена на 2500 м од езерото. Создадениот отпад од општината се одложува на депонија до времен карактер на површина од околу 1000 м², на локацијата Дикилташ, Деребаш;
- Во општина Ѓорче Петров е извршена санација на деградирани простори: завршена е изградбата на спортски терени на поранешна дива депонија, а сеуште е во тек санацијата на дивите депонии на десниот брег на реката Лепенец, кај пречистителната станица во Ново Село.

3.3.8.2. Природно наследство

Заштитата и унапредувањето на животната средина и природата се темелни вредности на уставниот поредок на Република Македонија. Согласно Уставот на Република Македонија, секој човек има право на здрава

³¹ Нецелосен одзив на општините (ЕЛС) и парцијално пополнување на Информативниот лист во областа на животната средина.

животна средина и секој е должен да ги унапредува и штити животната средина и природата. Обврска на државата е да обезбеди услови за остварување на правото на граѓаните на здрава животна средина. Сите природни наследства на Република Македонија, како и растителниот и животинскиот свет уживаат посебна заштита како добра од општ интерес за Републиката. Заштитата на природата, како и заштитата на животната средина се заснова на Законот за заштита на природата, Законот за животна средина и други закони и подзаконски акти кои ја регулираат оваа област.

Во современото планирање на просторот, согласно Просторниот план на Република Македонија, активностите за заштита на природата треба да се насочени кон одржливо уредување на природните потенцијали на просторот, преку анализа на состојбата во која се наоѓаат, проучување на потенцијалните влијанија од актуелните промени во просторот и разгледување на алтернативни решенија и мерки за заштита.

Заштитата на природата е дејност од јавен интерес и во Законот за заштита на природата е даден обемот на заштита, целите на законот, остварувањето на заштитата, начелата за заштита, категориите на заштитени подрачја, режимите на заштита, како и спроведувањето на мерки за заштита, надлежности од областа на заштитата на природата, управување со заштитени подрачја, мониторинг на состојбата на природата, финансирање и казни.

Во областа на заштита на природното наследство врз основа на добиените податоци за 2014 година од информативниот лист пополнет од Министерството за животна средина и просторно планирање (МЖСПП, Сектор за природа при Управата за животна средина), како и од достапните податоци од Годишниот извештај од обработени податоци за квалитетот на животната средина, 2014 (биолошка разновидност), добиени се следните податоци:

Строго-заштитените и заштитените диви видови габи, лишаи, растенија и животни, согласно Законот за заштита на природата се дел од природното наследство на Република Македонија. Во 2014 година од страна на Одделението за биодиверзитет извршено е ажурирање на: Листа 1 - Строго-заштитени диви видови и Листа 2 - Заштитени диви видови. Во листа 1 (СЗДВ): вклучени се 690 видови. Во Листа 2 (ЗДВ) вклучени се 768 видови. Во МЖСПП, Управа за животна средина од 2014 година востановени се Катастар на заштитено подрачје и Регистар на природно наследство. Во Регистарот на природно наследство опфатени се 1458 диви видови од кои со статус строго заштитени се 690 вида, а со статус заштитени се 768 вида.

Во рамки на ГЕФ/УНЕП/МЖСПП проектот: „Поддршка на Република Македонија за ревизија Националната стратегија за биолошка разновидност со Акционен План и изработка на Петтиот национален извештај кон Конвенцијата за биолошка разновидност“, во ноември 2014 година, изготвена е **Нацрт-Национална стратегија за биодиверзитет со Акционен план**. Целта на стратегијата е усогласување на националните цели и приоритети за заштита на биолошката разновидност со глобалните Aichi цели на Конвенцијата за биолошка разновидност и на Стратегијата за биодиверзитет на ЕУ до 2020 година. Се очекува оваа Стратегија за биолошка разновидност со Акционен план да биде донесена во 2015 година.

Владата на Република Македонија на дваесет и седмата седница, одржана на 07.10.2014 година ја усвои Информацијата за **Петтиот национален извештај кон Конвенцијата за биолошка разновидност**. Петтиот национален извештај преку Министерството за надворешни работи се доставува до секретаријатот на Конвенцијата за биолошка разновидност. Согласно извештајот, мрежата на заштитените подрачја во Република Македонија опфаќа 86 подрачја и не претставува кохерентен систем. Мрежата вклучува подрачја прогласени во различно време, според различни категоризации (подрачја прогласени според категоризација согласно Законот за заштита на природни реткости-вон сила, подрачја прогласени според новата категоризација согласно Законот за заштита на природата).

Во 2014 година, во насока на продолжување на активностите за прогласување на заштитени подрачја, изготвени се нацрт верзии на Предлог Закон за прогласување на Маврово за заштитено подрачје во категоријата национален парк и Предлог Закон за прогласување на Кањонот Матка за споменик на природата. Изработена е Студија за ревалоризација на споменикот на природата „Катлановски Предел“ и изработен е План за управување со споменикот на природата „Маркови Кули“.

3.3.8.3. Културно наследство

Процесот на системска реорганизација на заштитата на културното наследство во Република Македонија, започнат изминативе неколку години, се артикулира со воспоставување мерки за заштита на националното недвижно културно наследство. Започнатиот процес на ревалоризација на целокупното недвижно културно наследство на територијата на Републиката, како законска обврска согласно од Законот за заштита на културното наследство, има за цел стручно и научно преоценување на вредностите и својствата на културното наследство, во функција на потврдување, проширување, засилување или намалување на дејството на заштита, вклучувајќи и нејзино изземање или престанување.

Континуираното следење на промените во просторот, согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија од аспект на заштитата на националното културно наследство се евидентира во Управата за заштита на културното наследство која има клучна позиција во остварувањето на заштитата на националното културно наследство и во таа смисла релевантна информација претставува Годишниот Извештај за 2014 год. на УЗКН. Согласно поставениот приоритет на задачи кои се однесуваат на примената на Законот за заштита на културното наследство, во текот на 2014 год. реализирани се:

I. Престанок на заштита на недвижно културно наследство:

1. **Куќата на ул. „Томе Никле“ бр.18**, Крушево
Реш.Уп.бр.18-1083/2013 од 29.01.2014
2. **Куќата на ул.„Браќа Миладиновци“ бр.36**, Струга
Реш.Уп. бр.18-951од 30.12.2014

II. Ревалоризација - прогласување на значајно културно наследство

1. **Старата автоматска мелница „Бошава“** - Демир Капија со Решение (Уп. 60 08-105 од 30 04.2014), се прогласува за значајно културно наследство. *Предметното добро е настанало во периодот 1932-1935 година и се наоѓа, во Демир Капија на ул.„Маршал Тито“ бр.47*
За предметното добро се применува режим на зашита од втор степен
2. **Безистенот во Штип**, со Решение (Уп. бр.08-64од 17.03.2014), се прогласува за значајно културно наследство.
Предметното добро датира од првата половина на 17 век и се наоѓа на ул. „Тошо Арсов“ бб. За предметното добро се применува режим на заштита од втор степен
3. **Индивидуалната станбена куќа на народниот херој Ванчо Пркев** во Штип со Решение (Уп. бр.18-533 од 06.11.2014 год) се прогласува за значајно културно наследство
Предметното добро датира од крајот на 19 век и се наоѓа на ул. „Вера Циривири“. За предметното добро се применува режим на заштита од втор степен.

Незаштитени недвижни културни добра и иден статус на заштита

I. Валоризација

Прогласување на културно наследство од особено значење

1. **Црквата „Св.Димитрија“**, Охрид, со Одлука бр.42-5482/1 од 22.07.2014 („Сл.Весник на РМ“ бр.114 од 29.07.2014) се прогласува за културно наследство од особено значење, подкатегија големо значење.
Предметното добро датира од XIV век и се наоѓа во Охрид во месноста „Св.Богородица Перивлепта“ на ул „Климентов Универзитет“ бр.106-а. За предметното добро се применува режим на заштита од прв степен.
2. **Црквата „Св. Константин и Елена“** во Охрид, со Одлука бр. 42-5482/2 од 22.07.2014 („Сл.Весник на РМ“ бр.113 од 29.07.2014) се прогласува за културно наследство од особено значење, подкатегија големо значење.
Предметното добро датира од последните децении на XIV век и се наоѓа во месноста „Св. Богородица Перивлепта“ на ул „Климентов Универзитет“ бр.112. За предметното добро се применува режим на заштита од прв степен.

3. **Црквата „Св.Никола Болнички“**, Охрид, со Одлука бр.42-5482/3 од 22.07.2014 („Сл. Весник на РМ“ бр.113. од 29.07.2014) се прогласува за културно наследство од особено значење, подкатегија големо значење. *Предметното добро датира од XIV век и се наоѓа во Охрид, во месноста Варош,, на ул.“Коста Абраш,, бр.34. За предметното добро се применува режим на заштита од прв степен.*
4. **Црквата Мали Св.Врачи“**, Охрид, со Одлука бр.42-5482/4 од 22.07.2014 („Сл. Весник“ на РМ бр.113. од 29.07.2014) се прогласува за културно наследство од особено значење, подкатегија големо значење. *Предметното добро датира од крајот на XIII век и се наоѓа во Охрид, во месноста „Месокастро“ на ул. „Климентов Универзитет“ бб. За предметното добро се применува режим на заштита од прв степен.*
5. **Црквата Св.Богородица Болничка,, Охрид**, со Одлука бр.42-5482/5 од 22 07 2014 (Сл.Весник на РМ“ бр.113. од 29.07.2014) се прогласува за културно наследство од особено значење, поткатегија големо значење. *Предметното добро датира од последните децении на XIV век и се наоѓа во Охрид во месноста „Болнички цркви“ на ул.,,Коста Абраш бр.36. За предметното добро се применува режим на заштита од прв степен.*
6. **Црквата “Мал Св.Климент,, Охрид**, со Одлука бр.42-5482/6 од 22.07.2014 (“Сл. Весник на РМ,, бр.ИЗ. од 29.07.2014) се прогласува за културно наследство од особено значење, поткатегија големо значење.
Предметното добро датира од XIV век и се наоѓа во Охрид, во месноста “Мал Св.Климент,, на ул.“Методи Патчев,, бр.9. За предметното добро се применува режим на заштита од прв степен.
7. **Закон за прогласување на “Старото градско јадро на Кратово,,** за културно наследство од особено значење (поткатегија-големо значење), (“Сл. весник на РМ,, бр.144/30.09.2014)
Споменичната целина “Старо градско јадро на Кратово,, настаната во периодот на средновековието и со континуиран развој до XXI век се наоѓа на подрачјето од општината Кратово.

Прогласување на значајно културно наследство

1. **Архитектонски објект на ул.“Нада Филева,, 66., Охрид**, со Решение (Уп.бр.18-1069/2013 од 04.12.2014), се прогласува за значајно културно наследство. *Предметното добро датира од 1898-1899 година. За предметното добро се применува режим на заштита од втор степен.*

2. **Станбен објект на ул.„Кочо Рацин“ бр.9, Берово**, со Решение (Уп. бр.08-38 од 18.03.2014 год) се прогласува за значајно културно наследство. *Предметното добро датира од средината на XIX век. За предметното добро се применува режим на **заштита од втор степен**.*
3. **Куќата на ул.„Св.Климент Охридски“ бр.66, Охрид**, со Решение (Уп. бр.18- 1037/2013 од 29.01.2014 год.) се прогласува за значајно културно наследство. *Предметното добро датира од 1936 година. За предметното добро се применува режим на **заштита од втор степен**.*
4. **Куќата на ул.„Гоце Делчев“ бр.167, Охрид**, со Решение (Уп. бр.18-1068/2013 од 31.01.2014 год) се прогласуваат за значајно културно наследство. *Предметното добро датира од 1924 година. За предметното добро се применува режим на **заштита од втор степен**.*
5. **Куќата на ул.„Кеј Маршал Тито“ бр.5, Охрид**, со Решение (Уп. бр.18- 1054/201 Зод 04.02.2013 год) се прогласуваат за значајно културно наследство. *Предметното добро датира од 1930 година. За предметното добро се применува режим на **заштита од втор степен**.*
6. **Куќата на ул.„Димитар Влахов“ бр.37, Охрид**, со Решение (Уп. бр.18- 1038/2013 од 29.01.2014 год) се прогласуваат за значајно културно наследство. *Предметното добро датира од 1929 година. За предметното добро се применува режим на **заштита од втор степен**.*
7. **Магазата на ул.„Св.Климент Охридски“ бр.5, Охрид**, со Решение (Уп. бр.18- 1041 од 30.01.2014 год) се прогласуваат за значајно културно наследство. *Предметното добро датира од втората половина на XIX век и се наоѓа во месноста Чаршија во Охрид. За предметното добро се преименува режим на **заштита од втор степен**.*
8. **Магазата на ул.„Св.Климент Охридски“ бр.16, Охрид**, со Решение (Уп. бр.18-1042/2013 од 31.01.2014) се прогласува за значајно културно наследство. *Предметното добро датира од втората половина на XIX век и се наоѓа во месноста Чаршија во Охрид. За предметното добро се применува режим на **заштита од втор степен**.*
9. **Црквата „Св. Никола“ - Долна Влашка Маала, Охрид**, со Решение (Уп.бр. 18- 96 од 18.06.2014) се прогласува за значајно културно наследство. *Предметното добро датира 1863 година и се наоѓа на ул. Спас Банцов бр. 24, во месноста Долна Влашка Маала. За предметното добро се применува режим на **заштита од втор степен**.*
10. **Куќата на ул. 9-ти Ноември бр.30, Велес** со Решение (Уп.бр. 18- 798 од 29.12.2014) се прогласува за значајно културно наследство. *Предметното добро датира од 1973/74 година и се наоѓа на ул. 9-ти Ноември бр.30, Велес. За предметното добро се применува режим на **заштита од втор степен**.*
11. **Старата џамија во с. Симница, општина Гостивар**, со Решение (Уп.бр. 18-865 од 29.12.2014) се прогласува за значајно културно наследство. *Предметното добро датира од средината на XIX век (околу 1850 година). За предметното добро (џамијата и нејзиното дворно место) се применува режим на **заштита од втор степен**.*
12. **Хуса Медин пашина џамија во Штип**, со Решение (Уп.бр. 08-155 од 15.05.2014) се прогласува за значајно културно наследство. *Предметното добро датира од втората половина на XVI век и*

почеток на XVII век и се наоѓа на ул. „Ленинова“ бб. За предметното добро се применува режим на **заштита од втор степен**.

- 13. Црквата „Св.ѓорѓи“ - Горна Влашка маала, Охрид, со Решение (Уп.бр. 18-119 од 12.06.2014) се прогласува за значајно културно наследство. Предметното добро се датира во периодот на XIX -1838 и се наоѓа во Охрид на ул.„Питу Гули“ бр.236. Предметното добро е во сопственост на Република Македонија, корисник е Македонска православна црква - Епархија Дебарско - Кичевска. За предметното добро се применува режим на **заштита од втор степен**.**

II. Привремена заштита

- 14. Археолошки локалитет „Сурун“ – с.Горно Село и с. Дупјачани, Општина Долнени, со Решение (Уп.бр. 18-751/2013 од 02.10.014) се става под привремена заштита.**

Предметното добро потекнува од железно време и антички период. Рокот на траење на привремената заштита за археолошкиот локалитет Сурун, Општина Долнени изнесува **две (2) години** од денот на донесувањето на решението за привремена заштита. За доброто се применува режим на **заштита од втор степен**.

- 15. Археолошки локалитет „Горнополско Градиште“- с. Велмеј, Општина Дебарца, со Решение (Уп. бр.18-591 од 03.11.2014) се става под привремена заштита. Предметното добро потекнува од периодот на доцна антика и среден век. Предметното добро е во сопственост на Република Македонија. Рокот на траење на привремената заштита за археолошкиот локалитет „Горнополско Градиште“, Општина Дебарца изнесува две (2) години од денот на донесувањето на решението за привремена заштита. За доброто се применува режим на **заштита од втор степен**.**

- **Студии и елаборати изработени за потребите на промените во просторот**

1. Заштитно – конзерваторски основи за просторни и урбанистички планови

Табела 49. Заштитно – конзерваторски основи за просторни и урбанистички планови

1.	Деталниот урбанистички план за УЕ 2, Општина Свети Николе
2.	Деталниот урбанистички план за дел од Велес, за градежна парцела 46.01
3.	Деталниот урбанистички план за локалитет Фрижидери, Општина Битола
4.	Деталниот урбанистички план за „Градска четврт И 03“, Општина Центар, Скопје

5.	Деталниот урбанистички план за „Градска четврт Ј 06“, Општина Центар, Скопје
6.	Деталниот урбанистички план за Источна индустриска зона, Жито Битола и Транскоп, Општина Битола
7.	Деталниот урбанистички план за населба „Чифлик“, УЕ „А“, Блок „А6“-дел, Кичево, Општина Кичево
8.	Деталниот урбанистички план за УЗ 2, УБ 2.3, опфат 5, Општина Охрид
9.	Деталниот урбанистички план за градежна парцела на КП 5050/1 и 5051 од УЗ 11, УБ 11.2, опфат 1, Општина Охрид
10.	Генералниот урбанистички план за град Кочани, Општина Кочани
11.	Деталниот урбанистички план за дел од Урбан блок 2.2, Гевгелија
12.	Деталниот урбанистички план за Урбан блок 81, Тетово
13.	Деталниот урбанистички план за Градска четврт 3 11, „Буњаковец“, Општина Центар, Скопје
14.	Деталниот урбанистички план за градежна парцела на КП 13889/3, КО Охрид 3, УЗ 4, дел од УБ 4.1, Општина Охрид
15.	Урбанистичкиот план за село Пласница, општина Пласница
16.	Деталниот урбанистички план за „Градска четврт ЦС 06“, Општина Центар, Скопје
17.	Генералниот урбанистички план на град Винаца, општина Винаца, анекс
18.	Деталниот урбанистички план за Урбан блок 42, Тетово
19.	Деталниот урбанистички план за УЗ 17, УБ 17.4, Општина Охрид
20.	Деталниот урбанистички план за Градска четврт ЦС 02-Блок 02.04, Општина Чаир, Скопје
21.	Урбанистичкиот план на село Мрежичко, општина Кавадарци
22.	Генералниот урбанистички план за Богданци
23.	Деталниот урбанистички план за Градска четврт 3 12, Општина Центар, Скопје
24.	Детален урбанистички план за блок Стар Прогрес, општина Битола
25.	Детален урбанистички план за „Градска четврт Ц 05“, општина Центар, Скопје

Друга законска и подзаконска регулатива

Измени на Законот за заштита на културното наследство („Службен весник на Република Македонија“ бр.38, бр.44 и бр.199 од 2004 год.).

Правилник за изменување на Правилникот за содржината начинот на водење на регистарот за потеклото на движното културно наследство што е предмет на трговија, начинот на вршење на контрола над водењето на регистарот и обрасците што се употребуваат („Службен весник на Република Македонија“ бр. 47/2014).

3.3.8.4. Развој на туризмот и организација на туристичките простори

Туризмот денес во светот е една од стопанските дејности со најбрз пораст. Потенцијалите за растеж на оваа стопанска област, која ангажира

значаен обем на работна сила, со големи ефекти во стопанството на локално, национално и регионално ниво, бараат соодветен приод во областа на планирањето и превземањето мерки во политиката и стратегијата на развој на туризмот во Р. Македонија.

Туризмот со своето мултиплицирано влијание во процесот на стопанисување, посредно и непосредно, ги вклучува и другите гранки и дејности во вкупната понуда на туристичкиот пазар. Ова пред сè се однесува на угостителството, трговијата, сообраќајот, занаетчиството, здравството и на разни други видови услуги. Исто така, преку туризмот се нудат и се продаваат и нематеријални вредности како што се: разни информации, природни убавини, културно-историско минато, обичаи, фолклор, забава, спортско-рекреативни активности и слично.

Покрај природно-атрактивните, општествено-културните, комуникациско-сообраќајните, просторните и другите фактори на туристичката понуда, Р. Македонија во најголем дел во просторите со меѓународно и национално туристичко значење, располага и со значителни материјално-рецептивни фактори, каде сместувачките капацитети и угостителските објекти за исхрана и послужување на пијалоци (хотели, мотели, барови, ресторани, кафеани и др.) го чинат јадрото на материјалната основа, а истовремено најнепосредо се вклучени во сите програми на туристичката понуда. Без нивното постоење, останатите развојни фактори остануваат целосно или недоволно користени. Ова посебно се однесува на квалитетот и атрактивноста на просторот, односно природни фактори за развој на туризмот.

Врз обемот и квалитетот на материјално-рецептивните фактори, кои посредно и непосредо учествуваат во формирањето на вкупната туристичка понуда, непосредно влијаат производните и услужни дејности како што се: трговијата, сообраќајот, занаетчиството, сервисни и здравствени услуги, културните, спортско-рекреативните и друг вид манифестации кои придонесуваат за збогатување на содржината на престојот, пред сè на странските посетители-туристи.

Основната вредност на македонскиот простор од аспект на развојот на туризмот се постојните потенцијали и извонредни услови што ги поседува Републиката во однос на геостратешката поставеност, разновидноста на природни и создадени вредности на кои се надоврзува човековиот ресурс како основа за нови вложувања во оваа профитабилна дејност која што и во 2014 година не забележа задоволителни резултати во однос на можностите и потенцијалите со кои располага македонскиот простор. Потребни се дополнителни активности и инвестиции за динамизирање на оваа исклучително значајна област за зголемување на атрактивноста на просторот и амбиентот за претприемачите и создавање перспектива за развој на туризмот во локалната и национална економија.

Просторот на Р. Македонија согласно туристичката валоризација се карактеризира со исклучително богатство на природни и антропогени атрактивни туристички вредности. Со концептот за развој и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Р. Македонија, дефинирани се десет туристички региони со 54 туристички зони. Во рамките на туристичките простори утврдени се околу 200 туристички локалитети со локално, регионално, национално, меѓународно и транзитно значење.

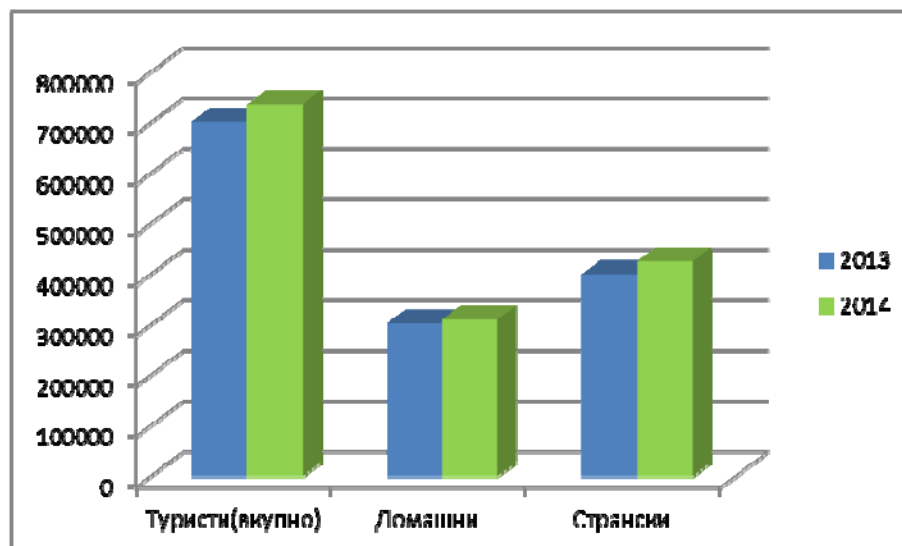
Врз основа на комплексно согледаните природни и создадени услови и ресурси по обем, квалитет, распространетост или уникатност, функционалност, атрактивност и степен на активираноста на територијата на Република Македонија, како посебни целини може да се издвојат следните видови на туристички потенцијали: водените површини, планините, бањите, целините и добрата со природно и културно наследство, транзитните туристички правци, градските населби, ловните подрачја и селата.

Според овие потенцијали и дефинираните туристички локалитети во нив, погодни услови за развој постојат за следните видови туризам: капалишен (лакијален), планински зимско-спортски, планински климатско лекувалишен, бањски, ловен, транзитен, рурален туризам и др.

Но и покрај обемните природни и создадени потенцијали на туристичката понуда за странски и домашен туризам, диференцирани во однос на туристичките вредности и содржина, а во согласност со трендовите на меѓународната и домашната туристичка побарувачка, може да се констатира дека развојот на туризмот во Република Македонија сè уште не се остварува со задоволителна динамика и дека достигнатото ниво во сите видови туризам заостанува зад реалните рецептивни можности и потенцијалната туристичка побарувачка.

Според објавените податоци³², бројот на туристите во Р. Македонија во 2014-та година изнесува 735650, односно за 4,8% повеќе во однос на 2013-та година. Бројот на домашните туристи во однос на 2013-та година е зголемен за 2,7% и достигна бројка од 310 336 домашни туристи, а бројот на странските посетители е зголемен за 6,4% и достигна бројка од 425314 странски туристи во 2014-та година. Од вкупниот број на туристи во 2014-та година, бројот на домашни туристи учествува со 42,2%, додека странските туристи учествуваат со остатокот од 57,8%.

Графикон 23. Динамика и структура на посетеност³³

³² Туризам во Република Македонија, 2010-2014, ДЗС на Република Македонија

³³ Туризам во Република Македонија, 2010-2014, ДЗС на Република Македонија

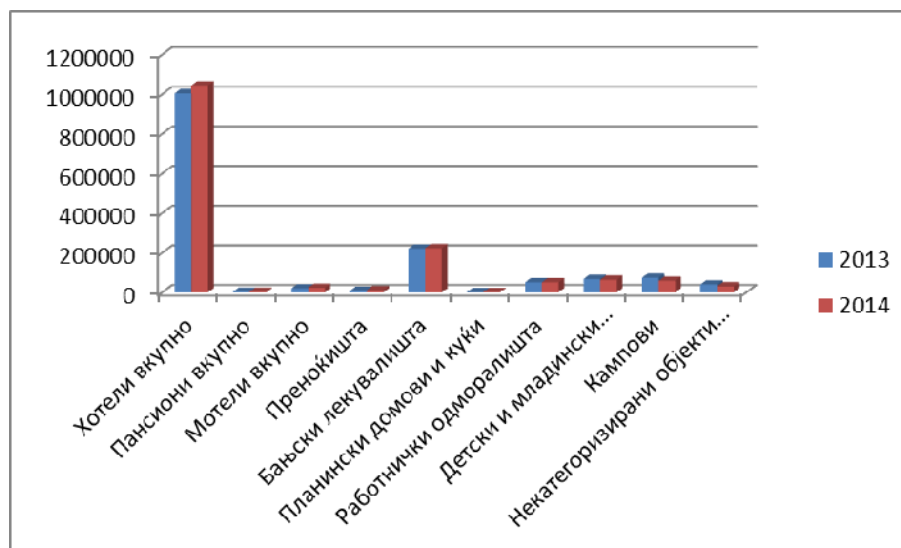
Табела 50. Број на туристи во Република Македонија

	2013	2014
Туристи (вкупно)	701794	735650
Домашни	302114	310336
Странски	399680	425314

Врз основа на ова, бројот на ноќевањата за 2014-та год. изнесува вкупно 2195883 и претставува пораст за 1,7% во однос на претходната година. Бројот на ноќевања на домашни туристи за 2014-та год. изнесува 1273370 или намалување за 0,2% во однос на претходната година, додека бројот на ноќевања на странски туристи за 2014-та год. изнесува 922 513 или зголемување за 4,4% во однос на 2013 год.

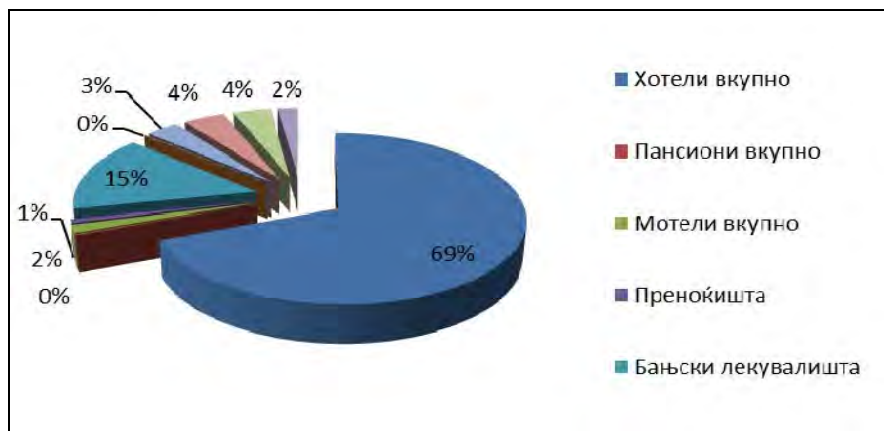
Бројот на ноќевањата од просторен аспект по видови деловни единици остварува и зголемување и намалување во зависност од категоријата на деловната единица, во споредба со претходната 2013-та година и тоа: во хотелите, бројот на ноќевања на сите туристи бележи зголемување за 3,99%, во пансионите намалување за 0,68%, во мотелите бележи зголемување за 17,3%, во преноќиштата зголемување за 49,66%, во бањските лекувалишта бележи зголемување за 0,89%, во планинските домови и куќи зголемување за 36,54%, додека во камповите бројот на ноќевања на сите туристи е намален за 20,9%, како и кај некатегоризираните објекти за сместување, каде е забележано намалување за 23,5%.

Графикон 24. Број на ноќевања по видови деловни единици во 2014 година³⁴

³⁴ Туризам во Република Македонија, 2010-2014 ДЗС на Република Македонија

Графикон 25. Структура на ноќевања по видови деловни единици во 2014 година³⁵

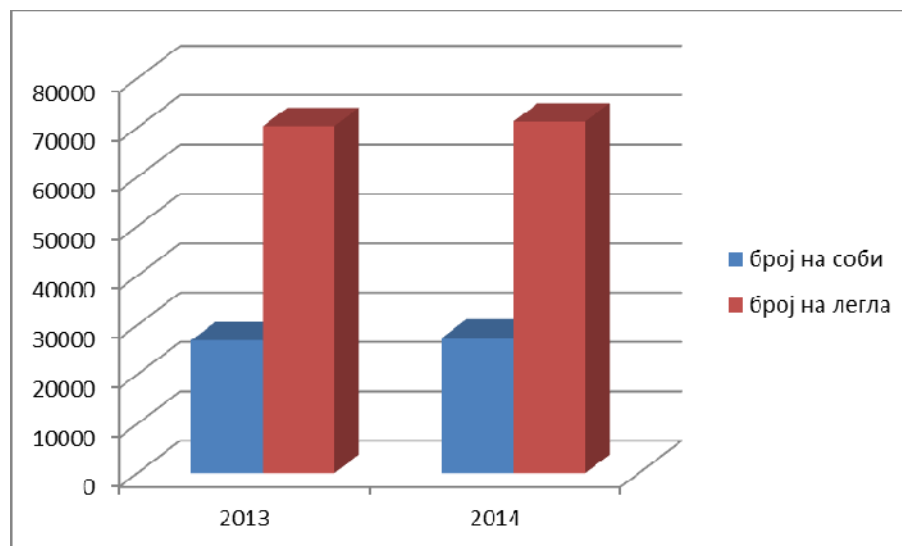

Очекуваните позитивни резултати во однос на претходната година базираат на превземените мерки на активната политика за поттикнување на развојот на туризмот во 2014 година во која активностите беа насочени кон промоција на туристичката понуда со целосно ангажирање на деловните субјекти од туристичкото стопанство преку промотивни материјали, презентација на меѓународните туристички берзи, субвенции на бизнис форуми, учество на меѓународни манифестации, соработка со странски туроператори, новинари и разни федерации, со цел за презентација на туристичките потенцијали и вредности на нашата земја и продажба на нашиот туристички производ на странскиот пазар со привлекување на поголем број туристи од разни дестинации во светот.

Во однос на планските определби дефинирани со концептот за Развој на туризмот и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Република Македонија може да се заклучи дека обемот и нивото на туристичката понуда заостанува зад реалните рецептивни можности и потенцијали во просторот. Наместо брзиот пораст предвиден со Просторниот план во кој беа планирани до крајот на 2020 година околу 110000 легла, во 2014 година во сите видови сместувачки капацитети евидентирани се вкупно 71225 легла, што претставува 64,75% од вкупно планираните до крајот на планскиот период. Во однос на 2013-та година бројот на легла е зголемен за 1,3% или 928 легла повеќе.

³⁵ Туризам во Република Македонија, 2010-2014 ДЗС на Република Македонија

Графикон 26. Број на соби и легла³⁶

Според видовите сместувачки капацитети, бројот на леглата се најзастапени во хотелите, бањските лекувалишта, пансионите, мотелите, преноќи

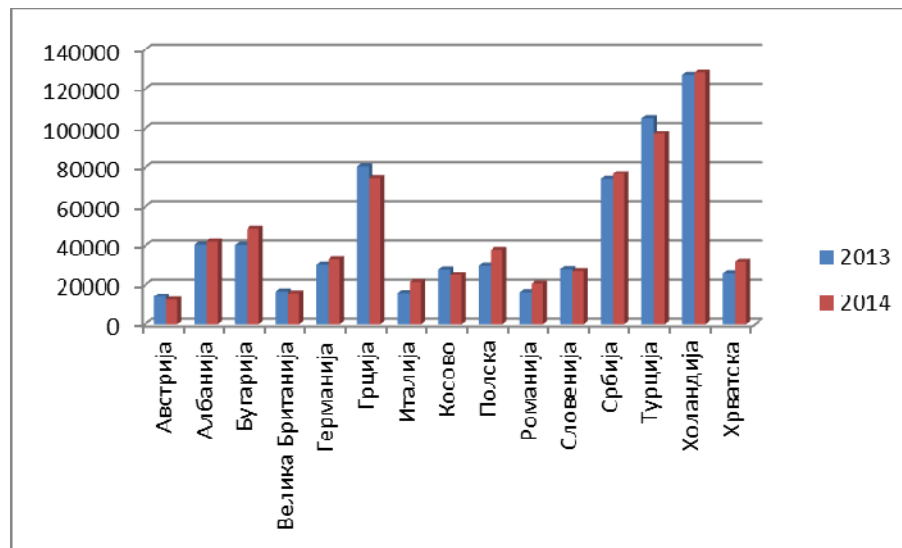
Во однос на планските проекции се забележува отстапување и на бројот на реализираните ноќевања. Имено, со Просторниот план е предвидено до крајот на 2020 година ноќевањата да достигнат бројка од околу 7,5 милиони од кои 70% се предвидени за домашните туристи, а остатокот од 30% ноќевања за странските туристи. Според објавените податоци на Државниот завод за статистика, до крајот на 2014-та година реализирани се околу 2195883 туристички ноќевања што претставува само 29,27% од планските предвидувања до 2020 година.

За остварување на планските предвидувања значајни се емитивните сфери дефинирани како просторни целини од кои што доаѓа туристичката клиентела во македонскиот туристички простор. Утврдувањето на емитивните сфери е мошне важно за туристичкиот развој заради идентификување на можните нови туристички пазари. Во оваа смисла се издвојуваат по значење промотивните активности кои подразбираат содржини соодветни на емитивната сфера каде што се пласираат.

Емитивни сфери кои имаат значително учество во вкупниот број доаѓања на странски туристи во 2014 година се: Холандија, Турција, Србија, Грција, Бугарија, Албанија, Хрватска, Полска и др.

³⁶ Туризам во Република Македонија, 2010-2014 ДЗС на Република Македонија

Графикон 27. Број на странски туристи според земјата на потекло³⁷

Според годишните извештаи добиени од локалната самоуправа и останатите надлежни институции за 2014 година во областа на туризмот и организација на туристичките простори евидентирани се промени во просторот во неколку општини. Објектите кои се во градба или се веќе изградени од областа на туризмот и угостителството се лоцирани во следните општини:

- општина Чашка:
 - Рибник со мрестилиште за одгледување на топловодна риба крап со помошен објект на КП бр.826 и КП бр.827/1, КО Теово, м.в. Петкова Воденица;
- општина Демир Капија:
 - 10 репрезентативни објекти во с.Клисура - етно село;
- општина Дојран:
 - 4 новоизградени викенд куќи во КО Сретеново и КО Стар Дојран;
- општина Гевгелија:
 - Мултинаменски стопански комплекс на КП 3181, КО Богородица (хотелски комплекс) со површина 23 283м² (П+4);
- општина Илинден:
 - Угостителски објект на Ројал Фудс во н.м. Марино, 10 вработени, површина од 330м²;
 - 2 угостителски објекти во н.м. Марино;
- општина Кочани:
 - Туристичко-угостителски објект во КО Кочани во склоп на колективна станбена зграда;
- општина Пласница:
 - 2 кафетерии, 60 седишта, 6 вработени;
- општина Пробиштип:
 - 1 објект во изградба со површина од 842м²;

³⁷ Туризам во Република Македонија, 2010-2014 ДЗС на Република Македонија

- 30 одмаралишта со угостителство, во СРТЦ Пониква;
- општина Ранковце:
 - Објект за услужна дејност - ресторан во с.Гиновци (Парк), угостителство, површина на локација 800м², 10 вработени;
- општина Струга:
 - Комплекс Фибула (Хотел Изгрев), во атарот на селото Калишта, општина Струга;
 - Угостителски објект (Сабит Муртиши) на патот Струга-Ќафасан;
 - Угостителски објект (Медат Беќири) на патот Подмолје-Струга-Ќафасан.

Во текот на 2014 год. отпочната е постапка за изработка на урбанистички планови со кои се предвидува изградба и на објекти од областа на туризмот и угостителството во следните општини:

- општина Битола:
 - ЛУПД за изградба на објекти со намена БЗ (големи угостителски единици) на КП 570/1 и 570/2, м.в. „Чакал“, КО Нижеполе, општина Битола, површина на плански опфат 4 300м²;
- општина Чашка:
 - УПВНМ за изградба на комплекс со основна намена А4 (викенд населба) на КП 75, м.в. Солинарче, КО Чашка;
 - ЛУПД за изградба на содржини за спорт и рекреација на КП 1386, КП 1379/3 и КП 1378/4, КО Нежилово, општина Чашка;
- општина Илинден:
 - ЛУПД за хотелски комплекс Бест Вестерн Хотел Белви на КП 1762/1, КО Илинден, општина Илинден, со површина 10.3ха;
- општина Кочани:
 - УПВНМ за спортско-рекреативен центар ПОНИКВА, општина Кочани;
 - ЛУПД за спорт и рекреација кај излетничко место „ДАБ“, КО Бели, општина Кочани;
- општина Крива Паланка:
 - УПВНМ за викенд населба на КП 5377 и дел од 5379/2, локалитет Калин Камен, КО Кркља, општина Крива Паланка;
- општина Крушево:
 - Изменување и дополнување на УПВНМ за населени места Крушево и Македонски Брод за ски-центар Мусица, општина Крушево и Македонски Брод, урбан блок 2;
 - УПВНМ за Скијачки центар м.в. СТАНИЧ, плански период 2012-2022;
- општина Липково:
 - ЛУПД за изградба на комерцијален комплекс со големи угостителски единици на КП 4049/4 и КП 4049/5, КО Матејче, општина Липково;
 - ЛУПД за изградба на викенд населба со угостителски, хотелски и рекреативен комплекс, КО Глажња;
- општина Македонски Брод:
 - ЛУПД за угостителство и туризам - Пешна, 2,0ха.;
 - УПВНМ за с.Брезница (викенд зона), 4ха.;
- општина Ранковце:

- УПВНМ за изградба на викенд населба со хотелски и рекреативен комплекс, м.в. Левковци, КО Радibuш, 5.57ха.;
 - УПВНМ Гиновци, рекреативен комплекс Парк, измена и дополна, 8ха.;
 - УПВНМ Ранквоце, рекреативен комплекс Глина, спорт и рекреација, 3ха.;
- општина Зрновци:
- ЛУПД за туристички локалитет со намена на површина А4 - времено сместување на КП бр.4586, м.в. Свети Никола, КО Зрновци, општина Зрновци, 0.2034ха.;

Во текот на анализираната 2014-та година отпочната е постапка за изработка на Урбанистичко планска документација за Туристичко развојни зони и тоа за:

- Урбанистичко планска документација за Туристичко развојна зона Берово, КО Берово, општина Берово;
- Урбанистичко планска документација за Туристичко развојна зона Крушево, КО Крушево, општина Крушево.

Добиените податоци укажуваат на активирањето на локалните самоуправи во превземањето иницијативи за поттикнување на развојот на туризмот во своите подрачја. Но останува потребата за воспоставување проактивна политика на Државата во сите сегменти кои имаат влијание врз пораст и унапредување на туристичката понуда и зголемувањето на вкупните ефекти од оваа стопанска дејност врз вкупната економија на Р. Македонија. Туристичката валоризација е втемелена на сознанието за природниот амбиент, создадените вредности и нивните атрактивни фактори кои ќе обезбедат за туристичкиот производ најдобри ефекти. Компаративни предности на амбиенталните, културните, природните, сообраќајните и други карактеристики на одредени подрачја се предуслов за динамизирање на оваа перспективна стопанска дејност во македонската економија.

Според расположливите податоци од Државниот завод за статистика, во 2013-та година, регистрирани се вкупно 1957 деловни единици за угостителство со 120063 седишта, со вкупен остварен промет од 8419069 ден.

3.3.9. Заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи

3.3.9.1. Заштита од воени разурнувања

Тргувајќи од проценките за степенот на загрозеност на оделни сегменти на територијата на Републиката од евентуалните воени дејства, евидентно е сознанието дека на најголемите разурнувања ќе бидат изложени Градот Скопје и другите градови и населени места, а тоа значи дека најголемите загуби и жртви ќе има во цивилното население, што впрочем и се случило во сите досегашни современи војни од глобален и локален карактер.

Оттука, политиката на заштита на населението од воени разурнувања, изразена преку просторното и урбанистичкото планирање треба да се насочи во два основни сегмента:

- планирање и уредување на простори погодни за евакуација на населението и материјалните добра и
- планирање и изградба на засолништа.

Проценката на степенот на загрозеноста на одделните локални урбани структури, заснована врз општата оценка и зоните на загрозеност на Републиката и според констатираните потреби, како и определување на натамошна политика (и конкретни локации) за изградба на нови засолништа ја изготвува и ја спроведува Дирекцијата за заштита и спасување.

3.3.9.1.1. Основ за изградба на засолништа

Со одредбите на Законот за просторно и урбанистичко планирање е пропишана обврската, просторните и урбанистичките планови да содржат плански мерки за заштита од воени разурнувања, што подразбира анализа на состојбата со засолништата во урбаниот опфат и нивната валоризација.

Обврската на планирање и изградба на засолништа заради заштита на населението од воени разурнувања во станбените, стопанските, деловните, јавните и другите видови на градежни објекти е уредено со повеќе закони: Закон за одбрана (Сл.в. на РМ бр.185/11, пречистен текст), Законот за заштита и спасување (Сл. весник на РМ, бр. 93/12, 41/14 и 129/15), Закон за управување со кризи (Сл.в. на РМ бр.29/05, 36/11 и 41/14), Законот за просторно и урбанистичко планирање (Сл.весник на РМ бр. 199/14 и 44/15). Прецизирање на одредбите од наведените закони се врши со низа подзаконски акти, како на пример Уредбата за начинот на изградба на јавните засолништа и одржувањето и користењето на веќе изградените засолништа и другите заштитни објекти и определување на потребниот број на засолнишни места. (Сл. весник на Република Македонија бр. 153/10) и други.

Засолнувањето и заштитата на населението, материјалните добра и културното наследство во Република Македонија се врши со изградба на јавни засолништа и други заштитни објекти во согласност со Програма на Владата на Република Македонија за исклучително загрозени објекти, програми на единиците на локалната самоуправа за јавни засолништа за потребите на подрачјето на секоја одделна општина и во согласност со урбанистичките планови. Засолнувањето и заштитата на населението се планира и спроведува и во веќе изградените засолништа и други заштитни објекти, определени како такви со градежно-техничката документација со која е одобрена градбата.

Изградбата на јавни засолништа од страна на Републиката се врши само во случај на исклучително загрозени објекти што ги утврдува Дирекцијата за заштита и спасување врз основа на геолошко-хидролошките и сеизмички карактеристики на земјиштето и на капацитетот на задоволување на потребите на засолнување.

Од страна на единицата на локалната самоуправа со Програма се утврдуваат локациите за изградба на засолништа и други заштитни објекти на своето подрачје и се внесуваат во урбанистичките планови. Микролокациите за изградба на засолништата се планираат со урбанистички план според местото на живеење и работење на населението, како самостојни објекти. Испитувањето на исправноста на инсталацијата за

проветрување на засолништата и другите заштитни објекти се врши од страна на трговски друштва регистрирани за таа дејност.

Споед податоците од информативните листови добиени од единиците на локалната самоуправа, во текот на 2014 година не е евидентирана изградба на ниту едно јавно засолниште.

Врз основа на напред наведеното може да се заклучи дека не се почитуваат обврските за изградба на јавни засолништа произлезени од Законот за заштита и спасување, чија примена започна од 1 јануари 2005 година.

3.3.9.2. Заштита од природни и елементарни катастрофи

Природните непогоди претставуваат неочекувани или неконтролирани природни настани кои дејствуваат врз човековите активности или врз самиот него, а кога се со големо разорно дејство врз имотот, или предизвикуваат повреди, па дури и смртни последици претставуваат природни катастрофи.

За да се одбегне/ублажи негативното влијание од природните непогоди, потребно е да се утврди нивната просторна застапеност, интензитет и честота, а сето тоа во релација со просторната дисперзија на населбите и другите, за човекот значајни структури. На ваков начин доаѓаме до сознанието дека ризикот од непогоди е резултат на потенцијалот на непогодата и ранливоста.

За што подобра превенција и евентуално справување со последиците од опасностите, согласно Законот за заштита и спасување, единиците на локалната самоуправа изработуваат процени на загрозеност на подрачјата на општините од сите ризици и опасности,. Податоците добиени од Центарот за управување со кризи, укажуваат дека во 2014 година 36 општини ги имаат донесено овие процени, во 26 општини тие се во завршна фаза, односно пред усвојување, а за 19 општини е извршено ажурирање на процените донесени во 2013 година.

Освен активностите на ниво на општини, во тек на оваа извештајна година се одвиваат и активности за изработка на Стратегија за намалување на ризици од катастрофи, со акциски план за имплементација.

3.3.9.2.1. Пожари

Опасноста од пожари е присутна во шумските предели и другите отворени простори, а причините вообичаено се гледаат во човечката негрижа, особено во летните месеци кога е зголемено присуство на чувари на добиток, собирачи на билки, ловци и излетници. Други причини за појава на шумски и пожари на отворени простори се невнимание, удар на гром, а регистрирано е и намерно палење и предизвикување на пожари. Пожарите на отворени простори најчесто се последица на палење на стрништа.

Пожари се јавуваат и во урбаните средини, како во стопански објекти така и во објектите за живеење. Особено загрозени се објектите изградени претежно од слаб материјал, каде не се издвоени помошните простории во кои, неретко се чуваат запаливи материји.

Заштитата од пожари опфаќа мерки и дејности од нормативен, оперативен, организациски, технички, образовно-воспитен и пропаганден карактер, кои се уредени со Законот за заштита и спасување (Сл. весник на

РМ, бр. 93/12, 41/14 и 129/15), како и Уредбата за спроведување на заштитата и спасувањето од пожари.

Во текот на 2014 година, согласно добиените информативни листови, регистрирани се најмалку 7 шумски пожари и 24 пожари на отворени површини. Просторната застапеност и опожарените површини се прикажани во Табела 51.

Табела 51. Евидентирани пожари по тип, број и зафатена површина во 2014 година

Општина	Шумски пожари		Пожари на отворени површини	
	број	Р (ha)	број	Р (ha)
Дојран	1	50		
Кратово			2	2,2
Крива Паланка	4	10	5	7,7
Македонска Каменица		15,5		
Пробиштип			14	17
Чашка	1		3	21

3.3.9.2.2. Поплави

Појавата на поплави првенствено е поврзана со природните езера и хидрографската мрежа, но најчестиот вид на поплави и најголемата опасност од нив, сепак, доаѓа од поројните водотеци.

Поројните поплави, карактеристични за нашето поднебје, се разликуваат од речните по неколку карактеристики: брзина на почеток на настанот, времетраење на настанот и особено според количество на нанос. Често пати овие поројни текови се категоризираат како течење на смет (Debris flow), а некаде дури ги вбројуваат и во свлечишта (landslides) поради големата количина на тврд материјал кој е резултат на ерозивни и други процеси. Поројниот карактер на водотеците се манифестира при обилни врнежи кои се јавуваат во повисоките делови од сливовите каде, поради големите стрмнини, водата добива големо забрзување при вливање во поголемите водотеци и се излева од своите корита. Ваквите поплави предизвикуваат големи ерозии, наноси и нивно депонирање во пониските делови, уривање на бреговите на водотеците, реките и каналите, однесување на плодни површини и друго.

Друг вид на опасност од поплави претставува можното оштетување / уривање на браните. Овој вид опасност се поврзува со делување пред сè на сеизмички сили, но и со лошо техничко одржување на браните.

Во извештајната 2014 година беа забележани обилни врнежи кои предизвикаа поплави во повеќе региони и на повеќе локалитети во Република Македонија. Званичен извештај за поплавите не е подготвен, тие како појава не се опфатени ниту во информативните листови, а единствените релевантни информации може да се црпат од материјалите објавени на веб страната на Дирекцијата за заштита и спасување. Во продолжение е даден дел од наведениот материјал.

1. Поплави во Пробиштип и Куманово (состојба 30.04.2014)

- врнежиите од дожд доведоа до подигање на нивото на реките и водотеците како и поплавување на јамските простории на рудникот Злетово.

- врнежите од дожд предизвикаа излевање на Липковска река во општина Липково кај селото Оризаре при што беа поплавени околу 100 хектари земјоделска површина.
- 2. **Информација за состојба со поплави на територија на Република Македонија во период до 02.05.2014 година.**
 - излевање на водите на реката Пчиња во Старо Нагоричане, во близина на меморијалниот комплекс и за таа намена направен е одбранбен насип:
 - . со вреќи за песок организирана е заштата на населбата Средорек (Куманово);
 - во општина Пробиштип регистрирано е подигнување на подземните води во рудникот Добрево кај Пробиштип
 - во општина Чешиново Облешево поплавен е дел од оризовите полиња. Со механизација направен е одбранбен насип;
 - во општина Липково поплавени се земјоделски површина од околу 6-7 хектари, но водата била повлечена.
- 3. **Конференција за медиуми во врска со состојбата со поплави на територија на Република Македонија (05.05.2014)**

Општина Куманово - Поради постојаните и засилени врнежи од дожд дојде до подигање на нивото и излевање на реката Кумановка кај селото **Доброшане** при што поплавени се **20 хектари земјоделска површина**. Кај селото **Довезенце** излеана е реката **Крива река** при што поплавени се **10 хектари**.

Општина Штип – со вреќи за песок изграден е заштитен насип на **бунарите** кај реката **Брегалница**.

Општина Пробиштип - Дотекот на води во речните корите е зголемен што предизвикало излевање на земјоделски површини; на **браната Кнежино регистрирано е преливање на вода која се влеала во Злетовска река**. Некои мостови немаат доволна пропусна моќ и водата се излива на патните правци и земјоделските површини.

Општина Кочани - Излеана е **Злетовска река** кај село **Ново Селани** и поплавени се **оризови полиња**. Расчистено е коритото на **Злетовска река**, за да се спречи понатамошно излевање и поплавување на оризовите полиња. Исти активности на коритото на Злетовска река се превземени кај селото **Жиганци**.
- 4. **Информација за поплава Град Скопје (26.05.2014)**

Во текот на претходниот ден во Градот Скопје, зафатен од силен пороен дожд проследен со град, поплавени се голем број на улици, подвозници, куќи, подрумски простории, деловни објекти итн. Ддизел пумпа е ангажирана кај подвозникот во Триангла (поранешна кланица), а други преку 20 пумпи се ангажирани на повеќе од 100 локации низ градот Скопје.

Најкритични места се подвозникот кај стоковна куќа Мост, подвозникот кај Општината Гази Баба, Детска клиника, Македонски народен театар, хотел Континентал, улицата Јордан Мијалков.³⁸

3.3.9.2.3. *Свлечишта и одрони*

Одроните настануваат на стрмни падини, каде што наклонот (падот) е поголем од аголот на природниот наклон на материјалот кој е во движење. Овој наклон започнува од околу 30° и колку е тој поголем, толку условите за појава на одрон се поголеми. Освен тоа, за да дојде до појава на одрон, потребно е да постојат карпи кои се лесно подложни на распаѓање. Движењето на материјалот се одвива со голема брзина, практично во еден миг, а се манифестира преку паѓање, тркалање и лизгање.

Според геоморфолошката класификација, одроните се последица на селективната денудација и обично настануваат кога водата ќе поткопа помалку отпорни карпи или слоеви над кои се наоѓаат карпи или слоеви со поголема зафатнина и маса.

³⁸ Информациите се превземени од <http://dzs.gov.mk> (каде што се презентирани информации од јавен карактер) на 17.09.2015 година.

Терминот свлечиште вклучува лизгање, паѓање и течење на неконсолидиран материјал. Свлечиштата може да се предизвикани од земјотреси, вулкански ерупции, почви заситени со обилни врнежи, или подигање на нивото на подземните води и подривање на реките. Особено опасни ситуации можат да предизвикаат земјотресите кога делуваат на заситени почви.

Движење на свлечиштето е можно само при одредена геолошко - петрографска градба на слоевите на теренот.

Во 2014 година, според анализираните податоци од информативните листови, регистрирани се следниве појави:

- Во Демир Хисар - свлечиште во с. Бараково;
- Во Крива Паланка - две свлечишта, едното во градот, другото на локален пат, со опфатена површина од 0,11 ha;
- Во Пробиштип - повеќе свлечишта на површина од 0,5 ha.

3.3.9.3. Заштита од техничко-технолошки катастрофи

Во планирањето и подготовката на мерки за превенција и заштита од непогоди, треба да се земе предвид и оптеретеноста на просторот со технолошки системи за чие нормално работење се потребни поголеми количини најразлични, хемиски агресивни, материјали. Ризиците од појава на одредени природни (земјотреси, лизгање на тлото, поплави и др.) и технолошки (експлозии, пожари, хаварии, зрачења и др.) катастрофи, секојдневно значително се зголемуваат, пропорционално со технолошкиот развој и урбанизацијата на средината.

Последиците од овие катастрофи можат да имаат несогледиви размери. Во некои случаи, покрај губитоците на човечки животи, времени или трајни оштетувања на објектите и другите материјални добра, далеку позначајни можат да бидат еколошките димензии (хемиските загадувања на почвата, водата и воздухот, радиоактивните зрачења и др.) кои можат да се пренесат и на животот на идните поколенија. Карактерот на овие проблеми бара да тие бидат на време согледани и дефинирани заради превземање на соодветни превентивни мерки.

На глобално ниво, заканите од технолошки хазарди може да се гледаат низ призмата на трансфер на "нечисти", технологии од развиените во неразвиените држави, за што треба да се внимава особено при отворање на нови индустриски погони и зони.

Настани кои може да предизвикаат технолошки хазарди се:

- Испуштање хемиски соединенија во атмосферата, предизвикано од експлозија и пожар;
- Испуштање хемиски соединенија во вода (подземни води, речни и други површински текови), предизвикано од пукање на цистерни, цевководи, или хемикалии растворливи во вода (пожари);
- Излевање на нафта и нафтени деривати;
- Радиоактивни извори во металуршките процеси;
- Други извори на испуштање радионуклиди во животната средина;
- Контаминации предизвикани со управување и одлагање на отпадни материји;

- Контаминација на земјиштето;
- Несреќи кои водат до контаминација на подземни води (сообраќајни несреќи);
- Контаминација на подземни води предизвикани со одлагање на отпад (загадувачи кои се движат споро);
- Авионски несреќи;
- Испуштања и контаминации кои се последица на воени дејства (осиромашен ураниум и сл.), или инсталирање опрема и постројки;
- Испуштања и контаминации кои се резултат на употреба на биолошки материи во индустријата (на пр. вируси, бактерии, габи).

Големите несреќи може да имаат долготрајни последици кои со тек на време може да се пренесат и на околните региони и држави. Економските и еколошки последици пак, не го поаѓаат само субјектот кај кој се случила несреќата, туку и регионот и државата во која е истата случена, поради што е неопходно да се спроведуваат мерки кои би осигурале висок степен на заштита.

Намалувањето на ризикот од технолошки несреќи се согледува пред сè во превенција на нивното појавување, соодветно мониторирање и предупредување, особено кога се знае дека тие, по правило, се резултат на човечкиот фактор.

Според податоците од достасаните информативни листови, во 2014 година нема евидентирано техничко-технолошка хаварија.

3.3.10. Информациски систем за просторно планирање

Користењето на современата компјутерска технологија во евидентирањето и анализата на просторните елементи и случувања е од извонредно значење за ефикасно спроведување на Просторниот план и дефинираните плански решенија во него. Поради тоа посебно внимание треба да се посвети на воведувањето, развојот и меѓусебно усогласување на информациските системи за обработка на просторни податоци и примената на ГИС технологијата.

Како носители и чинители на овие активности се јавуваат повеќе субјекти:

- државните агенции и институции кои произведуваат и користат просторни податоци,
- локалната самоуправа;
- инфраструктурни претпријатија и
- други органи на локално и државно ниво.

Сите овие субјекти заедно врз основа на точно дефинирани стандарди за интероперабилност и размена на податоците, треба да претставуваат дел од националната инфраструктура на просторни податоци и единствениот просторен информациски систем (ПИС) на Република Македонија.

Долгорочното планирање на активностите во областа на ПИС треба да се одвива во правец на реализација на следните плански определби зацртани со ПП на РМ:

- воспоставување на системот за Национална инфраструктура на просторни податоци, преку поврзување на автономните и парцијалните бази во една единствена целина;

- организирање на базите на просторни податоци, во согласност со меѓународните стандарди и INSPIRE директивата;
- систематска аквизиција и ажурирање на просторните податоци преку примена на правилото тие да се создаваат и уредуваат на едно место, а употребуваат на повеќе места преку дистрибуиран ПИС или репликација на податоци;
- квалитетен интернет пристап и комуникација помеѓу сите субјекти кои го сочинуваат ПИС;
- воспоставување на мониторинг систем кој подразбира водење разни евиденции (статистики, регистри и катастри) за изградбата, искористувањето на капацитетите и сл., сè со цел да се овозможи успешно управување со просторот, односно следење на искористувањето на капацитетот на просторот и реализацијата на Просторниот план;
- современи и ефикасни електронски сервиси за граѓаните и правните субјекти, е-услуги коишто ќе бидат унифицирани, стандардизирани, независни од софтверската платформа, достапни за сите и преку кои граѓаните ќе партиципираат во процесот на донесување одлуки на локално и национално ниво.

Степенот на организираноста на просторно информациските системи во рамките на институциите и субјектите кои го имаат имплементирано и кои работат со гео-просторни податоци може да се согледа преку развојот на следните компоненти:

- хардверска и софтверска опременост;
- обучен кадар за внесување, обработка и анализа на просторни податоци;
- квантитет и квалитет на просторните податоци во електронски формат, начинот на кој се организирани и се користат;
- можноста за размена и интегрирање на електронски податоци со други институции;
- развиени WEB сервиси, е-услуги за граѓаните и правните субјекти.

Заради реално согледување на состојбите со организираноста на просторно информациските системи, сите овие компоненти во вид на прашања беа вметнати во информативниот лист.

Од вкупно 81 анкетирани единици за локална самоуправа, 49 од нив немаат доставено никаков податок за организираноста на просторно информацискиот систем во нивните средини, а 4 одговориле дека не постои или системот не е во функција. Прегледно доставените податоци се дадени во следнатата табела:

Табела 52. Преглед на промените настанати во областа на Информацискиот систем за просторно планирање на РМ

	ЕЛС	Степен на развиеност на ГИС	Електронска размена на податоци со други субјекти	On-line WEB сервиси, е-услуги за граѓаните и правните субјекти	Едношалтерски систем, предно и задно канцелариско работење	Реализирани проекти во фаза на подобрување на ГИС-от
1	Скопје	се користат следните софтверски лиценци: ArcGis SDE Standard, Microsoft .Net платформа, Microsoft SQL Server, Java web server, четири лица имаат напредни познавања од ГИС и неколку десетици се обучени за внесување и преглед на податоци Просторните податоци се организирани во гео-база со контролиран пристап и можност за уредување. Податоците се креирани согласно OpenGIS стандардот.	Градот Скопје функционално е подготвен за размена на податоци преку веб сервиси	ГУП на Интернет, ГИС за граѓаните, Граѓанска иницијатива http://www.skopje.gov.mk/	/	Ажурирање базата на просторни податоци на ГИС порталот на Град Скопје, електронски сервиси Е-даноци, Формулари.
2	Аеродром	во постапка на отпочнување на ГИС	/	/	/	/
3	Бутел	/	Достава на податоци за донесување урбанистички планови при јавна презентација	Е-одобрение за градење, издавање имотен лист, http://www.opstinabutel.gov.mk/	има	нема
4	Гази Баба	/	/	/	/	/
5	Ѓорче Петров	/	Со АКН.	<u>немаат електронски услуги за граѓаните</u>	во тек е воспоставување на едношалтерски систем	/
6	Карпош	/	/	ГИС урбанистички преглед, подигање на обрасци, е-дневник	во функција	/

	ЕЛС	Степен на развиеност на ГИС	Електронска размена на податоци со други субјекти	On-line WEB сервиси, е-услуги за граѓаните и правните субјекти	Едношалтерски систем, предно и задно канцелариско работење	Реализирани проекти во ф-ја на подобрување на ГИС-от
7	Кисела Вода	се користат следните софтверски лиценци: десктоп алатки Quantum GIS, серверска алатка Map Server, MapNavigator платформа за управување и приказ на ГИС податоци лиценцирани под GNU/GPL лиценца, податоците се креирани согласно Open Geo Spatial Consortium и Agile development стандардите.	нема	Има сервис за граѓаните за добивање на информација за општи и посебни услови за градежните парцели каде што има дигитален ДУП.		Прилагодување на WEB ГИС прегледникот за публикување на јавната WEB страна, Алатка за автоматско генерирање на извод од план, Софтверска надградба на релациона ГИС база (верзионирање и историјат на промените), Изработка на упатство со тополошки и урбанистички ГИС правила за доставување на ДУП-овите од страна на изведувачите
8	Сарај	/	/	/	/	/
9	Центар	се користат следните софтверски лиценци: Quantum GIS (open source software) и MapNavigator употребен за WEB прегледник, има 2 обучени лица за работа со ГИС алатките, не постои метадата информација за изворот на податокот, точноста на податоците соодветствува на размерот од дигитално изработените детални урбанистички планови, податоците се користат за автоматско издавање на изводи и за увид на граѓаните во деталните урбанистички планови преку јавно достапен WEB прегледник.	размена на податоци со Агенција за катастар на недвижности.	<u>WEB сервис на општина Ценатар-Скопје, Е-услуги за граѓаните и правните субјекти:</u> <u>е-кат шалтер, е-градежна дозвола, ГИС WEB апликација,</u> <u>Архива на урбана опрема со податок за позиција и визуелен приказ на мапа.</u>	/	Надградба на ГИС со модул за преземање на дигиталните податоци за геометрија на градежно парцели од системот од страна на надворешни корисници-правни и физички лица.
10	Чаир	/	/	/	/	/
11	Шуто Оризари	/	/	/	/	/
12	Арачиново	/	/	/	/	/
13	Берово	/	/	/	/	/

	ЕЛС	Степен на развиеност на ГИС	Електронска размена на податоци со други субјекти	On-line WEB сервиси, е-услуги за граѓаните и правните субјекти	Едношалтерски систем, предно и задно канцелариско работење	Реализирани проекти во ф-ја на подобрување на ГИС-от
14	Битола	развиеноста на ГИС-от е во почетна фаза и тој се имплементира во соработка со out source компанија, до базите на просторни податоци се пристапува со стандарден web пребарувач преку ГИС апликација во која се интегрирани WEB сервисите. Базата на просторни податоци содржи геореференцирани растерски подлоги и урбанистичка планска документација за територијата на општината, не постои посебно одделение за ГИС	АКН и сите јавни претпријатија во општина Битола.	ГИС портал на општина Битола, електронски сервиси - Одговорност преку транспарентност, Преглед на даночни обврски.	Постои едношалтерски систем	/
15	Богданци	/	/	/	/	/
16	Боговиње	/	/	/	/	/
17	Босилово	/	/	/	функционира едношалтерски систем преку проектот за заедничко администрирање на документацијата од областа на урбанизмот и даноците на три општини Василево, Босилово, Ново Село	/
18	Брвеница	/	/	/	/	/
19	Валандово	/	/	/	/	/

	ЕЛС	Степен на развиеност на ГИС	Електронска размена на податоци со други субјекти	On-line WEB сервиси, е-услуги за граѓаните и правните субјекти	Едношалтерски систем, предно и задно канцелариско работење	Реализирани проекти во ф-ја на подобрување на ГИС-от
20	Василево	/	Електронска размена на податоци со општини Босилово и Ново Село во рамките на проектот СИОГ.	<u>WEB страната на општина Василево ги содржи сите информации за добивање на потребните документи од областа на урбанизмот, даночното одделение и други услуги.</u>	Едношалтерски систем во соработка со општина Ново Село и Босилово преку заедничкиот систем "СИОГ".	/
21	Вевчани	/	/	/	/	/
22	Велес	/	/	/	/	/
23	Виница	/	нема	/	има	iopstna.mk
24	Врапчиште	/	/	/	/	/
25	Гевгелија	/	/	/	/	/
26	Гостивар	/	/	/	/	/
27	Градско	/	/	/	/	/
28	Дебар	/	/	/	/	/
29	Дебарца	/	/	/	/	/
30	Делчево	/	/	/	/	/
31	Демир Капија	/	/	/	општински услужен центар - предно канцелариско работење	/
32	Демир Хисар	/	/	/	/	/
33	Дојран	/	/	/	/	/
34	Долнени	не е во функција	со министерства и УЈП	Е-Одобрение за градење	Е-Кат едношалтерски систем (услуги од областа на катастарот)	/
35	Желино	/	/	/	/	/
36	Зелениково	/	/	/	/	/
37	Зрновци	/	/	/	не постои	/

	ЕЛС	Степен на развиеност на ГИС	Електронска размена на податоци со други субјекти	On-line WEB сервиси, е-услуги за граѓаните и правните субјекти	Едношалтерски систем, предно и задно канцелариско работење	Реализирани проекти во ф-ја на подобрување на ГИС-от
38	Илинден	/	/	Е-одобрение за градење, Е-општина - Пријави проблем, Е-катастар, WEB пристап до донесени урбанистички плански документации, барања од областа на урбанистичкото планирање и работење.	Центар за издавање на одобренија за градење. Едношалтерски систем на работа во сите одделенија на општината.	/
39	Јегуновце	/	со АКН во однос на издавање на имотни листови и вршење на пресметки за прилежување на објекти при издавање на е-одобренија	/	/	/
40	Кавадарци	/	/	Апликација - Пријави проблем	/	/
41	Карбинци	се користи ГИС десктоп софтверска алатка ArcView 10.1, обучени двајца извршители	/	/	/	/
42	Кичево	/	/	/	/	/
43	Конче	/	/	/	/	/
44	Кочани	се користи ГИС десктоп софтверска алатка ArcView 9.1, обучени 1 систем администратор, 4 ГИС аналитичари, примена во одд. за урбанизам за изготвување на изводи од урбанистички планови, локациски услови, одобренија	/	/	/	/
45	Кратово	/	/	/	/	/
46	Крива Паланка	/	/	/	нема	нема
47	Кривопаланка	/	/	/	/	/
48	Крушево	/	/	/	/	/
49	Куманово	/	/	/	/	/

	ЕЛС	Степен на развиеност на ГИС	Електронска размена на податоци со други субјекти	On-line WEB сервиси, е-услуги за граѓаните и правните субјекти	Едношалтерски систем, предно и задно канцелариско работење	Реализирани проекти во ф-ја на подобрување на ГИС-от
50	Липково	/	/	/	/	/
51	Лозово	нема организиран ГИС		/	/	/
52	Маврово и Ростуша	/	/	/	/	/
53	М. Каменица	/	/	/	/	/
54	М. Брод	се користи ГИС десктоп софтверска алатка ArcView 9.2, обучени 1 ГИС аналитичар, примена во одд. за урбанизам.	/	/	/	/
55	Могила	/	/	/	/	/
56	Неготино	/	/	/	/	/
57	Новаци	се користи ГИС десктоп софтверска алатка, има обучен кадар	Водовод, ЕВН и АКН	/	/	/
58	Ново Село	/	/	/	функционира едношалтерски систем преку проектот за заедничко администрирање на документацијата од областа на урбанизмот и даноците на три општини Василево, Босилово, Ново Село	/
59	Охрид	/	/	/	/	/
60	Петровец	/	/	<u>е-Општински информатор, е-Формулари-урбанизам, е-Документи, е-Катастар</u>	Сеуште не е воведен едношалтерски систем за канцелариско работење.	/
61	Пехчево	/	/	/	/	/

	ЕЛС	Степен на развиеност на ГИС	Електронска размена на податоци со други субјекти	On-line WEB сервиси, е-услуги за граѓаните и правните субјекти	Едношалтерски систем, предно и задно канцелариско работење	Реализирани проекти во ф-ја на подобрување на ГИС-от
62	Пласница	/	/	/	/	/
63	Прилеп	/	/	/	/	/
64	Пробиштип	/	/	<u>електронско издание на одобриенија за градење</u>	Општински центар за услуги	/
65	Радовиш	/	/	/	/	/
66	Ранковце	/	/	/	/	/
67	Ресен	/	/	/	/	/
68	Росоман	/	издавање на градежни дозволи-меѓуопштинска соработка со општина Кавадарци, е-дозволи	е-услуги за граѓаните и правните субјекти	/	/
69	Свети Николе	/	/	/	/	/
70	Сопиште	/	/	/	/	/
71	Старо Нагоричане	/	/	/	/	/
72	Струга	постојат ГИС софтверски алатки донација од USAID проект но ГИС системот не е во функција	Е-Дозволи (одобриенија за градење);	/	Едношалтерскиот систем функционира не целосно, односно, воглавно само во приемот и доставата на барањата на странките од надвор, додека внатрешно е целосно на рака и со доставни книги.	/
73	Струмица	/	/	Е-општина, превземање на образци	/	/
74	Студеничани	/	/	/	/	/

	ЕЛС	Степен на развиеност на ГИС	Електронска размена на податоци со други субјекти	On-line WEB сервиси, е-услуги за граѓаните и правните субјекти	Едношалтерски систем, предно и задно канцелариско работење	Реализирани проекти во ф-ја на подобрување на ГИС-от
75	Теарце	/	/	/	/	/
76	Тетово	/	/	/	/	/
77	Центар Жупа	/	/	/	/	/
78	Чашка	/	/	/	/	/
79	Чешиново Облешево	Во употреба WEB апликација I-Opstina.mk, вработен 1 инженер по информатика	/	/	/	/
80	Чучер Сандево	/	/	/	/	/
81	Штип	се користи ГИС десктоп софтверска алатка ArcView 9.2, обучен 1 ГИС аналитичар, организирани просторни податоци постојат од областа на урбанизмот и катастарот	/	Доставување на електронски барања преку општинската web страница	Имплементиран е едношалтерски систем. Во предната канцеларија има по еден претставник од сите одделенија, во исто време изготвени се процедурите за сите услуги кон граѓаните.	Дополнување на просторната база на податоци, воведување на нови сервиси и функционалности

Во текот на 2014 година беше донесен Законот за НИПП - Национална инфраструктура на просторни податоци со што се воспостави законската рамка за интероперабилност и размена на просторни податоци помеѓу министерствата, агенциите и други институции согласно принципите и стандардите на INSPIRE директивата. Истата година се формира и советот на НИПП како највисоко тело во организационата структура.

Една од најзначајните улоги во воспоставување на НИПП-от има Агенцијата за катастар на недвижности која е одговорна за следните активности:

- формирање организациона единица за административно-техничка поддршка на НИПП,
- воспоставување, одржување и обезбедување на јавен пристап до геопорталот за НИПП, одржување на услуги за метаподатоци, регистар на метаподатоци и обуки поврзани со нив
- објавување одлуки, подзаконски акти, тарифници, годишен план за работа, извештај за неговата реализација на веб-страницата на геопорталот за НИПП и други документи и информации од значење за НИПП
- донесување на одлука на поврзување на третата страна со НИПП, по претходно мислење од Советот на НИПП

Агенцијата за катастар на недвижности во 2014 година реализираше и низа проекти во функција на надградба на постоечкиот ГИС систем и услугите. Извршена е надградба на АКН ГИС порталот со нови податоци и функционалности. АКН ГИС порталот овозможува дводимензионално и тродимензионално прикажување на ралјето на државата. Корисниците имаат пристап до сите топографски карти од различен размер и катастарски планови (архивски и работни оригинали) и изготвени во различен временски период. Сервисот е поврзан со базата на имотни листови со што покрај графичката информација за парцелата и објектот, корисникот има пристап и до соодветните податоци од имотниот лист.

Е-кат системот е надграден со нов модул за графички приказ на недвижностите (катастарски парцели и објекти). Модулот овозможува побрзо, поефикасно и квалитетно одржување на катастарските податоци како и поефикасна размена на податоци со професионалните корисници на АКН, а особено геодетските фирми. Направена е надградба на тековната верзија на Е-кат софтверот, надградена е базата на податоци како и апликациските сервери за да може системот да ги прифати дигиталните графички податоци од катастарските планови.

Агенцијата за електронски комуникации согласно нејзините законски надлежности го реализираше проектот „Воведување на интегриран систем за електронски регистар на јавни ТК мрежи: Евиденција на постојни ТК капацитети за мрежи“, апликативно решение на ГИС платформа. Системот претставува интеграција на податоци кои се однесуваат на мрежните инфраструктури кои нудат фиксни и мобилни телекомуникациски услуги од страна на операторите кои се регистрирани во АЕК. Системот функционира како локален или регионален портал за просторна податочна инфраструктура. Вториот значаен проект е „Воспоставување на единствена точка за информации“ кој ќе овозможи операторите кои сакаат да градат јавна комуникациска мрежа на едноставен начин да дојдат до информација за постоечката состојба на инфраструктурни објекти на други иматели во зоната на планираната градба и тоа податоци за видот, основните технички карактеристики, хоризонталната и вертикалната поставеност на подземните и надземните инфраструктурни објекти и

придружната инсталација, како и податоци за субјектите кои управуваат со истите.

Центарот за управување со кризи во 2014 година изврши надградба на Интегрираниот систем за шумски пожари со ажурирање на просторните податоци за шумските пожари, податоци за вегетациска сувоост, прогнозиран индекс и брза процена на штети од шумски пожари, вегетациската карта, hot spot карти и др. Намената на системот е рана превенција од шумски пожари на територијата на РМ.

Во Агенцијата за планирање на просторот во текот на минатата 2014 се реализираа активности за изработка на Просторниот план на Источниот плански регион и Просторниот план на Националниот парк Маврово. Како резултат на ова, базата на просторни податоци за овие региони е значајно збогатена со податоци од сите аспекти на планирањето и планските анализи. Во функција на ефикасно спроведување на Просторниот план на Република Македонија организирани се интерни WEB сервиси на:

- сите донесени просторни планови во РМ и
- изработени услови за планирање.

Интерните WEB сервиси се од круцијално значење во процесот на изработка на елаборатите за услови за планирање затоа што во нив се интегрирани просторните податоци на планските решенија со ажурираните податоци за тековните промени во просторот кои ги прибира Агенцијата. За публикување на WEB сервисите потребни се дополнителни инвестиции за стандардизирање на податоците и подобрување на сигурносните и комуникациските аспекти на ИТ системот во Агенцијата.

Инфраструктурните претпријатија кои стопанисуваат на територијата на цела Македонија, како и оние кои ја покриваат територијата на градот Скопје, во своето тековно работење ја имаат имплементирано ГИС компјутерската технологија. Во текот на 2014 година нивните активности во овој домен беа главно насочени кон тековните активности односно пополнување на базите на просторни податоци со податоците за новите зафати изведени во просторот.

4. ЕВРОПСКА РАМКА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Стратешка цел на Република Македонија е финализирање на процесот на интегрирање во Европската Унија. Постојниот статус на земја кандидат за членство во Европската Унија пред нашата Држава поставува повеќе задачи насочени не само кон остварување на очекуваните ефекти изразени преку макро економските перформанси за повисоки стапки и ниво на економски развој, политичка и безбедносна стабилност, понапредно технолошко ниво, повисоко образование и научно ниво, туку и апсолвирање на новините во областа на просторното планирање и вклучување во процесот на трансферирање и примена на насоките и определбите од просторната и регионалната политика практикувана од земјите членки на Унијата.

Новата политичка констелација, техничко-технолошкиот развој и глобалната поврзаност се битни фактори кои имаат значително влијание врз просторната организација и создавањето на нови контури на Европа.

Рапидниот развој на глобалната економија определува нова мрежа на врски и етаблира нови соодноси помеѓу корпорации, граѓани, градови и региони низ целиот свет. Текуштиот процес на Европската интеграција поставува пред просторното планирање и урбаната политика задачи на супранационално ниво кои треба да се имплементираат во тековниот и иден процес на планирање и организација на просторот и во нашава Држава.

Главни европски политики

За разбирање на европската политика во областа на просторниот развој, која е една парцијална политика, важен е нејзиниот однос кон главните европски политики. Главните европски политики според *Unity, Solidarity, Diversity for Europe, its People and its Territory, 2001, (Единство, солидарност и разновидност за Европа, нејзините жители и територијата)* се:

- Политика на конкуренција,
- Заедничка земјоделска политика,
- Вработување, човешките ресурси, развој и кохезија,
- Политика на заштита на животната средина,
- Регионална политика,
- Политика на истражувања и развојот,
- Сообраќајна политика,
- Енергетска политика,
- Политика на претприемаштво за средни и мали претпријатија,
- Заедничка политика во областа на рибарство.

Од сите наведени политики, најголемо влијание врз просторното планирање на развојот и територијално уредување на Европската Унија и целиот континент, имаат три политики: политика на заштита на животната средина, регионалната политика и сообраќајната политика.

Перспектива на просторниот развој на Европа (ESDP) и европските регионални проекти во областа на планирање на просторниот развој

ESDP е донесена со посебна резолуција 1999 година. Тоа е прв формален документ во областа на планирањето на просторниот развој во Унијата од 1989 г., кога е донесена одлука за подготовки на европската стратешка рамка во доменот на планирање на просторниот развој, односно кога Европската унија и Европската комисија отпочнале да соработуваат во оваа област. Овој документ претставува новост во таа смисла што во него одржливоста не се смета само како енвајронментално прифатлив економски пораст и развој (an environmentally acceptable economic development), туку и како просторно урамнотежен развој (a balanced spatial development). Освен тоа, во овој документ на еден нов начин се настојува на усогласување на одлуките од различни сектори според заедничка просторна матрица, за што се користи изразот „секторско планирање со просторни последици“ (spatially effective sector planning). Во Хановер, во септември 2000 год., на 12. седница, донесени се **Водечките принципи за развој на европскиот континент (Guiding principles for Sustainable Development of the European Continent)**. Тие не се правно обврзувачки, но во нив е нагласено значењето на територијалната димензија во остварување на човечките права и демократијата. Нивната цел се состои во дефинирање на мерки и политики на просторниот развој со чија помош луѓето во сите држави членки ќе остварат прифатлив животен стандард, што се смета како еден од битните предуслови за стабилизација на демократските процеси и структури во регионите и градовите во Европа, односно нивното активно учество во процесот на европската интеграција и демократизација.

Водечките принципи кои се усвоени во Хановер претставуваат еден документ чија цел е остварување на сеевропскиот одржлив развој.

Во последната верзија ESDP претставува планско-развоен документ од индикативен и интегративен вид, значи, еден општ „план/програм“ на супранационално ниво. На тој начин, Унијата е прв голем светски регион кој дефинирал заедничка просторна визија за развој на својата територија.

Сумарно, ESDP претставува стратешка политичка рамка за подобрување на соработка помеѓу Европската комисија, државите членки и нивните региони и градови, односно за усогласување на разни политики. Со овој документ е дефинирана една просторна визија за развој на територијата на Унијата, со што ESDP е промовирана како рамка на политиката и референтен документ во доменот на одржливиот просторен развој (со што се инсистира на почитување на сите главни принципи на одржливост - еколошки, економски, социјални и културни). Иако не е задолжителен, тој ги дефинира политичките опции и „водич/насоките“ за донесување на одлуки на сите управувачки нивои (од супранационално односно европско, на еден крај, преку национално/државно и регионално, до локално, на друг) што би водело кон одржив и урамнотежен развој.

Европска мрежа на опсерватории на просторното планирање (ESPON) и други информатичко статистички поддршки

Остварување на ESDP е поддржано со паралелна статистичко-информатичка и истражувачка поддршка под името Европска мрежа на опсерватории на просторното планирање (ESPON. European Spatial Planning Observatory Network-Study Programme on European Spatial Planning), која е покрената од Европската комисија и владите на држави членки на Европската унија 1998 г. и потоа реализирана во текот на следните две години на истражување. Оваа програма продолжува во периодот 2002-2006 г. во рамките на *INTERREG III B*.

Програмата е покрената со цел да се идентифицираат можните институционални, правни, административни и финансиски параметри за мрежа на истражувачки институции кои би биле собрани во рамките на ESPON. Истражувањата базираат на користење на повеќе десетини индикатори, кои треба да дадат опфатен, детален и сигурен увид во различноста на компонентите на единствениот европски простор (региони, градови, просторни оски и др.), од следните седум групи: 1. Географска положба, 2. Економски потенцијал, 3. Социјална интеграција, 4. Просторна интеграција, 5. Оптоварување на земјиштето, 6. Природно наследство и 7. Културно наследство.

ESDP и големи регионални програми

Во остварување на последната од наведените мисии на ESDP, посебна и особена улога имаат оние регионални иницијативи и шеми на просторниот развој кои опфаќаат и пооделни земји членки на Европската унија и пооделни земји кандидати за прием во Унијата. Уште во текот на подготовките на ESDP, Европската комисија во 1996 г. покренала регионална иницијатива под име *INTERREG II C*, со цел да се поддржи трансационалната соработка во просторното планирање на европските земји и региони (значи не само во земјите на Унијата). По повеќегодишна сестрана соработка во рамките на разни регионални и слични програми и проекти, продолжува под назив *INTERREG III B*, кој, исто така, се реализира преку низа пооделни проекти, во рамките на пет големи програми кои треба да ги одразат доминантните географски лајтмотиви на европската територија:

- CADSES/VISION PLANET (Strategies for an integrated spatial development of the Central European, Adriatic, Danubian and South-Eastern European Space), опфаќа региони на централна и југоисточна Европа, дунавскиот појас и јадранскиот басен, на четири земји членки на Унијата, седум земји кандидати за членство и седум земји надвор од унијата;

- NORTH-WESTERN EUROPE опфаќа региони на северозападна Европа, од седум земји членки на Унијата и Швајцарија;
- BALTIC SEA REGION опфаќа подрачја на четири земји членки на Унијата, Норвешка и шес други земји (четри кандидати за прием во Унијата и прибалтичките делови на Русија и Белорусија);
- ALPINE SPACE опфаќа региони во четири членки на Унијата и уште три држави (Лихтенштајн, Словенија и Швајцарија);
- NORTH SEA REGION опфаќа подрачја во шест членки на Унијата и Норвешка.

Регионални иницијативи ESTIA и OSPE

ESTIA и OSPE се две најважни регионални иницијативи во областа на просторниот и урбанистичкиот развој и енвајронменталната политика и на Балканот:

- ESTIA (European Space and Territorial Integration Alternatives, Spatial development strategies and policy integration for the South-East Europe), *т.е., Алтернативи на европската просторна и територијална интеграција, стратегија и политика на интеграција на просторниот развој за југоисточна Европа. Во овој проект учествуваа Албанија, Бугарија, Грција, Македонија, Романија и СР Југославија;*
- OSPE (Observatory of Spatial Planning and Environment in South-East Europe), *т.е., Опсерваторија за просторно планирање во југоисточната Европа, е проект кој е комплементарен на првиот. Тој ги опфаќа истите земји, но во него повеќе се нагласени аспектите на информатичката поддршка на подготовките, донесувањето и спроведувањето на одлуки во областа на одржливиот развој и пратечките институционални и организациони аранжмани (т.е. регионална опсерваторија и мрежа на национални пунктови/фокални точки).*

Други регионални иницијативи, програми и проекти

Покрај копроектите *ESTIA/OSPE*, за разгледување и дефинирање на идните правци на развојот на Република Македонија од битно значење се и големиот број на други иницијативи, програми и проекти на регионалната интеграција во овој дел на светот. Помалку или повеќе, сите претставуваат одредени „реплики“ и „деривати“ на разните обиди од европската интеграциска традиција, но и своевидни „експерименти“, најпрвин заради прилагодување на пристапи и методи согласно со локалните услови. Иако ниту една од овие иницијативи не е изворно просторно-енвајронментална (како што тоа се *ESTIA* и *OSPE*), тука се наведени бидејќи повеќето содржат пооделни елементи од оваа област (на пример, од сообраќај и телекомуникации, енергија, заштита на животната средина, регионална соработка и регионално планирање, просторно планирање, социјална кохезија, одржлив развој, странски инвестиции и др.):

- *Централноевропската иницијатива (CEI, Central European Initiative)*, од 1989 г., денес опфаќа 17 членки (две од Унијата, седум членки на *CEFTA*, четири земји кои настанале од претходната Југославија и три земји од европскиот дел на бившиот СССР);
- *Црноморска економска соработка (BSEC, Black Sea Economic Cooperation)*, со 11 членки (5 балкански земји, 3 црноморски крајбрежни земји, членки на бившиот СССР и три кавкаски земји, исто така членки на бившиот СССР), од 1992г.;

- *Централноевропска зона на слободна трговија (CEFTA, Central European Free Trade Area)*, основана 1992г., која има 7 членки (од 1999г.);
- *Конференција за стабилноста, безбедноста и соработка на земјите од Југоисточна Европа (Conference on Stability, Security and Cooperation of South Eastern Europe)*, од 1996 г., покасно наречена *Процес на соработка во Југоисточната Европа (Southeast Europe Cooperation Proces)*, претставува единствена автохтона иницијатива на самите балкански земји, т.е. продолжение на поранешната мултилатерална балканска соработка во периодот 1975-91г., со седум членки;
- *Процес од Ројомон* од 1995 г., односно *Процес на стабилноста и добрососедство во Југоисточната Европа (Proces of Stability and good Neighbourliness in SEE)*, чии основач е Европската Унија и во кој учествуваат повеќе десетици учесници од Унијата, други делови на Европа и SAD, како и најзначајните европски организации - EU, Советот на Европа и OEBS;
- *SECI (Southeast European Cooperative Initiative)*, те. *Иницијатива за соработка во Југоисточната Европа*, од 1996 г., покрената од страна на САД, со 12 членки од Балканот и од централна Европа, со 5 земји кои пружаат поддршка, и поголем број меѓународни организации кои учествуваат во работа (Европска Унија, Европска комисија, Светска банка, Европска банка за обнова и развој и Европска инвестициона банка), како и поедини регионални форуми;
- *Пакт за стабилноста во Југоисточна Европа (Stability Pact for SEE)* (инаку досега најамбициозна иницијатива во однос на сеопфатноста, политичкото ниво на кое е водена и ангажираноста на човечките, финансиските и други ресурси), кој е резултат на разни обиди за поттикнување на соработка на Балканот во периодот подолг од една деценија. Од 1999г. е формално дел на OEBS и опфаќа повеќе десетици земји - корисници на помош, а покрај тоа и голем број на меѓународни организации (UN, NATO, OECD, Совет на Европа итн.), меѓународни финансиски организации (WB, IMF, EIB, EBRD и др.) и регионални иницијативи;
- *Јадранско-јонската иницијатива (AIJ, Adriatic-Ionian Initiative)*, од 2000 година, со 4 земји од претходната Југославија, Албанија и две членки на Европската Унија;
- *Дунавска комисија (Danube Commision)*, инаку најстарата регионална меѓународна организација во тој дел на Европа (со единаесет постојани членки, од 1998 г.) и со Европската Унија во статус на набљудувач;
- *Работна заедница на подунавските региони (Working Community of Danubian Regions)*, чии 24 членки се држави региони /области од 11 земји;
- *Работна заедница „Алпе-Јадран“ (Alpe-Adria Working Community)*, со 19 членки и набљудувачи, држави и региони (уште од 1978 г.).

5. АНАЛИЗА НА ОСТВАРУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ ОД ЈУНИ 2004 ДО ДЕКЕМВРИ 2014 ГОДИНА

Анализата на остварување на Просторниот план на Република Македонија го опфаќа периодот од донесувањето на Просторниот план во месец јуни 2004 година до извештајната 2014 година за која согласно законската обврска се изработува Годишниот извештај. Во овој Годишен извештај покрај анализата за изминатиот десетгодишен период, во секоја област на крајот од анализата даден е посебен поднаслов со осврт за годините за кои не беа изработени и донесени годишни извештаи односно за периодот од 2011 до 2013 година и годината за која се изработува овој Извештај.

5.1. Економски основи на просторниот развој

Постојните природни и создадени материјални вредности во просторот на Република Македонија во синергија со човековиот капитал кој се карактеризира со сеуште поволна старосна и образовна структура која може продуктивно да се активира, се развојните фактори утврдени со „Просторниот план на Република Македонија“.

Недостигот на капитал и незадоволителното ниво на изграденост на инфраструктурата се основните ограничувања во локалната и национална економија во периодот од 2004 до 2014 година. Капиталот, управувачките вештини и инфраструктурните системи се виталните фактори за динамизирање на развојот и создавање перспектива на локалната и национална економија. Потребни се поинтензивни активностите за обезбедување нови инвестиции за развој и проширување на постојната инфра и супраструктура со што ќе се зголеми атрактивноста на просторот и амбиентот за лоцирање на нови производни и услужни дејности рамномерно на територијата на Република Македонија применувајќи го основниот постулат на новиот милениум за заштитата на животната средина и одржлив развој на економијата. Рамномерната просторна разместеност и рамномерен регионален развој е една од основните цели утврдени со Просторниот план на Република Македонија.

По осамостојувањето на државата во 1991 година, започнаа структурни реформи насочени кон создавање правна држава врз демократски основи со парламентарна демократија, неприкосновеност на приватната сопственост и преференци на отворена економија, извозно ориентирана, со либерализирани цени и режим на надворешната трговија, дерегулација и децентрализација на одредени ингеренции на Државата.

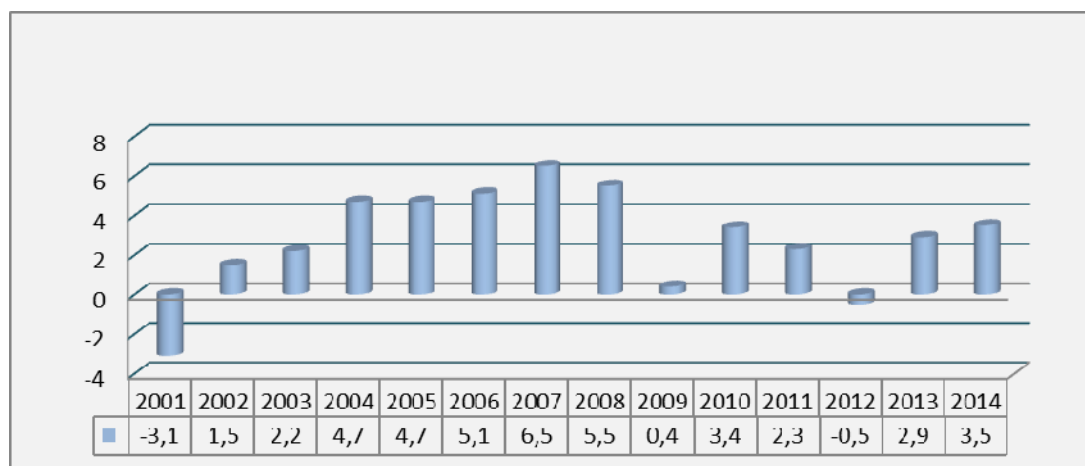
Во првите години од транзицијата во македонската економија беше присутна рецесија која беше прекината во 1996 година³⁹. Во периодот од 1997 до 2003-та година, реалната стапка на економски развој варираше од најниска 1,4% во 1997 година до 4,5% во 2000-та година. Во 2001-та година остварена е

³⁹ Извор на податок: Статистички годишници на ДЗС

негативна стапка од -3,1%⁴⁰, како резултат на воените дејствија во нашата земја.

Од 2004-та па до 2008-та година растот беше забрзан со реални годишни стапки од 4,7% во 2004 и 2005-та година, 5,1% во 2006-та год., 6,5% во 2007 година и 5,5% во 2008 година⁴¹, што е во согласност со определбите за динамизирање на развојот на националната економија. Но светската економска криза од 2008 година со одложено влијание, го запре овој позитивен тренд на домашната економија. Екстерните услови на почетокот на 2009 година станаа уште покомплексни. Поради експанзијата и продлабочувањето на економската криза, рецесијата во САД и ЕУ, како и влошувањето на економиите во земјите од регионот, потенцијалот за раст на македонската економија беше ограничен. Како резултат на тоа, според податоците⁴² на Државниот завод за статистика, бруто домашниот производ на Република Македонија во 2009 година оствари негативна стапка на раст од - 0,4%. Во 2010 година, закрепнувањето на глобалната економија која забележа скромни стапки на економски пораст, имаше директно влијание врз подобрување на домашниот амбиент на стопанисување, што се рефлектира и на остварување повисока стапка на раст во 2010 година од 3,4%. Оваа стапка на економски раст беше детерминирана и од превземените активности за привлекување директни странски инвестиции во технолошките индустриски развојни зони. Во следните години стапките на економски развој се движеа од 2,3% во 2011, негативна стапка од -0,5% во 2012 година, 2,9% во 2013 година и 3,5% во 2014 година (претходни податоци).

Графикон 28. Реални стапки на пораст на БДП во периодот 2001-2014 година, во %

Извор: ДЗС, Ревидирани податоци за БДП, Соопштение бр. 3.1.15.06

Анализата за оставрувањата на определбите на Просторниот план на Република Македонија во периодот од 2004 до 2014-та година укажува на отстапување од зацртаните сценарија на пораст на бруто домашниот производ на македонската економија од 5,3% оптимистично односно 5,1% песимистично сценарио на просечна годишна стапка на пораст на националната економија. Единствено во 2006-та година остварена е стапка од 5,1% според

⁴⁰ Ревидирани податоци за БДП, Соопштение бр. 3.1.15.06, ДЗС, 30.09.2015 г.

⁴¹ Студија "Економски основи на Просторниот план на Република Македонија", група автори, Економски факултет-Скопје, 1998 год.

⁴² Ревидирани податоци за БДП, Соопштение бр. 3.1.15.06, ДЗС, 30.09.2015 г.

песимистичкото сценарио, а во 2007-та и во 2008-та година беа остварени повисоки стапки на пораст во однос на оптимистичкото сценарио за 1,2 процентни поени во 2007-та година и за 0,2 процентни поени во 2008-та година.

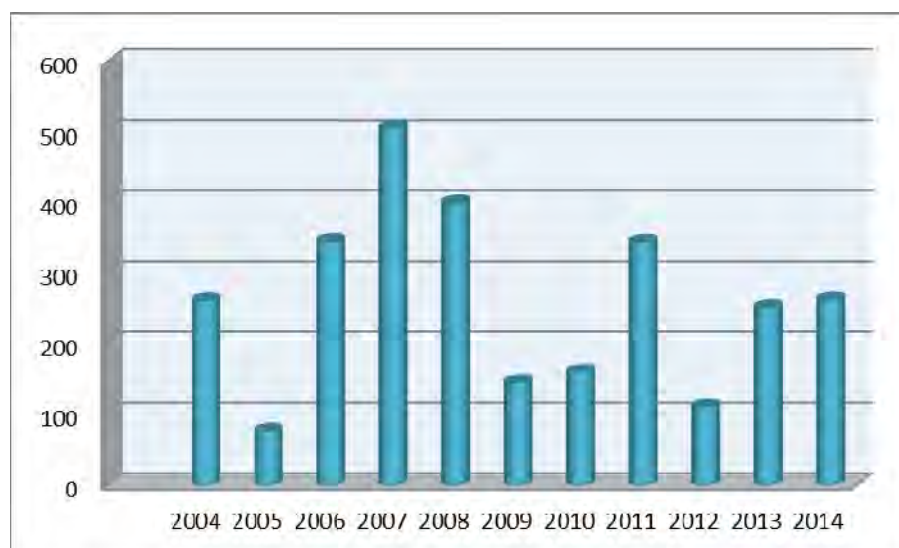
Во услови на недостиг на сопствени средства и неповолни каматни стапки на домашниот финансиски пазар, а со цел поттикнување на економскиот развој на Р. Македонија, со Просторниот план зацртана е определбата за обезбедување дополнителна акумулација од странство насочена исклучиво во нови инвестиции. Секоја иницијатива за нова инвестиција, од домашен или странски инвеститор, поставена врз системските мерки и услови на стопанисување, отвара перспектива за нови вработувања, поттикнување на развојот и повисок стандард на живеење. Зацртаната развојна политика за инвестирање во јавната инфраструктура дополнително влијае на подобрување на инфраструктурните услови кои се фундаментот за развој и разместеност на производните и на услужните дејности.

Со Просторниот план утврдена е определбата за пораст на инвестициите особено директните странски инвестиции кои што влијаат на економскиот раст преку зголемување на вкупниот обем на инвестиции во земјата. Емпириските податоци и досегашните практики покажуваат дека странскиот капитал е попродуктивен обезбедувајќи однапред конкурентска предност и поголема ефикасност со воведување нови технологии во домашната економија. Динамиката на прилив на СДИ⁴³ во периодот од 2004 до 2014 година, прикажана на следниот графикон, покажува осцилации, остварувајќи највисоко ниво од 506 милиони евра во 2007-та година, а најнисок износ од 77 милиони евра во 2005-та година.

Динамиката на инвестиции покажува голем пад во 2012 година и пораст во наредните две години. Обемот на инвестиции сè уште не е на нивото потребно за подинамичен развој на домашната економија. Потребни се понатамошни мерки и активности за за привлекување странски инвестициски компании кои во поринцип треба да донесат нови технологии, нови вработување, поголема продуктивност и конкурентност, зголемен извоз и пораст на домашниот бруто производ.

⁴³ Министерство за финансии

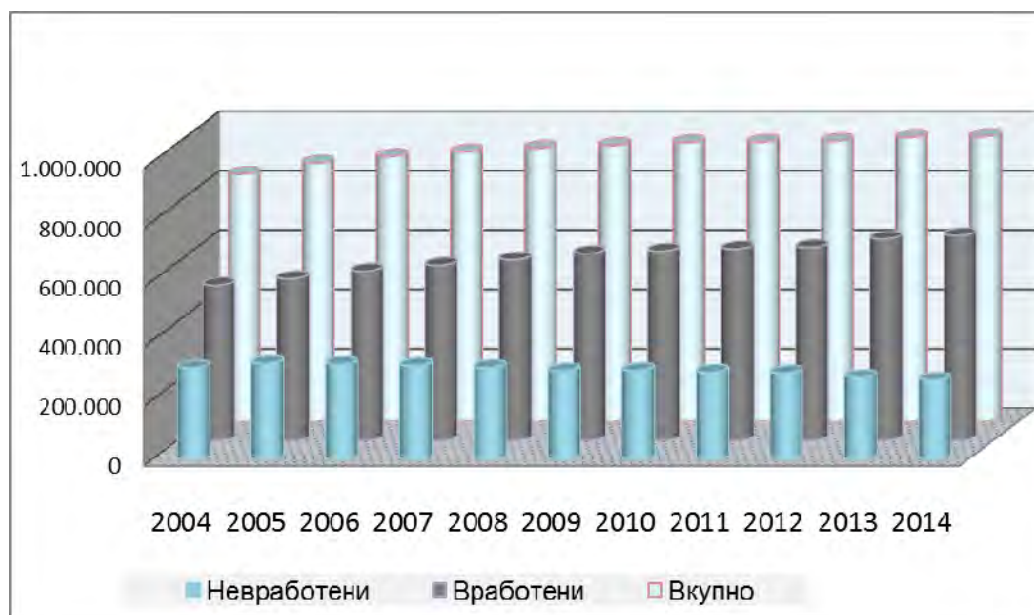
Графикон 29. Директни странски инвестиции во милиони евра

Современиот пристап на развој на економијата поаѓа од основниот фундамент, човечки капитал, неговиот квалитет и функционалност. Концентрацијата на човековите ресурси во образованието и науката претставува предуслов и чинител на сопствениот развој на секоја држава. Нивното продуктивно ангажирање на пазарот на трудот, особено во реалниот сектор директно влијае врз развојот на економијата. Состојбата на пазарот на работна сила во Република Македонија е неповолна. Се карактеризира со сеуште ниска стапка на вработеност иако во последните години бележи тренд на пораст.

Невработеноста претставува еден од најголемите и најсензитивен проблем присутен во нашата земја. Во 2006 година усвоена е Националната стратегија за вработување за периодот 2006-2010 година, а во 2011 година втората Национална стратегија за вработување за периодот 2011-2015 година во кои една од стратегиските цели е зголемување на општата стапка на вработеност. Мерките за вработување се насочени кон следење на политиките на ЕУ и нивна апликативност според спецификите на домашниот Пазар на труд.

Графикон 30. Вработени и невработени во периодот 2004-2014 година

Според податоците од Анкетата на работната сила⁴⁴, во периодот 2004-2014 година, бројот на активното население и бројот на вработени бележат постепен пораст, додека бројот на невработени опаѓа што може да се види од графичката презентација.

Во 2014 во споредба со 2004 година остварено е зголемување на вработеноста за 32%.

Според определбите на Просторниот план, времето во кое живееме носи револуционерни промени во филозофијата на квалитетот заснована на кооперативност и партнерство со оние кои поседуваат способности и вештини на работење и управување. За такво нешто треба да се биде подготвен и компетентен. Тоа подразбира висококреативна, а не шаблонска примена на светските стандарди во сопствената пракса. За тоа се потребни врвни кадри кои се способни да разменуваат искуства на меѓународно ниво. Тоа подразбира создавање на поволен амбиент за менаџментот и за работно ангажирање и афирмација на голем број талентирани и образовани кадри во земјата со цел да се спречи одливот на „мозоци“ кој е присутен во периодот од осамостојувањето на нашата Држава до денес. Овие млади кадри се најголемиот капитал на Република Македонија.

5.1.1. Просторна организација на економските дејности

Во периодот од донесувањето на Просторниот план на Република Македонија во 2004-та година до 2014-та година во низата системски мерки кои имаа за цел создавање поволна клима за инвестиции, отпочување нови бизниси и динамизирање на економскиот развој, значаен инструмент се урбанистичките планови и проекти, со кои се обезбедуваат просторни услови за

⁴⁴ Статистички преглед, 2.4.15.04, Анкета за работна сила, 2014.

развој на претприемништвото и отварање на мали и средни претпријатија⁴⁵ кои се двигатели на локалниот и национален економски раст и развој со можности за вработување на висококвалификуваната и образована работна популација.

Согласно постојната законска регулатива во областа на просторното и урбанистичко планирање, лоцирањето и разместувањето на економските дејности во анализираниот период се остваруваше по методот на концентрација и дисперзија во рамки на постојните или новите урбанистички планови и проекти.

Постојната состојба во просторната разместеност на производните и услужни дејности укажува на изразита поларизација помеѓу подрачјата на градовите и руралните општини. Од вкупно евидентираните деловни субјекти во Република Македонија, над 90% се лоцирани во општините со седиште во градовите претежно во работните зони дефинирани со генералните урбанистички планови. Големите индустриски зони оформени во периодот пред осамостојувањето на Р. Македонија во главно се дел од урбаниот опфат на градските населби, кои што со ширењето на изградбата, особено во поголемите урбани центри, останале вткаени во градското ткиво. Но, во периодот од 2004-та година кога беше донесен Просторниот план на Република Македонија до 2014 година присутен е трендот на изработка на урбанистичка планска документација со стопанска намена надвор од населените места за изградба на индустриски зони и стопански комплекси за производни и услужни дејносати.

Карактеристика на постојната организација на дејностите во просторот е високата концентрација на производни капацитети на подрачјата на градовите Скопје, Битола, Прилеп, Тетово, Гостивар, Куманово, Струмица, Гостивар, Велес, Штип, Охрид, Струга, Кавадарци и Гевгелија, додека во останатите подрачја состојбата и понатаму е многу неповолна. Во поголемиот број единици на локална самоуправа со рурални карактеристики, економијата се потпира исклучиво на земјоделството. За голем број рурални населби сè уште нема изработени урбанистички планови кои што се предуслов за создавање просторни услови за лоцирање производни капацитети и други комплементарни дејности со кои се поттикува економскиот и севкупен развој како на локално така и на национално ниво.

Обемната урбанистичко планска документација, физичко-географските карактеристики на просторот на Република Македонија, севкупниот економски и социјален развој, долготрајните спонтани движења во одредени домени во просторот, процесот на урбанизација и политиката на претходниот социјалистички систем на планирање и управување во просторот доведоа до економска поларизација според која половите на развој се лоцирани претежно на просторите кои во годините пред осамостојувањето беа формирани општинските центри кои што со Законот за територијална организација на единиците на локалната самоуправа во Р. Македонија од 2004 година претставуваат градски населби. Обемот и структурата на материјални фондови и јавни функции во градските и општински центри ја зацврстуваат нивната позиција како полови на развој во мрежата на населби во Републиката, определувајќи ги врските и интензитетот на процесите што се одвиваат во нивното окржување.

⁴⁵ Во Република Македонија, учеството на микро, малите и средни претпријатија во вкупниот број деловни субјекти во 2014 година изнесува 99,4%.

Половите на развој поврзани во некаква „линија“ ги сочинуваат оските на развојот кои во минатото се формирале во зависност од географските карактеристики на просторите, т.е. според релјефот, теченијата на реките и слично. Во денешно време позначајни станаа деловните односи меѓучовечките комуникации, како и изградените инфраструктурни системи и стопански капацитети.

Со Просторниот план на Р. Македонија дефинирани се пет оски на развој: „Источна“, „Јужна“, „Север-Југ“, „Северна“ и „Западна“ развојна оска.

Со поголем интензитет на влијанија се издвојува оската „Север-југ“ која минува по средината на територијата на Републиката. Таа го следи од Скопје на југ течението на реката Вардар. Формирана е историски во текот на целиот XX век, па и порано, а на југ, преку границата стигнува до Солун. По Првата светска војна таа продолжи и на север, па се спои со оската по течението на реката Морава. Денес, на територијата на земјата ги поврзува градовите: Куманово - Скопје - Велес - Неготино (и Кавадарци) - Демир Капија - Валандово - Гевгелија. На север од Скопје има и еден крак до Приштина. Какви промени и да се случат, во наредните децении оваа оска ќе остане главна.

Оска која може да се издвои по значењето и интензитетот на влијанија е истотака и „Северната развојна оска“. Формирана е по Втората светска војна во северниот и западниот дел на државата поврзувајќи ги градовите: Крива Паланка - Куманово - Скопје - Тетово - Гостивар - Кичево - Охрид - Струга. Во современите промени, оваа оска продолжува на исток кон Кустендил-Р. Бугарија и на запад кон Елбасан-Р. Албанија. Изградбата на планираниот сообраќаен „Коридор 8“ ќе придонесе за поинтензивен развој на гравитациониот простор на оваа развојна оска.

Останатите развојни оски сè уште не се доволно активирани, но во перспектива, со развојот пред сè на патната инфраструктура ќе се потврдува нивното значење со што ќе се интензивира влијанието врз околниот простор, делувајќи на остварување порамномерен економски и регионален развој.

Во постојната мрежа на полови и оски на развој, основа за дисперзија на економските дејности според определбите на Просторниот план на Република Македонија е создавање просторни услови за нивно лоцирање и градба рамномерно на просторот на Државата. Изработената планска урбанистичка документација претставува правна основа за изградба на работни простори со производна и услужна намена во самите населби и во просторот вон населените места со што се овозможува отпочнување на инвестиции за комунално опремување и сообраќајна поврзаност со потесното и поширокото окружување. Истотака со усвоената урбанистичка документација со стопанска намена вон населени места се создава мрежа на дисперзирани работни средишта кои што позитивно ќе влијаат на демографскиот, урбаниот и економски развој на општините и вкупно на рамномерниот развој на Републиката доколку се почитуваат пазарните законитости и принципите на одржливиот развој.

Во услови на процес на децентрализација, единиците на локалната самоуправа, превземаат активности за обезбедување адекватен простор за лоцирање на производни и услужни капацитети. Согласно нивните надлежности во областа на урбанизмот, превземаат мерки за измена и дополна на важечката документација или изработка на нова планска документација за

обезбедување простор за производна и услужна намена целосно почитувајќи ја законската процедура за изработка и донесување на урбанистичките планови.

Значаен импулс во развојот и напредокот на националната економија претставуваат можните форми на специфичните стопански просторни иновации базирани врз стратешките цели коишто треба да се постигнат со нивната промоција.

За формирање на слободните економски зони кои со новата законска регулатива се трансформираат во технолошки индустриски развојни зони, со Просторниот план на Република Македонија предвидени се локации во скопскиот, пелагонискиот, гевгелискиот, штипскиот и струмичкиот регион. Според постојната регулатива, статус на вакви зони имаат: ТИРЗ „Скопје 1“ и ТИРЗ „Скопје 2“, ТИРЗ „Штип“ и ТИРЗ „Тетово“. Во урбаниот опфат на постојните зони доминираат индустриските капацитети за производство на делови за автомобилската индустрија (препознатливи светски брендови во најпрофитабилните гранки на индустријата).

Во насока на остварување на определбите за создавање предуслови за поттикнување на странските вложувања, во анализираниот период беа превземени активности за изработка и усвојување на урбанистичка планска документација за нови технолошки индустриски развојни зони: ТИРЗ „Прилеп“, ТИРЗ „Гевгелија“, ТИРЗ „Скопје 3“, ТИРЗ „Радовиш“, ТИРЗ „Кичево“, ТИРЗ „Струмица“, ТИРЗ „Ранковце“, ТИРЗ „Струга“, ТИРЗ „Берово“, ТИРЗ „Делчево“ и ТИРЗ „Виница“.

Според динамиката на реализација на слободните економски зони односно технолошките индустриски развојни зони од донесувањето на Просторниот план до денес, може да се заклучи дека планските определби се целосно остварени во однос на обезбедување на планска урбанистичка документација за изградба на СЕЗ односно ТИРЗ-ови во сите пет планирани подрачја (скопскиот, пелагонискиот, штипскиот, струмичкиот и гевгелискиот регион). Согласно законската регулатива, создадени се услови за лоцирање на нови ТИРЗ-ови со кои се обезбедува рамномерност на економскиот развој во просторот. Но постојните изградени стопански капацитети кои се носители на економската активност сè уште не ги дадоа очекуваните ефекти во однос на поттикнување на конкурентноста и воведување иновации во производните и услужните процеси вкупно во македонската економија. Динамиката на изграденост на зоните и искористеноста на просторот истотака се одвива со забавено темпо.

Во однос на актуелните состојби во вкупната економија и особено потребата за динамизирање, како приоритет се поставува понатамошно реструктурирање на економските дејности според пазарните критериуми: промена и прилагодување на производните програми, рационално користење на просторот, подобрување на комуналната инфраструктура и заштита и унапредување на околината. При процесот на одлучување и алокацијата на производните и услужни капацитети приоритетна е определбата за користење на просторот на постојните урбанизирани активни зони, па дури по искористувањето на расположивиот постоен урбанизиран простор, да се планираат нови зони или да се уредуваат веќе планираните утврдени со постојната урбанистичка документација.

При просторната алокација на економските дејности, потребно е да се воспостават механизми и мерки за поттикнување и олеснување на лоцирањето на новите деловни капацитети во подрачјата со слабо развиена економија.

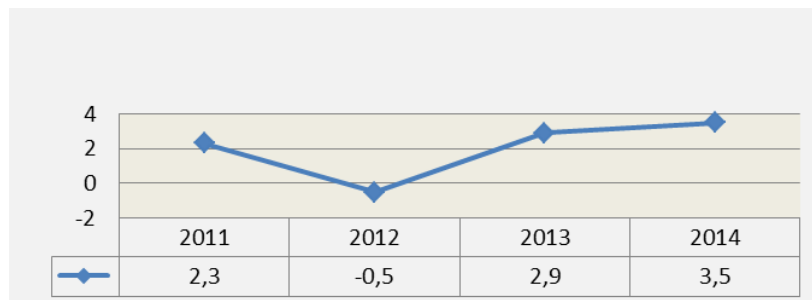
Во вакви услови, напорите на македонската владина политика и политиките на локалните самоуправи треба и понатаму засилено да се насочуваат кон обезбедување стабилност на економските текови, инфраструктурно опремување на целиот простор на Државата со цел ревитализација на економските активности и засилување на започнатите интегративни процеси со Европската унија.

5.1.2. Осврт на периодот 2011 - 2014 година

Периодот 2011-2014 год. во областа на Економските основи на просторниот развој се карактеризира со исти или слични обележја на просторниот економски развој анализиран за периодот 2004-2014 година. И понатаму несоодветната инфраструктура и недостигот на финансиски капитал претставуваат ограничувања за динамизирање на економскиот развој во просторот на Република Македонија и за остварување на основната определба на Просторниот план за рамномерен регионален развој.

Во овој период динамиката на остварениот економски развој видно отстапува од сценаријата на оптимистичката стапка од 5,3% и песимистичката стапка од 5,1% на годишен просечен економски раст предвидени со Просторниот план на Република Македонија до крајот на 2020 год. Негативна стапка е остварена во 2012 год., а во 2014 г. стапката е највисока (проценет податок) и изнесува 3,5%.

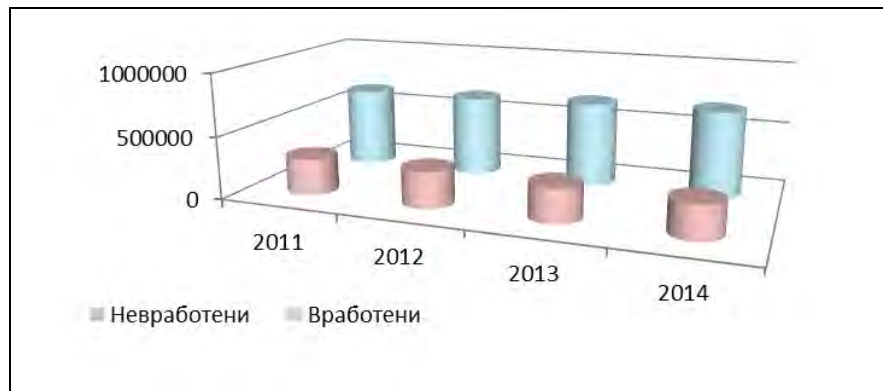
Графикон 31. Реални стапки на пораст на БДП во периодот 2011-2014 година, во %

Одредено влијание врз остварените стапки на економски раст имаше и светската економска криза присутна во анализираниот период која се рефлектираше и врз обемот на директните странски инвестиции кои од 344 милиони евра во 2011 година, остварија помали износи во наредните години (111 милиони евра во 2012 г., 252 мил. евра во 2013 г. и 262 мил. евра во 2014 год.).

Во овој период на пазарот на трудот остварени се позитивни трендови на континуирано намалување на бројот на невработени лица кој во 2014 година е помал за 8,9% во однос на 2011 год.. Наспроти тоа бројот на вработени е зголемен за 7% што илустративно е прикажано на следниот графикон.

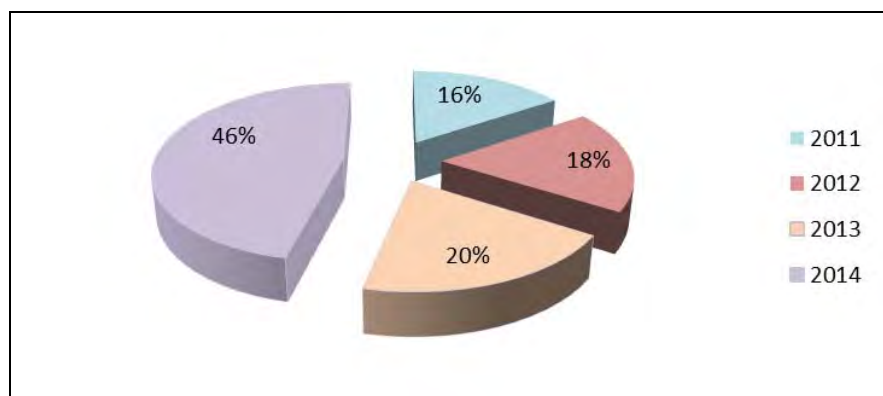
Графикон 32. Вработени и невработени во периодот 2011-2014 година

При вакви економски перформанси, во анализираниот период, просторната организацијата на производните и услужни дејности се остваруваше во согласност со планските определби за комбинација на методите на концентрацијата и дисперзијата, како комплементарни приоди во алокацијата на стопанските капацитети во рамки на дефинираните плански опфати утврдени со постојната или новата урбанистичка планска документација.

Според податоците обезбедени од нецелосните информативни листови доставени од единиците на локалната самоуправа во периодот 2011-2014 год. најголем процент од вкупно усвоената или во тек на изработка урбанистичка планска документација со која се обезбедуваат плански површини со стопанска намена во анализираниот период е остварен во 2014 г. што е може да се проследи илустрирано во следниот графикон:

Графикон 33. Усвоена или во тек на изработка урбанистичка планска документација со стопанска намена во периодот 2011-2014 год., (годишно учество во %)

Во рамки на планските опфати со стопанска намена утврдена со усвоената урбанистичка планска документација, според податоците од нецелосните информативни листови, вкупно во периодот 2011-2014 год. најголем процент на инвестициски градби од 30,2% се евидентирани во 2011 год., 22,5% во 2012 г., најмал процент (18%) во 2013 год. и во 2014 год. евидентирани се 29,3% ново-изградени објекти или објекти во градба со производна и услужна намена од вкупните инвестициски градби во анализираниот период. Најголем дел од инвестициите се лоцирани во

технолошките индустриски развојни зони и во индустриските зони во општините: Битола, Илинден, Кавадарци, Гевгелија итн.

Карактеристика на просторната разместеност на производните и услужни дејности и во овој период е нивната концентрација во градските општини и доминантноста на економската поларизираност на Македонската метропола во националниот простор. Во однос на утврдените пет развојни оски, по својот интензитет на развојни влијанија и во овој период се издвојуваат двете оски: „Север-југ“ и „Северната развојна оска“ кои ги пратат патните коридори 10 и 8, по кои се остварува најголем проток на стоки, луѓе, капитал и информации.

Планската определба за формирање специфични просторни стопански целини во овој период се остварува со донесувањето на планска урбанистичка документација за поголем број технолошки индустриски развојни зони: „ТИРЗ Скопје 3“, ТИРЗ „Берово“, ТИРЗ „Делчево“ и ТИРЗ „Виница“. Во овој период отпочнати се и градежните активности за изведба на инфраструктурната мрежа во повеќето зони. Во прогласените индустриски зони реализирани се или се во тек на реализација инвестиции од електронската, автомобилската индустрија, текстилната и др. индустрија.

Останува потребата за создавање системски услови за поголема искористеност на просторот во постојните плански опфати со стопанска намена, зголемување на инвестиции во инфра и супраструктурата, реструктурирање на економијата врз пазарни основи, и пред се стабилност на економскиот и политички систем со што ќе се обезбеди сигурност на домашните и странски компании да вложуваат во производниот и услужен сектор на локалната и национална економија.

5.2. Користење и заштита на природните ресурси

5.2.1. Земјоделско земјиште

Земјоделството има значително влијание во остварувањето на бруто домашниот производ на Република Македонија.

Зачувувањето, заштитата и рационалното користење на земјоделското земјиште е основна планска определба и главен предуслов за ефикасно остварување на производните и другите функции на земјоделството. Конфликтните ситуации кои произлегуваат од развојот на другите стопански и општествени активности се решаваат врз основа на критериуми за глобална општествено-економска рационалност и оправданост. Според определбите на Просторниот план на Р. Македонија во областа на заштита и користење на земјоделското земјиште се предвидува спречување на деградацијата на педолошкиот слој и подобрување на неговите производни својства, зголемување на обработливите површини на оние терени каде постојат соодветни услови, како и максимално можно интензивирање на земјоделското производство кое ќе даде соодветен придонес во стратешките цели за одржлив развој на вкупното стопанство и економски просперитет на Република Македонија до 2020 год.

Според статистичките податоци вкупното земјоделско земјиште бележи континуирано намалување од 1265 илјади хектари во 2004 година на 1014 илјади хектари во 2009 година. Во наредните години од 2010 до 2014 година остварен е пораст на земјоделските површини од 1121 илјада ха во 2010 г. на

1263 илјади ха во 2014 г. што претставува пораст во однос на 2009 година за 11%, а во споредба со 2004 г. задржани се приближно истите површини на земјоделско земјиште.

Табела 53. Земјоделски површини по категории на користење во 000 ха

Година	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Вкупно	1265	1229	1225	1077	1064	1014	1121	1120	1268	1261	1263
Обработлива површина	561	546	537	526	521	513	509	511	510	509	511
Ораници и бавчи	462	448	439	431	424	420	415	415	414	413	413
Овоштарници	15	13	13	13	14	14	14	14	15	15	15
Лозја	26	26	25	23	22	21	21	21	21	22	23
Ливади	58	59	60	59	61	58	59	61	60	59	60
Пасишта	704	682	687	550	542	500	611	608	757	751	751

Извор: Статистички годишник 2015 год, Државен завод за статистика

Во структурата на обработливото земјиште во анализираниот период од 2004 до 2014 година, доминираат површините под ораници и бавчи во просек од околу 81%, овоштарниците зафаќаат површина од околу 3%, лозјата околу 5% и остатокот околу 11% од вкупното обработливо земјиште се површини под ливади. Во европски рамки Републиката спаѓа во групата со средна обезбеденост на земјоделско и обработливо земјиште, односно просечно по жител доаѓа 0,247 ха обработливо земјиште или 0,199 ха ораници.

Земјоделството е мошне значајна област во стопанството на Република Македонија во која според Пописот за земјоделство во 2007 година околу 167992 лица биле ангажирани во земјоделскиот сектор од кои 24812 лица со полно работно време. Во 2013 година⁴⁶ има 439839 лица членови на домаќинства ангажирани на индивидуални земјоделски стопанства, додека пак вработени во деловните субјекти има 4886 лица. Во одредени рурални средини каде што голем дел од земјоделските подрачја е ненаселен, се забележува недостиг од работна сила особено квалификувана.

За остварување на стратешките цели за динамизирање на развојот на земјоделското производство, во текот на 2007 година, врз основа на политиката утврдена во оваа стопанска област, беа преземени значајни мерки и активности како што е Пописот за земјоделство кој што се спроведе за првпат по 40 години. Пописот го даде статистичкиот портрет на македонското земјоделство и на сите активности што се превземаат во оваа стопанска дејност. Со податоците од Пописот се обезбедува сеопфатна слика за состојбите во македонското земјоделство со релевантни информации за бројот на индивидуалните земјоделски стопанства, вкупниот користен земјишен фонд за земјоделство, рибарство и шумарство, добиточниот фонд по видови и по категории, земјоделската механизација и опрема, агротехничките мерки според видот и површината на земјиште на која се применуваат, работната сила ангажирана во оваа дејност и сл.

Деталните статистички податоци, обработени по методологијата и статистичките стандарди на ЕУ ќе бидат во функција на воспоставување на Земјоделскиот информациски систем и воспоставување на Регистар на фарми

⁴⁶ Според податоците на Државен завод за статистика, Типологија и структура на земјоделските стопанства, 2013 година

и интеграција на различни регистри/бази на податоци во Регистарот, кои се дел од Земјоделскиот информациски систем.

Продолжува определбата за превземање интензивни активности за развој на земјоделството.

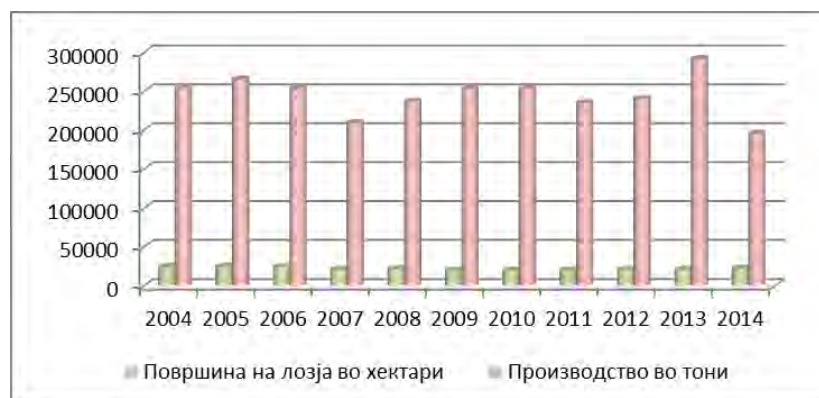
Во 2007 година беше донесена „Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2007-2013 година“ со која се дефинира основата, насоките и мерките на политиката за земјоделство и рурален развој, како и институционалниот развој, со што се овозможува обединување на националните приоритети во рамки на сеопфатната агенда за интеграција во ЕУ.

Во 2014 година беше донесена втората „Национална стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020 година“ која представува главен долгорочен стратешки документ во областа на земјоделството и руралниот развој на кој се базира поставувањето и спроведувањето на целите, политиките и мерките за развој на земјоделството и руралните средини во Република Македонија.

Стратегијата за престојниот период од 2014-2020 година е втор стратешки документ од овој тип после Националната стратегија за земјоделство и рурален развој за периодот 2007-2013 година, документ кој претставуваше основа за повторно воведување на сериозни и организирани политики во земјоделството и руралниот развој после нивното целосно укинување во средината на дведесетите години.

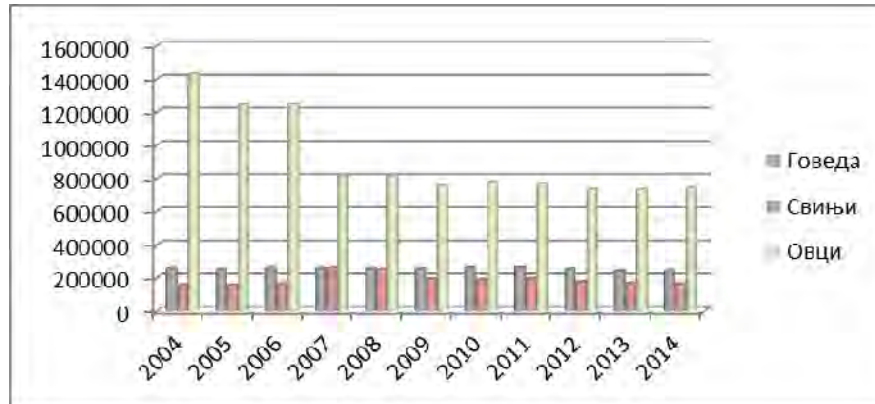
И покрај превземените мерки и активности од страна на надлежните институции, сепак анализата на статистичките податоци за одредени индикатори во областа на земјоделството во периодот од донесувањето на Просторниот план во 2004 г. до 2014 г. укажува на тренд на намалување. Имено, во областа на лозарството присутно е намалување на површините под лозја во периодот од 2004 до 2009 година, потоа следува тренд на зголемување што може да се проследи во приложениот графикон. И покрај остварениот пораст во 2014 година, површините под лозја се помали за 8,3% во однос на 2004 год. и претставуваат околу 43% од планираните површини предвидени со Просторниот план на Р. Македонија. Во овој период производството на грозје бележи осцилаторни движења и во 2014 г. е за околу 23% помало во однос на 2004 год., а во споредба со планските определби производството е помало за 46,5%.

Графикон 34. Површина на лозја и годишно производство на грозје во периодот 2004-2014 г.

Во областа на сточарството во 2014 во однос на 2004 год. остварено е намалување на бројот на добитокот. Кај говедарството бројот на говедата бележи намалување за 5,2% што е за 19,5% под планските предвидувања до 2020 год., бројот на овците во анализираниот период бележи осетно намалување при што во 2014 година бројот на овци е намален за 48,7% споредено со 2004 г., а во однос на планските предвидувања овој број претставува само 28,5% од планираниот број овци до 2020 год. Единствено бројот на свињи во 2014 година бележи пораст за 4,3% во однос на 2004 г., но во споредба со планските определби овој број е помал за 58,2%.

Графикон 35. Вкупен број на добиток по години

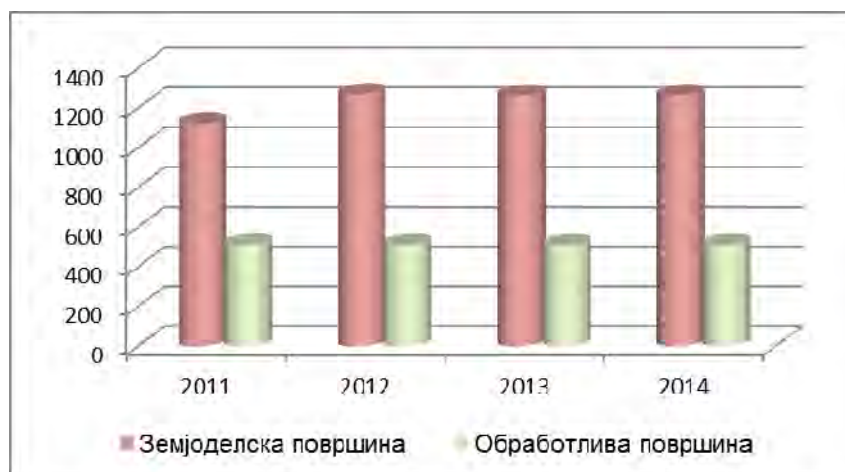
Со цел да се надминат постоечките проблеми и да се обезбеди развој и конкурентност на македонското земјоделство, потребно е Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство да превзема поинтензивни активности за креирање на политика со мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработката и маркетингот во аграрната област.

5.2.1.1. Осврт на периодот 2011 - 2014 година

Земјоделството е значајна област во македонската економија. Зачувувањето, заштитата и рационалното користење на земјоделското земјиште е основна планска определба и главен предуслов за ефикасно остварување на производните и другите функции на земјоделството.

Според статистичките податоци во периодот 2011-2014 година земјоделското земјиште по категории на користење бележи зголемување од 1120 хектари во 2011 на 1263 хектари во 2014 г.

Графикон 36. Земјоделска и обработлива површина во 000 ха

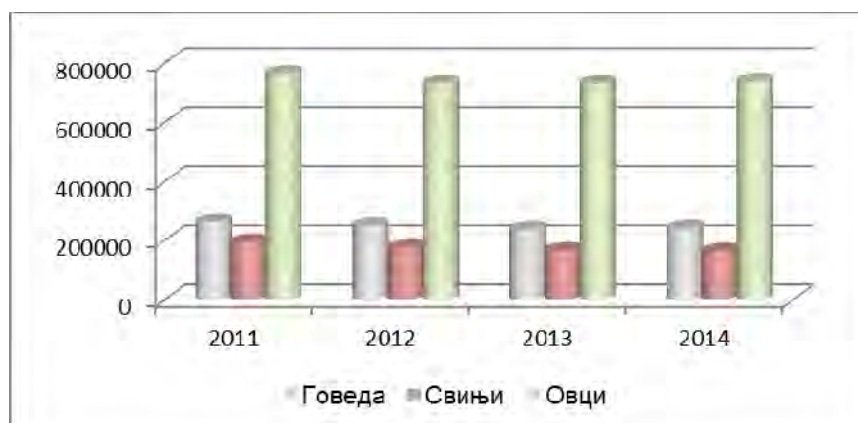
Извор: Статистички годишник 2015 год, Државен завод за статистика

Во структурата на обработливото земјиште во анализираниот период доминираат површините под ораници и бавчи во просек со околу 81%, овоштарниците зафаќаат површина од околу 3%, лозјата околу 5% и остатокот околу 11% од вкупното обработливо земјиште се површини под ливади.

Со цел динамизирање на развојот на земјоделското производство во 2014 година беше донесена втората „Национална стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020 година“ која представува главен долгорочен стратешки документ во областа на земјоделството и руралниот развој на кој се базира поставувањето и спроведувањето на целите, политиките и мерките за развој на земјоделството и руралните средини во Република Македонија.

Превземените мерки и активности во периодот 2011-2014 год. во областа на земјоделство не ги дадоа очекуваните резултати. Во областа на сточарството присутен е тренд на намалување кај бројот на говедата, свињите и овците што е сликовито претставено во следниот графикон:

Графикон 37. Бројот на говедата, свињите и овците во периодот 2011-2014 год.

Во областа на лозарството во анализираниот период присутен е тренд на зголемување површините под лозја прикажано во приложената табела. Производството на грозје бележи пораст во првите три години, а во 2014 г. остварено е намалено производство за околу 17% во споредба со 2011 год.

Табела 54. Површина на лозја и годишно производство на грозје во периодот 2011-2014 г.

Година	Површина на лозја во хектари	Производство во тони
2011	20164	235104
2012	20948	240461
2013	21109	292075
2014	22726	195888

За надминување на неповолните трендови во одредени сектори од земјоделството, потребни се поинтензивни мерки и активности за спроведување на зацртаните определби во Просторниот план на Р. Македонија во оваа значајна област за националната економија.

5.2.2. Шуми и шумско земјиште

Шумското земјиште зафаќа приближна површина од 1,12 милиони хектари (44,35% од вкупната територија на РМ), од која под шума се 983388 хектари (38,6%). Според видовиот состав, околу 61% се листопадни, 6.98% иглолисни, 27,5 % мешовити шуми и 4,4% се деградирани шуми.

Шумите во државна сопственост зафаќаат 88,9% (874245 хектари) од вкупната површина под шума, додека вкупната површина под шума во приватните шуми зафаќа 11,09% (109143 хектари).

Македонија има значајни ресурси на други шумски производи: лековити растенија, печурки, шумски плодови итн. и разновиден дивеч. Значењето на шумите се потенцира со фактот што најголемиот дел од заштитените подрачја во Република Македонија се под шума. Покрај тоа, шумите имаат други многу значајни функции како што се рекреативни (спорт, еко туризам, рекреативен лов), подобрување на квалитетот на почвата и животната средина, зачувување на биолошката разновидност, заштита од ерозија и поплави. Исто така, во последната деценија на глобално ниво е усвоено дека шумите имаат влијание врз намалувањето на глобалното затоплување преку врзувањето на јаглеродниот диоксид.

Некои од главните закани и проблеми во стопанисувањето со шумите се: бесправната сеча која зафаќа големи размери; други нелегални активности; шумските пожари кои во последните 10 години приближно опожариле 100000 ха; климатските промени преку процесот на сушење на шумите, пренамноженоста на штетни инсекти и појава на болести. Сето ова води кон огромни загуби на секторот, во економска и еколошка смисла.

Табела 55. Пошумување во и вон шума, во хектари

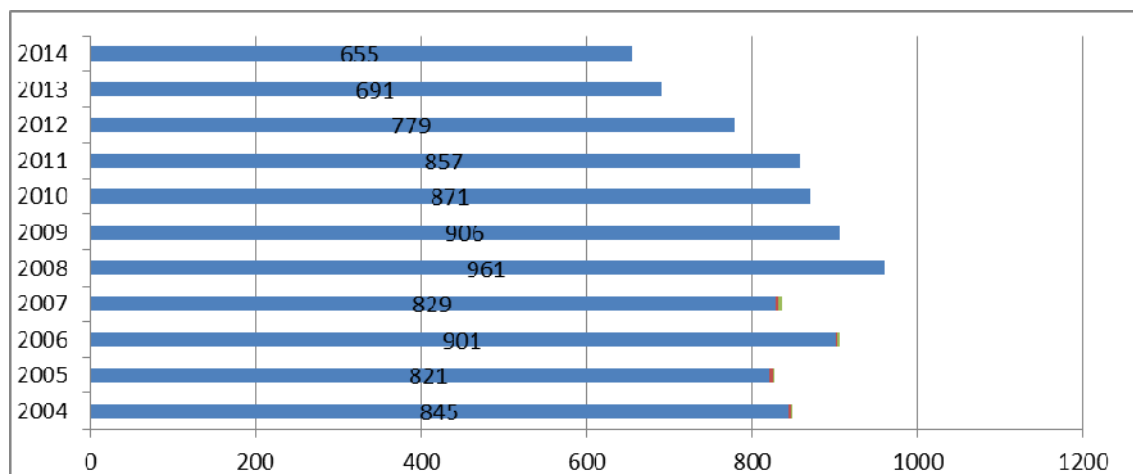
Пошумување во и вон шума во хектари											
Година	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Вкупна бруто маса	1978	2063	2106	1804	2866	3936	2969 (4044,5) ⁴⁷	2081 (1035)	1378	1501	1064

Извор: МАКСтат база на ДЗС

⁴⁷ Податоците во заграда се земени од ЈП “Македонски шуми”

Во периодот од 2004 до 2014 година, според пресметките на податоците од МАКСтат базата⁴⁸, извршено е пошумување во шума и вон шума на вкупно 23746 ха односно просечно 2158,7ха годишно. Според проекциите во Просторниот план на Р. Македонија, пошумувањето во шума и вон шума просечно годишно треба да изнесуваат 6522 ха. Споредено со 2158,7 ха просечно годишно во периодот од 2004-2014 год. евидентно е дека оваа бројка е далеку под просекот утврден со проекциите во Просторниот план на Р. Македонија.

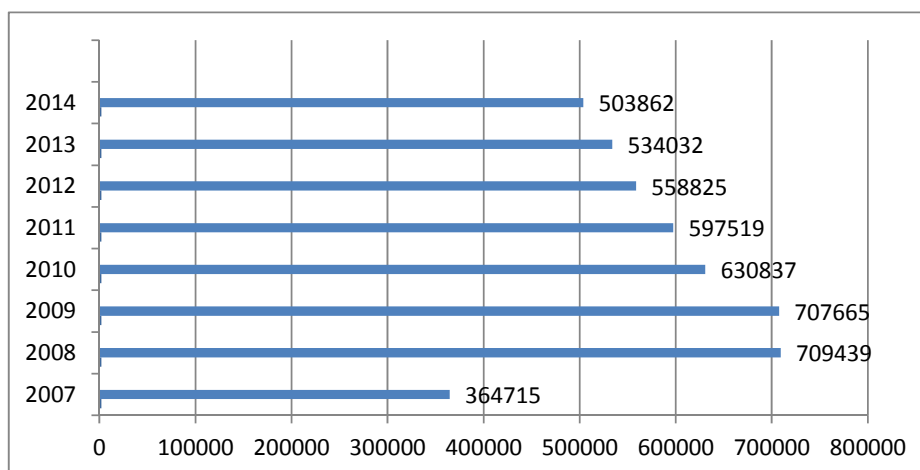
Графикон 38. Сеча во шумите и вон шумите во период 2004-2014 во илјада м³

Извор: Државен завод за статистика

Според податоците објавени во „Статистичкиот годишник на Р. Македонија“ од 2014 година, во поглед на сеча во шума и вон шума во периодот од 2004 до 2014 исечени се вкупно 9116000 м³ или просечно 828727 м³, што е под предвидениот годишен просек од 1650000 м³ до 2020 утврден со Просторниот план на Р. Македонија.

Графикон 39. Производи на шумски сортименти во државните шуми во период од 2007 до 2014 во м³

Државен завод за статистика, тримесечни извештаи

⁴⁸ Државен завод на статистика на Р. Македонија

Шумските сортименти претставуваат видови дрвни производи во шума (огревно дрво, целулозно дрво, ситно техничко дрво). Со проекцијата во областа на шумарството до 2020 год. утврдена со Просторниот план на Р. Македонија се очекува да се постигне производство од 1475000 м³/год. Во периодот од 2007 до 2014 година остварено е производство на шумски сортименти од 575857 м³ просечно годишно.

5.2.2.1. Осврт на периодот 2011 - 2014 година

За периодот 2011-2014 година забележителен е осетен пад на пошумуваните површини. Во 2014 година пошумени се 1064 ха, што претставува намалување од 48,9% во однос на 2011 година.

Во периодот 2011-2014 година карактеристично е опаѓањето на обемот на сечата од 857 илјади м³ во 2011 на 655 илјади м³ во 2014 година што претставува најмала количина на сеча во целиот период од донесувањето на Просторниот план до 2014 година.

Производството на шумски сортименти во периодот 2011-2014 година присутно се карактеризира со континуирано намалување од 597,5 илјади м³ во 2011 година на 503,9 илјади м³ во 2014 година.

5.2.3. Минерални ресурси

Рудното богатство на Република Македонија е разновидно, но со релативно мали истражени резерви. Регистрирани се металични, неметалични и енергетски минерални сировини, чии лежишта се експлоатираат, а најголем број од нив се недоистражени.

Врз основа на геолошкиот состав, тектонскиот склоп, процесите на седиментација и магматска мобилност како основни природни predisпозиции во создавањето на рудните лежишта, наоѓалишта и рудни појави, на територијата на Републиката се издвоени шест основни рудни реони.

Од 1999 до 2014 година од Министерството за економија издадени се вкупно 364 концесии за експлоатација на минерални сировини, од кои во 2014 се издадени 34 концесии.

Табела 56. Издадени концесии за експлоатација на минерални сировини од 1999-2014 година, концесионер, сировина, локалитет и општина

бр.	Концесионер	Сировина	Локалитет	Општина	ha
1	ГД Гранит	Варовник	Бразда	Чучер Сандево	225,00
2	ГД Гранит	Варовник	Рашанец	Охрид	30,00
3	ГД Гранит	Дијабаз	Корешница	Демир Капиа	99,60
4	ГД Гранит	Варовник	Слоешница	Демир Хисар	44,00
5	ГД Гранит	Базалт	Зебрњак	Куманово	200,00
6	ГД Гранит	Дијабаз	Јаворица	Демир Капиа	248,00
7	ГД Гранит	Варовник	Црвена вода	Охрид	248,00
8	ГД Гранит	варовник	ТАТАРЛИ ЧУКА	Валандово	33,08
9	ГД Гранит	варовник	Острец	Делчево	16,14
10	Гели	Јагленороден Двооксид (CO ₂)	с.Егри	Битола	70,00
11	Опалит	Опалска Бреча	Спанчево	Чешиново-облешево	81,30
12	Рудник Демир Хисар	Варовник	Топлица	Демир Хисар	62,00

бр.	Концесионер	Суровина	Локалитет	Општина	ha
13	ИГМ Вратница	Варовничка дробин	Вратница - Старо Село	Јегуновце	18,20
14	ИГМ Вратница	Варовник	Сурин	Јегуновце	40,00
15	Прогрес 1998 - Гостивар	Мермеризиран варовник	Краста-2	Гостивар	16,00
16	Рудпроект - Скопје	Мермеризиран варовник	Зелениковец	Сопиште	90,40
17	РИ-ЕП ДОО и други - Велмеј	Травертин Блок	Волескине-Набигори	Дебарца	81,20
18	ТГС ТЕХНИЧКИ ГАСОВИ АД Скопје	Јагленороден Двооксид (CO ₂)	с. Егри	Битола	500,00
19	ДГПИ „Пелагонија“ АД - Гостивар	Мермер.варовник	Краста	Гостивар	39,00
20	АД „Стрмош“ - Пробиштип	Кварцити	Пештер	Пробиштип	17,70
21	АД „Стрмош“ - Пробиштип	Туф	Бело брдо	Пробиштип	70,00
22	АД „Стрмош“ - Пробиштип	Туф	Славишко Поле, с.Ветуница	Ранковце	25,60
23	Миса-МГ - Скопје	градежно технички камен- мермери	Плетвар	Прилеп	2,58
24	Миса-МГ - Скопје	Кварц	Карпас, с.Теово	Чашка	72,50
25	Миса-МГ - Скопје	Кварцит	Манастирски Утки с.Чичево	Велес	114,75
26	Миса-МГ - Скопје	Никел	Гроот	Велес	78,75
27	Миса-МГ - Скопје	варовник	Гроот	Велес	78,75
28	К-Комерц - Велес/К-КОМЕРЦ Каме ДООЕЛ увоз-извоз с.Извор Велес	Кварц	Гутин	Чашка	75,89
29	К-КОМЕРЦ Каме ДООЕЛ увоз-извоз с.Извор Велес	Кварц	Белутранци с.Крива Круша	Чашка	98,00
30	К-КОМЕРЦ Каме ДООЕЛ увоз-извоз с.Извор Велес	Кварц	с.Извор	Чашка	52,68
31	Огражден - Струмица	Фелдспад	Хамзали	Босилово	530,90
32	Огражден - Струмица	Мермер	Мемешли	Струмица	86,90
33	Техноинвест ДООЕЛ - Штип	Кварц	Лакавица	Штип	75,00
34	Мак Минерал - Битола	Минерална вода и CO ₂	Кременица	Битола	78,80
35	Макалб Компани	Варовник	Добарски жеден	Желино	7,50
36	Макалб Компани	Варовник	Добарски жеден	Желино	8,06
37	Кнауф-Радика - Дебар	Алабастер Гипс	Долно Косоврасти 1	Дебар	69,97
38	Кнауф-Радика - Дебар	Кристален гипс	Јамски коп - Радика	Дебар	15,30
39	Кнауф-Радика - Дебар	Варовник	Клакој	Дебар и Центар Жупа	90,00
40	Кнауф-Радика - Дебар	Гипс	Мелнички мост	Дебар и Центар Жупа	70,00
41	Кнауф-Радика - Дебар	Гипс	Мелничани	Дебар	189,18
42	РИК Силекс - Кратово	Кварцити	Црн врв	Пробиштип	175,00
43	РИК Силекс - Кратово	Травертин блок	Свиларе	Сарај	117,00
44	Илинден - Струга	Варовник	Белица	Струга	8,40
45	Илинден - Струга	Габро	Стрижак с. Лабуништа	Струга	17,50
46	Силика Минерал - Прилеп	Доломит	Брест, Суви Дол	Македонски Брод	43,00
47	Европорц Денис	Подземна вода	Горица	Дебарца	90,00

бр.	Концесионер	Суровина	Локалитет	Општина	ha
48	Димче Мирчев - Велес	шкрилец	Крнино	Чашка	93,70
49	Димче Мирчев - Велес	Талкшист	Извор	Чашка	93,70
50	Силика Р. Чајле - Гостивар	Доломит	Чајле	Гостивар	168,00
51	АД Тајмиште - Кичево	Доломит и доломитизирани варовници	Бигор Доленци	Кичево	189,00
52	АД Тајмиште - Кичево	руди на железо	Тајмиште	Кичево	350,50
53	Лике Комерц - Гостивар	Мермер. Варовник	Вода	Гостивар	18,40
54	Цементарница „Усје“ АД Скопје	песок	Љубош-Маркова река	Студеничани	35,00
55	Цементарница „Усје“ АД Скопје	Лапорец	Усје Скопје	Кисела Вода	42,43
56	Цементарница „Усје“ АД Скопје	Варовник	Свети Трипун, с.Говрлево	Сопиште	72,52
57	Цементарница „Усје“ АД Скопје	Лапорец	Усје, Сопиште	Кисела Вода	93,04
58	Цементарница „Усје“ АД Скопје	Лапорец	Страна три круши	Сопиште	64,51
59	Цементарница „Усје“ АД Скопје	Опалска Бреча	с.Спанчево	Чешиново-облешево	98,24
60	Цементарница „Усје“ АД Скопје	Кварцен песок	Врловица, с.Варвара	Сопиште	15,62
61	Цементарница „Усје“ АД Скопје	варовник	с.Волковија	Брвеница	128,65
62	Цементарница „Усје“ АД Скопје	варовник	зелениковец-говерлево	Сопиште	78,65
63	ТДПИ „Ларин Мрамор Компани“ АД Скопје	Мермер блок	Бела пола	Долнени	64,68
64	ТДПИ „Ларин Мрамор Компани“ АД Скопје	Мермер блок	Галабовец-Нови Присад	Прилеп	25,40
65	ТДПИ „Ларин Мрамор Компани“ АД Скопје	Мермер	Тумба, с.Беловодица - Прилеп	Прилеп	47,19
66	Пелистерка	Минерална вода	Меџитлија-Кременица	Битола	374,00
67	Сирма Галица Оникс - Битола	Оникс и Травертин блок	Сирма Галица, Мариново	Прилеп	65,00
68	АД ИГМ Еленица Струмица	глина	Еленица	Струмица	23,00
69	Бањани АД -Кучевиште	Варовник	Бањани - Кучевиште	Скопје	109,00
70	Кожувчанка ДОО Кавадарци	Минерална вода	Кисела Вода, с.Мрежичко, Кожувчанка	Кавадарци	95,00
71	Кожувчанка ДОО Кавадарци	Подземна вода	Васов град, с. Мрежичко, Изворска	Кавадарци	54,00
72	Кожувчанка ДОО Кавадарци	Термоминерална вода	Кисела Вода, с. Мрежичко Римјанка	Кавадарци	100,00
73	Сопот ДОО экспорт-импорт Скопје	Варовник	Сопот	Куманово	42,24
74	Проминг Струга	Варовник	Горна Чука Јаонец	Струга	11,30
75	Мермерен Комбинат АД - Прилеп	Мермер Блок	Сивец	Прилеп	190,00
76	Беровик с. Батинци	Доломит	Маркова Сушица	Сопиште	30,00
77	Сурина - Станимир Богоевски	Варовник	Сурина, Старо Село	Јегуновце	20,00
78	Влаши с. Велешта - Струга	Варовник	Градиште	Струга	21,00
79	ЗИК Брегалница-Виница	Геотермална вода	Истибања	Виница	195,00
80	Вардарградба	Песок и Чакал	с. Трубареве	Гази Баба	19,91

бр.	Концесионер	Суровина	Локалитет	Општина	ha
81	Вардарградба	Песок и Чакал	Голем Дол	Сопиште	1,50
82	Кондри Инжињеринг	Варовник	Долна Краста-с. Велешта	Струга	7,50
83	Брик Берово	Јаглен	Ратевски Ширини	Берово	89,00
84	С Петрол - Гостивар	Варовник	Краста с. Речане	Гостивар	65,00
85	Миља - Скопје	Песок и чакал	Идризово	Гази Баба	122,60
86	Карика - Прилеп	Гранит блок	с. Мажучиште	Прилеп	200,00
87	Алем Компани - Петровец	Песок и чакал	с. Долно Коњаре	Петровец	22,40
88	Марибел ДОО Прилеп	Мермер	Пештерица-Ѓуровица	Прилеп	234,75
89	Транс Мет ДОО - Скопје	Варовник	Чардаковец	Ѓорче Петров	76,00
90	Транс Мет ДОО - Скопје	Дијабаз	Кошарска Река	Демир Капиа	126,00
91	Белмар - Скопје	Мермер блок	Чаве-Леково	Прилеп	505,75
92	Козјак АД - Куманово	Варовник	Краста	Куманово	42,00
93	Веса - Скопје	Лапорец	с. Блаце	Петровец	153,00
94	Петра Гранит - Прилеп	Гранит	с. Подмол	Прилеп	121,50
95	Механизација - Кочани	Варовник	с. Видовиште-Припечани	Кочани	135,00
96	Механика ДОО Кочани	Керамичка глина	с. Уларци	Чешиново-облешево	86,00
97	Механика ДОО Кочани	Керамичка глина	с. Грдовци Прибичево	Кочани	64,00
98	Отљанац - Куманово	Песок и чакал	Одризом, с. Доброшане	Куманово	1,20
99	Кодинг Скопје	Вода за пиење	Трнскот - Конопиште	Кавадарци	1,00
100	Меристем-Тоби	Габро	с. Пантелеј	Кочани	55,00
101	Стентон - Битола	Гранит	Билбил Камен	Битола	11,86
102	Стентон - Битола	Кварцен чакал	с. Брод	Новаци	100,00
103	8 Ноември АД Неготино	глина	Старо глиниште	Неготино	32,00
104	Еуро Мармо Гранити	Оникс и травертин блок	с. Манастир	Прилеп	370,00
105	Илекс - Скопје	Мермер	Самарица-2, с. Небрегово	Прилеп	45,00
106	Синком - Визиана дооел с.Клечовце Куманово	Минерална вода	Црквиште-Клинчевица, с. Клечовце	Куманово	90,00
107	Весо Корпорација - Скопје	Мермер	Галабовец-Бела Пола	Прилеп	200,00
108	Лабин Плус - Скопје	Калцитски мермер	Илино Брдо Глерждино	Сопиште	100,00
109	Лабин Атанас - Скопје	Калцитски мермер	Ќуцул - Говрлева Краста	Сопиште	79,00
110	Бусе мак - Битола	Минерална вода и гас CO2	с. Брод	Битола	375,00
111	Кварц Комерц - Велес	Кварц	Грамади, с. Оморани	Велес	9,00
112	Инвикта - Скопје	Дијабаз	Лира, с. Негорци	Гевгелија	69,56
113	Рудпроинг - Мустакас	Калцитски мермер	Голем Дол	Македонски Брод	98,24
114	Рудпроинг - Мустакас	Црн мермер	Долги рид-Локавица	Македонски Брод	80,00
115	Рудпроинг - Мустакас	Доломит	Бабин дол	Македонски Брод	19,63
116	Биомедиум - Струмица	Чакал и песок	Прогон-Гаскарник, с. Пиперово	Струмица	100,00
117	КРИН-КГ ДОО Прилеп	Гранит Блок	Лозјанска река	Прилеп	97,40
118	КРИН-КГ ДОО Прилеп	Гранит Блок	Мраморски рид	Долнени	12,25
119	КРИН-КГ ДОО Прилеп	Гранит блок	Чашките, с.Пештани	Прилеп	63,16
120	КРИН-КГ ДОО Прилеп	травертин	Поличе	Прилеп	8,68

бр.	Концесионер	Суровина	Локалитет	Општина	ha
121	КРИН-КГ ДОО Прилеп	мермер	Чашка	Прилеп	14,93
122	Уни Гран Мер - Скопје	Мермер блок	Рамнобор	Мариово	431,50
123	Петрос - Куманово	Мермер	Црковни Рид, с.Орашац	Куманово	81,00
124	Викарди- Битола	Минерална вода и гас СО2	с.Гермијан и Кременица	Битола	100,00
125	Еуроленд - Скопје/ АД СКОПСКО ПОЛЕ	Песок и чакал	Алчак - с.Д. Коњаре	Петровец	4,40
126	ИГМ Џумајлија - Лозово	Глина	с.Коселери	Лозово	150,00
127	ИГМ Џумајлија - Лозово	песок и чакал	Лепа Страна с.Сарамзалино	Лозово	5,03
128	Фени индустри Кавадарци	Никел	Ржаново, Конопиште	Кавадарци	289,00
129	Грани При - Прилеп	гранит	Голем Камен, с.Лопатица	Прилеп	298,00
130	Визар - Скопје	Минерална вода и гас СО2	Попојци-с.Оризари	Битола	100,00
131	Бени Транс	Варовничка дробина	Краста с. Радолиште	Струга	4,50
132	Аснера - Струга	Варовник	Локов - с. Франгово	Струга	12,50
133	Универзал С - Кр. Паланка	Бентонитска глина	Јабучки Дол - с.Гиновци	Ранковце	1,10
134	ДПТУ Писеник - Пробиштип	Туф,габро,монзонит	с. Шталковица	Пробиштип	45,00
135	Индо Минералс и Металс	Олово	Злетово	Пробиштип	592,00
136	Индо Минералс и Металс	Олово-цинкова руда	Тораница, Сокол и Средно Брдо	Крива Паланка	410,00
137	Бучим ДООЕЛ - Радовиш	Бакар	Бучим	Радовиш	977,10
138	Ерсе Комерц	Варовник	Краста Вруток	Гостивар	60,00
139	Орто Мермери - Скопје	Мермер блок	Галабовец-Нови Присад	Прилеп	25,00
140	Победа, с.Ботун	Варовник	Кучков рид с.Ботун	Дебарца	15,00
141	Победа, с.Ботун	Варовник	Црвена Вода - Белчишта	Дебарца	4,00
142	Победа, с.Ботун	Варовник	Габер-Радиње, с.Ново Село	Дебарца	28,80
143	Мамуди-Транс	Варовник	Краста с. Радолиште	Струга	25,00
144	Вардар Доломит	Доломит	Пеклиште с.Трново	Гостивар	20,00
145	А.Н. Аргент - Гостивар	Мермеризиран варовник	Караташ с.Долна Бањица	Гостивар	23,00
146	Кипо - Струмица	Песок и чакал	Куклиш	Струмица	18,00
147	Кипо - Струмица	дијабаз	Гавран	Струмица	17,81
148	Ледра Агро - Гевгелија	Геотермална вода	Смоквица	Гевгелија	96,00
149	Сувафикс - Тетово	Мерм. варовник	Карташ-с. Долна Бањица	Гостивар	16,00
150	Ренова - Тетово	Перлит	Лузов Говедарник -с. Градешница	Мариово	100,00
151	Ренова - Тетово	Кварц	Чуките - с. Груниште	Битола	100,00
152	Ренова - Тетово	Кварц	Рошје - с. Брник	Битола	100,00
153	ЕЛЕМ - Скопје-РЕК Битола	Јаглен	Суводол	Новаци	1820,00
154	ЕЛЕМ - Скопје-РЕК Битола	Јаглен	Брод - Гнеотино	Новаци	1143,00
155	ЕЛЕМ - Скопје - РЕК Осломеј	Јаглен	Осломеј - Запад - Осломеј	Кичево	199,60
156	Арсими Невзат- Тетово	Кварцити	Кодра лаго	Кичево	2,90

бр.	Концесионер	Суровина	Локалитет	Општина	ha
157	Арсими Невзат- Тетово	Кварцити	Сатеска	Кичево	8,00
158	Феро Транс	Варовник	Карпа - с. Колари - Зајас	Кичево	76,78
159	Маријан - с. Лубница	Шкрилец	Коџа Кран - с. Оџалија	Штип	94,00
160	МСС - 95	Подземна вода	с. Дворци	Македонски Брод	0,06
161	Ни-Ол Трејд	Варовник	Зли дол - с. Велмевци	Демир Хисар	10,00
162	Саса ДООЕЛ М. Каменица	Олово	Саса, Свиња Река и Петрова Река	Македонска Каменица	421,55
163	Пела Транс	Варовник	Папрадиште - с. Драгов Дол	Македонски Брод	10,13
164	Вазар - Битола	Минерална вода и CO ₂	с. Рибарци	Новаци	95,00
165	Лика Компани - Тетово	Травертин	Краста с.Баниште	Дебар	1,50
166	Балкан Марбле Индустрис	Мермер блок	Веprчани	Прилеп	211,36
167	Балкан Марбле Индустрис	Мермер	Веprчани 1	Прилеп	356,16
168	Косма - Кочани	Кварц	Лакавички регион	Штип	179,00
169	Агропроизвод - Струмица	Варовник	с.Рич и с.Белотино	Струмица	31,00
170	Тани Импекс/ Еурогипсум/Дигипс	Гипс	с.Долно Косоврасти	дебар	22,00
171	Мике-инженеринг - Прилеп	Варовник	Дупен камен с.Плетвар	Прилеп	30,00
172	Прпарими пат	Варовник	Краста с.Челопек	Брвеница	70,00
173	Хрис Компани - Кавадарци	Песок	Горна лака с.Трстеник	Росоман	16,00
174	Метал Прес - Куманово	Варовник	Тикијарница с.Пчиња	Куманово	34,40
175	Вирцинија - Радовиш	Мермер и Мермеризиран варовник	Змејова Дупка с.Липовик	Конче	225,00
176	Еуролигнит - Скопје	Јаглен	с. Катланово	Петровец	55,00
177	Аргосфрут Кортаки - Струмица	Варовник и лапоровити варовници	Кара Тарла - с.Кошево	Карбинци	90,00
178	Гео-Гас - Битола	Минерална вода и гас CO ₂	Брборник - с. Трн	Битола	80,00
179	Алго Неметали - Кр. Паланка	шкрилци и кварц	Големи Орљак-Гердан Плочи	Ранковце	10,00
180	Бор Мермери 95 - Пласница	Мермер	Шарен камен - с. Преглово	Пласница	90,00
181	Пофикс ДОО - Тетово	Гипс	Бошков Мост	Дебар	26,00
182	Јефута Инженеринг - Гостивар	Варовник	Краста - с. Вруток	Гостивар	50,00
183	Фимото Битола	Минерална вода и гас CO ₂	Новаци	Новаци	55,00
184	Макондо Компани Битола	Минерална вода и гас CO ₂	Дабечко поле с. Поешево	Битола	200,00
185	Лоте Охрид	Варовник	с. Климентани	Дебарца	24,00
186	Баг-Коп-Бау Тетово	Варовник	Краста	Гостивар	76,00
187	Еверест-Цд Тетово	Варовник	Буковик с. Зајас	Кичево	53,00
188	Катлановска бања	Термоминерална вода	Бањски рид - Катланово	Петровец	0,76
189	Вла-Ди Комерц	Песок и чакал	Горно Лисиче	Аеродром	11,00
190	Бау-Енн - Теарце	Песок и чакал	Орман	Теарце	0,40
191	КЈП Водовод - Кочани	Геотермална вода	Д. Подлог-Бања	Кочани	75,00
192	Геотехника - Скопје	Базалт	Ежево Брдо	Штип	82,30

бр.	Концесионер	Суровина	Локалитет	Општина	ha
193	Геотехника - Скопје	Варовник	Камен Дол	Росоман	150,00
194	Виа-Инвест-Атанас - Скопје	Варовник	Красте-Бел Камен с. Пчиње	Куманово	33,00
195	Тондах Македонија - Винаца	Керамичка Глина	с. Жиганци и Пишица	Чешиново-облешево	112,50
196	Тондах Македонија - Винаца	Керамичка Глина	с. Уларци	Чешиново-облешево	81,00
197	Центро Фрута - Винаца	Подземна вода	Топлички рид	Винаца	0,36
198	Емви-Комерц	Кварц	Грамадите, с.Д.Липовиќ	Конче	2,50
199	Емви-Комерц	Кварц	Чукарица	Ранковце	1,00
200	Емви-Комерц	Кварц	с. Подмол	Прилеп	8,64
201	Емви-Комерц	Кварц	Балгалија	Штип	9,03
202	Поле - Струмица	Варовник	Буковиќ	Струмица	9,50
203	Филип Инженеринг	Песок и чакал	Коњски Дол, КО Горно - Долно Оризари	Шуто Оризари	2,30
204	Магрони - Скопје	Подземна вода	Бреза - Лисец (Ладна)	Кратово	70,00
205	Магрони - Скопје	Термоминерална вода	Здравецци (Добра)	Кратово	99,00
206	Елдорадо - Компани - Скопје	Варовник	Рид, с. Катланово	Петровец	40,00
207	БХЗ Проект Девелопмент Скопје	Минерална вода и гас СО2	Лозишта с. Логоварди	Битола	1,00
208	Аслан Комерц - Струга	Варовник	Краста, Радолишта	Струга	8,00
209	Вар-Пром - Тетово	Варовник	Зла Осојница, с. Блаце	Брвеница	25,00
210	АМ-ИС ТРАНС - Струга	Варовник	с. Борец	Струга	21,00
211	Дебарски Бањи - Цапа - Дебар	Термоминерална вода	с. Долно Косоврасти	Дебар	0,80
212	Дебарски Бањи - Цапа - Дебар	Термоминерална вода	с. Бањиште	Дебар	6,00
213	Кватро - Куманово	Подземна вода за пиење / флаширање	Сува Ливада	Куманово	0,10
214	Вламар - Кичево	Подземна вода	с. Извор	Кичево	0,20
215	Еуро Мим	Песок	с. Моране	Студеничани	1,00
216	Еуро Мим	Песок	с. Моране	Студеничани	3,33
217	Бентомак Нова	Бентонитска глина	Крива Круша	Ранковце	71,00
218	Бентомак Нова	Бентонитска глина	с. Лубинци и с. Петралица	Ранковце	29,13
219	Урбан План Конструктион	Варовник	Сурин, с. Рогачево	Јегуновце	7,00
220	Еуро Прогрес	Песок и чакал	с. Долно Коњаре	Петровец	15,00
221	Вардар Мермер	Мермер	с. Крстец	Прилеп	398,20
222	Пелагонија Мермер	Мермер	с. Беловодица	Прилеп	184,69
223	Жикол - Струмица	Песок и чакал	с. Трубарево	Аеродром	2,57
224	Жикол - Струмица	Песок и чакал	с. Куклиш	Струмица	4,67
225	Жикол - Струмица	варовник	Баир	Велес	31,35
226	МИ-ТРАНС - Велешта	варовник	Краста, с. Бороец	Струга	7,79
227	МИС ВАТО ДООЕЛ Студеничани	варовник	„Јаболци“	Сопиште	14,00
228	ГУРИНА КОМПАНИ Скопје	андезит и базалт	с. Никуштак	Липково	94,36
229	ТРГО-ИНЖЕНЕРИНГ Гостивар	шкрилец	Радибуш	Ранковце	3,64
230	Ева-Аг с. Орашје, Вратница	варовник	с. Вратница	Јегуновце	6,40

бр.	Концесионер	Суровина	Локалитет	Општина	ha
231	Градба Промет	Песок и чакал	Сирково	Росоман	17,20
232	Градба Промет	градежно технички камен- мермери	Јаберички камен, с.Дебриште	Кавадарци	22,22
233	Градба Промет	песок и чакал	Курија	Неготино	1,37
234	Мали Лошињ ДОО	Подземна вода	С.Гари	Дебар	38,28
235	Мали Лошињ ДОО	варовник	Караташ с.Долна Бањица	Гостивар	9,15
236	Транс-Аг	Варовник	Краста, с.Калишта	Струга	2,08
237	АД „ОРАНЖЕРИИ“	Геотермална вода	с.Банско	Струмица	37,96
238	ИЛИРИЈА-КОМЕРЦ ДООЕЛ	мермер	Вускан	Липково	70,03
239	НЕГОРСКИ БАЊИ АД	Термоминерална вода	Негорски Бањи, с.Негорци	Гевгелија	17,59
240	ОРАНЖЕРИИ-ДОБРА ДОО	Термоминерална вода	ВИНИЧКА ВАДА	Кочани	21,22
241	РИДКОП ДОО	Песок и чакал	СТЕНКОВЕЦ, с.Бразда	Чучер Сандево	1,16
242	ПЕЛАЛЕК Кикириковска Пандорка	Подземна вода	КАФТАНЦИЦА	Битола	0,15
243	ЧИФТЈИЛДИЗ МЕРМЕР ДООЕЛ	мермер	Белички Рид, с.Плетвар	Прилеп	178,90
244	ГАМЕР ДООЕЛ	Варовник	ВРТЕКИЦА с.Горно Количани	Студеничани	12,86
245	ЕУРОМАКС РЕСОУРЦЕС ДОО Скопје	бакар и злато	ИЛОВИЦА	Босилово	168,00
246	КОМ ТРАНС ДОО	песок и чакал	СТУДЕНИЧАНИ	Студеничани	16,09
247	ТРГОПРОМЕТ - ТОНИ ДООЕЛ	Глина	КРИВА НИВЕ	Старо Нагоричане	3,45
248	ТРГОПРОМЕТ - ТОНИ ДООЕЛ	Глина	Лиска	Старо Нагоричане	19,92
249	ФАТМИР РЕЦКОМ увоз-извоз	варовник	с.Лабуништа	Струга	3,24
250	ИМПЕРИЈАЛ ДООЕЛ експорт-импорт	Варовник	с. ГОРНА БАЊИЦА	Гостивар	41,31
251	СТРИТ-БИЛД ИНЖЕНЕРИНГ ДОО	кварцит	МАРКОВ КАМЕН	Чучер Сандево	99,25
252	СТРИТ-БИЛД ИНЖЕНЕРИНГ ДОО	варовник	МАРКОВ КАМЕН	Чучер Сандево	99,25
253	ИНА ТРЕЈД ЛОТЕ увоз-извоз	Варовник	ТРОЈАЦИ	Прилеп	29,07
254	БЕТОН КАМЕНОЛОМ ДОО Скопје	Дијабаз	ОРИЗАРИ	Липково	72,29
255	БЕТОН ПРО ДОО Скопје	Варовник	КТАСТА	Куманово	31,97
256	БЕТОН-РУДНИК ДОО Скопје	Дијабаз	ЃОПЧЕЛИ	Дојран	17,09
257	УС КОНСТРАКШН ДООЕЛ Куманово	Варовник	ТОДОРОВИ БАВЧИ	Велес	114,90
258	УС КОНСТРАКШН ДООЕЛ Куманово	Варовник	Превалец 1	Велес	30,44
259	ОРАНЖЕРИИ АД с. Хамзалии, Босилово	Глина	ЃУПСКИ РИД	Ресен	32,24
260	ПЕЛА ЗЦ 2010 Охрид	Кварц	Рамниште, с.Ораов Дол	Чашка	26,00
261	ХЕПРО КОМПАНИ, Радовиш	шкрилец	Голем Рид, с.Калаузлија	Радовиш	48,28
262	ПРЕМИУМ МИНЕРАЛИ ДТ, Куманово	Термоминерална вода	С.Проевце	Куманово	200,00

бр.	Концесионер	Суровина	Локалитет	Општина	ha
263	ВИКТОРИ ГРУП-ННС ДООЕЛ Петровец	песок	С.Средно Коњари	Петровец	1,71
264	СКОПСКИ ЛЕГУРИ МАЈНИНГ ДООЕЛ	манган	Стогово	Дебарца, Кичево, Дебар, Струга и Центар Жупа	2429,95
265	АРИНИ ФЕШН ДООЕЛ	травертин и оникс	Гулабова пештера, с.Бешиште	Прилеп	65,70
266	СД ТРАНС ДООЕЛ с.Звегор Делчево	глина	Врбица, с.Стар Истевник	Делчево	1,67
267	СД-ТРАНС ДООЕЛ с.Звегор Делчево	песок и чакал	Оцов Чукар с. Звегор	Делчево	1,75
268	СД-ТРАНС ДООЕЛ с.Звегор Делчево	Варовник	Рзачки Камен, с. Стамер	Делчево	11,82
269	БОРОС ДООЕЛ Куманово	кварц	Пчиња, с.Коинце	Старо Нагоричане	20,49
270	БОРОС ДООЕЛ Куманово	собирен кварц	Ветуница	Ранковце	100,00
271	КАНЕТ АГРО ДООЕЛ Скопје	Геотермална вода	с.Негорци	Гевгелија	70,90
272	Ј.П МАКЕДОНИЈА ПАТ Скопје	Варовник	Бадар летевици	Петровец	98,13
273	АЛПИНЕ МИНЕРАЛНИ СУРООВИНИ	Дијабаз	с. Удово	Валандово	27,16
274	А-БРИК КОМПАНИ ДООЕЛ	глина	Ергела	Новаци	5,00
275	ЕЛСА MARTIN ДООЕЛ	песок и чакал	с.Горно Коњари	Петровец	0,68
276	ЕСРЕ увоз-извоз ДОО	доломит	с.Суводол	Македонски Брод	73,23
277	МАР ОНИКС увоз-извоз ДООЕЛ	оникс и травертин	Рамна Шума, с.Бешиште	Прилеп	82,36
278	ХАБИ-ГРАДБА увоз- извоз ДООЕЛ	варовник	Долги рид- с.Суводол	Македонски Брод	9,70
279	ВИАНА КОМПАНИ увоз-извоз ДООЕЛ	собирен кварц	с.Садоица	Чашка	2,96
280	СИН-ФИ ДООЕЛ експорт-импорт	песок и чакал	с. Младо Нагоричане	Старо Нагоричане	4,72
281	СИН-ФИ ДООЕЛ експорт-импорт	Кварцен песок	с. Младо Нагоричане	Старо Нагоричане	4,06
282	АКВА Д.Н.Д. ДОО увоз- извоз с. Никуљане	термоминерална и термална вода	Рудо поле, с.Стрновец	Старо Нагоричане	7,10
283	БЛАТОН ДООЕЛ увоз- извоз Велес	Кварц	Теово, с.Теово	Чашка	12,13
284	ИН - МАК БЕТОН ДОО Скопје	варовник	Бел Камен	Куманово	19,52
285	БАУ ИНВЕСТ ДОО Виница	варовник	Кара Тарла - с.Пашарлија	Карбинци	54,01
286	БАУ ИНВЕСТ ДОО Виница	глина	Виничко Поле	Виница	9,28
287	РИБНИЦИ РАЈСКА ГРАДИНА ДООЕЛ Штип	песок и чакал	Микриман, КО Суво Грло	Штип	1,96
288	СИЛКОМ ГОЛУБИЦА ДОО увоз-извоз с.Клечевце	Кварц	Голубица с.Клечковце	Куманово	11,78
289	ОАЗА увоз-извоз ДОО Штип	Термоминерална вода	Кежовица и Лци	Штип	71,97
290	ГРОЗД Струмица	минерална-подземна вода	Балабаница	Струмица	2,47
291	АГРО-ТРЕНДО ДООЕЛ с.Иловица Босилово	песок и чакал	Метленик	Босилово	1,17

бр.	Концесионер	Суровина	Локалитет	Општина	ha
292	ЦРНА РЕКА ПЕТРОЛ ДООЕЛ Кавадарци	подземна вода	Маркови Кули	Кавадарци	3,29
293	ИНТЕР - ЕВРОГЕНЕКС ДООЕЛ с.Ново Село	Минерална вода и гас СО2	Богарец, с.Радобор	Могила	150,00
294	АНАДА-КОМ увоз-извоз Струга ДООЕЛ	варовник	Краста, с.Лабуништа	Струга	12,16
295	ИНТЕРУНИОН - ГРУП ДООЕЛ увоз-извоз Скопје	Јаглен	Пискупштина	Струга	2,99
296	ИНТЕРУНИОН - ГРУП ДООЕЛ увоз-извоз Скопје	кварцит	Брија, с.Мојанци	Арачиново	81,98
297	СБМ КОМПАНИ ДООЕЛ експорт-импорт с.Мала Речица,Тетово	варовник	с.Ласкарце	Желино	33,00
298	СБМ КОМПАНИ ДООЕЛ експорт-импорт с.Мала Речица,Тетово	варовник	с.Рогле	Желино	43,65
299	СБМ КОМПАНИ ДООЕЛ експорт-импорт с.Мала Речица,Тетово	варовник	с.Чајле	Гостивар	43,17
300	ДОРА Е АРТЕ увоз-извоз ДООЕЛ с.Велешта Струга	подземна вода	с.Горна Белица	Струга	0,24
301	МЛЕКАРА увоз-извоз Тетово	песок и чакал	Бегојца, с.Стенче	Брвеница	4,30
302	ЕВРО КОМПАНИ ДООЕЛ с.Батинци Студеничани	варовник	Глереждино	Сопиште	19,70
303	КОРП МИНЕРАЛС ДООЕЛ с.Горно Коњаре, Куманово	Дијабаз	с.Слупчане	Липково	9,67
304	САЈА 21 ДООЕЛ увоз-извоз Велес	собирен кварц	с.Слепче	Долнени	5,24
305	ОБЕЛ ГРАДБА ДООЕЛ увоз-извоз с.Град Делчево	песок и чакал	Дуните	Делчево	0,46
306	МИП-МАРФИЛ увоз-извоз ДОО Прилеп	травертин	Џурово	Прилеп	132,73
307	САНИ-ЕХТРА ДООЕЛ извоз-увоз Крива Паланка	шкрилец	Почивало	Крива Паланка	22,85
308	ДАВИНА ВОДА ДООЕЛ увоз-извоз Скопје	минерална вода	Герекарица- с.Варвара	Сопиште	0,04
309	ГПС ПРЕМЕР увоз-извоз ДООЕЛ Прилеп	мермер	Сладун	Прилеп	145,13
310	ИЗГРАДБА-КОМЕРЦ ДООЕЛ експорт-импорт Скопје	песок и чакал	с.Идризово	Гази Баба	3,70
311	ЗАГРАЧАНИ КОМЕРЦ ДООЕЛ Струга	варовник	Бабуш, с.Заграчани	Струга	9,69
312	ГОЛЕЦ ТРАНС ДООЕЛ, Желино	песок и чакал	Папради Волковија	Брвеница	1,71
313	СУБЛАЈМ СТОН ДООЕЛ, Прилеп	травертјин	Матка	Сарај	297,50
314	ЛИКУКИ ХОМЕ ДООЕЛ Битола	минерална вода	с.Кременица	Битола	20,00
315	МИЛЕНКОВСКИ ИНДУСТРИ ДООЕЛ увоз-извоз КРИВА ПАЛАНКА	кварц	Рулавица с.Псача	Ранковце	20,04

бр.	Концесионер	Суровина	Локалитет	Општина	ha
316	ЛОТКА СТОЈАНЧЕ ДООЕЛ увоз-извоз Скопје	песок и чакал	Ќојлија	Петровец	9,75
317	ВС-ГД ДООЕЛ Кавадарци	песок и чакал	Курија	Неготино	1,26
318	ИСКОП ШПЕД ДООЕЛ Скопје	песок и чакал	Идризово	Гази Баба	0,53
319	СЕНДПЛИАНТ експорт- импорт ДОО Скопје	песок и чакал	Крива	Неготино	1,68
320	КОЛЕ ТРАНС ИНЖИЊЕРИНГ увоз- извоз ДОО Штип	песок и чакал	Вртешка с. Пиперово	Штип	2,26
321	ДМ ПРЕЦИЗ ДОО Штип	кварц	Острез	Штип	100,75
322	ДМ ПРЕЦИЗ ДОО Штип	варовник	Лозенско Брдо	Карбинци	17,32
323	МЕЉИ ТРАНС Евзал и Целал ДОО експорт- импорт с.Стримница, Желино	песок и чакал	Режика с. Сараќино	Тетово	1,36
324	АКВА КОКИНО ДООЕЛ С. Драгоманце Старо Нагоричане	минерална вода	Гладница с. Драгоманце	Старо Нагоричане	100,00
325	АМАДЕУС ОНИКС ДООЕЛ Скопје	оникс и травертин	Поле - с. Бешиште	Прилеп	37,56
326	ГАМА ГРАДБА ДООЕЛ Скопје	варовник	Крст-Осничани	Студеничани	4,72
327	ИГМ ТРЕЈД ИЛИЈА И ДР. Кавадарци	варовник	Дебриште	Росоман	6,25
328	КАЛТУН МАДДЕНЦИЛИК ДОО Скопје	техногени минерални суровини	Лојане	Липково	7,41
329	Б-ЕФЈ КОП ДООЕЛ с.Батинци, Студеничани	песок и чакал	Дризла	Студеничани	0,57
330	МИНЕРАЛ ГРУП ДОО Струмица	песок и чакал	Крив пат, с.Куклиш	Струмица	9,97
331	ПОРТЛАНД ОПЦ ДООЕЛ Струмица	песок и чакал	Врпчовски, с.Доброшинци	Василево	10,00
332	АВТОГРАДБА ДООЕЛ Гостивар	варовник	Ктаста с. Мирдита	Гостивар	11,54
333	НИКИ КОМ ДОО Тетово	мермер	Гробиште с. Горно Палчиште	Боговиње	12,39
334	ТЕХНО ПАВЕР ДООЕЛ Скопје	варовник	Горна Краста	Сопиште	72,22
335	ЈАВНО ПРЕТПРИЈАТИЕ ЗА ЈАВНИ ПАТИШТА	песок и чакал	Овчо поле - Богословец	Свети Николе	4,99
336	ЈАВНО ПРЕТПРИЈАТИЕ ЗА ЈАВНИ ПАТИШТА	песок и чакал	с. Црнилиште	Свети Николе	1,55
337	ЈАВНО ПРЕТПРИЈАТИЕ ЗА ЈАВНИ ПАТИШТА	песок и чакал	Бунар ДЕРЕ	Велес	1,44
338	ЈАВНО ПРЕТПРИЈАТИЕ ЗА ЈАВНИ ПАТИШТА	песок и чакал	Широка Падина с. Кардифаково	Свети Николе	4,50
339	САРДИЧ МЦ ДООЕЛ увоз-извоз Скопје	бакар, сребро и злато	Казандол	Валандово, Богданци и Дојран	1507,19
340	САЈА МВ ДООЕЛ Велес	кварц	Ливадиште с. Никодин	Прилеп	18,59
341	ХОЛДИНГ МЛАДЕНОВСКИ ДООЕЛ Скопје	песок и чакал	Драчево	Аеродром	0,27

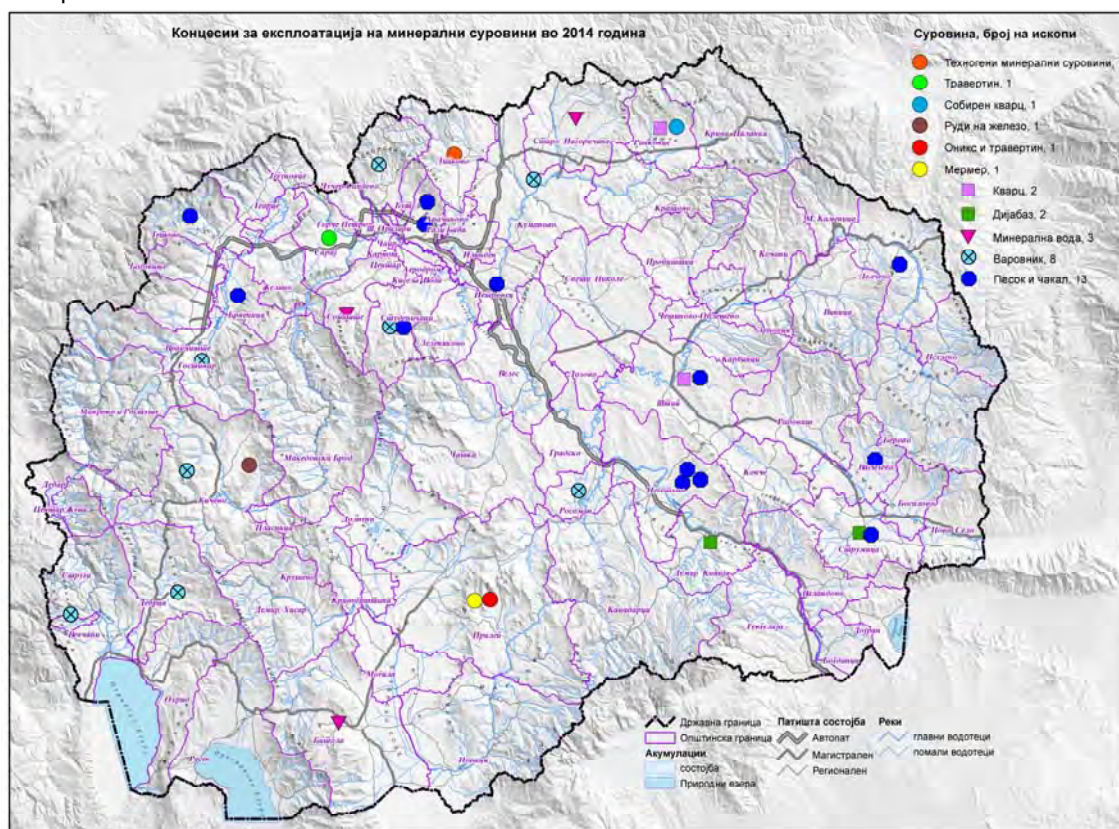
бр.	Концесионер	Суровина	Локалитет	Општина	ha
342	ЕУРО ЈАНИ КОП ДОО Македонски Брод	варовник	Огледалец	Македонски Брод	18,95
343	ХИДРОИНЖЕНЕРИНГ Битола ДООЕЛ	варовник	Извор	Кичево	69,24
344	БАУШТЕЛЕ ГРУП ДООЕЛ С. Долно Средоречие Дебарца	варовник	Чифлиска Краста	Дебарца	16,73
345	МЕРМЕР ИМПЕРИЈАЛ ДОО увоз-извоз Прилеп	оникс и травертин	Декова Дабица	Прилеп	98,21
346	МИХАНА 06 увоз-извоз ДООЕЛ с. Крушеани, Кривогаштани	подземна вода	с. Крушеани	Кривогаштани	0,14
347	ШАН КОМ ФИКС ДООЕЛ увоз-извоз, Гостивар	варовник	Горно Поле, с. Горна Бањица	Гостивар	21,07
348	ВЕЛЕ КОПТРАНС ДООЕЛ експорт-импорт Велес	кварц	Кравечки Присој с. Степанци	Чашка	38,60
349	ПЕЛАГОНИЈА ИНЖИНИРИНГ ДОО Штип	варовник	Варена Глава	Штип	12,35
350	СИЛГЕН РЕСУРСИС ИНТЕРНЕШНЛ експорт- импорт ДОО Кратово	бакар, злато и сребро	Плавица и Црн Врв	Кратово и Пробиштип	1688,18
351	БАУЕР БГ ДОО Скопје	варовник	с.Чардаклија	Штип	4,79
352	БАУЕР БГ ДОО Скопје	варовник	Остра Чука	Долнени	31,54
353	БАУЕР БГ ДОО Скопје	варовник	Грнчиште	Градско	29,67
354	МФС ГРОУП ДООЕЛ увоз-извоз Студеничани	варовник	Парагуша	Студеничани	30,00
355	ЈО-ГО ТРАНСПОРТ ДОО увоз-извоз Кавадарци	песок и чакал	С.Паликура	Неготино	4,24
356	МАРКОВСКИ КОМПАНИ Борче ДООЕЛ увоз-извоз Битола	варовник	Краста с. Илино	Ресен	20,14
357	КАДИИЦА МЕТАЛ ДООЕЛ Пехчево	бакар	Кадиица	Пехчево	600,67
358	РИ ЕНЕРГЕТИКА ПЕЛА ДОО Скопје	олово, цинк, злато, сребро и бакар	Луке	Крива Паланка	2925,96
359	ВИН-ИМ ДООЕЛ Виница	песок и чакал	Чифличко Поле	Виница	0,64
360	ИЗГРЕВ ИНЖЕНЕРИНГ ДООЕЛ Велес	песок и чакал	Трите дола	Велес	0,68
361	ДАТА РЕСУРСИ ДОО увоз-извоз Струмица	песок и чакал	Започ	Ново Село	1,17
362	МЕЛКАМ ИНЖИНИРИНГ ДООЕЛ увоз-извоз Скопје	варовник	Лавинчеви	Гази Баба	52,60
363	АГРОГОРИС ДООЕЛ увоз-извоз Кочани	песок и чакал	Ајдучко Поле	Виница	1,32
364	СУЛА 06 увоз-извоз ДООЕЛ с. Трапчин Дол	варовник	Цер	Кичево	12,33

Извор: Министерство за Економија

5.2.3.1. Осврт на периодот 2011 - 2014 година

Министерството за економија, преку годишните програми за основни геолошки истражувања, детални геолошки истражувања на енергетски минерални сировини, развој на геолошкиот информациски систем и доделувањето на концесии за детални геолошки истражувања на минерални сировини го координира истражувањето и искористувањето на минералните сировини на просторот на Република Македонија. Една од активностите кои се одвиваа во периодот 2011-2014 година е изработката на Стратегија за геолошки истражувања и експлоатација на минерални сировини.

Во периодот 2011-2014 година интензивирани се истражувањата за нови наоѓалишта на минерални сировини, а бројот на издадени концесии за експлоатација на минерални сировини се зголемува и во 2014 се издадени 34 концесии во 25 општини.

Слика 7. Концесии за експлоатација на минерални сировини издадени во 2014 г.

5.2.4. Водни ресурси и водостопанска инфраструктура

5.2.4.1. Акумулации

За целосно искористување на потенцијалот на водотеците (хидролошки и енергетски), заштита на просторот од негативните влијанија на водата (поплави, пронос на нанос и сл.) и за обезбедување биолошки минимум во водотеците, акумулациите се најважни водостопански објекти. Преку акумулациите континуирано се обезбедува квалитетна вода за пиење за

населението, за наводнување на обработливите површини, се овозможува производство на електрична енергија и се обезбедува биолошки минимум потребен за опстанок на живиот свет во водотеците.

Во изминатиот период (2004 - 2014 г.) завршена е изградбата на акумулациите „Лисиче“ на реката Тополка, „Козјак“ и Света Петка (Матка II) на реката Треска и „Кнежево“ на Злетовска Река.

Акумулацијата „Лисиче“ е изградена за да се обезбеди вода за населението во градот Велес и околните села, а дава можности и за наводнување на обработливите површини во регионот.

Со изградбата на акумулациите „Козјак“ и „Света Петка“, целосно е заокружен проектот ХС „Скопско Поле“ за хидроенергетското искористување на водите на реката Треска кој се состои од три каскадни акумулации: „Козјак“, „Света Петка“ и „Матка“.

Акумулацијата „Кнежево“ е дел од ХС „Злетовица“ кој започна да се реализира во 2004 год. Преку овој систем ќе се овозможи целосно искористување на потенцијалот на водотеците во сливот на Злетовска Река со што ќе се обезбеди вода за населението, за наводнување на обработливите површини и ќе се обезбеди вода за производство на енергија. Изградбата на хидросистемот се одвива во три фази: во прва фаза - изградба на акумулацијата „Кнежево“ и системите за водоснабдување (реализирана); во втора фаза се предвидува изградба на системите за наводнување и во трета фаза се предвидува енергетско искористување на водите.

Прва фаза (реализирана):

Табела 57. Карактеристики на акумулацијата Кнежево

кота на максимално ниво на водата	1061,5
висина на браната	75 м
максимална зафатнина на акумулацијата	23,5x10 ⁶ м ³
корисен простор	22,5 x10 ⁶ м ³
површина на водното огледало	75 ха
просечна должина на водното огледало	2,75 км

За водоснабдување на населението изградени се:

- „Зафат 1“ за општина Пробиштип;
- „Зафат 3“ за општините Штип, Свети Николе, Карбинци и Лозово;
- цевковод за водоснабдување на Штип со капацитет од 650 л/сек;
- цевковод за водоснабдување на Пробиштип со капацитет од 150л/сек;
- цевковод за водоснабдување на Свети Николе со капацитет од 100 л/сек;
- цевковод за водоснабдување на Лозово со капацитет од 20 л/сек;
- цевковод за водоснабдување на Карбинци со капацитет од 36л/сек;

За подобрување на водоснабдувањето на населението во општина Делчево изградена е браната „Лошана“ на река Лошана. Акумулацијата овозможува водоснабдување на 15000 жители од општината и наводнување на 200 ха.

Акумулацијата Пишица, на р. Пишица, општина Пробиштип, која беше наменета за наводнување поради хаварија на браната во 2013 год. не е во употреба.

Со Просторниот план на Р.Македонија се предвидуваше дека до 2020 год. ќе се изградат 26 акумулации, но изградени се само четири големи акумулации. Динамиката со која се одвива изградбата на акумулациите покажува дека нема да се реализираат планските определби зацртани со Просторниот план до 2020 год.

Во изминатите години изработена е проектно техничка докуменатција за брана на „Конско“ на Конска Река во општина Гевгелија и „Речани“ на Оризарска Река, општина Кочани

Браната „Конско“ на Конска Река е дел од хидросистемот (ХС) „Гевгелиско Поле“ преку кој ќе се обезбеди вода за населението и наводнување на обработливите површини.

Во акумулацијата „Речани“ ќе дотекуваат водите од Бела Река и Црна Река, а преградното место на акумулацијата е на Оризарска Река. Од ХС „Оризарска Река“ се предвидува водоснабдување на населението и индустријата во општините Кочани, Виница, Чешиново Облешево и Зрновци, наводнување на земјиштето и производство на електрична енергија.

Изградбата на акумулацијата „Конско“ не е започната, а за Речани започнати се активности за изградба пристапниот пат до браната.

Имајќи во предвид дека водата е ресурс кој мора да се чува и за кој во иднина ќе има само поголема потреба, потребно е да се даде поголем акцент на реализирање на планските определби од Просторниот план за изградба на акумулациите како објекти кои овозможуваат сигурна резерва на квалитетна вода која може повеќенаменски да се користи.

Просторниот план на Република Македонија и Нацрт водостопанската основа како важни стратешки документи за Државата взаемно се усогласуваат и дополнуваат. Со ПП на Р.Македонија и со Нацртот на водостопанската основа беше предвидена акумулацијата „Бучин“ на Црна Река во општина Демир Хисар.

Со изградба на акумулацијата „Бучин“ на Црна Река со кота на максимално ниво 639 м.н.в и зафатнина од $240 \times 10^6 \text{ м}^3$, имаше опасност од потопување на градот Демир Хисар и на инфраструктурата (сообраќајна и енергетска) која ги поврзуваше градот и селата во општината. Поради тоа со ПП на Р.Македонија се предложи и алтернатива за изградба на акумулацијата со пониско ниво на водата заедно со акумулациите Жван, Обедник, Журче, Доленци и Вирово. Во 2013 год направена е „Нацрт верзија за измена и дополна на водостопанската основа на РМ од 1968 за акумулацијата Бучин“ со која се предложи изградба само на акумулацијата Бучин со вкупен волумен од $91,125 \times 10^3 \text{ м}^3$ и ниво на водата од 628 м.н.в. Со оваа измена се понуди најприфатливо решение кое ќе обезбеди баланс меѓу потребите за наводнување на обработливото земјиште и елиминирање на негативните ефекти кои ќе влијаат на социоекономскиот живот и развој на општина Демир Хисар.

5.2.4.2. Системи за наводнување

Во развојот на системите за наводнување со ПП на Р.Македонија зацртано е: реконструкција и рехабилитација на постојните системи; доградба на постојните системи и изградба на нови системи.

Република Македонија располага со околу 657.689ха обработливо земјиште од кои погодни за наводнување се 370580 ха или 56%. Со системи за наводнување покриени се 126.617ха, а се наводнуваат само 50000 до 60000 ха земјиште.

Во 2006 год. започната е изградба на системи за наводнување во Јужниот регион на реката Вардар. Овој проект е предвиден во две фази, но реализирана е само првата фаза. Втората фаза која се предвидуваше да почне со реализација во 2008 год. не е започната.

Првата фаза од изградбата на системите за наводнување опфаќа вкупна површина од 2.628ха и реконструкција на површина од 1050ха:

- Систем Миравци кој опфаќа површина од 535ха;
- Систем Удово кој опфаќа површина од 468ха;
- Систем Негорци/Предејци кој опфаќа површина од 540ха;
- Систем Паљурци кој опфаќа површина од 1085ха. Системот Паљурци опфаќа и реконструкција на системи на површина од 1050ха.

Во втора фаза се предвидува изградба на системи за наводнување на површина од 3904ха на системите Миравци, Удово, Валандово, Грчиште, Кованци, Негорци/Предејци, Паљурци и Гевгелија.

Дел од системите за наводнување се и малите акумулации. Во општина Новаци направен е напор за обезбедување на дополнителни количини на вода за наводнување на обработливите површини со изградба на мала акумулација на Црна Река во атарот на с. Добромири.

Во 2005 год започната е градба на две мали акумулации во општините Гевгелија и Кривогаштани, кои од 2006 год. требаше да бидат во функција.

Во општина Гевгелија поради недостиг на средства запрена е изградбата на мини акумулацијата Сарандер кај с. Моин, а во општината Кривогаштани поради необезбедена документација за градба запрена е изградбата на акумулацијата Годивје.

Во текот на 2007 год. започната е изградба на микроакумулација на река Гардалејца, КО М. Доленци во општина Другово. Водите од оваа акумулација ќе се користат за наводнување на 8,0 ха обработливи површини.

5.2.4.3. Водоснабдување

Во 2009 год. започната е изградба на зафати на Студена Река, Лешничка Река и реката Пена и доводни цевководи за да се подобри водоснабдувањето на градот Тетово, но изградбата не се одвива со планираното темпо и во градот се уште има недостаток на вода и рестрикции во водоснабдувањето.

Градот Прилеп иако се водоснабдува од РВС „Студенчица“ се соочуваше со недостаток на вода поради што изграден е довод и филтерница од акумулацијата „Прилепско Езеро“ во 2008 год. и во текот на 2009 год. изведени се бунари на локалитетот Орушица - Кишоица - Бегова Ливада.

Регионалните водоснабдителни системи ХС „Злетовица“, РВС „Студенчица“, ВС во општина Липково, ХЕС „Патишка Река“ овозможуваат рационално и целосно искористување на потенцијалот на водите.

Градот Свети Николе се водоснабдуваше од акумулацијата „Мавровица“ на река Мавровица, но поради несоодветниот квалитет на водата градот подолг период се соочуваше со недостиг на вода. Со изградбата на доводните цевководи како дел од објектите од ХС „Злетовица“ за Свети Николе се обезбеди квалитетно водоснабдување.

На РВС „Студенчица“ преку кој се обезбедува вода за жителите во општините Другово, Осломеј, Вранештица, Пласница, Кичево, Македонски Брод, Прилеп, Долнени и Крушево и за ТЕЦ „Осломеј“ се приклучени селата Лисичани, Дворци, Преглово и Пласница (општина (Пласница), с. Дебреште (општина Долнени) и с. Жубрино (општина Кичево). Активностите за нивно приклучување се започнати во 2012 год.

За општина Липково изработена е техничка документација со која е предвидено од акумулацијата „Глажња“ да се водоснабдуваат 19 села во општините Липково, Куманово и Арачиново. Реализацијата е започната во 2011 год. кога е започнат цевководот за с. Липково и Слупчане и во 2014 год изведен е крак за с. Лојане.

Водостопански систем кој е зацртан со стратешките документи за градот Скопје и регионот е хидроенергетскиот систем ХЕС „Патишка Река“. Овој систем ќе овозможи покрај енергетското искористување на потенцијалот на водотеците во сливот на Патишка Река и водоснабдување на населението во селата Патишка Река, Малчиште, Маркова Сушица, Јаболци, Нова Брезница, Долно Соње и Горно Соње. Реализацијата на ХЕС „Патишка Река“ започната е во 2012 год.

За поквалитетно водоснабдување на населението во периодот 2004 - 2014 год во општините превземени се активности за проширување на постоечките системи во повеќе населени места.

Во 2005 год. превземени се активности во вкупно 168 населени места за изградба на водоснабдителни системи. Во 106 села изградени се системи за водоснабдување, во 18 села се превземени активности за доградба на водоснабдителната мрежа, а во 22 населени места е извршено реконструкција на постоечката водоводна мрежа. Во фаза на изградба се 22 водоснабдителни системи. Водоснабдувањето е претежно со зафаќање на извори и помал дел од бунари.

Во 2006 год. превземени се активности во 121 село за изградба или проширување на водоснабдителните системи, изградени се 47 водоснабдителни системи, во 36 села извршено е проширување на постоечката водоснабдителна мрежа и во фаза на изградба се за 38.

Во текот на 2007 год., за водоснабдување превземени се активности во вкупно 50 села, од кои во 27 села водоснабдителните системи се изградени или се во фаза на изградба, а во 23 села водоснабдителните системи се проширени со мали интервенции - изградба на доводи или резервоарски простори.

Во 2008 год извршено е проширување на постоечката водоснабдителна мрежа во 16 села, а во 10 е започнато или е во фаза на градба водоснабдителен систем.

Во 2009 год. подобро е водоснабдувањето во 19 села од 10 општини со зафаќање на нови изворници, проширување на постоечките доводи и изградба на нови резервоари. Во 53 села од 36 општини започнати се активности за изградба на водоснабдителната мрежа, кои и во текот на 2010 год. ќе продолжат.

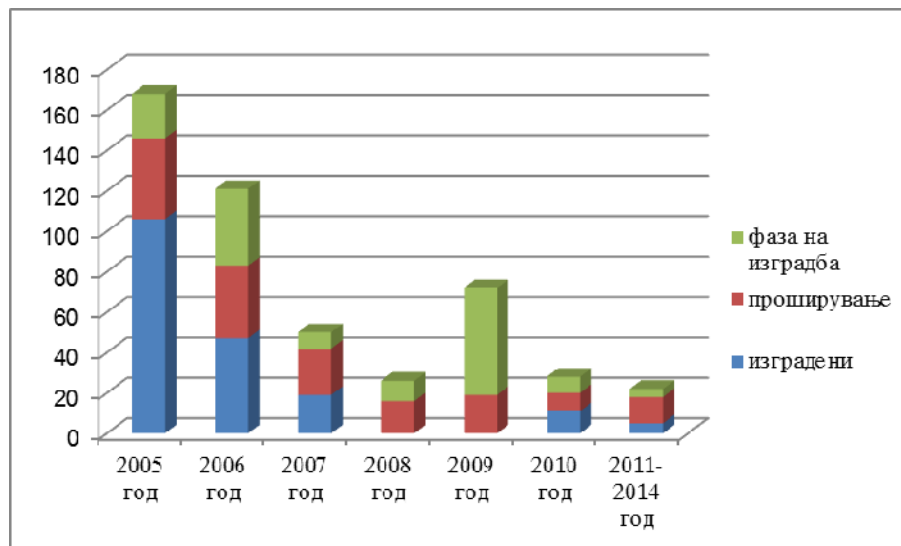
Во 2010 год. само во 28 села во Републиката направени се напори за подобрување на водоснабдувањето. Во 11 села изградени се системи за водоснабдување кои започнале да се градат во изминатите години, во 9 извршено е проширување или доградба на водоснабдителниот систем и во 8 села во фаза на изградба се нови системи за водоснабдување.

Во општина Кавадарци во 2012 год започната е изградба на водоснабдителен систем за селата Ваташа, Глишиќ, Марена и Сопот. Водата се предвидува да биде третирана во филтер станица.

Во текот на 2014 год. изградени се водоводни системи за 5 населени места (општина Битола за 1 село, Карбинци - 1, Новаци - 1 и општина Теарце за 2 села). Проширување на постоечката водоводна мрежа (преку изградба на нова мрежа или објекти - резервоари) извршено е во Скопје во општините Аеродром, Ѓорче Петров и Кисела Вода, потоа во градовите Винаца, Охрид, Струмица, Струга и во 6 населени места

Со Просторниот план на Република Македонија за обезбедување на повисок стандард на населението цел е „обезбедување на доволна количина на квалитетна вода, првенствено за водоснабдувањето на населението и за сите други дејности кои произлегуваат од сегашниот и идниот развој на Републиката, како појдовна основа и цел во развојот на водостопанството“. Во изминатиот период 2004 - 2014 год. трендот на изградба на нови водоснабдителни системи, нивно проширување или осовременување е во опаѓање.

Графикон 40. Изградба на водоснабдителни системи за период 2005-2014 г.

За подобрување на водоснабдувањето потребно е да се пристапи кон изградба на регионални водоводни системи согласно целта зацртана во ППРМ „максимално зафаќање на можните изворишта во регионални системи со што ќе се овозможи префрлање на водите од едно во друго водостопанско подрачје за долгорочно задоволување на потребите од вода во сушните водостопански подрачја“.

Во таа насока позитивна е изградбата на ХС „Злетовица“, водоснабдителниот систем за селата во општина Липково, Арачиново и Куманово, ХЕС „Патишка Река“ и континуираното приклучување на селата на РВС „Студенчица“.

поголемите градови и припадните селски населби со што ќе се опфатат 80% од комуналните отпадни води. Но предвиденото не е реализирано.

Најголеми загадувачи се градовите, но само за Куманово е изградена пречистителна станица која е во функција од 2006 год. Во оваа пречистителна станица треба да се прифатат и отпадните води од селата Ржановце, Опае и Лопате.

За Скопје како најголем загадувач со води од домаќинствата и индустријата изработена е само физибилите студија за изградба на пречистителна станица кај селото Трубарово (во 2008 год.).

Во Република Македонија изграденоста на канализациските системи е на ниско ниво, посебно во селата каде сеуште отпадните води се одведуваат во септички јами. Во периодот 2004 - 2014 год. во оваа област е забележано опаѓање на изградба.

Во 2005 год. за одведување на отпадни води превземени се активности во 77 населени места. Во 51 населено место изградени се канализациски мрежи, во 12 населени места превземени се активности за доградба на канализационата мрежа и само во 1 населено место е извршена реконструкција на канализационата мрежа. Во 13 населени места канализационите системи се во фаза на градба.

Изградбата на канализационата мрежа не се одвива паралелно и со изградба на пречистителни станици. Пречистителни станици изградени се само во 7 населени места, во фаза на градба се 2 пречистителни станици и 2 регионални се предвидени со проектната документација, но не се започнати со изградба. Едната регионална пречистителна станица е предвидена за Богданци, Стојаково и Ѓавато и втората е предвидена за Ѓиновце и Петралица.

Во 2006 год. изградба или проширување на канализациони мрежи се одвива во вкупно 67 села. Во 31 село завршена е изградбата на канализационите мрежи, во 25 села се во фаза на изградба и во 11 села проширени се канализационите мрежи.

Во 2007 год. од вкупниот број (39 села) во фаза на изградба или изградени се канализациски системи во 32 села, а проширување на канализациските системи извршено е во 7 села. Изградени се 13 пречистителни станици за вкупно 16 села. Најинтензивна е градбата во општина Маврово и Ростуше каде се изградени 4 пречистителни станици за 6 села.

Во 2008 год. во 13 села се реконструирани и проширени канализациските системи, во 7 се градат и во 3 села е звршена изградбата на канализацискиот систем. Пречистителни станици во фаза на градба се во 3 села.

Во 2009 год. во 36 општини започната е изградба на канализациски мрежи во 59 села, а во 7 села е звршена изградбата. Пречистителни станици изградени се за 4 села, од кои во Берово пречистителната станица е од регионален карактер.

Во 2010 год. во Републиката во 12 села се изградени канализациски мрежи, во 3 населени места се во фаза на проширување и во 19 села канализациските мрежи се во фаза на изградба. Пречистителни станици во фаза на градба се само во 5 села.

Во 2014 год. колектори и секундарни мрежи се изградени во 11 населени места, а проширување на постоечката мрежа или изградба на нова има во 23 населени места

Во периодот 2010-2014 год. повеќе акцент е дадено на изградба на пречистителни станици за селата. Изградени се пречистителни станици во

општина Ѓорче Петров за селата Кисела Јаболка, Волково и Стопански Двор. За овие села во 2013 год завршена е изградбата на колекторот и пречистителната станица. Во 2013 год во фаза на градба е пречистителна станица за КО Ѓорче Петров 5.

Во село Прдејци (општина Гевгелија) изграден е колектор, секундарна мрежа и пречистителна станица.

Во општина Илинден изграден е колектор и пречистителна станица за с. Кадино и пречистителна станица за Илинден. Активности со изградбата на канализациските мрежи се почнати во 2011 год.

Во општина Крива Паланка во с. Мождивњак изграден е колектор и пречистителна станица I фаза

Во општина Петровец изградени се колектори и пречистителни станици за селата Петровец, Ржаничино и секундарна мрежа за с. Чифлик.

Во општина Аеродром за Горно Лисиче изграден е канализациска мрежа (започнати во 2010 г.), но отпадните води се испуштаат директно во реката Вардар, поради непостоење на пречистителна станица за градот Скопје. Во 2012 год. доизграден е колекторот и проширена е мрежата за с. Долно Лисиче.

Во општина Сарај во 2011 год започната е изградба на систем со пречистителна станица за селата Грчец, Сарај, Глумово, Шишево и езеро Треска

Во општина Брвеница во 2011 започната е изградба на колектор за отпадни води од селата Челопек, Милетино и Блаце, а во 2014 год. надграден е системот со изградба на секундарни мрежи.

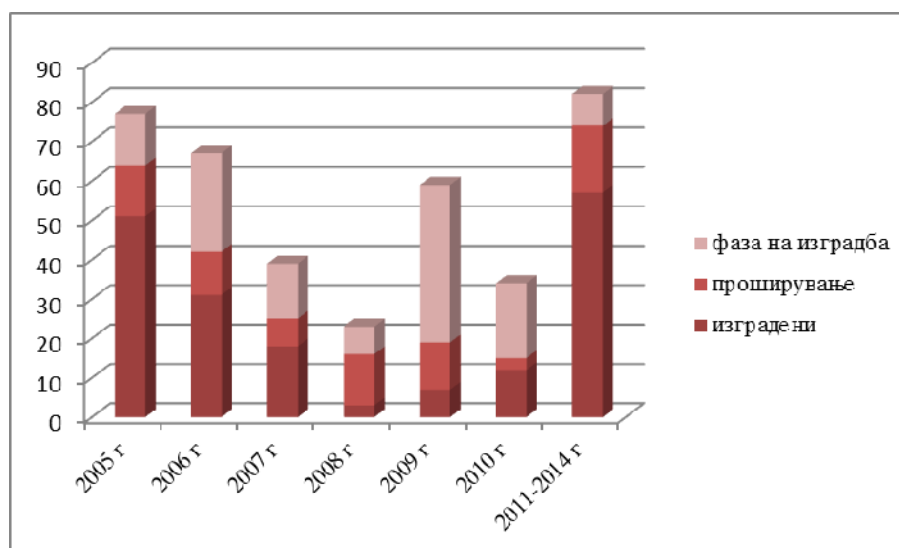
Во општина Валандово во 2011 год е изграден колектор и секундарна мрежа за с. Пирава, а во 2013 год е почната прва фаза од изградбата на систем за селата Марвинци, Балинци и Брајковци со пречистителна станица

Уште во 2011 год е предвидено заедничка пречистителна станица за Другово и Кичево со изградба на регионална станица. За Другово има основен проект за главен колектор, дел е изведен но не функционира.

Во општина Велес изграден е регионален канализационен систем околу езерото „Младост“: фекален колектор со заедничка пречистителна станица, кој ќе ги зафаќа отпадните води од селата Мамутчево, Кумарино, Сујаклари и Отовица. Во текот на 2012-2013 изградени се колектори во селата Оризари, Иванковци, Раштани, Бузалково, Црквино и Превалец

Во периодот 2011 - 2014 год во Р. Македонија 57 населени места се покриени со канализациска мрежа, во фаза на изградба се во 8 и проширување на постоечката мрежа има во 17 населени места.

Графикон 41. Изградба на канализациски системи за период 2005-2014 година

Заштита од штетно дејство на водите Регулација на водотеците и заштита од поплави

За намалување на негативните влијанија од појавата на големите води и поплавите кои може да се спречат или ублажат со регулација на речните корита е направено малку во изминатиот период.

Од страна на Дирекцијата за заштита и спасување во изминатиот период се спроведуваат планови за чистење на одводните канали и водотеците во Р. Македонија. Но чистењето на речните корита и канали најинтензивно се спроведува во период на интензивни врнежи и топење на снегот кога се појавуваат поплавите.

Во периодот 2011-2014 год. само во три општини се регулирани водотеците. Во општина Зрновци регулирана е реката Морошка во с. Мородвис, во Крива Паланка регулирана е Крива Река и во општина Росоман регулирано коритото на Црна Река и Крушевичка Река.

За заштита од атмосферски води 2014 год. направено е малку, изградена е примарна атмосферска канализација во општина Аеродром и во градот Винаца.

5.2.4.5. Осврт на периодот 2011-2014 година

Акумулации

Акумулацијата „Кнежево“ е дел од ХС „Злетовица“ кој започна да се реализира во 2004 год. Во 2011 год завршена е изградбата на браната „Кнежево“ со придружните објекти и завршена е првата фаза од изградбата на ХС, односно изградени се зафатите и доводните цевководи за водоснабдување на населението во општините Штип, Свети Николе, Карбинци и Лозово.

Во 2013 год. изработена е проектно техничка докуменатција за браната на „Конско“ на Конска Река која е дел од хидросистемот (ХС) „Гевгелиско Поле“ и за брана „Речани“ на Оризарска Река во општина Кочани.

Изградбата на акумулацијата „Конско“ не започната, а за „Речани“ започнати се активности за изградба пристапниот пат до браната.

Со ПП на Р.Македонија и со Нацртот на водостопанската основа е предвидена изградба на акумулацијата „Бучин“ на Црна Река во општина Демир Хисар. Во 2013 год. направена е „Нацрт верзија за измена и дополна на водостопанската основа на РМ од 1968 за акумулацијата Бучин“ со која се предложи изградба само на акумулацијата Бучин со вкупен волумен од $91,125 \times 10^3 \text{ м}^3$ и ниво на водата од 628 м.н.в. Со оваа измена се понуди најприфатливо решение кое ќе обезбеди баланс меѓу потребите за наводнување на обработливото земјиште и елиминирање на негативните ефекти кои ќе влијаат на социоекономскиот живот и развој на општина Демир Хисар.

Системи за наводнување

Во периодот 2011 - 2014 год. во развојот на системите за наводнување со ПП на РМакедонија воопшто не е превземена активност. Позначаен зафат е изградбата на системите за наводнување во Јужниот регион на реката Вардар кој требаше да се реализира во две фази. Првата фаза е почната во 2006 год и е реализирана, додека втората фаза која требаше да почне со реализација во 2008 год, не е се уште почната.

Водоснабдување

Во периодот 2011 - 2014 год. трендот на изградба на нови водоснабдителни системи, нивно проширување или осовременување е во опаѓање.

Во 2012 год започната е изградба на водоснабдителни системи во општина Кавадарци за 4 населени места, а во текот на 2014 год изградени се водоводни системи во 5 населени места (во општините Битола, Карбинци, Новаци по едно село и во општина Теарце во 2 села).

Проширување на постоечката водоводна мрежа (преку изградба на нова мрежа или објекти - резервоари) извршено е во Скопје во општините Аеродром, Ѓорче Петров и Кисела Вода, потоа во градовите Веница, Охрид, Струмица, Струга и во 6 населени места

Заштита на водите

Канализациски системи

Во периодот 2010-2014 год. повеќе акцент е дадено на изградба на пречистителни станици за селата.

Во периодот 2011 - 2014 год во Р. Македонија 57 населени места се покриени со канализациска мрежа, во фаза на изградба се во 8 и проширување на постоечката мрежа има во 17 населени места.

Во 2014 год. колектори и секундарни мрежи се изградени во 11 населени места, а проширување на постоечката мрежа или изградба на нова има во 23 населени места.

Пречистителни станици изградени се во општина Ѓорче Петров (за три н.м. и за едно во фаза на градба), општина Гевгелија (за едно н.м.), во општина Илинден (за две н.м.), општина Крива Паланка (за едно н.м.), во општина Петровец (за две н.м.), во општина Сарај (за пет н.м.), во општина Валандово (во 2013 год е почната прва фаза од изградбата на систем за три села).

Во општина Велес изграден е регионален канализационен систем околу езерото „Младост кој опфаќа четири населени места.

За Кичево и Другово уште во 2011 год е предвидено изградба на заедничка пречистителна станица. За Другово главниот колектор делумно е изведен и не е во функционија.

Заштита од штетно дејство на водите Регулација на водотеците и заштита од поплави

Во периодот 2011-2014 год. само во три општини извршено е регулација на водотеците: во општина Зрновци на реката Морошка, во Крива Паланка на Крива Река и во општина Росоман регулирано коритото на Црна Река и Крушевичка Река.

За заштита од атмосферски води 2014 год. направено е малку, изградена е примарна атмосферска канализација во општина Аеродром и во градот Винаца.

Од страна на Дирекцијата за заштита и спасување во изминатиот период се спроведуваат планови за чистење на одводните канали и водотеците во Р. Македонија, најчесто во период на интензивни врнежи и топење на снегот кога се појавуваат поплавите.

5.2.5. Енергетика и енергетска инфраструктура

Република Македонија освен увозот на нафта, гас и кокс во последниве години увезува и електрична енергија за кои одвојува значителни износи на девизни средства. Малите и незначителни инвестиции во енергетиката во изминатата деценија, предизвикаа сериозен недостаток на електрична енергија.

Табела 58. Финална потрошувачка на енергија (во TJ) по години

Видови на енергија	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Електрична енергија	30892	28069	29490	32466	32001	29350	29035
Јаглен	2622	2769	3149	941	1633	2258	2561
Кокс	2744	1446	2550	1672	2010	2290	2117
Нафтени деривати	29517	31559	31502	31939	32462	31240	30944
Природен гас	4004	2647	3328	3521	2004	2304	2787
Огревно дрво	7201	7234	7267	7334	6977	6952	7046
Геотермална енергија	410	386	424	255	347	254	269
Вкупно	77392	74111	77710	78128	77435	74648	74759

Најголемо учество во финалната потрошувачка имаат нафтени деривати (помеѓу 38% и 42%) и електричната енергија (помеѓу 38% и 41%). Сите останати облици на енергија учествуваат со мал процент во финалната потрошувачка.

Табела 59. Бруто потрошувачка на примарна енергија (во 10³ TJ) по години

Видови на енергија	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Електрична енергија	13,53	16,67	14,38	12,90	10,19	13,84	13,84	12,82	14,43	12,79
Лигнит и јаглен	49,46	46,38	38,93	59,23	56,49	52,64	57,49	53,18	45,72	50,02
Кокс	3,17	3,19	2,64	2,74	1,45	2,55	1,67	2,01	2,29	2,12
Сурова нафта и деривати	32,21	35,03	38,93	32,94	36,79	33,49	32,65	33,39	32,47	32,31

Природен гас	2,59	2,75	3,43	4,00	2,66	3,98	4,61	4,61	5,36	5,71
Огревно дрво	7,08	7,08	7,08	7,20	7,23	7,27	7,33	6,98	6,95	7,05
Геотермална енергија	0,3	0,42	0,5	0,41	0,39	0,42	0,26	0,35	0,25	0,27
Вкупно	108,34	111,52	105,89	119,43	115,20	114,19	117,85	113,33	107,48	110,25

Бруто потребната енергија за енергетскиот систем ја сочинуваат енергијата предадена на директните потрошувачи, енергијата за енергетски трансформации, енергијата за погон на постројките и загубите во пренос и дистрибуција. Во 2010 во однос на 2005 година бруто потребната енергија е порасната за 5,4% при што пораст е забележан кај сите видови на енергија освен кај коксот.

Табела 60. Учество-потекло (во %) во вкупната потрошувачка на енергија по години

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Сопствено производство	60,51	56,95	52,52	56,9	58,8	58,1	58,9	57,5	52,5	53,8
Увоз	39,49	43,05	47,48	43,1	41,2	41,9	41,1	42,5	47,5	46,2

Учеството на сопственото производство е најголемо во 2005 година (60,51%), а најмало во 2013 година (52,5%). Со Просторниот план на Р.Македонија во 2020 год. по сценарио на најмал (ниска) и најголем стопански развој (висока варијанта), планирано е сопственото производство во вкупното да учествува со 64% односно 62%.

Вкупната потрошувачка на нафтени деривати во Македонија во изминатиот период (2005-2014 год.) има осцилации. Најголемо учество во вкупната потрошувачка е на дизел горивото.

Табела 61. Потрошувачка на нафтени деривати во РМ (во тони)

Вид на гориво	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Моторни бензини	121782	131102	131461	120294	123865	125378	127647	118840	111049	120160
Дизел гориво	351627	381576	381664	327081	377372	407671	332280	362167	395058	532498
Екстра лесно							70903	54765	49643	54229
Мазут	230000	261880	341733	222066	239923	196045	181549	168523	139081	76261
Пропан-бутан	37907	40245	46032	64637	59174	57270	53542	54520	57225	63629
Млазно гориво	16593	9629	8078	5517	1607	3946	2022	5634	10128	30625
Биогориво			7000				329	678	1019	3127
Вкупно	757909	824352	915968	739595	801941	790310	768272	764471	763202	880829

Вкупната потрошувачка на нафтени деривати е најголема во 2014 година и е за 16,2% поголема во однос на 2005 година, односна за 14,6% поголема од 2011 година. Најголем е порастот на потрошувачката на дизел горивата.

Потрошувачката на мазут е многу помала од планираната затоа што последниве години ТЕЦ Неготино беше многу малку во погон, а најголем дел од мазутот се планираше за погонско гориво на ова енергетска постројка.

Табела 62. Потрошувачка на сурова нафта во Рафинерија ОКТА (во тони) по години

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Вкупно	911990	1001384	1029708	1099721	1017914	900347	685097	263784	59675	0

Од проектираниот капацитет за преработка на 2500000 тони сурова нафта, во Рафинеријата ОКТА најмногу е реализирано во 2009 година со 41%.

Вкупната потрошувачката на јаглени во период од 2005-2014 година е најголемо во 2008 година, а најмало во 2013 година.

Табела 63. Потрошувачка на кокс, лигнит и јаглен (во тони) по години

Вид на гориво	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Кокс	100337	115014	95495	100853	48909	68701	58666	70536	80368	74284
Лигнит	7322760	6856159	6880800	7909706	7268502	7404300	7706139	7332668	6633208	7240138
ТЕЦ	7093000	6600901	6744000	7772204	7210000	7332900	7706139	7331150	6612971	7220806
Индустриски топлани	229760	255258	136800	137502	58502	71400	16944	20440	20237	19332
Јаглен	102600	85707	201916	205701	115162	141600	158104	159600	169622	202225
Вкупно лигнит и јаглен	7525697	7056880	7178211	8216260	7432573	7614601	7922909	7562804	6883198	7516647

Вкупната потрошувачка на јаглени (лигнит, кокс и јаглен) во 2014 година е помала во однос на 2005 година за 0,1% и за 5,1% во однос на 2011. Споредбено, најголемата потрошувачка на јаглени регистрирана во 2008 година преставува 81% од планираната утврдена со Просторниот план на РМ до 2020 година.

Табела 64. Потрошувачка на огревно дрво (во 1000м³) по години

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Вкупно	650	650	650	650	483	650	673	640	638	646

Потрошувачката на огревно дрво во периодот 2005-2014 год. се движи во границите од 483000-673000м³. Со Просторниот план на Р.Македонија во 2020 година се планира оваа потрошувачка да достигне количина од 770000 м³.

Табела 65. Испорачани количини природен гас (во 10⁶ нм³) по години

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Вкупно	77,32	88,22	102,78	129,93	79,1	117,37	135,84	136,59	158,83	134,66

Вкупните испорачани количини на природен гас на потрошувачите во РМ е во пораст, а најголема вредност достигна во 2013 год. Но, искористеноста на капацитетот на гасоводниот систем, кој има можност за транспорт на 800x10⁶ нм³ останува на ниско ниво (20% во 2013 година). Со Просторниот план на РМ планирана е потрошувачката на природен гас да изнесува 1,6x10⁶ нм³ во 2020 година. Потрошувачката на гас во 2014 во споредба со 2005 година зголемена е за 74%.

Табела 66. Потрошувачка на геотермална енергија (во 10⁶ м3) по години

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Вкупно	1,729	2,266	2,218	2,226	2,011	1,906	1,357	1,654	1,301	1,381

Потрошувачката на геотермалната енергија во изминатиот период е најголема во 2006 година и е за 64% поголема од 2014 год. Испорачаната топлинска енергија од геотермална вода во 2014 година е 27% од планираната за 2020 година. Со Просторниот план на Р.Македонија во 2020 година

планирана е енергија од обновливи извори на енергија од 1114 TJ од кои геотермалната енергија учествува со 1000 TJ.

Табела 67. Производство и потрошувачка на електрична енергија (во GWh) по години

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Домашно производство	6459	6557	6051	5834	6162	7172	6333	6424	5725	5639
ТЕЦ и ТЕТО	1495	4911	5091	4998	4964	5898	4904	5329	4144	4513
ХЕЦ	4964	1646	960	836	1198	1274	1419	1077	1542	992
Увоз	1662	1923	955	2747	1635	1395	2676	2465	2428	2426
Вкупни загуби	1662	1523	1621	1453	1308	1316	1451	1317	1152	1052
Вкупна потрошувачка	8121	10003	8627	10034	9105	9883	9018	8799	8153	8065

Вкупната потрошувачка на електрична енергија во периодот 2005-2014 година осцилира. Најголема е потрошувачката во 2008 година, а најмала во 2014 година. Домашното производство е најголемо во 2010 година, а најмало во 2014 година кога е за 27% помало.

Увозот на електрична енергија е најголем во 2008 година, а најмал во 2007 година кога увезената количина е помала за 188%. Вкупните загуби во електричната енергија се во постојано опаѓање така да во 2014 година во однос на 2005 година се намалени за 58%.

Со Просторниот план на Р.Македонија, во 2020 год. според ниската варијанта потрошувачката е планирана да изнесува 10451 GWh додека според високата варијанта 13588 GWh. Производството на електрична енергија од термоелектраните е релативно стабилна, додека производството од хидроелектраните е различна и е зависно од хидрометеоролошките прилики. Така во 2005 година хидроенергијата е поголема за 5 пати во однос на 2014 година.

Еден од предусловите за остварување на побрз раст на економијата е обезбедување на соодветни количини на различни видови на енергија. Во последните години се случи глобалната должничка и финансиска криза која имаше влијание и врз енергетскиот сектор во Македонија.

Табела 68. Енергија од обновливи извори (во TJ) по години

Вид на енергија	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Електрична енергија	3008	4556	8730	5144	3943	5690	4053
Биогориво	11	6	24	12	25	25	40
Огревно дрво	7201	7234	7267	7334	6977	6952	7046
Геотермална енергија	410	386	424	255	347	254	269
Вкупна енергија од ОИЕ	10631	12182	16445	12746	11293	12920	11408
Учество во финална потрошувачка (%)	13,7	16,4	21,2	16,3	14,6	17,3	15,3

Вкупната енергија од обновливи извори (ОИЕ) е најголема во 2010 година, а најмала во 2008 година кога е за 55% помала. И учеството во финалната потрошувачка е најголемо во 2010 година, кога е за 7,5% поголема во однос на 2008 година. Огревното дрво учествува со најголем процент во енергијата од ОИЕ со учество од 44-62%.

Вкупниот инсталиран капацитет на мали хидроцентрали во Македонија во 2014 изнесува 59,5 MW и е за 0,61% поголем во однос на 2013 година.

Од добиените одговори на информативните листови за период 2011-2014 година изградени се во Р.Македонија вкупно:

- 31 МХЕЦ со збирна моќност од 10,59MW и можно производство од 18,63 GWh/god
- 13 фотоволтаични центри со збирна моќност од 1,63MW и можно производство од 1,76 GWh/god

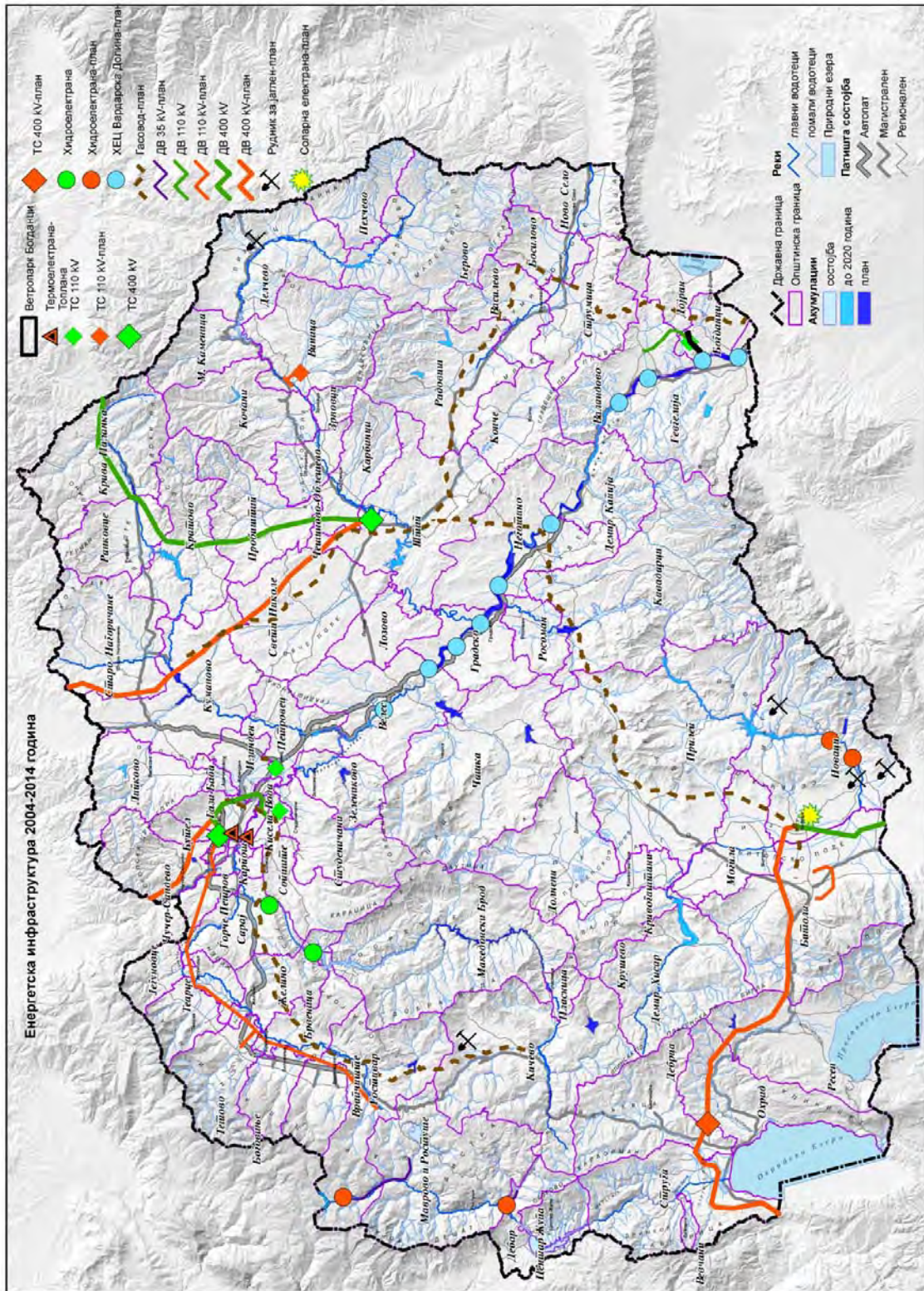
5.2.5.1. Енергетски извори

Во однос на енергетските извори во периодот од 2005-2010 год. освен ХЕЦ Козјак изградена е и ТЕ-ТО Енергетика. Во периодот 2010-14 година ставени се во функција ХЕЦ Св.Петка, ТЕ-ТО Скопје и првата етапа од Ветерниот парк-Богданци. Вкупниот планиран капацитет на ова енергетска постројка за производство на електрична енергија од ветерна енергија се очекува да достигне вредност од 60 MW.

Со Просторниот план на Р.Македонија, до 2020 година освен изградените енергетски објекти, планирано е да се активираат и термоцентралите Неготино-2 и Битола-4 како и хидроцентралите: Градец, Велес, Чебрен и Галиште.

По текот на реката Вардар, освен ХЕЦ Велес, предвидени се уште девет проточни хидроелектрани: Бабуна, Згрополци, Градско, Кукуречани, Дуброво, Градец, Милетково, Гавато, Гевгелија, групирани во т.н. „Вардарска Долина“. Со нивна градба целосно ќе биде искористен хидропотенцијалот на реката Вардар.

За потребите на ТЕ Битола до 2020 година (висока и ниска варијанта) планирано е да се активираат рудниците: Брод-Гнеотино, Живојно и Мариово, а за продолжување на работата на ТЕ Осломеј рудникот Поповјани. За широката потрошувачка предвидено е отварање на рудникот Звегор-Стамер кај Делчево.

Слика 9. Енергетска инфраструктура 2004 – 2014 година

Преносна електромрежа

Заради сè поголемиот увоз на електрична енергија во Република Македонија, но и заради стабилноста и доверливоста на електроенергетскиот систем, од големо значење е поврзанооста со електроенергетските системи на соседните држави. До 2010 година завршени се и пуштени во работа 400 kV водови: Скопје 4-Скопје 5, Битола 2-Македонско-грчка граница, Штип-Македонско-бугарска граница и Дуброво-Штип, ТС Скопје-5 и ТС Штип 400/110kV. За приклучок на ХЕЦ Света Петка направен е двосистемски далновод 2x110kV (влез-излез) на постојниот далновод 110kV Козјак-Скопје3.

Во план е надградба на ТС Винаца од 35kV на 110kV како и градба на приклучен 110kV вод за неа.

Дистрибутивна мрежа

За квалитетно и сигурно напојување со електрична енергија на потрошувачите од особена важност е постојаната надоградбата на дистрибутивната мрежа во Р.Македонија. Во периодот од 2005-2010 година направени се реконструкции и градба на 4 трафостаници од 35kV како и 379 трафостаници од 10kV (податоци обезбедени од информативните листови добиени од општините во РМ).

Гасоводна мрежа

Во периодот од 2005-2010 година во однос на гасоводниот систем изградено е многу малку. За потребите на ТИРЗ Скопје на локалитетот Бунарџик изграден е приклучен гасовод како и гасоводна мрежа за потребите на ТЕ-ТО Скопје, како две приклучни мерно регулациони станици.

5.2.5.2. Осврт на периодот 2011-2014 година

Во период 2011-2014 година финалната потрошувачка е на исто ниво во последните две години, додека во 2011 и 2012 година е помала за 3% односно 4%. Ако направиме споредба на потрошувачката на разни видови на енергија во 2014 во однос на 2011 година се забележува голем пораст на потрошувачката на јаглен и кокс а намалена потрошувачка на природен гас и електрична енергија.

Во 2014 година бруто потребната енергија е помала во однос на истата во 2011 година за 6,4% пред сè заради помалата потрошувачка на јаглен, електрична енергија, огревно дрво и сировата нафта. Сопственото производство на енергија во 2014 година е помало од 2011 година за 5,1%.

Во потрошувачката на нафтени деривати споредбено, во 2014 во однос на 2011 година најголем пораст е кај млазното гориво (за 15 пати), биогоривото (за 10 пати), дизелот (за 60%) и пропан бутан (за 19%).

Преработката на сурова нафта во Рафинеријата ОКТА од 2010-2011 година е во големо опаѓање и во 2014 година рафинеријата воопшто не работеше а нафтоводот Солун-Скопје се користеше како продуктовод.

Вкупната потрошувачка на јаглени (лигнит, кокс и јаглен) во 2014 година е помала во однос на 2011 година за 5,4%. Намалена е потрошувачката на лигнит, а зголемена е потрошувачката на останатите видови на јаглен. Единствени корисници на лигнит се термоелектраните во Битола и Осломеј.

АД ЕЛЕМ од 2012 година започна со експлоатација на рудникот Брод-Гнеотино. Направен е транспортен систем долг 10км со кој може да се транспортираат 3800 тони јаглен на час.

Потрошувачката на огревно дрво во 2014 во однос на 2011 година е помала за 4,2%.

Потрошувачката на гас во 2014 година е на нивото од 2011 година и е помала од 2013 година за 18%.

Потрошувачката на геотермалната енергија во период 2011-2014 година има осцилации. Најголема во 2012 година кога е за 20% поголема од 2014 год.

Вкупната потрошувачка на електрична енергија во периодот 2011-2014 година се намалува. Тенденција на намалување има и кај домашното производство, вкупните загуби и увозот на електрична енергија. Домашното производство во 2011 споредено со 2014 година е за 12% помало. Вкупните загуби во електричната енергија се во постојано опаѓање така да во 2014 во однос на 2011 година се намалени за 38%.

Во периодот 2011-2014 год. производството на енергија од обновливи извори остварува осцилаторни движења, од 12746 TJ остварени во 2011 год., додека во 2014 год. производството е намалено на 11408 TJ. Учеството во финална потрошувачка е најголемо во 2013 година (17,3%).

Енергетски извори

Во однос на енергетските извори во 2012 година ставени се во функција ХЕЦ Св.Петка и ТЕ-ТО Скопје. ХЕЦ Света Петка е со инсталирана моќност од 36,4MW додека ТЕ-ТО Скопје има инсталирана електрична моќност од 200MW и топлинска моќност од 160MW. Во 2014 година беше изградена и пуштена во погон првата етапа од Ветерниот парк-Богданци, кој што има инсталиран капацитет од 36,8 MW.

Според информациите обезбедени од информативните листови од АД ЕЛЕМ, изработени се инфраструктурни проекти за МХЕЦ Бошков мост и МХЕЦ Црн Камен кај акумулацијата Луково Поле.

Преносна електромрежа

Во 2014 година за потребите на Ветерниот парк Богданци изградена е 20/110kV трафостаницата Богданци, која со 110kV далновод е поврзувана со ТС Валандово.

До 2014 година завршени се голем дел од:

- 2x110kV далновод Вруток-Тетово
- 2x110kV далновод Битола3-Битола4
- 110kV далновод Скопје1-Тетово1
- 400kV далновод Штип-Македонско-српска граница.

Исто така започнати се со градба на далноводни полиња во: ТС Јегуновце 110kV и ТС Штип 400kV.

Започнати се припремни работи за реконструкција на далноводите:

- ТС Скопје1-ТС Куманово1
- ТС Скопје4-ТС Велес
- ТС Велес-ТС Овче Поле
- ТС Овче Поле-ТС Штип

- ТС Битола1-ТС Прилеп1
- ТС Штип-ТС Пробиштип
- ТС Скопје1-ТС Миладиновци1 (двосистемски)

Дистрибутивна мрежа

За периодот 2011-2014 година, ЕВН Македонија има вкупно изградено 375 дистрибутивни трафостаници 10(20)/0,4kV како и 10(20)kV мрежа во должина од 358,9км и 0,4kV мрежа во должина од 783,5км.

Од податоците добиени од ЕЛЕМ за потребите на ХЕ Бошков Мост изградени се нови далноводи на 35kV и 10kV како и една трафостаница од 35/10 kV.

Според добиените одговори од информативните листови за период 2011-2014 година изградени се во сите општини вкупно:

- 38 трафостаници 10(20)/0,4kV со вкупна инсталирана моќност од 10,7MW
- 35 kV далноводи во должина од 9,1 км
- 10 kV далноводи во должина од 13,8 км
- 0,4 kV далноводи во должина од 2 км

Гасоводна мрежа

Во период 2011-2014 година изработена е Физибилити студијата за развој на гасоводната мрежа во Р.Македонија, за можните правци за магистрални гасоводи, економската и финансиската оправданост за нејзина понатамошна изградба и др. Изработени се услови за планирање на просторот за пет делници и тоа:

- делница 1-Клечовци-Чвор Исток-Штип
- делница 2-Неготино-Кавадарци-Прилеп
- делница 3-Чвор Исток-Радовиш-Хамзали
- делница 4-Хамзали-Богданци-Грција
- делница 5-Скопје-Кичево

Во 2014 година започнати се изведбените работи на делницата 1 од Клечовци (кумановско) кон Неготино.

Од информативните листови на АД ГА-МА за период 2011-2014 година, добиени се податоци за изградени вкупно 10 мерно-регулациони станици на различни приклучни точки.

5.3. Население и организација на населбите и дејностите

5.3.1. Демографски развој

Досегашните истражувања укажуваат на постоење на неповолни трендови на некои демографски карактеристики, врз кои единствено може да се интервенира преку активната популациска политика. Во периодот од 2004 до 2014 година кога започна законската обврска за годишно следење на спроведување на ППРМ, во областа на демографскиот развој идентификувани се повеќе негативни движења и состојби: разните форми на миграции на населението, ниската стапка на фертелитет, нето стапка на репродукција на

вкупното население, различна кај постојните етнички структури во Републиката, недоволно развиените социо-економски и други структури, сложен проблем претставува процесот на несразмерната просторна распределба на населението, односно демографските диспаритети на концентрација и депопулација, на локално, регионално и национално ниво и др.

Во Република Македонија проблемот на демографските диспаритети на концентрација и депопулација е повеќе децениски и вековен нуспродукт, мотивиран од карактерот на политичките, стопанските и социјалните промени, кои резултираа со просторно несоодветна распределба на индустријата, урбанизацијата, сообраќајната дистрибуција итн. Ваквата диспропорција предизвика во Република Македонија да егзистираат два засебни демографски света, прво: свет на динамика, пренаселеност, пренатрупаност и концентрација на моќ и втор: свет, на празен простор, без население, неискористен и заборавен. Токму ваквата состојба дава простор за оправдано делување на просторните постулати на просторните науки врз економски и географски аргументи, за анимирање и решавање на проблемот од областа на демографската политика, регионалното планирање и економскиот развој.

Тргувајќи од определбата дека популациската политика преку систем на мерки и активности треба да влијае врз природниот прираст, се оценува дека за обезбедување на плански развој и излез од состојбата на неразвиеност, се наметнува водење активна популациска политика во согласност со можностите на социо-економски развој на Републиката. Во овие рамки треба да се води единствена популациска политика со диференциран пристап и мерки по одделни подрачја, со цел да се постигне оптимализација во користењето на просторот и ресурсите, хуманизација на условите за семејниот и општествен живот на населението, намалување на миграциите, како и создавање на услови за порамномерен регионален развој на Републиката.

Во прв ред населението треба да ја прифати неопходноста за менување на репродуктивното однесување и потребата од воспоставување нови норми при своето биолошко однесување, како предуслов за остварување на позначајни ефекти во наредниот период.

Изнесените демографски состојби наложија потреба во рамките на долгорочните насоки на популационата политика да се изработи национална стратегија. На почетокот од 2008 година беше донесена Стратегија за демографски развој на Република Македонија за периодот 2008-2015 година.

Оваа национална стратегија е во согласност како со другите национални стратегии во државата, така и со меѓународната правна рамка на ЕУ. Стратегијата го уважува правото на човекот за индивидуално однесување и избор, во контекст на основните права на сегашното и потребите на идното население. Таа овозможува преку социо-економски развој да се создадат сеопфатни, одржливи и изедначени можности за развој на поединците.

Стратегијата за демографски развој е основа за развој на националните акциони планови за демографски развој, во кои се дефинираат специфични мерки и активности за остварување на стратешките цели и насоки содржани во оваа стратегија.

Интенцијата на предложените мерки и активности утврдени со Стратегијата е да се воспостават услови за одржлив демографски развој базиран врз подобар квалитет на животот и благосостојба за секој поединец и секое семејство, независно од местото на живеење, родовата, старосната и

етничката припадност на граѓаните, уживајќи го притоа човековото право на индивидуален избор и однесување и имајќи ги предвид потребите на сегашните и идни генерации.

Оваа стратегија е насочена кон подобрување на квалитетот на човечкиот капитал, негов одржлив раст и рамномерна дистрибуција на човечкиот капитал на целата територија и зголемување на социјалната кохезија помеѓу различните групи на население во земјата.

Според анализата на проценетите податоци објавени во статистичките прегледи „Процени на населението“ за периодот од 2004 до 2014 година може да се заклучи дека бројот на жители во 2004 година изнесува 2035196 додека во 2014 г. тој број изнесува 2069172 што претставува зголемување за 33976 во однос на 2004 година.

Табела 69. Процена на население во Р. Македонија период 2004-2014 год. (состојба 31 декември)

Година	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Вкупно население	2035196	2038811	2041941	2045177	2048619	2052722	2057284	2059794	2062294	2065769	2069172

Од вкупната популација во Р. Македонија на крајот на 2004 година проценета на 2035196 жители, околу 26% или вкупно 530216 жители се концентрирани во Скопје додека на крајот на месец декември 2014 година според проценетите податоци ова учество изнесува 26,2% или вкупно 542826 жители се концентрирани во Скопје.

Графикон 42. Процена на населението по години

Демографскиот развој во Републиката покажува неколку карактеристични појави на кои треба да се влијае за да се реализираат бараните ефекти. Стапката на наталитет во 2014 год. изнесуваше 11,4‰, а во 2004 год. 11,5‰. Негативните тенденции во демографскиот развој се манифестираат преку зголемување на стапката на морталитет додека позитивни тенденции имаме во намалување на смртноста на доенчињата и малите деца која во 2014 година изразено преку стапка изнесува 9,9‰ што во однос на 2004 година (стапка 13,2‰) бележиме намалување од 3,3 промилни поени.

Табела 70. Природно движење на населението во Р. Македонија во период 2004-2014 год.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Индекси 2014/2004
Живородени	23.361	22.482	22.585	22.688	22.945	23.684	24.296	22.270	23.568	23.138	23.596	101,0
Умрени	17.944	18.406	18.630	19.594	18.982	19.060	19.113	19.465	20.134	19.208	19.718	109,8
Умрени доенчиња	308	287	260	234	223	278	185	172	230	237	233	75,6
Природен прираст	5417	4076	3955	3094	3963	4624	5183	3305	3434	3930	3878	71,6

Од табелата може да се заклучи дека има зголемување на бројот на умрени лица во 2014 год. во споредба со 2004 год.. Присутно е намалување кај природниот прираст од 1539 лица во однос на 2004. Треба да се спомене и позитивниот тренд на намалување на бројот на починати доенчиња.

Табела 71. Природно движење на населението во Р. Македонија период 2004-2014 год. (стапки во промили)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Живородени	11.5	11	11.1	11.1	11.2	11.5	11.8	11.1	11.4	11.2	11.4
Умрени	8.8	9	9.1	9.6	9.3	9.3	9.3	9.5	9.8	9.3	9.5
Природен прираст	2.7	2	1.9	1.5	1.9	2.3	2.5	1.6	1.7	1.9	1.9

Во 2004 година стапката на морталитет изнесувала 8,8‰, додека во 2014 година 9,5‰, стапката на природен прираст бележи намалување од 2,7 промили во 2004 година на 1,9 промили во 2014 година.

Познато е дека со економскиот развој на земјата и подигнувањето на општото воспитно - образовно ниво на населението, стапките на морталитет, а подоцна и стапките на раѓање започнуваат да опаѓаат, сè до одредени нивоа на кои подоцна стагнираат. Следствено на ова и природниот прираст манифестира исти тенденции. Природниот прираст на населението во Република Македонија во 2014 година изнесува 3878 лица што претставува намалување од 1539 лица во однос на 2004.

Графикон 43. Природно движење на населението во Р.М. период 2004-2014 год

Забележителна негативна појава е нерамномерната распределба на популацијата во одделни региони и тенденцијата на натамошна поларизација. Имено, источните делови се карактеризираат со демографска стагнација, а западните со поголем демографски пораст.

Со тековниот процес на децентрализација во Р. Македонија, потребно е да се имаат предвид и просторните постулати на популационата политика. Имено, ќе мора рационално, плански и временски да се димензионира соодветна стратегија за демографски, односно популациски развој на државата врз просторни и економски постулати. При имплементација на соодветна **Просторна популациона стратегија** примарен приоритет треба да биде почитувањето на интересите на општините и регионите и, се разбира, на државата во целина.

Механичките промени кај населението изразени преку миграционите движења влијаат на вкупниот број жители како и на структурните карактеристики на населението, а имплицираат краткорочни и долгорочни последици.

Табела 72. Миграциони движења во Р. Македонија во 2004 и 2014 год.

Доселени		Отселени		Миграционо салдо	
2004	2014	2004	2014	2004	2014
12038	8525	12151	9000	-113	-475

Од табелата може да се заклучи дека миграционото салдо во Р. Македонија во 2004 година и во 2014 година е негативно. Имено вкупниот број на доселени лица во 2014 година изнесува 8525, додека вкупниот број на отселени изнесува 9000, што претставува негативно салдо од -475 лица. Во однос на 2004 имаме зголемување на негативното миграционо салдо за 362 лица.

Во периодот од донесувањето на Просторниот план на Република Македонија до 2014 година за која се изработува Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план, во областа на демографскиот развој, врз основа на проценетите податоци објавени од Државниот завод за статистика, карактеристично е намалувањето на интензитетот на годишен пораст на вкупното население кој во просек изнесува 0,2%, за разлика од периодот помеѓу двата пописа, од 1994 до 2002 година, кога просечната годишна стапка изнесуваше 0,6%. Проценетото намалување на годишниот прираст на вкупното население и континуираното негативно миграционо салдо иницираат потреба за спроведување на нов Попис на населението со кој би се утврдил реалниот број на вкупното население присутно во Република Македонија. Населението е основниот елемент на кој базира предвидувањето и проектирањето на идната организација и уредување на просторот и тој е најбитниот фактор на идниот развој на земјата и општеството во целина.

5.3.1.1. Осврт на периодот 2011-2014 година

Досегашните истражувања укажуваат на постоење на неповолни трендови на некои демографски карактеристики, врз кои единствено може да се интервенира преку активната популациска политика.

Според анализата на проценетите податоци објавени во статистичките прегледи „Процени на населението“ за периодот од 2011 до 2014 година може да се заклучи дека бројот на жители во 2011 година изнесува 2059794 додека во 2014 тој број изнесува 2069172 што претставува зголемување за 9378 лица во однос на 2011 година.

Табела 73. Процена на население во Р. Македонија по години во период 2011-2014 год. (состојба 31 декември)

Година	2011	2012	2013	2014
Вкупно население	2059794	2062294	2065769	2069172

Анализата на индикаторите на виталната статистика во демографскиот развој на Републиката покажува неколку карактеристични појави. Позитивните тенденции во демографскиот развој се манифестираат преку зголемување на стапката на наталитет од 11,4 промили во 2014 година наспроти 11,1 промили во 2011 година и стабилизирање на стапката на морталитет (околу 9,5‰). Во овој период присутно е зголемување на стапката на смртноста на доенчињата и малите деца која во 2014 година изнесува 9,9 ‰, наспроти 7,6 ‰ во 2011 год.. Стапката на природен прираст бележи зголемување од 1,6 промили во 2011 година на 1,9 промили во 2014 година.

Табела 74. Природно движење на населението во Р. Македонија период 2011-2014 год.

	2011	2012	2013	2014
Живородени	11.1	11.4	11.2	11.4
Умрени	9.5	9.8	9.3	9.5
Природен прираст	1.6	1.7	1.9	1.9

Механичките промени кај населението изразени преку миграционите движења влијаат на вкупниот број жители како и на структурните карактеристики на населението, а имплицираат краткорочни долгорочни последици.

Во периодот 2011-2014 год. најголемо негативно миграционо салдо од 934 лица е остварено во 2012, а најмало од 455 лица е евидентирано во 2013 год. што може да се прослди во следниот табеларен приказ.

Табела 75. Миграционо салдо за период 2011 – 2014 год.

Година	Доселени	Отселени	Миграционо салдо
2011	7961	8755	-794
2012	8730	9664	-934
2013	8405	8860	-455
2014	8525	9000	-475

Забележителна негативна појава е нерамномерната распределба на популацијата во одделни региони и тенденцијата на натамошна поларизација. Имено, источните делови се карактеризираат со демографска стагнација, а западните со демографска експлозија.

Доколку државата планира децентрализација на просторот во Р.Македонија, тогаш ќе мора да се имаат предвид и просторните постулати на популациската политика.

Во прв ред населението треба да ја прифати неопходноста за менување на репродуктивното однесување и потребата од воспоставување нови норми при своето биолошко однесување, како предуслов за остварување на позначајни ефекти во наредниот период.

Населението е основниот елемент на кој базира предвидувањето и проектирањето на идната организација и уредување на просторот и тој е најбитниот фактор на идниот развој на земјата и општеството во целина. Тоа ја актуелизира потребата за спроведување Попис на населението како предуслов за согледување на состојбите и утврдување на проекциите во сите области релевантни за просторниот развој на Република Македонија во заедницата на Европските обединети држави.

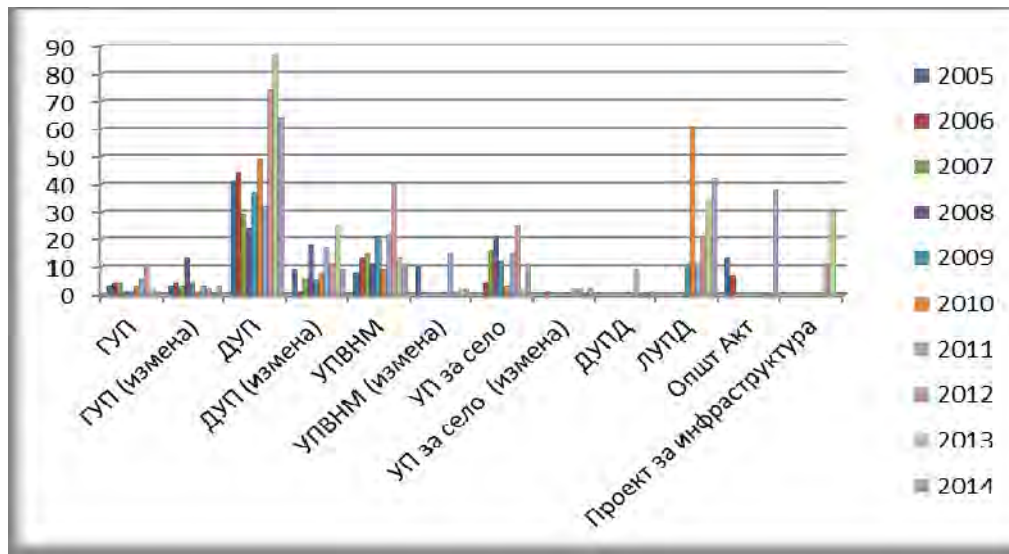
5.3.2. Урбанизација и систем на населби

И покрај сеуште актуелните разлики во степенот на урбанизација и урбаниот развој помеѓу урбаните и руралните населби и сеуште силното и доминантно влијание на градските населби во нивното окружување, во периодот 2004 - 2014 год. во Република Македонија, може да се констатираат одредени позитивни промени. Поттикнувањето на регионалниот развој низ законски и стратешки документи и голем број проекти фокусирани токму на развојот на руралните населби и недоволно развиените подрачја претставува позитивен чекор во насока на подигнување на нивото на урбанизација и намалување на разликите во урбаниот развој на населбите од различен тип, ниво и степен на развој.

Во однос на нивото на животен стандард во периодот по донесување на просторниот план, се забележува незначителен пораст на стапката на наталитет од 11,0 ‰ во 2005, на 11,4 ‰ (живородени на 1000 население) во 2014 година и пораст на стапката на морталитет (од 9,04 ‰ во 2005 на 9,5 ‰ во 2014 год.), односно благо опаѓање на стапката на природен прираст (од 2,0‰ во 2005 год. на 1,9‰ во 2014 год.). Од останатите показатели на животниот стандард на населението во периодот од усвојување на Просторниот план на Република Македонија до 2014 год. пораст манифестира здравствениот стандард (од 2,17 лекари/жител во 2005 год. на 2,8 лекари/жител во 2013 год. и станбениот стандард од 24,8 m² станбена површина по /жител во 2005 год. на 26,6 m².

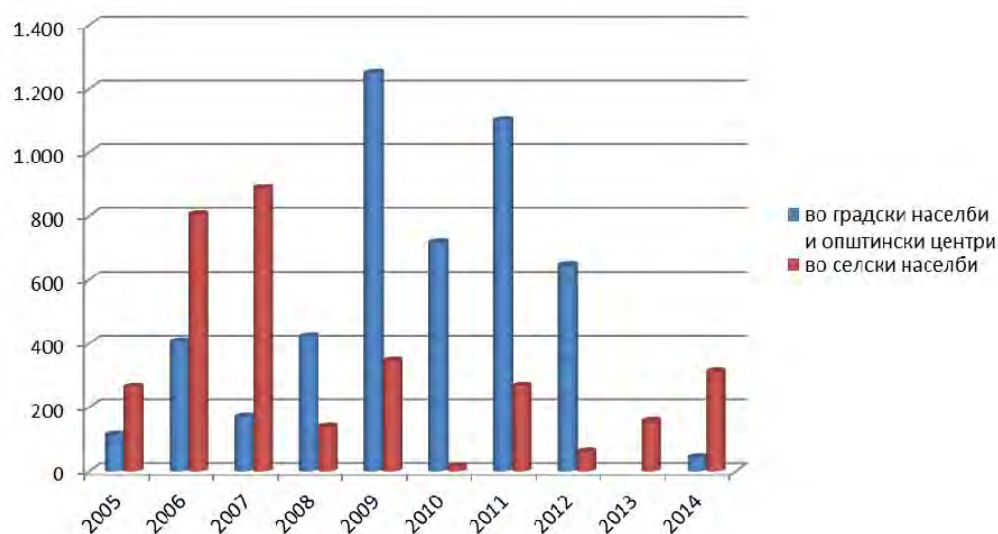
Споредбената анализа на остварувањата на Просторниот план на Република Македонија се сведува на анализа на податоците кои по својата природа се споредливи, а тоа се видот и обемот (бројот) на планска документација усвоена во анализираниот период и новоурбанизираните површини во градските и селските населби, како индикатор за интензитетот на трајна пренамена на плодното земјоделско земјиште во урбано.

Графикон 44. Динамика на донесување на планска документација 2005 г. - 2014 г.

Споредбата на динамиката на донесување на планската документација во периодот 2005-2014г. покажува осцилации во трендовите на пораст и опаѓање на одредени видови на планска документација во зависност од приоритетите на национално и локално ниво. Секако и скромниот одзив на извештајните единици и недостатоците на доставените податоци наложува трендовите да се прифаќаат со одреден резерва. Сепак, може да се констатира најголема актуелност на деталните нивоа на планирање, како и локалните плански документации кои отскокнуваат од останатите типови планови и планска документација. Последните години урбанистичките планови надвор од населените места се помалку актуелни во однос на Локалната урбанистичка планска документација, поради разликите во должината на постапката на донесување. Ваквата појава има и логично објаснување, а тоа е надлежноста за донесување на ЛУПД која е комплетно децентрализирана, односно се одвива во рамките на општинските активности. Последните две години актуелни се и урбанистичките планови за селата и општите акти, но и покрај тоа покриеноста на руралните населби со планска документација, вкупно е сеуште на ниско ниво.

Графикон 45. Новоурбанизирани површини во периодот 2005 г. - 2014 г.

Слична е констатацијата и во однос на трендот на пренамена на продуктивното земјиште во непродуктивно каде се евидентни осцилации во трендовите во позитивна односно негативна насока. Зафаќањето на нови површини за урбанизација е актуелно и во урбаните и во руралните населби, така што имајќи ги во предвид скромните податоци кои се предмет на анализа и квалитативните недостатоци на истите, не може со сигурност да се заклучи дека процесот на трансформација на земјоделско земјиште во глобала е во пораст односно опаѓање. За конкретен заклучок недостасуваат податоци од речиси 90% од општините.

5.3.2.1. Осврт на периодот 2011 - 2014 година

Процесот на урбанизација во периодот 2011 - 2014 година не се карактеризира со некои забележителни промени во однос на периодот до 2010 год, така што основните обележја карактеристични за претходниот период се актуелни за овој период.

Нивото на животниот стандард карактеристично за периодот 2011-2014 год. може да се проследи низ следните индикатори:

Табела 76. Основни показатели на животниот стандард во периодот 2011 г. - 2014 г.

год.	стапка на наталитет	стапка на морталитет	стапка на природен прираст	здравствен стандард	станбена површина по жител
2011	11.1 ‰	9,5‰	1,6 ‰	2,7	25,87
2012	11.4 ‰	9,8‰	1,6 ‰	2,8	26,13
2013	11.2 ‰	9,3‰	1,9 ‰	2,8	26,36
2014	11.4 ‰	9,5‰	1,9 ‰	нема податок	26,55

ДЗС. Македонија во бројки 213, 2014, 2015 Статистички годишник на РМ, 2012, 2013, 2014, 2015 г.

Динамиката на донесување на планска документација во периодот 2011 г. - 2014 г. може да се проследи низ табеларниот преглед што следува:

Табела 77. Планска документација усвоена во периодот 2011 г. - 2014 г.

година	ГУП - нов	ГУП - измена и дополна	ДУП - нов	ДУП - измена и дополна	УПВНМ	УПВНМ- измена и дополна	УП за село - нов	УП за село - измена и дополна	ДУПД	ЛУПД	Општ акт	Проект за инфраструктура
2011	6	3	32	17	22	15	15	2	9	10	0	0
2012	10	2	74	11	40	1	25	2	0	21	0	11
2013	2	0	87	25	13	2	2	0	0	34	0	30
2014	1	3	64	9	10	2	11	2	1	42	38	0
ВКУПНО	19	8	257	62	85	20	53	6	10	107	38	41

За овој период, покрај вообичаената и очекувана доминација на деталните урбанистички планови, како нови, така и измена и дополна на постојните; и локалната урбанистичка планска документација, актуелна заради краткотрајната и поедноставена процедура која комплетно се реализира низ надлежностите на ЕЛС, евидентни се и позитивните промени во однос на изработка на Урбанистички планови за селата и Општите акти. Ова е мошне значаен напредок бидејќи Урбанистичките планови за селата засега се единствени стратешки документи од комплексен карактер со кои се утврдуваат приоритети во развојот на селата во сите сегменти на општествениот развој. Токму затоа, во овие активности се вклучува и Државата, преку годишните програми на Владата за изработка на урбанистички планови, фондовите на Бирото за регионален развој и некои други институции. Неопходно е овој процес да заврши во следните неколку години и на тој начин сите општини да се здобијат со ажурирани плански документи за руралниот развој, кои освен основа за реализација на различни инвестициски активности, во исто време се и механизам за заштита на јавниот интерес и земјиштето од неконтролирана урбанизација, нелегална изградба и узурпација и пренамена на продуктивното земјиште во непродуктивно.

Табела 78. Новоурбанизирани површини во периодот 2005 г. - 2014 г.

година	во градски населби и општински центри (ха)	во селски населби (ха)
2005	112,3	264,33
2006	406,1	804,14
2007	169	887,15
2008	422,11	139,24
2009	1250,2	346,87
2010	717,17	12,91
2011	1101,65	267,3
2012	645,24	61,4
2013		156,77
2014	40,7	311,22

Во однос на пренамена на земјоделското земјиште, податоците кои се добиваат од извештајните единици се континуирано недоволни за согледување на објективната состојба и утврдување на трендовите на овој исклучително значаен процес. Во таа смисла, неопходни се активности во правец на анимирање, подигнување на одговорноста и свесноста за обврската на ЕЛС како извештајни единици од страна на Министерството за животна средина и просторно планирање кое е надлежна институција за спроведување на Просторниот план на Република Македонија.

5.3.3. Уредување на селските населби и подрачја

Периодот 2004-2014 во развојот и уредувањето на селските населби се карактеризира со континуитет во бавните, но позитивни поместувања во развојот на селото и вкупно во третманот на местото и улогата на селските населби во вкупниот општествен развој. Тоа се активностите кои се иницираа со процесот на децентрализација кој отвори нови можности за развој и што е особено значајно активирање на недоволно развиените рурални подрачја кои поседуваат погодности и специфични развојни ресурси.

Следењето на реализацијата на планските определби од Просторниот план на Р. Македонија во областа на Уредување на селските населби врз основа на Информативниот лист започна во 2010 година со измената на Правилникот за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите за состојбите и промените во просторот и рокови за нивно доставување („Сл. весник на РМ“ бр. 17/10) во кои измени беа вклучени анкетни прашања и од оваа област.

За 2010 година добиени се пополнети информативни листови само од 10 единици на локалната самоуправа во кои инвестициите воглавно биле насочени кон активности од доменот на инфраструктурата. Реализираните активности во најголем дел се однесуваат на изградба на локални патишта и улици, а сосем малку се инвестирало во изведба на комунална инфраструктура

5.3.3.1. Осврт на периодот 2011-2014 година

Активностите за уредување и развој на селските населби и подрачја во периодот 2011 – 2014 година се прикажани во табелата што следува.

Табела 79. Реализирани проекти и активности во руралните населби во периодот 2011-2014 год.

2011 година		
Општина	Реализирани активности	Изготвени проекти
Арачиново		Отворен канал во Арачиново
		Канализација
Брвеница	Колектор за фекални води во село Челопек, Милетино и Блаце, во изградба	
	Локален пат во село Челопек	
	Локален пат во село Милетино со должина од 3700м	
	Спортско игралиште во село Волковија, во изградба	

Другово		Повеќенаменското игралиште во село Србјани, финансирано од Агенцијата за млади и спорт
		Техничка документација за фекална канализација во село Србјани
		Основен проект за пат за с.Малковец
Чашка		Проект за инфраструктура за изградба на системи за собирање, одведување и пречистување на отпадни води од село Лисиче
Другово	Мост на река Поточарка, село Свињиште	
	Асфалтирани улици во село Другово	
Кривогаштани	Реконструкција на улица Војводинска во с. Кривогаштани	

2012 година		
Општина	Реализирани активности	Изготвени проекти
Арачиново		Фекална канализација
		Отворен канал
Демир Капија	Изградба на дел од локален пат с.Корешница-С.Челевец во должина од 1км	
	Изградба на училиште во с.Челевец	
	Урбанизација на 10ха за изградба на хотелски комплекс во КО Дрен	
	Ревитализација на дел од локалниот пат Дошница - с.Дрен	
	Културна манифестација во с.Клисура	
Карбинци		Локален пат - Радеање крак - кон Арх.Лок.Баргала
		Локален пат - Радеање - Оџалија
Македонски Брод		Основен проект за уредување и реконструкција на селско-туристички комплекс „ЕЛЕНЕЦ“ во с.Цера, М.Каменица

2013 година		
Општина	Реализирани активности	Изготвени проекти
Брвеница	Колектор за фекална канализација од с.Челопек до с.Мелетино, во изградба	
	Локален пат од с.Брвеница до центарот на с.Долно Седларце во должина од 1.500м, изградба и реконструкција	
	Фекална канализација од с.Челопек до с.Нови Челопек во должина од 800м	
	Стадион во ОУ 7 марси во с.Челопек финансирано од Агенција за млади и спорт	
	4 мостови во с.Милетино, финансирани од Министерство за транспорт и врски	

Дебарца		Проект за реконструкција на постојана улица во с.Ботун
Карбинци		Локален пат - с.Долни Балвин - с.Трогерци
		Локален пат - Радеање - Оџалија
Новаци		Годишна програма за изработка и одржување на локални патишта и улици на територијата на општина Новаци
		Донесен развоен план за комунални дејности на територија на општина Новаци
Ново Село		Проект за инфраструктура-изградба на канализација во с.Ново Коњарево
		Реконструкција на водовод во с.Ново Коњарево
Пробиштип	Асфалтирање на улица во село Добрево во должина од 1км	
Ранковце	Изградба на локален пат во с.Отошница (маала Давидовци) во должина од 1км	
	Изградба на улица во с.Петралица (трафостаница - Потрчин Дол) во должина од 0.36км	
	Изградба на улица во с.Гиновци (А2-Мива градба) во должина од 0.38км	
	Изградба на улица во с.Ранковце (над Амбуланта) во должина од 0.90	
Шуто Оризари		Фекална канализациона мрежа за село Горно Оризари

2014 година		
Општина	Реализирани активности	Изготвени проекти
Брвеница	Фекална канализација с.Челопек и 4 речни моста во с.Милетино	
Дебарца	Фекална канализација во с. Мешеишта	
Дојран	Градска плажа 500м ² , Стар Дојран.	
	Сервисен пункт 400м ² ,Стар Дојран.	
	Шанкови (2), Градска плажа,Стар Дојран.	
	Дрвена платформа во вода , Градска плажа, Стар Дојран.	
	Посматрачници (3) , Градска плажа, Стар Дојран	
	Јавни тоалети,Стар Дојран	
	Гардероба (3), Градска плажа, Стар Дојран	

	Детски игралишта, Стар Дојран	
	Повеќенаменски спортски игралишта (кошарка, тенис, ракомет), Стар Дојран, Николиќ, Фурка	
	Плажа карач 100м ²	
	Дрвена платформа во вода , плажа Карач, Стар Дојран	
	Посматрачница, Плажа Карач, Стар Дојран	
	Гардероба, Плажа Карач, Стар Дојран	
	Шанкови, Плажа Карач, Стар Дојран	
Македонски Брод		Локален пат с.Загард - с.Волче - 3.4км
		Локален пат с. Звечан - 4.4км
		Партерно уредување и поставување на урбана опрема за градски пазар - 2.800м
		Водоснабдување на с.Латово - 1.400м
		Локален пат Слатина - Горно Крушје делница 1 и 2 - 1800м
		Локален пат Р 1304 Могилец - 3.400м
		Изградба на улици нас. „Сувенир“ - Самоков - 320м
		Пристапна патека и уредување на пристап до пештера - Пешна
		Водовод и Водоснабдување на с.Инче, с.Зркле, манастир Света Богородица и Долни Манастирец
Пробиштип	Асфалтирање на улица во село Добрево со должина од 1км	
Ранковце	Изградба на локален пат во с.Гиновце - с.Милутинци во должина од 1.06	
	Изградба на локален пат во с.Псача (Ѓоринска Маала) во должина од 0.8	
Свети Николе	Локален пат 3.5км - Била Зора	
	Локален пат 4км - Брана Мавровица	

Скромниот одзив на ЕЛС како извештајни единици е карактеристичен за целиот период 2011-2014 г. (податоци се доставени само од 5-8 општини) Недостатокот на реални податоци за превземените, планирани, отпочнати и реализирани активности за развој и уредување на руралните населби не дава можност за потврдување на информациите дека развојот и уредувањето на руралните населби оди по нагорна линија.

Но, потпирајќи се на други извори на податоци и информации може да се заклучи дека развојниот концепт на Просторниот план кој се залага за

квалитативна трансформација на руралните населби, институционална и организациона интеграција, како и подигнување на нивото на инфраструктурна опременост, животен и општествен стандард со бавно темпо се остварува. Расположивите потенцијали за развој на стопанството, туризмот и други дејности се повеќе се активираат што секако индиректно влијае и врз подобрувањето на животните и работните услови и трајното мотивирање на населението за опстанок во матичната средина. Периодот кој настапува треба уште повеќе да ги интензивира овие активности кои се сеуште во почетна фаза, во насока на поголема афирмација на селото како место за живеење и стопанисување, односно како квалитетна животна средина која на своите жители може да им пружи услови за живеење кои се повеќе ќе се доближуваат до оние во урбаните населби.

5.3.4. Домување

5.3.4.1. Обем на станбениот фонд

Вкупниот број станови на територијата на Р. Македонија во 2014 год. според статистичките податоци⁴⁹ изнесува **764076 станови**, со вкупна површина од 54882445м².

Табела 80. Население, станови и површина на станови по години

Година	Население	Вкупно станови	Вкупна површина на станови во м ²
2004	2022547	708176	50154617
2005	2043559	713186	50542183
2006	2050671	719679	51070103
2007	2043559	725499	51549373
2008	2064898	730643	51954596
2009	2050671	735353	52359487
2010	2055004	740505	52802129
2011	2058539	745759	53261190
2012	2061044	752192	53847199
2013	2064032	758720	54404302
2014	2067471	764076	54882445

Извор: Државен завод за статистика

Согласно ППРМ во планскиот период до 2020 год. вкупниот број на станови на територијата на РМ треба да изнесува 725076 станови, со вкупно корисна станбена површина од 16355700 м². Станбената изградба се предвидува да се одвива етапно, при што до 2010 година да се изгради околу 40% од предвидениот станбен фонд, а останатите 60% до 2020 година.

Врз основа на статистичките податоци како и врз основа на препораките од ППРМ се добиваат следните податоци за број на изградени и предвидени станови во периодот од 2004-2014 год.

⁴⁹ ДЗС - Статистички годишник на РМ 2015 год.- Процена на население од 30-06-2014 год. Статистички преглед- Население во РМ бр. 821, 601, 663, 597, 723, 788.

Табела 81. Изградени и предвидени станови во 2004 год. и 2014 год.

Изградени станови (Државен завод за статистика)			Предвидени станови со ППРМ		
година	2004 г.	2014 г.	2004 год.	2014 год.	2020 год.
станови	708176	764076	596799	689546	725076

Следејќи ја препораката од ППРМ со која станбената изградба се предвидува да се одвива етапно, бројот на станови во 2014 год. треба да изнесува 689546 станови или околу 95% од становите кои треба да се изградат до 2020 год.

Согласно статистичките податоци во 2014 год. бројот на изградени станови изнесува 764076 станови и во однос на 2004 год. (708176 станови) зголемувањето е 7,9%. Во период од 2004-2014 год. изградени се вкупно 55900 станови.

Компарацијата помеѓу планираниот станбен фонд по ППРМ и остварениот станбен фонд за период 2004-2014 год. укажува дека динамиката на градба ги надминува предвидувањата согласно ППРМ, односно во овој период согласно статистичките податоци има повеќе изградени станови од предвидените.

5.3.4.2. Основни показатели на стандардот на домување

Просечната големина на стан, просечната станбена површина по жител и просечен број на жители по стан се основни показатели на стандардот на домување.

Табела 82. Основни показатели на стандардот на домување по години (период 2004 - 2014 г.)

Година	Население	Вкупно станови	Вкупна површина на станови во м ²	Просечна површина на стан во м ²	Површина на станбен простор по жител (м ²)	Просечен број на жители на стан
2004	2022547	708176	50154617	70,82	24,80	2,86
2005	2043559	713186	50542183	70,87	24,73	2,87
2006	2050671	719679	51070103	70,96	24,90	2,85
2007	2043559	725499	51549373	71,05	25,23	2,82
2008	2064898	730643	51954596	71,11	25,16	2,83
2009	2050671	735353	52359487	71,20	25,53	2,79
2010	2055004	740505	52802129	71,31	25,69	2,78
2011	2058539	745759	53261190	71,42	25,87	2,76
2012	2061044	752192	53847199	71,59	26,13	2,74
2013	2064032	758720	54404302	71,71	26,36	2,72
2014	2067471	764076	54882445	71,83	26,55	2,71

*Извор: Статистички годишник

Просечна големина на стан во 2014 год. според статистичките податоци изнесува 71,83м² и претставува зголемување за 1,4% во однос на 2004 год. Просечната површина на станбен простор по лице во 2014 год. изнесува 26,55м²/жител и во однос на 2004 год. има зголемување на показателот за 7%.

Во однос на просечен број на жители на стан во 2014 год. показателот изнесува $2,71\text{m}^2/\text{жител}$ и во однос на 2004 год. е намален за 6%.

Табела 83. Основни показатели на стандардот на домување во 2004 г. и 2014 г

Година	ППРМ			Статистички податоци		
	Просечна површина на стан во m^2	Површина на станбен простор по жител (m^2)	Просечен број на жители на стан		Површина на станбен простор по жител (m^2)	Просечен број на жители на стан
2004	76,5	22,57	3,39	70,82	24,80	2,86
2014	76,5	25,51	3,00	71,83	26,55	2,71

Компарацијата на показателите за стандардот на домување помеѓу статистичките податоци⁵⁰ и предвидените со ППРМ за периодот 2004 - 2014 год., укажува дека во однос на големината на становите и просечниот број на жители/стан постигнатите показатели се помали во однос на предвидувањата, со исклучок на показателот за станбена површина по жител каде постигнатиот коефициент е поголем во однос на предвиденото.

За обезбедување на потребниот станбен простор во одредбите на ППРМ се поаѓа од стандардите $20\text{-}25\text{ m}^2/\text{жител}$ во зависност од типот на населбата, $40\text{-}80\text{m}^2/\text{стан}$, 100% опременост на станот со инсталации и потполно елиминирање на субстандардниот станбен фонд. Остварените показатели на стандардот на домување во 2014 год.се движат во рамките на стандардот поставен со ППРМ што говори дека е постигнат квалитетен стандард на домување.

Структура на станови според видот на станот

За дефинирање на квалитетот на станбениот фонд битна е структурата според видот на станот односно бројот на соби во станот (гарсониера и еднособен, двособен, трособен, четворособени пет и повеќесобен стан).

Табела 84. Станови по број на соби

Година	Вкупно станови	Видови на станови				
		Гарсониери и еднособни	Двособни	Трисобни	Четирособни	Пет и повеќе собни
2004	708176	55167	198002	217890	144424	86262
2014	764076	61125	216307	237755	154194	94695

Извор: Статистички годишник 2015 и 2010 год.

Анализата на големинската структура на станбениот фонд во 2014 год. укажува дека најзастапени се двособните и трособните станови. Податоците во 2004 год. се исти што е воедно е показател за солиден стандард на домување.

⁵⁰ Државен завод за статистика

5.3.4.3. Осврт на периодот 2011-2014 година

Обем на станбениот фонд

Вкупниот број на станови на територијата на Р. Македонија во 2011 год. според статистичките податоци⁵¹ изнесува **745759 станови** со вкупна површина од 53261190м².

Табела 85. Население, станови и површина на станови во период од 2011-2014 год.

Година	Население	Вкупно станови	Вкупна површина на станови во м ²
2011	2058539	745759	53261190
2012	2061044	752192	53847199
2013	2064032	758720	54404302
2014	2067471	764076	54882445

Извор: Статистички годишник

Согласно статистичките податоци во 2014 год. бројот на изградени станови изнесува 764076 станови и во однос на 2011 год. (745759 станови) зголемувањето е 2,4%. Во период од 2011-2014 год. изградени се вкупно 18317 станови.

Врз основа на статистичките податоци како и врз основа на препораките од ППРМ се добиваат следните податоци за број на изградени и предвидени станови во периодот од 2011-2014 год.

Табела 86. Изградени и предвидени станови во периодот 2011 - 2014 год.

Изградени станови (ДЗС)			Предвидени станови (ППРМ)		
година	2011	2014	2011	2014	2020
станови	745759	764076	671780,8	689546	725076

Компарацијата помеѓу планираниот станбен фонд по ППРМ и остварениот станбен фонд за период 2011-2014 год. укажува дека динамиката на градба ги надминува предвидувањата од ППРМ, односно во овој период согласно статистичките податоци има повеќе изградени станови од предвидените.

5.3.5. Јавни функции

Промените во политичкиот, општествениот, економскиот и демографскиот развој имаат мошне сериозни влијанија врз понатамошното користење на просторот. За таа цел се утврдуваат нови соодноси и нормативи за користење на просторот, за порационална изградба во сферата на сите јавни функции на општествено-економскиот развој на Републиката, и истите се вградени во Законот за просторно и урбанистичко планирање планирање (Сл.весник на РМ бр.199/14 и 44/15), Правилник за стандарди и нормативи за урбанистичко планирање (Сл. весник на РМ, бр. 63/12, 126/12, 19/13, 95/13, 167/13, 37/14, 125/14, 148/14, 65/15 | 142.15) и подзаконските акти.

⁵¹ ДЗЗ- Статистички годишник на Р:М 2015год.- Процена на население од 30-06-2014год. Статистички преглед- Население во РМ бр 821, 601, 663, 597, 723, 788,

Анализата за остварување на Просторниот план на Република Македонија во период од 2004 до 2014 год. ги опфаќа следните јавни функции:

5.3.5.1. Образовна дејност

Основно образование: Основни определби со ППРМ кои треба да се остварат во планскиот период до 2020 год. во однос на основното образование се: целосна опфатеност на децата на возраст од 6-15 год. во основните училишта во кои наставата ќе се одвива во една смена. Норматив за одредување на потребната површина е 7 м²/ученик. Основни училишта треба да постојат во сите населби.

Табела 87. Училишта, ученици и наставници по учебни години во основно образование

учебна година	деца од 6-15год.	училишта	ученици	наставници	М ²	ученици во %	наставници/100ученици	м ² /ученик
2004/2005	303523	1010	223876	13970	522919	74%	6	2,3
2013/2014	231826	990	190541	17624	566496	82%	9	3,0

Бројот на ученици во основни училишта во учебната 2013/2014 год. во однос на 2004/2005 год. е намален за 17%, а бројот на наставници зголемен за 26%.

Од прегледот на статистичките податоци по учебни години за период од 2004-2014 год. може да се констатира дека не се постигнати во целост определбите согласно ППРМ како во однос на опфатеноста на деца на возраст од 6-15 год. во основните училишта, така и во однос на потребната површина 7 м²/ученик. Во однос на потребниот број на наставници на 100 ученици нормативот е задоволен и е постигнат поголем просек (9,25 наставници/100 ученици) од републичкиот кој изнесува 8,97 наставници /100 ученици.

Средно образование - Основни определби со ППРМ кои треба да се остварат во планскиот период до 2020 год. во однос на средното образование се: целосна опфатеност на младината на возраст од 15 - 19 год. и можност за изведување на наставата во една смена. Норматив за одредување на потребната површина е 8 - 10 м²/ученик.

Табела 88. Училишта, ученици и наставници по учебни години во средно образование

година	деца од 15-19год.	училишта	ученици	наставници	М ²	ученици во %	наставници /100ученици	м ² /ученик
2004/2005	165422	100	94053	5946	233731	57%	6,32	2,49
2013/2014	134423	115	84827	7421	243209	63%	8,75	2,87

Бројот на ученици во средните училишта во учебната 2013/2014год. во однос на 2004/2005год. е намален за околу 11%, а бројот на наставници зголемен за 25%.

Од прегледот на статистичките податоци по учебни години за период од 2004-2014 год. може да се констатира дека не се постигнати во целост

определбите од ППРМ, како во однос на опфатеноста на деца на возраст од 15-19 год. во средните училишта, така и во однос на потребната површина 8-10 м²/ученик. Во однос на потребниот број на наставници на 100 ученици, нормативот не е задоволен и е постигнат помал просек (8,75 наставници/100 ученици) од републичкиот, кој изнесува 8,97 наставници /100 ученици.

Високо образование - Основни определби со ППРМ кои треба да се остварат во планскиот период до 2020 год. во однос на високото образование се што поголема опфатеност на младината над 19 год. Потребната корисна површина /студент согласно ППРМ изнесува 8-10м². Светската норма изнесува 14-18м²/студент.

Табела 89. Високо образовни институции, студенти и професори

Високо образование					
година	факултети	студенти	професори	М ²	м2/студент
2004/2005	39	49365	1674	119501	2,42
2013/2014	120	57746	2301	174927	3,03

Бројот на студенти во 2013/2014 год. е зголемен за 17% во однос на 2004/2005 год.

Постојните наставни простори на факултетите во РМ во однос на потребната корисна површина/студент не задоволуваат односно не е постигнат нормативот зацртан со ППРМ, каде потребната површина по студент изнесува 8-10м².

Здравствена дејност

Ориентациони нормативи за квалитетна здравствена заштита предвидени со ППРМ се 500-600 жители/лекар. Во поглед на болничките постели согласно ППРМ се предвидува 6,7-7,4 болнички постели/1000 жители.

Табела 90. Број на здравствени работници и болнички постели

година	жители	Здравствени работници				вкупно	болнички постели	жители /лекар	1000жители	лекари/1000жители	жители /стоматолог	стоматолози /1000жители	постели/1000жител
		лекари	лекари специјалисти	стоматолози	фармацевти								
2004	2032000	4490	3025	1134	322	5946	9699	453	1000	2,2	1792	0,6	4,8
2013	2067471	5804	3604	1705	930	8439	9177	356	1000	2,8	1213	0,8	4,4

Извор: Здравство социјални услови и култура -Статистички годишник 2015 год.

Во 2013 год. бројот на жители на лекар во однос на 2004 год. е намален за 26%, бројот на жители на стоматолог е намален за 47% и бројот на постели/1000 жители е намален за 8%

Анализата во однос бројот на жители/лекар во период од 2004-2013 год. укажува дека просекот е помал од републичкиот просек, како во однос на бројот на жители/лекар така и во однос на бројот на жители/стоматолог. Во однос на бројот на лекари/1000жители во анализираниот период просекот е поголем од републичкиот просек кој изнесува 2,17 лекари/1000 жители (согласно ППРМ).

Бројот на болнички постели на 1000 жители предвидени по ППРМ изнесува 6-7,4, додека постигнатиот за период од 2004-2014 год. е 4,8 - 4,4 болнички постели /1.000 жители.

Во однос на дефинираните ориентациони нормативи за квалитетна здравствена заштита предвидени со Просторниот план, може да се констатира дека реализацијата не се движи во рамките на прогнозите, особено во однос на бројот на стоматолози и бројот на болнички постели.

Овие дејности се соочуваат со бројни проблеми во развојот, како изградба и опремување на современи капацитети посебно во вонградските подрачја.

5.3.5.2. Социјална заштита

Дејноста на социјалната заштита во Р. Македонија се врши во разновидни форми преку следните установи и организации:

- Установи за социјална заштита;
- Установи за згрижување и воспитување на деца од предучилишна возраст -детски градинки.

Со Просторниот план на РМ за објектите од социјален карактер за деца без родители и за стари лица се планираат по 3 места на 1000 жители со мин. 15 м² на површина на објектот по корисник и мин 30 м² на комплексот по корисник.

Табела 91. Установи за социјална заштита

Година	Установи за сместување на деца без родители и родителска грижа		Установи згрижувања на лица со посебни потреби		Заводи установи за згрижување и образование на деца и млади со воспитно-социјални проблеми		Установи домови за возрасни лица		Вкупно установи	Вкупно корисници
	број на установи	број на корисници	број на установи	број на корисници	број на установи	број на корисници	број на установи	број на корисници		
2004	2	208	3	566	2	111	4	492	11	1869
2014	3	243	3	373	2	64	20	1009	28	2698

Извор: Статистички годишник 2015 год.

Бројот на корисници во установите за социјална заштита во 2014 год. е зголемен за 61% во однос на 2004 год.

Табела 92. Домови за возрасни лица

едини	население над 65год.	ППРМ		Статистички податоци		
		места/1000жители	потребни места по ППРМ	корисници во домови за возрасни лица според - ДЗС	постојни домови	места на/1000жители
2004	213712	3	641	492	4	2,30
2014	258746	3	776	1009	20	3,90

Компарацијата помеѓу статистичките податоци и определбите на ППРМ за период од 2004-2014 год, како и за период од 2011-2014 год. за објектите од социјален карактер (домови за стари лица) укажува дека обезбедени се потребните 3 места/1000 жители што е во согласност со нормативот од ППРМ.

Согласно Правилникот за нормативите и стандардите за основање и започнување со работа на установи за социјална заштита за стари лица (Сл.Весник на РМ, бр.125/05), еден објект наменет за дом за стари лица треба да обезбеди престој на најмногу 150 корисници.

Детски градинки-Со Просторниот план на РМ со предучилишните установи треба да бидат опфатени 70% од децата на предучилишна возраст (или околу 6% од населението), со целодневно или полудневно боравење. Основни стандарди при проектирање на овие организации 35 м²/дете за детски градинки, 30 м² по дете за детски јасли за отворени простори (зеленило, игралишта, пристапи) и 3м²/дете нето корисна површина односно 9м² бруто површина по дете за објектот.

Табела 93. Детски градинки

година	установи за згрижување и воспитување на деца-детски градинки		деца од 0-6 год.	учество на деца 0-6 год во %
	број на установи	број на деца		
2004/2005	51	21198	119781	18%
2013/2014	57	29113	116207	25%

Бројот на градинки во 2014 год. во однос на 2004 год. е зголемен за 30% Бројот на деца во градинките во 2014 год. во однос на 2004 год. е зголемен за 42%.

Во однос на опфатеноста на деца во градинките во период од 2004-2014 год. постигнат е норматив од 13%-19% опфатеност на деца на возраст од 0-6год. и не е во согласност со препораките на ППРМ каде во предучилишните установи треба да бидат опфатени 70% од децата на предучилишна возраст.

5.3.5.3. Дејности на културата

Културата согласно Законот за култура (Сл. Весник на РМ. бр.59/03год.) ги опфаќа творештвото, објавувањето на уметничкото творештво и заштитата и користењето на творештвото. Културата ја остваруваат уметници, самостојни уметници, јавни и приватни установи и други правни и физички лица на поединечно, локално и национално ниво.

Потребни нормативи согласно ППРМ за предвидување на овие дејности се:

- за библиотека, на 1.000 жители се предвидува мин. 100 м²;
- за кино, на 1.000 жители, мин. 50 места;
- за театар на 1.000 жители 20 места;

Табела 94. Дејности на култура

Годи на	Население (проценто)	Народни библиотеки		Театри		Кина		жители	театар места/1000жител и	Кина места/1000жител и
		број	книжевен фонд -книги во илјади	број	места	број	места			
2004	2022547	85	3155	11	5026	19	7968	1000	2	4
2014	2067471	51	1975	18	6658	14	6898	1000	3	3

Во однос на 2004 год. бројот на библиотеки во 2014 год. е помал за 67% со 1,5 книги/жител. Во однос на бројот на книги /жител републичкиот просек изнесува 1-2 книги/жител, и е задоволен нормативот согласно ППРМ.

Прегледот на статистичките податоци за 2004-2014 год. за театарската и кинотечната дејност укажува дека не се задоволени нормативите согласно ППРМ во однос на бројот на места/1000жители.

Спорт и рекреација

Спорт е дејност која ги опфаќа сите форми на спортски активности на спортистите од сите возрасти како и спортско рекреативните активности на граѓаните. Дејноста на спортот согласно Законот за спорт (Сл. Весник на РМ 29/02 и 66/04) ја вршат спортски здруженија и други правни лица во областа на спортот. Објекти за спорт согласно Законот за спорт се сметаат уредени површини и објекти кои се во функција на вршење на спортските активности. При проектирање и изградба на објектите за спорт, покрај примената на стандардите, техничките нормативи, урбанистичките и други пропишани услови се применуваат и посебни услови што се однесуваат на функционалноста, опремувањето и безбедноста на објектите.

Согласно ППРМ развојот на физичката култура треба да се одвива во објекти чиј капацитети ќе овозможат посета на 20-25% од жителите со просечен норматив од 2 м² по жител за спортски терени.

Табела 95. Спорт и рекреација

Година	Статистички податоци								ППРМ		
	спорт и рекреација		спортски терени м ²		спортски сали		вкупно изградени објекти	П=м ²	население 25%	м ² /жител	вкупно м ²
	во градба	изградени	во градба	изградени	во градба	изградени					
2004	15	13	7	7	8	6	26	3482	505637	2	1011274
2014	41	33	28	13	15	14	60	63049	516868	2	1033736

Бројот на изградени објекти за спорт и рекреација во 2014 год, во однос на 2004 год. се зголемил за 43%.

Вкупната површина на објектите изградени од 2004-2014 год. изнесува 611232м², а потребната која треба да се обезбеди согласно ППРМ изнесува 1033736м² односно може да се заклучи дека изградената површина не го задоволува нормативот согласно ППРМ.

5.3.5.4. Осврт на периодот 2011-2014 година

Анализата за остварување на Просторниот план на Република Македонија во период од 2011 до 2014 год. ги опфаќа следните јавни функции:

5.3.5.4.1. Образовна дејност

Основно образование: Основни определби со ППРМ кои треба да се остварат во планскиот период до 2020 год. во однос на основното образование се: целосна опфатеност на децата на возраст од 6-15 год. во основните училишта во кои наставата ќе се одвива во една смена. Норматив за одредување на потребната површина е 7 м²/ученик. Основни училишта треба да постојат во сите населби.

Табела 96. Училишта, ученици и наставници по учебни години во основно образование

учебна година	деца од 6-15год.	училишта	ученици	наставници	М ²	ученици во %	наставници /100ученици	м ² /ученик
2011/2012	241354	990	197859	17233	558076	82%	9	2,8
2013/2014	231826	990	190541	17624	566496	82%	9	3,0

Бројот на ученици во основни училишта во учебната 2013/2014 год. во однос на на 2011/2012 год. е намален за 4%.

Бројот на наставници во основни училишта во учебната 2013/2014 год. во однос на 2011/2012 год. е зголемен за 2%.

Од прегледот на статистичките податоци по учебни години за период од 2011-2014 год. може да се констатира дека не се постигнати во целост определбите од ППРМ како во однос на опфатеноста на деца на возраст од 6-15 год. во основните училишта така и во однос на потребната површина 7 м²/ученик. Во однос на потребниот број на наставници на 100 ученици нормативот е задоволен и е постигнат поголем просек (9,25) од републичкиот кој изнесува 8,97 наставници /100ученици.

Средно образование - Основни определби со ППРМ кои треба да се остварат во планскиот период до 2020 год. во однос на средното образование се: целосна опфатеност на младината на возраст од 15 - 19 год. и можност за изведување на наставата во една смена. Норматив за одредување на потребната површина е 8 - 10 м²/ученик.

Табела 97. Училишта, ученици и наставници по учебни години во средно образование

година	деца од 15-19 год.	училишта	ученици	наставници	М ²	ученици во %	наставници /100ученици	м ² /ученик
2011/2012	149167	113	91167	7298	241839	61%	8,01	2,65
2013/2014	134423	115	84827	7421	243209	63%	8,75	2,87

Бројот на ученици во средни училишта во учебната 2013/2014 год. во однос на 2011/2012 год. е намален за 7%.

Бројот на наставници во средните училишта во учебната 2013/2014 год. во однос на 2011/2012 год. е зголемен за 2%.

Од прегледот на статистичките податоци по учебни години за период од 2011-2014 год. може да се констатира дека не се постигнати во целост определбите од ППРМ, како во однос на опфатеноста на деца на возраст од 15-19 год. во средните училишта така и во однос на потребната површина 8-10 м²/ученик. Во однос на потребниот број на наставници на 100 ученици нормативот не задоволен и е постигнат помал просек (8,75) од републичкиот, кој изнесува 8,97 наставници /100ученици.

Високо образование - Основни определби со ППРМ кои треба да се остварат во планскиот период до 2020 год. во однос на високото образование се што поголема опфатеност на младината над 19 год. Потребната корисна површина /студент согласно ППРМ изнесува 8-10м². Светската норма изнесува 14-18м²/студент.

Табела 98. Високо образовни институции студенти и професори

Високо образование					
година	факултети	студенти	професори	М ²	м ² /студент
2011/2012	119	58747	2240	174927	2,98
2013/2014	120	57746	2301	174927	3,03

Бројот на студенти во 2013/2014 год. е зголемен за 2% во однос на 2011/2012 год.

Постојните наставни простори на факултетите во РМ во однос на потребната корисна површина /студент не задоволуваат односно не е постигнат нормативот согласно ППРМ каде потребната површина по студент изнесува 8-10м².

5.3.5.4.2. Здравствена дејност

Ориентациони нормативи за квалитетна здравствена заштита предвидени со ППРМ се 500-600 жители/лекар и 6,7-7,4 болнички постели/1000жители.

Табела 99. Број на здравствени работници и болнички постели

година	жители	Здравствени работници				вкупно	општи и клинички болници	болнички постели	жители /лекар	лекари/1000жители	жители /стоматолог	стоматолози /1000жители	постели/1000жители
		лекари	лекари специјалисти	стоматолози	фармацевти								
2011	2058539	5649	3564	1622	782	8053	18	9449	364	2,7	1269	0,8	4,6
2012	2061044	5755	3554	1652	888	8295	18	9076	358	2,8	1248	0,8	4,4
2013	2067471	5804	3604	1705	930	8439	18	9177	356	2,8	1213	0,8	4,4

Извор: Здравство социјални услови и култура -Статистички годишник 2015 год.

Во 2013 год. бројот на жители на лекар во однос на 2011 год. е намален за 2%, бројот на жители на стоматолог е намален за 5% и бројот на постели/1000 жители е намален за 3%.

Анализата во однос бројот на жители/лекар во период од 2011-2013 год. укажува дека бројот на жители/лекар и бројот на жители/стоматолог е со помал просек од републичкиот. Во однос на бројот на лекари/1000 жители во анализираниот период просекот е поголем од републичкиот просек кој изнесува 2,17лекари/1000 жители (согласно ППРМ).

Бројот на болнички постели на 1000 жители предвидени со ППРМ изнесува 6-7,4 болнички постели/1000 жители, додека за период од 2011-2014 год. постигнат е стандард од 4,6 - 4,4 болнички постели /1.000 жители.

Во однос на дефинираните ориентациони нормативи за квалитетна здравствена заштита предвидени со Просторниот план, може да се констатира дека реализацијата **не се движи во рамките на прогнозите**, особено во однос на бројот на стоматолози и бројот на болнички постели.

Овие дејности се соочуваат со бројни проблеми во развојот, како изградба и опремување на современи капацитети, посебно во вонградските подрачја.

5.3.5.4.3. Социјална заштита

Со Просторниот план на РМ за објектите од социјален карактер за деца без родители и за стари лица се планираат по 3 места на 1000 жители со мин. 15 м² на површина на објектот по корисник и мин 30 м² на комплексот по корисник.

Табела 100. Установи за социјална заштита

Години	Установи за сместување на деца без родители и родителска грижа	Установи згрижувања на лица со посебни потреби	Заводи установи за згрижување и образование на деца и млади со воспитно-социјални проблеми	Установи домови за возрасни лица	Вкупно установи	Вкупно корисници

	број на установи	број на корисници	број на установи	број на корисници	број на установи	број на корисници	број на установи	број на корисници		
2011	3	255	3	378	2	73	15	854	23	2414
2014	3	243	3	373	2	64	20	1009	28	2698

Извор: Статистички годишник 2015 год.

Бројот на корисници во установите за социјална заштита во 2014 год. е зголемен за 18% во однос на 2011 год.

Табела 101. Домови за возрасни лица

години	ППРМ			Статистички податоци		
	население над 65год.	места/1000 жители	потребни места по ППРМ	корисници во домови за возрасни лица според - ДЗС	постојни домови	места на/1000 жители
2011	234191	3	703	854	15	3,65
2014	258746	3	776	1009	20	3,90

Компарацијата помеѓу статистичките податоци и определбите на ППРМ од 2011-2014 год. за објектите од социјален карактер (домови за стари лица) укажува дека се обезбедени потребните 3 места/1000 жители, што е во согласност со нормативот од ППРМ.

Детски градинки: Според одредбите на Просторниот план на РМ, со предучилишните установи треба да бидат опфатени 70% од децата на предучилишна возраст (или околу 6% од населението), со целодневно или полудневно боравање. Основни стандарди при проектирање на овие организации се 35 м²/дете за детски градинки, 30 м² по дете за детски јасли за отворени простори (зеленило, игралишта, пристапи) и 3м²/дете нето корисна површина односно 9 м² бруто површина по дете за објектот.

Табела 102. Детски градинки

Години	Установи за згрижување и воспитување на деца-детски градинки		Деца од 0-6год.	Учество на деца 0-6год во %
	број на установи	број на деца		
2011	54	25056	159932	16%
2012	57	26885	159458	17%
2013	59	29113	160657	18%
2014	73	30107	161271	19%

Бројот на градинки во 2014 год. во однос на 2011 год. е зголемен за 26%, а бројот на деца во градинките зголемен за 17%.

Опфатеноста на деца во градинките во период од 2011-2014 год. изнесува 16%-19% и не е во согласност со препораките на ППРМ каде во предучилишните установи треба да бидат опфатени 70% од децата на предучилишна возраст.

5.3.5.4.4. Дејности на културата

Потребни нормативи согласно ППРМ за предвидување на овие дејности се:

- за библиотека, на 1.000 жители се предвидува мин. 100 м²;
- за кино, на 1.000 жители, мин. 50 места;
- за театар на 1.000 жители 20 места;

Табела 103. Дејности на култура

Год.	Народни библиотеки		Професионални театри		Кина		жители	Театар - места/1000жители	Кина-места /жители
	број	книжевен фонд - книги во илјади	број	места	број	места			
2011	62	2547	16	5658	13	5540	1000	3	3
2012	62	2547	17	5658	14	5386	1000	3	3
2013	51	1975	17	6658	12	5973	1000	3	3
2014	51	1975	18	6658	14	6898	1000	3	3

Во однос на 2011 год. бројот на библиотеки е помал за 22%, со 1,25 книги /жител. Во однос на бројот на книги/жител, републичкиот просек изнесува 1-2 книги/жител, и е задоволен нормативот согласно ППРМ.

Прегледот на статистичките податоци за 2011-2014 год. за театарската и кинотечната дејност укажува дека не се задоволени нормативите согласно ППРМ во однос на бројот на места/1000 жители.

5.3.5.4.5. Спорт и рекреација

Согласно ППРМ развојот на физичката култура треба да се одвива во објекти чии капацитети ќе овозможат посета на 20-25% од жителите со просечен норматив од 2 м² по жител за спортски терени.

Табела 104. Спорт и рекреација

Година	Спорт и рекреација		Спортски терени		Други објекти за спорт и рекреација		Спортски сали		Вкупно изградени објекти	П=м2	25%	м ²	Вкупно м ²
	во градба	изградени	во градба	изградени	во градба	изградени	во градба	изградени					
2011	28	10	5	3	23	7	37	13	33	124058	514635	2	1029270
2012	38	35	8	8	30	27	37	12	82	180822	515261	2	1030522
2013	47	30	27	13	20	17	29	11	71	158185	516008	2	1032016
2014	41	33	28	27	13	6	15	4	70	34558	516868	2	1033736

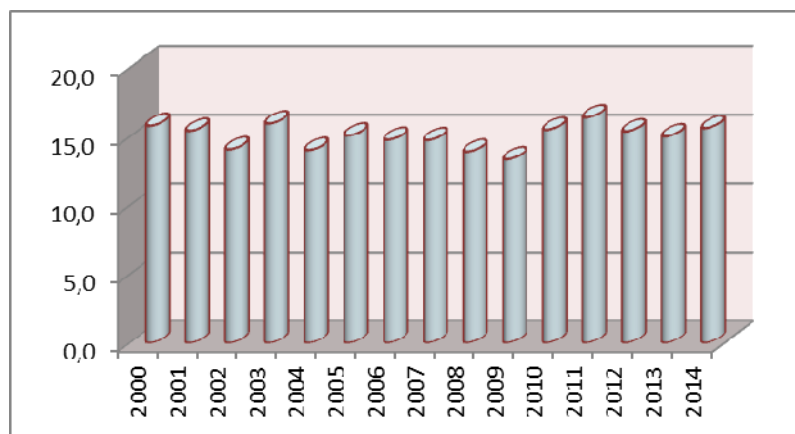
Бројот на изградени објекти за спорт и рекреација во 2011 год, во однос на 2014 год. се зголемил за 47%. Вкупната површина на објектите изградени од 2011-2014 год. изнесува 404130м², а потребната која треба да се обезбеди согласно ППРМ изнесува 103373м² односно може да се заклучи дека изградената површина не го задоволува нормативот согласно ППРМ.

5.3.6. Развој и разместеност на индустријата

Република Македонија е мала земја со отворена економија која ја прави сензитивна на екстерните влијанија на меѓународниот пазар. Во услови на глобализација императивно се наметнува потребата и во доменот на индустријата, преку креирање на соодветни политики да се превземат посебни мерки за брзо интегрирање на домашната индустрија во меѓународните текови. Основен предуслов е зголемување на конкурентската способност на индустрискиот сектор со цел подготвено соочување со предизвиците на современите промени во светот. Карактеристика на домашната индустрија во изминатиот период е ниското ниво на конкурентност и високата увозна зависност.

Во економската структура на дејности во Република Македонија, во периодот на транзиција настанаа големи поместувања. Уделот на индустријата во вкупно остварениот бруто домашен производ⁵² на Р. Македонија значително опадна, од околу 45% во раните 90-ти на 15,8% во 2000-та година. Во периодот од донесувањето на Просторниот план на Р. Македонија во 2004 година па до 2014 година, период за кој се однесува анализата, индустрискиот сектор⁵³ остварил најниско учество од 13,9%, односно 13,3% во првите две години од светската економска криза која имаше значителна рефлексивност врз производствените активности на домашните индустриски претпријатија. Во наредните години бележи зголемување, но со осцилаторни движења. Највисоко учество од 16,4% е остварено во 2011 година, а потоа следи намалување на учеството на 15,4% во 2012 г. и на 15% во 2013-та год.. Во изминатата 2014-та година учеството на индустријата во вкупниот бруто домашен производ на Република Македонија изнесува 15,6% што може да се види од следниот графикон.

Графикон 46. Учество на индустрискиот сектор во вкупниот БДП на Р. Македонија, во %

Извор: Статистички годишник на Р. Македонија за 2015, ДЗС

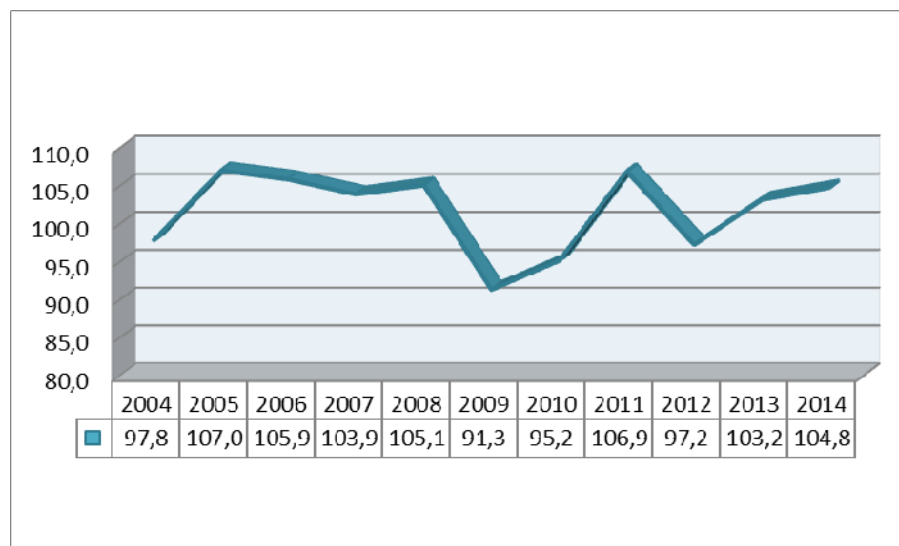
⁵² Износите на бруто домашниот производ се по тековни цени.

⁵³ Индустрискиот сектор ги опфаќа дејностите: Рударство и вадење на камен; Преработувачка индустрија; Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација; Снабдување со вода; Отстранување на отпадни води, Управување со отпад и дејности за санација на околината.

Според статистичките податоци за верижните индекси на индустриското производство⁵⁴, во периодот од 2004 до 2014 година остварениот физички обем на индустриско производство варира. Негативни стапки во однос на претходните години се евидентирани во 2004-та, во 2009-та, 2010-та и 2012 година.

Во годините на глобалната економска криза македонското индустриско производство се соочи со проблеми во однос на обезбеденост со порачки, залихите на сировини и материјали, како и тековните набавки на сировини и репроматеријали беа под нормалното ниво, додека залихите на готови производи беа неоправдано високи. Позитивните остварувања во одредени години од овој кризен период се резултат на инвестициските вложувања и производствени резултати на индустриските капацитети во ТИРЗ-овите.

Графикон 47. Верижни индекси на индустриско производство во период 2004-2014 год.

Анализата на индексите на индустриско производство во подолг временски период од 1991 до 2014 година укажува дека македонското индустриско производство во сите години од овој период е под нивото остварено во 1991 година. Во 2014 година физичкиот обем на индустриско производство претставува 72,8%⁵⁵ од нивото во 1991 година.

Во изминатиот период од 2004 до 2014 година, структурата на индустријата на Република Македонија се карактеризира со ниско учество на пропульзивните гранки кои се носители на развојот и кои овозможуваат вклучување во меѓународната економска соработка. Не задоволува и учеството на производството кое е извозно ориентирано. Извозните производи кои се пласираат на светскиот пазар подложни се на силна конкуренција и најчесто тоа се производи со ниско додадена вредност. Наспроти тоа, високо е учеството на гранките кои се увозно зависни.

Реализацијата на планската определба утврдена со Просторниот план на Република Македонија за диверзификацијата на производната структура и асортиман на индустриското производство не задоволува. Тоа и понатаму се

⁵⁴ Индустрија 2009-2014, ДЗС.

⁵⁵ Индустрија 2009-2014, ДЗС

карактеризира со базно-суровинска зависност и со доминантно учество на трудоинтензивните дејности.

Во структурата на индустриски гранки сеуште е присутна базичната, тешката индустрија, индустријата која бара големи количини на енергија, вода и неквалификувана работна сила наспроти определбата за развој на индустриски гранки со компаративни предности на локалните подрачја засновани врз принципите на одржлив развој.

Во годините на транзиција, како и во периодот од донесувањето на Просторниот план во 2004 год. до 2014 год., многу бавно и со големи ограничувања се остваруваат определбите од Просторниот план за преориентација на производството согласно барањата на пазарот и на најновите достигнувања на науката и технологијата, реструктурирање преку проширување на производството со нови производи со повисок степен на доработка со што би се обезбедила зголемена добивка, акумулација и извозна активност. Во тој правец се насочени новите инвестиции во ТИРЗ-овите во странските компании за производство на делови за автомобилста индустрија, електронската, текстилната и други индустрии.

Техничко технолошкиот прогрес претставува најдинамичниот развоен фактор и битен предуслов за натамошен техничко-технолошки, економски и вкупен општествен развој. Нивото на техничко технолошка развиеност на земјата покажува стагнација и заостанување во споредба со технолошката развиеност на земјите од Европската унија. Постојните технологии во најголем дел се увезени, и заради долгогодишната употреба, се економски и физички застарени и истрошени. Исклучок се новите производствени капацитети во технолошките индустриски развојни зони и одредени компании во фармацевтската индустрија.

Согледувањата во анализираниот период за можностите за обезбедување средства за финансирање на развојот укажуваат дека постојат големи ограничувања од домашни извори. Потребниот обем и интензитет на нови вложувања може да се задоволи во мал дел од домашната акумулација на индустриските субјекти во земјата, деловните банки во земјата би можеле да обезбедат дел од потребните средства, додека останатиот дел е неопходно да се обезбеди преку странски инвестиции, по пат на странски директни вложувања, заеднички вложувања со странски партнери и користење на комерцијални и финансиски кредити од меѓународни финансиски институции.

Новите инвестиции треба да се насочат во пазарно ефикасни и флексибилни мали и средни капацитети со мала капиталоемност кои се извозно ориентирани и брзо даваат ефекти.

Со цел промовирање интегративен и проактивен пристап за поттикнување на конкурентноста во вкупната национална економија беше донесена стратегијата за „Индустриска политика на Република Македонија за периодот 2009-2020“ во која се дефинирани неколку области на делување, кои влијаат директно на поттикнување на конкурентноста на индустријата: зголемување на меѓународната соработка и поттикнување СДИ, применливо истражување, развој и иновации, еколошки технологии, производи и услуги за одржлив развој, развој на МСП и претприемништво и соработка во кластери и мрежи.

Просторната разместеност на производните и на нив комплементарни услужни дејности според концепцијата на развој и разместеност на

индустријата се темели на поставената определба на организација на производните дејности со примена на комбинираниот приод на концентрација и дисперзија во просторот, со поставување на мрежа на просторно одвоени помали стопански комплекси и понатамошен развој и користење на поголемите планирани простори за стопански цели (индустриски зони, зони за мало стопанство, сервисни зони, технолошки индустриски развојни зони, зелени зони), во насока на остварување на определбата од Просторниот план за планска организација на намените и функциите во просторот на Државата.

Значајна компонента во досегашниот развој и разместеност на индустријата се усвоените урбанистички планови со стопанска намена во просторот на Државата кои со планските решенија нудат просторни услови на потенцијалните инвеститори за вложувања во повеќе производни и услужни дејности што како фидбек ќе влијае врз можностите за работно ангажирање на расположивата работна сила во општината во која се остваруваат инвестициите. Самата реализација на планските решенија, преку активностите за уредување на локацијата и изградбата на предвидените содржини, дополнително придонесува за поттикнување на локалните економии со вклучување на домашните и странски фирми во реализацијата на урбанистичките решенија.

Во изминатиот период изработени се просторни и урбанистички плански документи со кои се создадоа услови за развој и просторна организација на преработувачките капацитети во рамки на индустриските зони, зоните за мало стопанство, во планските опфати на ТИРЗ-овите, во планските опфати на градските и рурални населби и дисперзираните простори за стопански комплекси за лоцирање поединечни производни капацитети.

Со планските насоки на Просторниот план на Република Македонија како значаен сегмент за поттикнување на економскиот развој беа определени специфичните просторни целини односно слободните економски зони кои заради усогласување со европската законска регулатива добија нова правна форма трансформирани во технолошки индустриски развојни зони. Според постојната состојба, статус на активни ТИРЗ-ови имаат: „ТИРЗ Скопје 1“, „ТИРЗ Скопје 2“, „ТИРЗ Тетово“, „ТИРЗ Штип“. Динамиката на реализација на планските решенија и искористеноста на просторот во постојните зони се одвива со бавно темпо условено од светската економска криза чии последици одложено се рефлектираа врз македонската економија, но и како резултат на политичките случувања во Државата.

Активирањето на просторите утврдени со сите видови урбанистички планови наменети за развој на индустријата врз одржливи основи ќе овозможи поттикнување на националната и локалната економија со перспективи за позабрзан развој. Земјиштето во просторот, само посебе, со своите физички карактеристики не е доволна детерминанта за негово економско активирање. Уредувањето на просторот и изградбата на потребната инфраструктура и друга неопходна супраструктура врз основа на соодветна планска урбанистичка документација го прави атрактивен за лоцирање и отпочнување на одредени индустриски и комплементарни дејности врз одржливи основи. Одржливиот развој е неопходниот предуслов за утврдување на намената на просторот за одредени вид дејност во областа на индустријата.

Во однос на развојната определба за поставеност на индустријата врз принципите на одржливиот развој и стандардите на заштита на животната

средина, останува констатацијата за потребата од понатамошно спроведување на политиката за заштита на животната средина и спречување на негативните влијанија на постојните индустриски капацитети, превентивна примена на постојните мерки за елиминирање на ризикот од појава на одредени несакани последици врз животната и работна средина и перманентна контрола на влијанието на производствените процеси на индустриските капацитети.

Смалувањето или елиминирањето на негативните влијанија на индустријата врз животната средина подразбира развој на нови процеси и технологија на производство и примена на еколошките перформанси на готовите производи. На тоа обврзува сè построгата законска регулатива во областа на животната средина за смалување и елиминирање на емисијата на загадувачки материји, воведување на еколошки квалитет на производот, енергетската ефикасност, зголемената конкуренцијата, економските законитости и одредбите за одржлив развој.

Управувањето со животната средина во областа на индустријата ја наметнува потребата од промени во методологијата на планирање и реализација на планските решенија во кои потенцијалните инвестиции во индустрискиот сектор добиваат посебна улога во просторот и животната средина. Еколошките проблеми влијаат врз деловното работење на претпријатијата, но и врз урбаното подрачје, локалната заедница, регионот и националниот и меѓународен простор.

Регионалната нерамномерност во разместувањето на производните сили и фондови, останува и понатаму карактеристика на просторната структура на индустријата. Со својата капиталност и значење за економскиот развој на Р. Македонија се издвојуваат индустриските капацитети лоцирани во метрополитенската област на Главниот град на Државата и во поголемите урбани средини: Куманово, Тетово, Велес, Штип, Охрид, Струга, Кочани, Битола, Прилеп, Струмица, Гостивар, Кавадарци итн., каде што со децении се оформувала структурата на производните дејности концентрирани во плански дефинирани индустриски зони, во кои се оформувала сета неопходна инфраструктура со цел рационално работење и оптимално искористување на просторот наменет за индустрија. Искористеноста на индустриските зони со лоцирање и изградба на производни капацитети по општини е различна, Условена е првенствено од изграденоста на инфраструктурните системи природните потенцијали и ресурсната основа, геопрометната положба и геополитичките случувања, можноста за дополнителна акумулација на капитал и инвестиции, и пред сè од човечкиот потенцијал, неговите вештини на работење и управувачки способности. Тука се надоврзува и парадигмата на одржливиот развој, според која индустрискиот развој треба да се усогласи со можностите, ограничувањата и обврските за заштита на просторот.

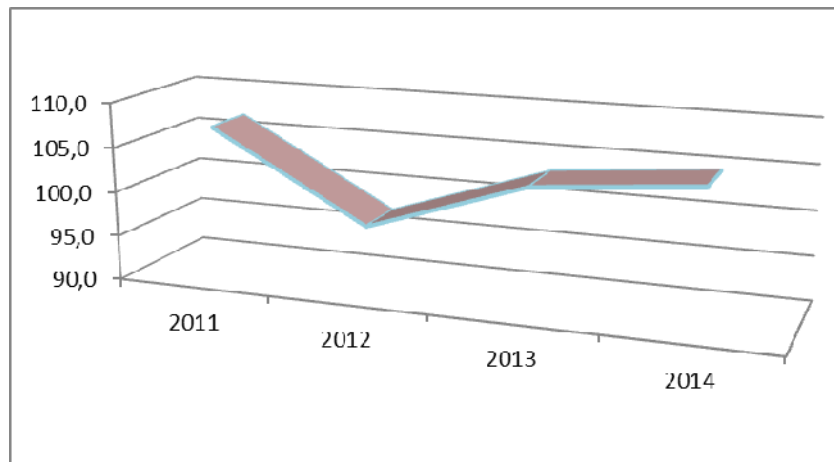
5.3.6.1. Осврт на периодот 2011-2014 година

Индустријата според планските определби на Просторниот план е двигател на развојот на вкупната економија. Обемот, динамиката и учеството на индустријата во формирањето на Бруто домашниот производ, во периодот за кој не беа изработени годишните извештаи на просторниот развој на Државата, се детерминирани од светската економска криза и недостигот на капитал.

Индустијата оствари највисоко учество од 16,4% во создавањето на вкупниот БДП во 2011 г., а потоа следи намалување во 2012-та (15,4%) и 2013-та (15,0%). Во изминатата 2014-та година учеството на индустијата во вкупниот бруто домашен производ на Р. Македонија изнесува 15,6%.

Ниското ниво на конкурентност и високата увозна зависност придонесуваат оваа значајна дејност да биде осетлива на екстерните влијанија кои беа присутни во анализираниот период и кои го детерминираа и обемот на физичкото производство. Највисок годишен индекс на физичкиот обем на индустриско производство е реализиран во 2011 год. (106,9), а во 2012 год. остварен е негативен индекс на индустриското производство од 97,2 што може да се проследи во приложениот графикон.

Графикон 48. Вержни индекси на индустриско производство во период 2011-2014 г.

Во структурата на индустриски гранки доминира индустијата со голема потрошувачка на енергија, вода и значајно присуство на трудоинтензивни гранки. Не се остварени определбите за реструктуирање на индустијата согласно најновите достигнувања на науката и технологијата, за диверзификација на производната структура и асортиман на индустриското производство и зголемено учество на пропульзивните и извозно ориентираните индустриски гранки. Во тој правец се насочени новите инвестиции остварени во овој период во технолошките индустриски развојни зони и во областа на фармацевтската индустија.

Продолжуваат активностите на Министерството за економија и останатите надлежни институции во доменот на конкурентноста на индустијата, поттикнување СДИ, развој и иновации, еколошки технологии, производи и услуги за одржлив развој, развој на МСП и претприемништво и соработка во кластери и мрежи итн. со мерки за спроведување на долгорочната Стратегија за развој на индустијата во периодот 2009-2020 год.

Просторната организација на индустијата се остваруваше според комбинираниот метод на концентрација и дисперзија на производните капацитети во рамки на постојните индустриски зони, зони за мало стопанство, сервисни зони, технолошки индустриски развојни зони дефинирани со релевантна урбанистичка планска документација. Искористеноста на просторите со стопанска намена не задоволува, условена е пред сè од изграденоста на инфраструктурата и инвестициските можности на локалната и национална економија. Во однос на концентрацијата на индустриските дејности

сеуште е присутна поларизацијата на градските општини кои ја апсорбираат работната сила од руралните подрачја придонесувајќи за натамошно намалување на населението во селата и нивно демографско празнење.

Одржливиот развој и управувањето со животната средина во индустријата иако се законски условени и утврдени со планските определби на Просторниот план на Р. Македонија, сепак нивната имплементација не е целосна. Потребни се дополнителни мерки за елиминирање на негативните влијанија што ги предизвикуваат одредени индустриски капацитети врз човекот и животната средина.

Во периодот 2011-2014 год. остварени се интензивни активности во доменот на специфичните стопански целини. Изработена е соодветна урбанистичка планска документација за следните ТИРЗ-ови: ТИРЗ „СкопјеЗ“, ТИРЗ „Делчево“, ТИРЗ „Виница“, ТИРЗ „Берово“ и отпочнати се активности за изградба на инфра и супраструктура во неколку ТИРЗ-ови.

Останува потребата за превземање дополнителни мерки и активности за поттикнување на развојот на индустријата врз парадигмата на одржливиот развој и обврските кои произлегуваат од интеграциските процеси со Европската унија.

5.4. Сообраќај и врски

5.4.1. Сообраќајна инфраструктура

Со Просторниот план на Република Македонија е предвидено основните патни коридори да ги следат традиционалните правци во насока север-југ (коридор 10), односно исток-запад (коридор 8), што се вкрстосуваат во просторот помеѓу градовите: Скопје, Куманово и Велес.

Дел од магистралните патишта треба да формираат три основни патни коридори кои треба да станат компатибилни со системот на европските патишта (ТЕМ).

На автопатската и магистралната патна мрежа се надоврзуваат регионалните патишта, што заедно со локалните категоризирани патишта ќе ја сочинуваат патната мрежа на Република Македонија.

Развој на железничкиот систем базира на потребата за модернизација и проширување на железницата во целина, како и поврзување на железничката мрежа на Република Македонија со соодветните мрежи на Република Бугарија и Република Албанија.

Железничката мрежа на Република Македонија, во планскиот период треба ја сочинуваат:

1. Магистрални железнички линии од меѓународен карактер
2. Регионални линии
3. Локални линии

Како основни железнички коридори со Просторниот план на Република Македонија се предвидуваат:

- во насока север-југ (коридор 10)
- во насока исток-запад (коридор 8)

Планот на железничката мрежа до 2020 год., што претставува фаза кон дефинитивната реализација, предвидува изградба на приближно 120 км нови железнички линии.

Густината на покриеноста со железничка мрежа, во целната 2020 год., треба да изнесува 3,18 км на 100 км² од територијата на Републиката.

Воздушните патишта во Република Македонија се интегрален дел од европската мрежа на воздушни коридори со ширина од 10 наутички милји во кои контролирано се одвиваат прелетите над нашата територија.

Примарната аеродромска мрежа во Република Македонија треба да ја сочинуваат вкупно 4 аеродроми за јавен воздушен сообраќај, и тоа во Скопје, Охрид, Струмица и Битола. Аеродромот во Скопје да се оспособи за прием и отпрама на интерконтинентални авиони (со продолжување на постојната полетно-слетна патека, или со изградба на нов аеродром на друга локација), аеродромот во Охрид да се реконструира во повисока-II категорија, а новите аеродроми што се предвидуваат во Струмица и Битола да бидат со доминантна намена за карго транспорт на стоки.

Секундарната аеродромска мрежа се предлага да ја сочинуваат сегашните 5 реконструирани и технички доопремени спортски аеродроми и вкупно 15 аеродроми за стопанска авијација, од кои 7 нови. Покрај тоа треба да се уредат и околу 20 терени за дополнителен развој на воздухопловниот спорт и туризам во согласност со меѓународните прописи за ваков вид на аеродроми.

Врз основа на горенаведените плански определби, анализата за остварување на Просторниот план на Република Македонија во периодот од јуни 2004 до декември 2014 година во областа на сообраќајот, базира на податоци и информации обезбедени од информативните листови систематизирани по години на реализација. Треба да се има во предвид дека презентираниите податоци произлегуваат од информативните листови кои ги доставуваат извештајните единици со забелешка дека тие се нецелосни, парцијални и несоодветно пополнети од единиците на локалната самоуправа.

Период јуни-декември 2004

Во период јуни-декември 2004 година изградени се вкупно 96,19 км патишта или 21,69 км регионални сообраќајници и 74,5 км локални, што претставува реализација од 1% во однос на проекцијата предвидена со Просторен план на Република Македонија.

За железничкиот и воздушниот сообраќај не се доставени податоци за промени.

Период јануари-декември 2005

Во период јануари-декември 2005 година изградени се 29,23 км магистрални, 9,75 км регионални сообраќајници и 169,352 км локални или вкупно 208,332 км, што претставува реализација од 2,15% во однос на планските проекции утврдени со Просторен план на Република Македонија.

Во 2005 год. нема изградено ни еден км железничка пруга, што значи дека густината на покриеноста на територијата на Македонија (25713 км²) со железничка мрежа останала иста 2,7 км на 100 км².

Во 2005 година од областа на воздушниот сообраќај нема реализирано објекти кои би довеле до промена на просторот.

Период јануари-декември 2006

Во Република Македонија во 2006 година изградени се вкупно 227,13 км патишта од кои магистрални 21,83 км, регионални 39,33км, локални сообраќајници 165,97 км. Во тек на реализација биле 12,46км. Реализацијата на патишта во 2006 година изнесува 2,15% во однос на проекцијата предвидена со Просторен план на Република Македонија.

Бројот на реализирани магистрални сообраќајници во 2006 е помал од оној во 2005 година.

Должината на реализирани магистрални сообраќајници (изразена во км) во 2006 е помала во споредба со 2005 година.

Реализацијата на регионални сообраќајници во 2006 година е поголема во однос на 2005 година.

Должината на реализирани локални сообраќајници во 2006 година е помала споредбено со 2005 година.

Во 2006 год. нема промени во просторот во однос на железничката мрежа.

Во 2006 година од областа на воздушниот сообраќај реализиран е само Секунарен радар во реонот на аеродром Охрид.

Период јануари-декември 2007

Во Република Македонија во 2007 година изградени се вкупно 94,73 км патишта од кои магистрални 8,35 км, регионални 5,75 км, локални сообраќајници 80,63 км. Исто така дел од магистралните и регионалните патишта се надградени и ревитализирани.

Бројот на реализирани магистрални сообраќајници во 2007 е помал од оној во 2006 и 2005 година.

Реализацијата на регионални сообраќајници во 2007 е помал од оној во 2006 и 2005 година.

Бројот на реализирани локални сообраќајници во 2007 е помал од оној во 2006 и 2005 година.

Во 2007 год. нема реализирано ниту еден км железничката пруга и нема никакви промени во просторот во воздушниот сообраќај освен изработените студии за аеродром „Александар Велики“ во Скопје и „Св. Апостол Павле“ во Охрид.

Период јануари-декември 2008

Во Република Македонија во 2008 година изградени се вкупно 198,10 км патишта од кои магистрални 10,85 км, регионални 19,39 км, локални сообраќајници 167,86 км или 2,04% од проекцијата предвидена со Просторниот план на Република Македонија.

Бројот на реализирани магистрални сообраќајници во 2008 е помал од оној во 2006 и 2005 година, а поголем во однос на 2007 година.

Реализацијата на регионални сообраќајници во 2008 година во однос на 2005 година и 2007 година е поголема, а помала од 2006 година.

Бројот на реализирани локални сообраќајници во 2008 година е помал споредбено со 2005 година, а поголемо во однос на 2006 година и 2007 година.

Во 2008 год. нема изградено ни еден км железничка пруга, што значи дека густината на покриеноста на територијата на Македонија (25.713км^2) со железничка мрежа останува иста, $2,7\text{км}$ на 100км^2 .

Во 2008 година од областа на воздушниот сообраќај нема реализирано ниту еден проект кој директно или индиректно влијае на промените во просторот.

Период јануари-декември 2009

Во Република Македонија во 2009 година изградени се вкупно $427,54$ км патишта од кои магистрални $17,62$ км, регионални $347,77$ км, локални сообраќајници $62,15$ км. или $4,41\%$ од проекцијата предвидена со Просторниот план на Република Македонија.

Бројот на реализирани магистрални сообраќајници во 2009 е помал од оној во 2006 и 2005 година, а поголем во однос на 2008 и 2007 година.

Реализацијата на регионални сообраќајници во 2009 година во однос на 2005, 2006, 2007 и 2008 година е поголема.

Бројот на реализирани локални сообраќајници во 2009 година е помал споредбено со 2005, 2006, 2007 и 2008 година.

Во 2009 год. нема изградено ни еден км железничка пруга, што значи дека густината на покриеноста на територијата на Македонија (25.713км^2) со железничка мрежа останува иста, $2,7\text{км}$ на 100км^2 .

Во 2009 година од областа на воздушниот сообраќај нема реализирано ниту еден проект кој директно или индиректно влијае на промените во просторот.

Период јануари-декември 2010

Во Република Македонија во 2010 година изградени се вкупно $147,41$ км патишта од кои магистрални 0 км, регионални $112,50$ км, локални сообраќајници $34,91$ км или $1,52\%$ од проекцијата предвидена со Просторниот план на Република Македонија.

Бројот на реализирани магистрални сообраќајници во 2010 е помал од оној во 2005, 2006, 2007, 2008 и 2009 година.

Реализацијата на регионални сообраќајници во 2010 година во однос на 2009 и 2006 е помала, а во однос на 2005, 2007 и 2008 година е поголема.

Бројот на реализирани локални сообраќајници во 2010 година е помал споредбено со 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 и 2010 година.

Во 2010 год. нема изградено ни еден км железничка пруга, што значи дека густината на покриеноста на територијата на Македонија (25.713км^2) со железничка мрежа останува иста, $2,7\text{км}$ на 100км^2 .

Во 2010 година од областа на воздушниот сообраќај нема реализирано ниту еден проект кој директно или индиректно влијае на промените во просторот.

Период јануари-декември 2011

Во Република Македонија во 2011 година изградени се вкупно $160,96$ км патишта од кои магистрални $7,6$ км, регионални $28,55$ км, локални сообраќајници

124,81км или 1,65% од проекцијата предвидена со Просторниот план на Република Македонија.

Бројот на реализирани магистрални сообраќајници во 2011 г. е помал од оној во 2005, 2006, 2007, 2008 и 2009 година, а поголем од 2010 година.

Реализацијата на регионални сообраќајници во 2011 година во однос на 2006, 2009 и 2010 е помала, а во однос на 2005, 2007 и 2008 година е поголема.

Бројот на реализирани локални сообраќајници во 2011 година е помал споредбено со 2005, 2006, 2008, а поголем во однос на 2007, 2009 и 2010 година.

Во 2011 год. нема изградено ни еден км железничка пруга, што значи дека густината на покриеноста на територијата на Македонија (25713км²) со железничка мрежа останува иста, 2,7км на 100км².

Во 2011 година од областа на воздушниот сообраќај реализирано е проширување на комплексот на цивилниот аеродром Александар Велики-Скопје при што се изградени нови објекти на површина од 226,45ха. Продолжена е и полетно слетната патека за 500 метри која изнесува 2950 метри. Нови објекти се изградени и во комплексот на цивилниот аеродром Свети Апостол Павле-Охрид.

Период јануари-декември 2012

Во Република Македонија во 2012 година изградени се вкупно 101,3 км патишта од кои магистрални 10 км, регионални 24,70 км, локални сообраќајници 66,6 км или 1,04% од проекцијата предвидена со Просторниот план на Република Македонија.

Бројот на реализирани магистрални сообраќајници во 2012 е помал од оној во 2005, 2006, 2008 и 2009 година, а поголем од 2007, 2010 и 2011 година.

Реализацијата на регионални сообраќајници во 2012 година во однос на 2006, 2009, 2010 и 2011 е помала, а во однос на 2005, 2007 и 2008 година е поголема.

Бројот на реализирани локални сообраќајници во 2012 година е помал споредбено со 2005, 2006, 2007, 2008, 2011, а поголем во однос на 2009 и 2010 година.

Во 2012 год. нема изградено ни еден км железничка пруга, што значи дека густината на покриеноста на територијата на Македонија (25713км²) со железничка мрежа останува иста, 2,7км на 100км².

Во 2012 година од областа на воздушниот сообраќај нема реализирано ниту еден проект кој директно или индиректно влијае на промените во просторот.

Период јануари-декември 2013

Во Република Македонија во 2013 година изградени се вкупно 122,85 км патишта од кои магистрални 10 км, регионални 28,95 км, локални сообраќајници 83,9 км или 1,26% од проекцијата предвидена со Просторниот план на Република Македонија.

Бројот на реализирани магистрални сообраќајници во 2013 ист како во 2012 година, помал од оној во 2005, 2006, 2008 и 2009 година, а поголем од 2007, 2010 и 2011 година.

Реализацијата на регионални сообраќајници во 2013 година во однос на 2006, 2009, 2010 е помала, а во однос на 2005, 2007, 2008, 2011 и 2012 година е поголема.

Бројот на реализирани локални сообраќајници во 2013 година е помал споредбено со 2005, 2006, 2008, 2011, а поголем во однос на 2007, 2009, 2010 и 2012 година.

Во 2013 год. нема изградено ни еден км железничка пруга, што значи дека густината на покриеноста на територијата на Македонија (25713км²) со железничка мрежа останува иста, 2,7км на 100км².

Во 2013 година од областа на воздушниот сообраќај нема реализирано ниту еден проект кој директно или индиректно влијае на промените во просторот.

Период јануари-декември 2014

Во Република Македонија во 2014 година изградени се вкупно 214,6 км патишта од кои магистрални 0 км, регионални 37 км, локални сообраќајници 177,6 км или 2,21% од проекцијата предвидена со Просторниот план на Република Македонија.

Бројот на реализирани магистрални сообраќајници во 2014 е ист како и во 2010 година и помал од оној во 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2011, 2012 и 2013 година.

Реализацијата на регионални сообраќајници во 2014 година во однос на 2005, 2007, 2008, 2011, 2012, 2013 е помала, а во однос на 2006, 2009 и 2010 година е поголема.

Бројот на реализирани локални сообраќајници во 2014 година е најголем во однос на сите претходни години односно од 2005 до 2013.

Во 2014 год. нема изградено ни еден км железничка пруга, што значи дека густината на покриеноста на територијата на Македонија (25713км²) со железничка мрежа останува иста, 2,7км на 100км².

Во 2014 година од областа на воздушниот сообраќај нема реализирано ниту еден проект кој директно или индиректно влијае на промените во просторот.

Во следната табела даден е синтезен приказ на реализираната должина на категоризирани сообраќајници по години.

Табела 105. Должина на категоризирани сообраќајници по години во периодот 2004–2014, во км

сообраќајници	согостојба од 1995 г.	проекција до 2020 год.	целосна реализација по 2020г.од.	реализирани патништа во 2004 год.	реализирани патништа во 2005 год.	реализирани патништа во 2006 год.	реализирани патништа во 2007 год.	реализирани патништа во 2008 год.	реализирани патништа во 2009 год.	реализирани патништа во 2010 год.	реализирани патништа во 2011 год.	реализирани патништа во 2012 год.	реализирани патништа во 2013 год.	реализирани патништа во 2014 год.
магистрални	879	987	1.250	0	29,23	21,83	8,35	10,85	17,62	0	7,6	10	10	0
регионални	3.438	3.100	3.500	21,69	9,75	39,33	5,75	19,39	347,77	112,5	28,55	24,7	28,95	37
локални	5.256	5.600	6.500	74,5	169,352	165,97	80,63	167,86	62,15	34,91	124,81	66,6	83,9	177,6
вкупно:	9.573	9.700	11.250	96,19	208,332	227,13	94,73	198,1	427,54	147,41	160,96	101,3	122,85	214,6

Од Табела 105 може да се заклучи дека во периодот 2004 – 2014 година најголем обем на изградени сообраќајници е остварен во 2009 година во

должина од вкупно 427,54 километри од кои 347,77 км се во категоријата регионални патишта. Најмал обем на изградени сообраќајници од 94,73 км е евидентиран во 2007 година.

Концептот на патна мрежа дефиниран со ППРМ предвидува до 2020 год. изградба на приближно 9700 км патишта, од кои 987 км магистрални, 3100 регионални и над 5600 км локални патишта.

Врз основа на информативните листови (кои се нецелосни и парцијални) доставени од извештајните единици во периодот 2004-2014 година реализирани се вкупно 1999,142 км патишта (20,6% од предвиденото), од кои 115,48 км магистрални (11,7% од предвидените магистрални), 675,38 км регионални (21,8% од предвидените регионални патишта) и 1208,282 км локални патишта (21,6% од предвидените локални патишта).

Во однос на планската определба за проширување и модернизација на железничката мрежа во периодот 2004 - 2014 година не се остварени видливи резултати.

Табела 106. Должина на железничка мрежа (км)

сообраќајници	состојба од 1995 г.	проекција до 2020 год.	целосна реализација во 2020 год.	состојба 2005 год.	состојба 2006 год.	состојба 2007 год.	состојба 2008 год.	состојба 2009 год.	состојба 2010 год.	состојба 2011 год.	состојба 2012 год.	состојба 2013 год.	состојба 2014 год.
железничка мрежа (км)	700	820	1.100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Со ППРМ предвидена е изградба на 120 км нови железнички линии. Во изминатиот период не е изведен ни еден км железничка линија

Воздушниот сообраќај нема промени во просторот од 1995 год. освен промената на сопственичката структура и унапредување во капацитативноста и инфраструктурата на постојните цивилни аеродроми Александар Велики-Скопје и Свети Апостол Павле-Охрид.

5.4.1.1. Осврт на периодот 2011-2014 година

Во периодот 2011-2014 год. (според нецелосните и парцијални податоците од информативните листови) реализирани се вкупно 599,71 км сообраќајници од кои околу 453 км се локални, 119,2 км се регионални, а остатокот од 27,6 км се магистрални патишта.

Во текот на анализираниот период донесени се одлуки за категоризација на државните патишта со кои што се преименувани ознаките на постојните и планираните патни правци.

Во однос на планската определба за проширување и модернизација на железничката мрежа во периодот 2011 - 2014 година не се остварени видливи промени за нивна реализација.

Во областа на воздушниот сообраќај евидентирани се промени во капацитативноста и сопственичката структура на цивилните аеродроми.

Во периодот 2011-2014 година според официјалните статистички податоци водениот сообраќај⁵⁶ бележи зголемување на бројот на патнички бродови од 2 на 4 бродови во 2014 година. Бројот на патнички места во 2014 година е двојно поголем во однос на 2011 година, а бројот на превезени патници е зголемен за 28,8%.

Табела 107. Езерски транспорт во периодот 2011-2014 г.

	2011	2012	2013	2014
Патнички бродови	2	3	4	4
Патнички места	260	380	530	530
Превезени патници	28440	17690	31660	36620

5.4.2. Комуникациски и доставни системи

5.4.2.1. Фиксна телефонија

Вкупниот број на телефонски претплатници во фиксната телефонија во последната деценија е во постојано опаѓање. Во вкупниот број на телефонски претплатници земен е бројот на единечни, ISDN, 2Mb/s и изнајмени линии, преку безжични технологии и кабловски мрежи, FTTH, за резиденцијалните и деловни корисници.

Табела 108. Претплатници во фиксна телефонија по години:

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Фиксна телефонија	533185	490887	463597	432694	437301	413091	422053	408318	396523	383590

Бројот на телефонски претплатници во 2010 година е помал за 120094 во однос на 2005 година или за 22,5%.

Според Просторниот план на РМ се предвидуваше дигитализација на мрежата и интегрирање на услугите во една широкопојасна телекомуникациска мрежа. Се планираше бројот на телефонски корисници во РМ да достигне 891.000 што е за 56% повеќе од сегашниот број на телефонски претплатници. Воведувањето на оптиката во електронско комуникациската мрежа, создаде услови за давање на повеќе услуги од операторите.

Според податоците од нецелосно пополнетите информативни листови доставени од општините, во период 2011-2014 година изградени се само 9 км оптички кабли.

5.4.2.2. Мобилна телефонија

Бројот на корисниците во мобилната телефонија во последните години рапидно се зголеми. Во 2010 година во однос на 2005 година зголемен е бројот на претплатници за 892097 или за 70,7%. За ова голем придонес даде либерализацијата на пазарот. Во Р.Македонија до 2014 година работела четири

⁵⁶ Податоците се однесуваат на водениот сообраќај на Охридското Езеро, Статистички преглед 8.4.15.02/829, ДЗС.

оператори на пазарот на мобилна телефонија: Т-Мобиле Македонија, Оне Оператор, ВИП Оператор и Албафоне.

Табела 109. Претплатници во мобилна телефонија по години

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Мобилна телефонија	1261328	1417031	1805565	2368209	1943216	2153425	2213223	2235460	2237250	2224439

Со Просторниот план на РМ до 2020 година се планираше покриеност од 98% на територијата и 100% на населението, како и густина од 25% на мобилни телефони на жител. Покриеноста на населението и територијата е различна за разни видови на мрежи (GSM, UTMS, LTE). Со GSM и UTMS мрежа покриени се населените места, регионалните и голем дел од локалните сообраќајници, додека со LTE мрежа покриени се големите градови. Сегашниот број на претплатници во мобилната телефонија го надминува вкупниот број на населението во РМ.

Од добиените одговори на информативните листови за период 2011-2014 година изградени се во сите општини вкупно 141 базна станица од тритте оператори: Т-Мобиле, ОНЕ и ВИП..

5.4.2.3. Интернет мрежа

Голем и динамичен развој е забележан во интернетот во Р.Македонија во последниве години. Интернетот наоѓа сè поголема примена во секојдневниот живот на граѓаните и институциите.

Табела 110. Интернет претплатници по години

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Интернет претплатници	92361	125699	36944	38665	551755	725297	655658	817868	1140155	1398266

Во вкупниот број опфатени се резиденцијалните и деловни претплатници на теснопојасен, теснопојасен опсег преку мобилна 2Г мрежа, широкопојасен преку мобилна 2Г/3Г мрежа и широкопојасен пристап на интернет. Во широкопојасниот, опфатени се претплатниците кои услугата ја добиваат преку: xDSL, јавна радиокомуникациска и CaTV мрежа, оптичка мрежа, изнајмени линии. Споредбено, бројот на интернет корисниците во 2010 во однос на 2005 година е поголем за 7,85 пати. Вкупниот број на интернет корисници во 2014 во однос на 2005 година е поголем за 15,13 пати.

Со Просторниот план на РМ до 2020 година се очекуваше бројот на интернет корисници да е 80.000, број кој што е надминат пред многу години.

5.4.2.4. Радиотелевизиски мрежи и сервиси

Пазарот на медиумите има свои специфики заради тоа што медиумските производи не се обични производи кои се продаваат на пазар, а во голема мера влијаат врз обликувањето на нашата претстава за светот во кој живееме. На тој начин, тие имаат мошне важна улога во формирањето и одржувањето на општествените вредности, а преставуваат и средство за остварување на други облици на влијание.

Во радиодифузниот сектор во РМ можат да се разликуваат два релевантни пазари на услуги (сервиси): радиски и телевизиски програмски сервиси. Платформите за пренос се: терестријална, кабелска, сателитска и интернет. Географско подрачје на опфат што го обезбедуваат програмските сервиси на ТВ и радискиот пазар е на национално, регионално и локално ниво.

Според податоците од Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги на РМ, во 2010 година, на пазарот на телевизиско емитурање регистрирани се 76 оператори, од кои 75 се во приватен сектор, а еден (МТВ) во јавниот сектор. Од нив на национално ниво се 19 ТВ станици, на регионално 10, а 48 ТВ станици (оператори) емитураа телевизиска програма на локално ниво.

Во 2010 година регистрирани се 77 радиостаници, од кои 76 се во приватен сектор, а еден (МРТВ) во јавниот сектор. Од нив на национално ниво се 4 субјекти, на регионално 17, а 57 субјекти емитураа радио програма на локално ниво.

Табела 111. Број на телевизиски и радио станици по години

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ТВ станици-вкупно	153	153	52	52	77	76	75	69	67	66
- комерцијални	123	123	51	51	76	75	74	68	66	65
- јавни	30	30	1	1	1	1	1	1	1	1
Радио станици-вкупно	98	98	98	88	71	77	77	83	80	76
- комерцијални	68	68	68	68	70	76	76	82	79	75
- јавни	30	30	30	20	1	1	1	1	1	1

Бројот на регистрирани ТВ станици во 2010 во однос на 2005 година е помал за двапати, додека опаѓањето кај радио станиците во истиот период е за 27%.

Табела 112. Подрачје на опфат на телевизиски и радио станици по години

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ТВ станици:										
- РМ	9	9	5	22	19	19	16	11	11	11
- локално	144	144	36	47	48	48	49	47	29	28
- регионално			11	10	10	10	10	9	27	27
Радио станици:										
- РМ	4	4	3	3	4	4	4	4	5	5
- локално	94	94	43	49	51	57	57	61	56	54
- регионално			16	16	16	17	16	18	18	17

Во однос на подрачјето на покриеност во 2010 во однос на 2005 година, зголемен е бројот на ТВ станици со национална покриеност а намален е бројот на локални телевизии и радио станици.

Табела 113. Претплатници на радио и ТВ сервиси по години

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Кабловска телевизија		174850	165028	159539	172835	178955	185608
Претплатници на IPTV		14334	30123	40129	66541	88125	98798
Претплатници на DVB-T		10149	42890	50435	37452	58277	58506
Сателитска телевизија		1074	654	1481	1312	14566	15921
Вкупно	144594	200407	238695	251584	278140	339923	358833

Во изминатите години, од 2008 до 2014 година, зголемен е бројот на претплатници за 2,48 пати. Споредбено во 2014 во однос на 2009 година по технологии на преносот на сигнал, кај кабловската телевизија порастот е за 6%, кај претплатниците на IPTV и DVB-T порастот е за 7 односно 6 пати, кај сателитската телевизија за 15 пати, а вкупниот број на претплатници е зголемен за 79%.

Според технологиите, иако учеството постојано се намалува, најмногу се корисниците приклучени на кабловска телевизија со над 51%.

Според Просторниот план на РМ во 2020 г. се планираше покриеност од 99% на населението на Република Македонија со радио и телевизиски програми со ниво и квалитет на сигналите според меѓународно пропишаните технички норми како и вкупно изградени 239 објекти. Исто така со Просторниот план предвидено е целосно и рамномерно покривање на сите општини и погранични региони на РМ.

Со развој на радио-дифузната, кабловската, сателитската, мобилната и мрежите од останатите технологии овозможен е пристап на корисниците од сите региони и општини на разни програмски севиси на радио и телевизиски програми

5.4.2.5. Поштенска мрежа

Во 2008 година согласно Законот за поштенски услуги, формирана е Агенција за пошти на Р.Македонија која како независно регулаторно тело во областа на поштенските услуги, определува механизми за следење на обезбедувањето на универзална поштенска услуга, почитување на правилата и заштитни мерки, формира цени и врши контрола. За либерализација на поштенскиот пазар и јакнење на конкуренцијата, Агенцијата во 2010 година издаде една лиценца за Индивидуална дозвола (АД Македонска пошта), 16 стандардни дозволи и едно овластување за даватели на поштенски услуги.

Најголем субјект во поштенскиот сообраќај и понатаму е АД за поштенски сообраќај „Македонска пошта“-Скопје.

На територијата на Р.Македонија во 2014 година во 15 подружници на АД Македонска пошта евидентирани се вкупно 321 поштенски единици. До 2020 година, според Просторниот план на РМ, се планираше вкупниот број на поштенски единици да изнесува 424 што споредено со сегашниот број, преставува 75% од планот.

Табела 114. Писмоносни пратки и пакети по години

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Писмоносни пратки	32258	31936	32026	34943	38354	39175	44848	53024	50842	47948	46589
Пакетни пратки	198	207	212	243	264	257	201	169	159	134	117

Во периодот од 2004 до 2014 година бројот на писмоносните пратки е зголемен за 44% додека во истиот период бројот на пакети е намален за 69%..

5.4.2.6. Осврт на периодот 2011-2014 година

Фиксна телефонија

Вкупниот број на телефонски претплатници во 2014 во однос на 2011 година е помал за 9,1%.

Стагнацијата во фиксната телефонија е заради зголемувањето на употребата на мобилната телефонија и интернетот, услуги кои во истиот период забрзано се развиваат.

Мобилна телефонија

Во 2014 година бројот на претплатници е за 5% поголем од истиот во 2011 година. Голем дел од населението поседува по два мобилни апарати и се претплатници и на два различни оператори

Интернет мрежа

Вкупниот број на интернет корисниците во 2014 година во однос на 2011 година е зголемен за 2,13 пати. Широкопојасниот интернет стана носечка платформа во комуникациите.

Ако се направи споредба на пристап на корисниците на интернет во 2014 со 2011 година, се забележува пораст кај пристапот преку: широк и тесен опсег преку мобилна 2Г/3Г мрежа, јавна комуникациска мрежа XDSL, јавна CaTV мрежа а особено преку оптичка, LAN мрежа и широк опсег без мобилна мрежа. Опаѓање има кај пристапот до интернет со тесен опсег и преку јавна радиокомуникациска мрежа.

Радиотелевизиски мрежи и сервиси

Според податоците од Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги на РМ, во 2014 година, на пазарот на телевизиско емитурање регистрирани се 66 оператори, од кои 65 се во приватен сектор, а еден (МТВ) во јавниот сектор. Од нив на национално ниво се 11 ТВ станици, на регионално 27, а 28 ТВ станици (оператори) емитураа телевизиска програма на локално ниво.

Во 2014 година регистрирани се 76 радиостаници, од кои 75 се во приватен сектор, а еден (МРТВ) во јавниот сектор. Од нив на национално ниво се 5 субјекти, на регионално 17, а 54 субјекти емитураа радио програма на локално ниво.

Бројот на регистрирани радио и ТВ станици е во опаѓање. Ова повеќе е изразено кај комерцијалните ТВ станици кои во 2014 година се за 9 помалку во однос на 2011 година.

Во однос на подрачјето на покриеност кај ТВ станиците, во 2014 во однос на 2011 година, забележлива е тенденција на зголемување на бројот на телевизии кои се со регионална гледаност во однос на регистрираните локални телевизии. Кај радио станиците бројот на регистрираните во 2014 година како и подрачјето на покриеност е скоро непроменет.

Споредбено во 2014 во однос на 2011 година по технологии на преносот на сигнал, порастот е следен:

- Сателитска телевизија 975%
- IPTV претплатници 146%

- DVB-T претплатници 16%
- Кабловска телевизија 16%

Бројот на активни претплатници на радио и ТВ сервисите по сите технологии за пренос на сигнал, е во постојан пораст. Така во 2014 г. во однос на 2011 година вкупниот број на претплатници е зголемен за 42,6%.

Според податоците од Агенцијата за електронски комуникации, вкупниот број на кабловски мрежи за дистрибуција на радио и телевизиски програми до крајните корисници е зголемен од 159539 во 2011 година на 185608 корисници или за 16% во 2014 година.

Поштенска мрежа

Во 2014 година Агенција за пошти на Р.Македонија издаде една лиценца за Индивидуална дозвола (АД Македонска пошта) и 24 лиценци за Општо овластување за даватели на поштенски услуги.

Најголем субјект во поштенскиот сообраќај и понатаму е АД за поштенски сообраќај „Македонска пошта“-Скопје.

Во 2014 споредено со 2011 година бројот на писмоносните пратки е помал за 14%, а бројот на пакети е помал за 44%.

5.5. Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот

5.5.1. Животната средина

Република Македонија како земја кандидат за членство во Европската унија, од периодот на донесување на Просторниот план на Република Македонија до денес, бележи голем напредок во усогласување на законодавството во областа на заштита на животната средина со препораките од земјите членки на ЕУ.

Во овој период, заклучно со 2014 година евидентно е интегрирање на компонентите за заштита на животната средина меѓу останатите компоненти, клучни за одржлив развој во земјава, посебно во областа на просторното планирање. Искуството покажува дека законските обврски за изработка на стратегиска оценка на влијанијата врз животната средина на планските документи како и оценка на влијанијата на проектите врз животната средина се почитуваат во пракса. Заклучно со 2014 година сите индустриски капацитети ја исполниле својата обврска за поднесување на барање за добивање на дозволи за усогласување со оперативен план, со цел интегрирано спречување и контрола на загадувањето на медиумите и областите во животната средина.

Воздух

Мерките и активностите за подобрување на квалитетот на воздухот во изминатата деценија генерално, се однесуваат на намалување на загадувањето од сообраќајот, користење на алтернативни извори на енергија, исфрлање од употреба на супстанции кои ја осиромашуваат озонската обвивка и контрола на емисиите од инсталациите кои го загадуваат воздухот.

Анализата на трендот на промени на квалитетот на воздухот на национално ниво во периодот од 2004 до 2013 година покажува дека концентрациите на сулфур диоксид, азотни оксиди, неметански испарливи

органиски соединенија и амонијак во воздухот бележат променлив тренд на зголемување, односно на намалување на емисиите. Ова се должи главно на променливото, неконтинуирано работење на деловните субјекти, особено во секторот производство на енергија, индустриски процеси, металургија и др., кои имаа доминантен удел во загадувањето на воздухот.

Во последната деценија, емисиите на сулфур двооксид бележат променлив тренд на зголемување односно намалување: 2004-2005 година има намалување на емисиите, во 2006-2007 година покачување, во 2008 година повторно намалување на емисиите, покачување во 2009 и 2010 година и намалување во периодот до 2013 година. Променливиот тренд на вкупната емитирана количина на сулфур диоксид е резултат на неконтинуираното работење на одредени производни, индустриски, енергетски и металуршки капацитети. Со најголем процент во емисиите на сулфур диоксид учествуваат согорувачките процеси, што е резултат на согорување на нискоквалитетен и нискокалоричен лигнит, како и течните горива кои содржат сулфур, а се користат за производство на топлинска енергија и во сообраќајот.

Емисиите на азотни оксиди во последната деценија бележат променлив тренд на намалување и зголемување: намалување на емисиите на NO_x од 2004-2005 година, потоа покачување во периодот 2006-2007 година, во 2008-2010 година намалување, повторно зголемување во 2012 година и намалување во 2013 година. Намалувањето и покачувањето на емисиите на азотните оксиди се должи на промената на квалитетот на горивата во процесите на добивање на енергија и согорувањето на горивата во возилата. Најголемо процентуално учество во вкупната емисијата на азотни оксиди имаат емисиите кои се создаваат при согорување на нискоквалитетен и нискокалоричен лигнит и од согорувањето на горивата во возилата.

Емисиите на суспендирани честички имаат променлив тренд на зголемување и намалување во анализираниот десетгодишен период. Генерално, концентрациите на суспендирани честички во воздухот ги надминуваат годишните гранични вредности за заштита на човековото здравје. Емисијата на суспендирани честички во воздухот е најизразена во секторот согорување и трансформација на енергијата во електроенергетските објекти и секторот производни процеси. Ова се должи на употребата на стара технологија и нискиот степен на заштита на воздухот, односно недостаток на инструменти за филтрирање на излезните гасови од поединечните испусти.

Емисиите на јаглерод моноксид се зголемени во периодот од 2004-2007 година. Зголемувањето е во секторите согорувачки процеси, производни процеси и транспорт. Ова се должи на нискиот квалитет и неправилното согорување на горивата кои се употребуваат во овие сектори, како и старосната структура на возниот парк во државата.

Анализата на податоците за концентрациите на приземниот озон, во периодот од 2004-2014 година покажува дека долгорочната цел за заштита на човековото здравје и вегетацијата е надмината во повеќе градови (Скопје, Куманово, Кичево, Велес, Битола, Лазарополе, Кавадарци, Кочани, Тетово). Високите концентрации на приземниот озон, изразени во летниот период, се должат на повисоката сончева радијација.

Во изминатиот период е забележано намалување на емисиите на тешки метали во воздухот (олово, кадмиум и жива). Намалувањето на емисиите на тешките метали во воздухот е најизразено после затворањето на топилницата

во Велес. Концентрациите на оловото во воздухот се намалени дополнително заради примената на безоловен бензин.

Води

Мониторингот на површинските води во Република Македонија се врши во континуитет. Во изминатиот период е постигнат напредок со воспоставување на мониторинг на подземните води во 2010 година.

Неконтролираната емисија на отпадни води од инсталациите и домаќинствата во близина на населените места, без нивно пречистување, во изминатиот период, влијае на квалитетот на водите. Со воведувањето на Катастар на загадувачи на вода, во 2008 година е овозможено евидентирање на количините и видот на загадувачки материји кои се испуштаат со отпадните води во реципиентот, како и субјектот кој ги испушта. Законската обврска за пречистување на отпадните води и нивна повеќекратна употреба пред испуштање во реципиент, во пракса не се почитува во целост.

Почва

Во последната деценија се направени напори за воведување на мониторинг на квалитетот на почвата во однос на содржината на тешки метали, со цел да се направи процена, главно на влијанието на антропогениот фактор врз квалитетот на почвата, како основа за превземање на мерки и активности за редуцирање на загадувањето. Анализата на податоците за влијанието на економските активности врз квалитетот на почвата, во последните години покажува дека нема промени во однос на степенот на влијание. Исто така, во анализираниот период нема промени кај индустриските жаришта, во однос на ризикот кој го имаат врз животната средина, и покрај тоа што се забележува значителен напредок во управувањето со контаминираниите локалитети.

Бучава

Во Република Македонија, бучавата како индикатор во периодот 2004-2014 година, се следи редовно само во три односно четири градови, Скопје, Битола, Кичево и Куманово.

Во градот Скопје мониторинг се вршеше во 2004 и 2005 година. Податоците од мониторингот покажаа надминување на максималните нивоа на бучава на сите мерни места. Во периодот 2006-2008 година е подготвена здравствено-еколошка студија за проценка на здравствено-еколошкиот ризик од комуналната бучава кај возрасната популација во градот Скопје. Податоците од истражувањето покажаа дека бучавата во станбените зони се одржува во рамките на дозволените граници, но во мешовитите станбено деловни зони покажува тенденција на пораст и таму е зголемена за 9 dB(A) во однос на граничната вредност за таа зона или 14 dB(A) во однос на граничната вредност за превенција на вознемиреност и нарушување на спиењето.

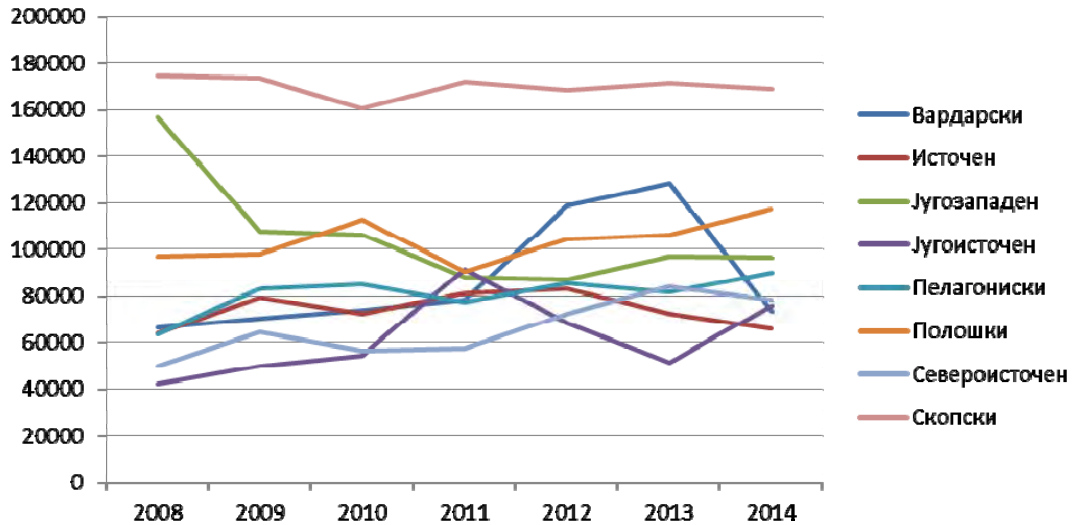
Отпад

Во последните неколку години поради видливите последици од негативното влијание на отпадот врз здравјето на луѓето, природните процеси во животната средина и економската ефикасност на претпријатијата, вниманието во целост е свртено кон отпадните материји.

Во периодот од 2004 до 2014 година количината на создаден отпад на национално ниво е во подем, со исклучок на последната 2014 година. Во

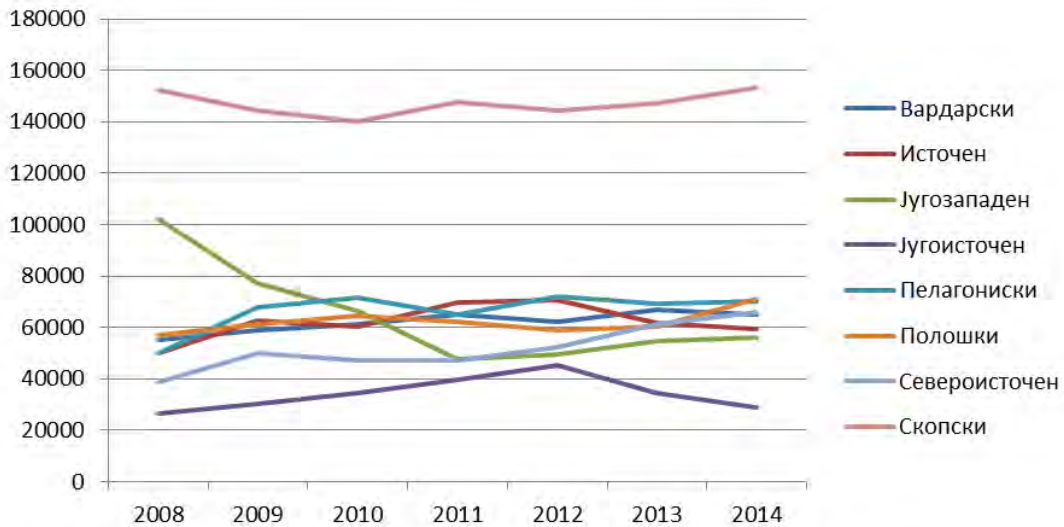
Скопскиот регион во континуитет има најголеми количини на создаден отпад, но истите количински, драстично не отстапуваат на годишно ниво. Најизразено зголемување на количините на создаден отпад во периодот од 2008-2014 година има во Југоисточниот, Североисточниот и Пелагонискиот регион.

Графикон 49. Создаден комунален отпад во периодот 2008-2014 година по региони, во т.

Во периодот 2008-2014 година вкупната количина на собран комунален отпад на национално ниво се зголемува од година во година.

Графикон 50. Собран комунален отпад во периодот 2008-2014 година по региони, во тони

Најголема количина на собран комунален отпад годишно има во Скопскиот регион и истата учествува со 27 % во вкупно собраниот отпад на национално ниво.

Процесите на компостирање, реупотреба, рециклирање на комуналниот отпад, како и согорување на отпадот со искористување на енергијата скоро и да не се застапени во земјава, што укажува на непрепознавање на потенцијалот за искористување на отпадот како ресурс и искористување на неговата енергетска вредност.

5.5.1.1. Осврт на периодот 2011-2014 година

Воздух

Во периодот од 2011- 2014 година не се евидентирани надминувања на граничните вредности на сулфур двооксид во амбиентниот воздух. Највисока просечна годишна концентрација на сулфур диоксид во 2011 година е забележана на мерното место Миладиновци во Скопје ($7,61 \mu\text{g}/\text{m}^3$), во 2012 и 2013 година на мерното место Центар, исто така во Скопје ($9,50 \mu\text{g}/\text{m}^3$ и $6,16 \text{mg}/\text{m}^3$, соодветно), а во 2014 година во Кочани од ($13,48 \mu\text{g}/\text{m}^3$).

Во периодот од 2011-2014 година, просечната годишна концентрација на азот диоксид во однос на граничната вредност за заштита на човековото здравје е надмината во 2012 година на мерните места во Скопје и Кичево. Во 2011 година највисоки вредности за просечната годишна концентрација на азот диоксид се забележани во Кичево, во 2012 и 2013 во Скопје и во 2014 година во Тетово. Во овие градови е забележано и надминување на бројот на дозволени надминувања на часовната гранична вредност за азот двооксид од аспект на здравствена заштита. Надминувањата се јавуваат во зимскиот период. Во 2014 година не е евидентирано надминување на бројот на дозволени надминувања на часовната гранична вредност од аспект на здравствена заштита.

Во периодот 2011-2014 година, просечната годишна концентрација на суспендирани честици во однос на годишната гранична вредност за заштита на човековото здравје е надмината на сите мерни места во земјата, со исклучок на мерното место во с.Лазарополе. Во 2011 и 2012 година највисоки вредности за просечната годишна концентрација се утврдени во Скопје, додека во 2013 и 2014 во Тетово. Бројот на дозволени надминувања на дневната гранична вредност од аспект на заштита на човековото здравје во анализираниот период е надминат на сите мерни места, освен во с. Лазарополе.

Максималните дневни осумчасовни средни вредности на концентрациите на јаглерод моноксид во периодот 2011-2014 година ја надминуваат граничната вредност за заштита на човековото здравје во Скопје и Тетово.

Концентрациите на приземниот озон во периодот 2011-2014 година, во летниот период, во континуитет ја надминуваат долгорочната цел за заштита на човековото здравје и вегетацијата од озон.

Води

Анализата на податоците за кислородните показатели добиени од мерните места на водотеците во Р.Македонија во текот на 2011 - 2014 година, покажува дека на сите мерни места водите се со квалитет од I класа во однос на вредностите за растворен кислород, со исклучок на водите во реката Вардар кај мерното место Таор, Црна Река на мерното место Скочивир, и реката Струмица на мерното место Ново Село, кои повремено отстапуваат заради пониската содржина на растворен кислород. Во однос на петдневната биолошка потрошувачка на кислород состојбата со квалитетот на водите во земјата во периодот 2011 – 2014 година е следна: водите во реката Вардар генерално одговараат на води со квалитет од II и III класа, со исклучок на мерното место кај Ногаевци каде во 2012 година се измерени вредности кои одговараат за води со квалитет од IV класа; водите во реката Пчиња на влезот во земјата се со постојан квалитет од I класа, а пред вливот во Вардар од II класа во целиот анализиран период, водите на Брегалница на мерното место

Долни Балван се со квалитет од II класа, со исклучок на 2011 година кога се измерени вредности кои одговараат на води со квалитет од III класа, на Црна Река со квалитет од II класа, со исклучок на 2014 година кога на мерното место Скочивир се измерени вредности кои одговараат на води со квалитет од III класа и на реката Црни Дрим квалитетот на водата во однос на содржината на БПК 5 е променлив и се движи од I до III класа. Во однос на хемиската потрошувачка на кислород, квалитетот на водата во површинските водотеци има променлив карактер.

Во однос на средногодишните концентрации на нитрати во реките во периодот 2011-2014 година, квалитетот на водата на сите мерни места одговара на пропишаните вредности за квалитет од I-II класа. Во однос на средногодишните концентрации на нитрити, утврдено е дека квалитетот на водата одговара на III – IV класа, со исклучок на мерните места Шпилџе, Бошков мост, Света Богородица и Пелинце, каде водата е со постојан квалитет од I класа.

Анализата на квалитетот на водотеците во периодот од 2011 - 2014 година во однос на средногодишните концентрации на опасни и штетни материи не покажува драстична промена на квалитетот на водотеците во однос на претходните години.

Максимални средни вредности на сапробниот индекс на реките во 2011-2014 година се регистрирани на мерните места Трновец – Крива Река, Катлановска Бања - р.Пчиња, Скочивир - Црна река и Ново Село – р.Струмица.

Од извршените анализи на квалитетот на водите во Охридското Езеро во периодот 2011-2013 година, нема значителни промени, односно добиените вредности одговараат на квалитет од I класа во однос на БПК5, растворен кислород и рН, квалитет од II класа во однос на ХПК и вкупен фосфор, и квалитет од III класа во однос на вкупен азот. Од извршените анализи на квалитетот на водите во Преспанското Езеро во периодот 2011-2013 година, исто така, нема значителни промени, односно добиените вредности одговараат на квалитет од I класа во однос на растворен кислород, квалитет од IV класа во однос на ХПК и вкупен фосфор и квалитет од V класа во однос на вкупен азот.

Почнувајќи од 2008 година, превземени се активности за мониторинг на подземните води во Скопско Поле и Полошката Котлина. Реализацијата е завршена во 2010 година. Добиените вредности од анализата на квалитетот на подземните води во Скопската и Полошката Котлина во периодот 2011 – 2014 година воглавно се во согласност со препорачаните вредности за води за пиење со исклучок на мерното место Јегуновце каде се регистрирани високи концентрации на вкупен хром.

Почва

Мониторинг на квалитетот на почвата е спроведен во општините во сливот на реката Брегалница, во Кавадарци, Велес, Радовиш, Кичево и Скопско Поле. Врз основа на добиените резултати се изготвени геохемиски атласи кои содржат податоци за содржината на тешки метали во почвата. Анализите се спроведени со цел да се воспостави база на податоци за квалитетот на почвата на национално ниво и истата да се ажурира, со цел да се добијат податоци за трендот на промени во почвата и резултатите од евентуално спроведените мерки за заштита на животната средина. Рударството и металургијата и понатаму се вбројуваат во економските активности со најголем удел во контаминацијата на почвата со тешки метали.

Заклучно со 2014 година прелиминарно истражување е извршено на сите 16 контаминирани локалитети – индустриски жешки точки во државата. На половина од нив е извршено главно истражување, додека само на три локалитети се имплементирани мерки за санација. Спроведените истражувања посветуваат посебно внимание на можното искористување и на пазарната вредност на земјиштето по извршената санација. Оценето е дека новите инвестиции на санираните површини и работењето може да бидат реален извор на финансирање и поврат на трошоците употребени за санација.

Бучава

Мониторинг на бучава, во периодот од 2011-2014 година се врши во Битола, Куманово и Кичево. Нивото на бучава на одредени локации ги надминува максимално дозволените вредности. Во Битола, во периодот од 2011 до 2014 година најголеми отстапувања за индикаторот L_d во однос на максимално дозволените вредности има во 2013 година од 15,62 dB, за индикаторот L_v од 1,7 dB и L_n за 5,42 dB во 2013. Во Кичево, најголеми отстапувања за индикаторот L_d во однос на максимално дозволените вредности има во 2014 година во вредност 10,6 dB (A) за индикаторот L_d , за вредност 6,65 dB (A) за индикаторот L_v и за вредност од 19,29 dB (A) во 2013 година. Во Куманово има најголеми отстапувања во однос на бучава за анализираните индикатори во периодот 2011-2014 година.

Надминувањето на граничните вредности за дозволено ниво на бучава е најизразено во подрачјата од II степен на заштита од бучава.

Отпад

Во периодот од 2011 до 2014 година најголеми количини на создаден отпад има во континуитет во Скопскиот регион, потоа во Вардарскиот, Полошкиот, Југозападниот и Пелагонискиот регион. Во периодот 2011 – 2014 година, на регионално ниво најмала количина на собран отпад има во Југоисточниот регион.

Во вкупно создадениот отпад на национално ниво, најголема процентуална застапеност, согласно податоците од Државниот завод за статистика на Република Македонија, во 2012 година, има отпадот од постројките за преработка на отпад, од постројките за обработка на отпадна вода, отпадот од термички процеси и отпадот што се создава при истражување, ископување и физичка и хемиска обработка на минерални сировини, со вкупен удел од 99 %.

Доминантен процес при конечно управување со отпадот во Република Македонија е отстранување на отпадот во контролирани депонии, по кој следува отстранувањето на отпадот во неконтролираните депонии. Во 2014 година приближно 75% од вкупно создадениот отпад е отстранет на контролирани депонии, а останатиот отпад е отстранет на неконтролирани диви депонии.

5.5.2. Природно наследство

Согласно Секторската студија „Заштита на природното наследство“, изработена за потребите на Просторниот план на Република Македонија (Службен весник на Република Македонија, бр.39/2004), 263 локалитети според своите карактеристики и природни вредности се ставени (69 локалитети се

заштитени) или ќе бидат ставени под соодветен режим на заштита. Категоризацијата на заштитените и предложените за заштита подрачја, наведени во Просторниот план на Република Македонија се согласно Законот за заштита на природните реткости (Службен весник на Република Македонија, бр. 41/73, 42/76, 10/90 и 62/93).

Во октомври **2004 година** донесен е Законот за заштита на природата (Службен весник на Република Македонија, бр.67/2004). Законот пропишува воспоставување на систем на заштитени подрачја заради заштита на биолошката разновидност, со нова категоризација на заштитени подрачја, која е усогласена со категоризацијата на Светската унија за заштита на природата (IUCN). Во 2010 година категоризацијата е дополнета со категоријата подрачје на дивината, и го добива следниот изглед:

- 1) категорија I:
 - I-a – строг природен резерват и
 - I-b – подрачје на дивина;
- 2) категорија II - национален парк;
- 3) категорија III - споменик на природата;
- 4) категорија IV - парк на природата;
- 5) категорија V - заштитен предел и
- 6) категорија VI - повеќенаменско подрачје.

Оттука произлегува и обврската на Министерството за животна средина и просторно планирање да изврши ревалоризација на заштитените подрачја, заштитени пред денот на отпочнувањето на примената на новиот закон и изготвување на нови акти за прогласување согласно со новата категоризација.

Со прогласувањето на подрачјето за заштитено се стекнува со статус на природно наследство. Тоа се делови на природата и локалитети кои се состојат од геолошки, физичко-географски или биолошки формации или група на такви формации, кои имаат исклучителна вредност од естетска, конзервациска или научна гледна точка. Природно наследство може да биде: заштитено подрачје, строго заштитен или заштитен див вид, карактеристични минерали и фосили, спелеолошки објекти или природна реткост.

Со актот за прогласување на заштитеното подрачје или природната реткост, а поради потребата за нивна заштита и управување, се воспоставуваат заштитни зони, и тоа: зона на строга заштита, зона на активно управување, зона на одржливо користење и заштитен појас. Активностите и дејностите кои се дозволени во заштитните зони, се утврдени во Законот за заштита на природата, актот за прогласување на заштитеното подрачје или природната реткост, како и во Планот за управување и годишните програми кои ги донесува субјектот кој управува со заштитеното подрачје или природната реткост. Со ова се опфатени дел од одредбите за заштита на природното наследство согласно Просторниот план на Република Македонија.

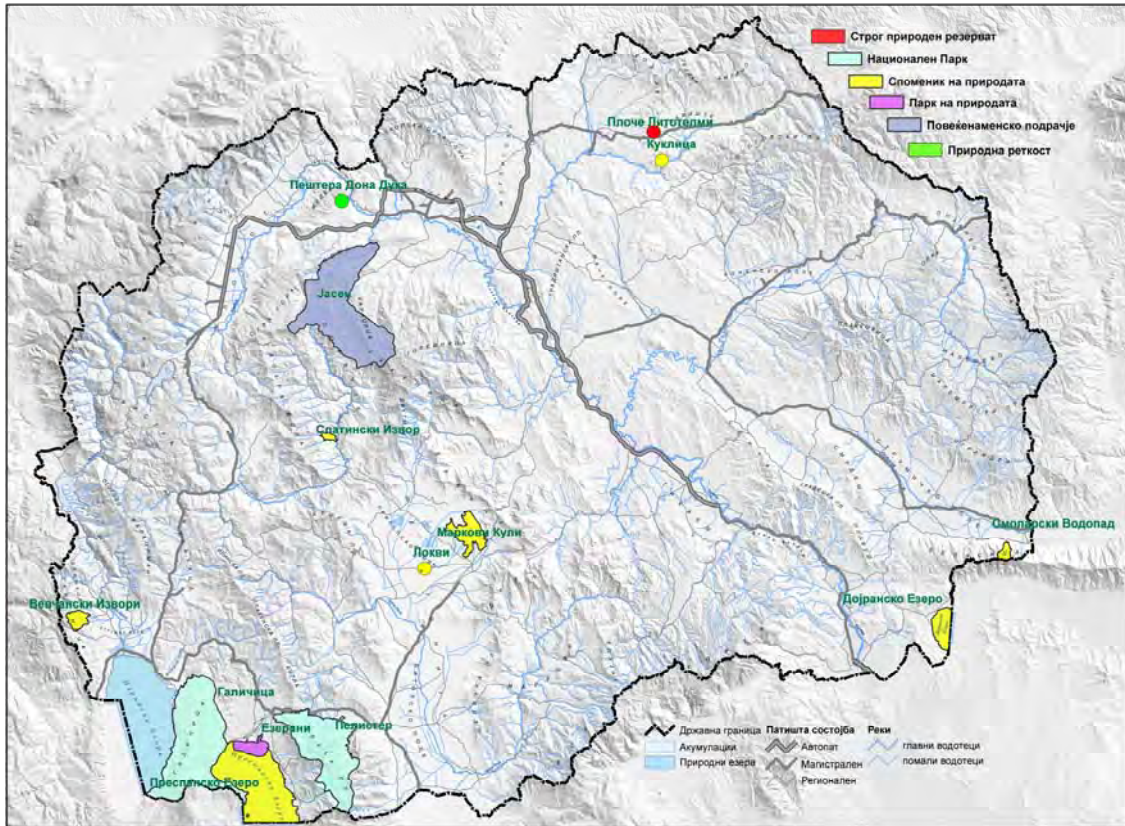
Актите за прогласување на заштитени подрачја со површината на заштита, за периодот од 2004-2014 година, наведени се во следната табела:

Табела 115. Акт за прогласување и површина на заштитено подрачје за периодот 2004-2014 год.

Год.	Акт за прогласување	Површина на заштитено подрачје (ha)
2004	/	

2005	Одлука за основање на ЈП за управување и заштита на повеќенаменското подрачје Јасен - Скопје	26 940*
2006	Закон за прогласување на локалитетот Смоларски водопад за споменик на природата (Сл.весник на РМ, бр. 35/2006)	696*
	Закон за прогласување на локалитетот Маркови Кули за споменик на природата (Сл. весник РМ, бр. 49/2006)	3 651*
2007	Законот за прогласување на дел од планината Пелистер за Национален парк (Сл. весник на РМ, бр 150/2007)	17 150
2008	Законот за прогласување на локалитетот Куклица за споменик на природата (Сл.в. на РМ, бр.103/2008)	55,7
2009	Законот за прогласување на локалитетот Алшар за споменик на природата (Сл.весник на РМ, бр.83/2009)	120,4
2010	Закон за прогласување на дел од планината Галичица за Национален парк (Сл. весник на РМ, бр 171/2010)	24 151,4
	Закон за прогласување на локалитетот Локви - Големо Коњари за споменик на природата (Сл. весник на РМ, бр. 124/2010)	15
	Закон за прогласување на локалитетот Плоче-Литотелми за строг природен резерват (Сл. весник на РМ бр, 145/2010)	23,2
2011	Закон за прогласување на пештерата Слатински извор за споменик на природата (Сл. весник на РМ, бр 23/2011)	414
	Законот за прогласување на Преспанското Езеро за споменик на природата (Сл. весник на РМ, бр. 51/2011 и 79/2013 - дополнување)	17 788,61
	Законот за прогласување на Дојранското Езеро за споменик на природата (Сл. весник на РМ, бр. 51/2011)	2720
	Решение за прогласување на пештерата Дона Дука за природна реткост (Сл. весник на РМ, бр. 182/2011)	9,97*
2012	Закон за прогласување на Вевчански Извори за споменик на природата (Сл. весник на РМ, бр. 39/2012)	1 370
	Закон за прогласување на локалитетот Езерани на Преспанското Езеро за парк на природата (Сл. весник на РМ, бр. 24/2012)	1917
	Закон за престанок на важење на Законот за прогласување на локалитетот Алшар за СП (Сл. весник на РМ, бр. 59/2012)	/
2013	/	
2014	/	

Извор на податок ПИС, МЖСПП

Слика 10. Заштитено природно наследство во периодот од 2004 до 2014 година

Потребно е да се нагласи дека површината на одредени локалитети, заштитени по усвојувањето на Просторниот план на Република Македонија, се разликува од површината на истите предвидена во Просторниот план. Поради тоа вкупната површина на заштитено природно наследство до 2020 година ќе биде различна во однос на површината предвидена со ПП на РМ (298.566 ha).

Во периодот по донесување на Просторниот план на Република Македонија евидентирани се следните промени во однос на заштитените и предложени за заштита подрачја и превземени се следните активности од областа заштита на природата:

Во 2005 година донесена е Одлука за основање на ЈП за управување и заштита на **повеќеенаменското подрачје Јасен** - Скопје (Сл.весник на РМ, бр.90/2005 и 101/2005). Ова подрачје не е евидентирано согласно Просторниот план на РМ, и претставува ново заштитено подрачје, со површина 26 940 ha⁵⁷.

Во 2006 година спроведена е постапка за прогласување и донесен е Закон за прогласување на локалитетот **Смоларски водопад** за **споменик на природата** (Сл.весник на РМ, бр. 35/2006), подрачје кое согласно Просторниот план на РМ е предлог за заштита. Површината на локалитетот изнесува 696 ha⁵⁸.

Спроведена е и постапка за повторно прогласување и донесен е Закон за прогласување на локалитетот **Маркови Кули** за **споменик на природата** (Сл.

⁵⁷ извор на податок: ПИС, МЖСПП

⁵⁸ исто

весник РМ, бр. 49/2006) со површина од 3651 ha⁵⁹ (површината на локалитетот согласно Просторниот план на Република Македонија изнесува 2300 ha).

Во 2007 година извршена е ревалоризација на природните вредности на **Националниот парк Пелистер** и спроведена е постапка за повторно прогласување на дел од планината Пелистер за заштитено подрачје, во категоријата Национален парк. Во однос на законската регулатива во декември 2007 година донесен е Законот за прогласување на дел од планината Пелистер за Национален парк (Сл. весник на РМ, бр 150/2007), со кој се утврдени нови граници на Националниот парк Пелистер, така што површината на паркот изнесува 17 150 ha (површината на националниот парк согласно Просторниот план на Република Македонија изнесува 12 500 ha).

Во 2008 година донесен е Законот за прогласување на локалитетот **Куклица за споменик на природата** (Сл.в. на РМ, бр.103/2008), подрачје кое согласно Просторниот план на РМ е предлог за заштита. Вкупната површина на споменикот на природата изнесува 55,7 ha (површината на локалитетот согласно Просторниот план на Република Македонија изнесува 10 ha).

Владата на Република Македонија во 2008 година ги усвои Националните индикатори за животна средина. Усвоени се 40 индикатори во 12 поглавја, од кои едно поглавје се однесува на „природа и биолошка разновидност“, кое опфаќа индикатори за: загрозувани и заштитени видови, заштитени подрачја и за разновидност на видови. Избраните индикатори овозможуваат следење и известување за состојбата на животната средина, и овозможуваат брзо и соодветно дејствување на сите учесници во процесот на заштитата на животната средина, а особено се релевантни за креирање на политиката за заштита на животната средина, што претставува една од одредбите на Просторниот план на Република Македонија. Во 2010 година изработено е второ, ажурирано и дополнето, издание на публикацијата Индикатори за животна средина на Република Македонија.

Во 2009 година донесен е Законот за прогласување на локалитетот **Алшар за споменик на природата** (Сл.весник на РМ, бр.83/2009), подрачје кое согласно Просторниот план на РМ е предлог за заштита. Вкупната површина на споменикот на природата изнесува 120,4 ha (површината на локалитетот согласно Просторниот план на Република Македонија изнесува 100 ha).

Во тек на 2009 година започната е постапка за прогласување на:

- Моноспитовско Блато за заштитено подрачје во категоријата споменик на природата;
- Спомениците на природата Острово, Арборетум и Езерце-Трубарево, како интегрална целина Острово за заштитено подрачје во категоријата споменик на природата;
- Кањон Матка за заштитено подрачје во категоријата споменик на природата и
- Интегралната целина Раткова Скала, на Осоговските планини за заштитено подрачје во категоријата споменик на природата.

Извршена е просторна идентификација на границата на идниот Национален парк Шар Планина и започната е постапка за прогласување на дел од Шар Планина за национален парк. Површината на границата на идниот национален парк Шар Планина изнесува 48500 ha.

⁵⁹ исто

Во тек на 2009 година изработени се следните студии:

- Студија за утврдување на природните вредности и просторна идентификација на границите на парк шумата - Водно и карактеристичниот пејзаж Гази Баба;
- Студија за валоризација на природните вредности на локалитетот Езерани, на Преспанското Езеро;
- експертски студии за одделни тематски области во рамките на изготвување на Планот за управување со Националниот парк Маврово.

Во 2010 година извршена е ревалоризација на природните вредности на **Националниот парк Галичица** и спроведена е постапка за повторно прогласување на дел од планината Галичица за заштитено подрачје, во категоријата Национален парк. Донесен е Закон за прогласување на дел од планината **Галичица** за **Национален парк** (Сл. весник на РМ, бр 171/2010), и заштита на подрачјето со површина од 24151,4 ha (површината на Националниот парк согласно Просторниот план на Република Македонија изнесува 22 750 ha).

Донесен е Закон за прогласување на локалитетот **Локви - Големо Коњари** за **споменик на природата** (Сл. весник на РМ, бр. 124/2010), со површина од 15 ha (површината на локалитетот согласно Просторниот план на Република Македонија изнесува 25 ha).

Донесен е Закон за прогласување на локалитетот **Плоче-Литотелми** за **строг природен резерват** (Сл. весник на РМ бр, 145/2010) со површина од 23,2 ha (површината на локалитетот согласно Просторниот план на Република Македонија изнесува 25 ha).

Во јуни 2010 година донесен е Законот за **управување со светското природно и културно наследство во Охридскиот регион** (Сл.весник на РМ, бр.75/2010), со кој се уредува управувањето со природното и културното наследство во Охридскиот регион запишано во Списокот на светското природно и културно наследство на Конвенцијата за заштита на светското културно и природно наследство на Обединетите нации во рамките на Организацијата на Обединетите нации за образование, наука и култура.

Во тек на 2010 година изготвени се следните документи:

- План за управување со Национален Парк Галичица.
- План за управување со споменикот на природата Кањон Матка
- План за управување со заштитеното подрачје Тиквеш.
- План за управување со природно и културно наследство на Охридскиот регион.
- за потребите на Планот за управување со НП Маврово, беа подготвени експертски извештаи за пооделни тематски области.
- Студија за ревалоризација на природните вредности на споменикот на природата Кањон Матка.
- Студија за ревалоризација на природните вредности на заштитеното подрачје строг природен резерват Тиквеш.
- Студии за валоризација на природните вредности на повеќенаменското подрачје Јасен и планината Беласица.
- Студија за развој на прекуграничен мониторинг систем на Преспа Парк.

- Нацрт верзијата на Националната еколошка мрежа и првата нацрт верзија од Планот за управување со еколошките коридори на крупните сверови.

Од страна на Советот на Град Скопје, а врз основа на соодветни студии за валоризација, доставени се нови предлози за заштита на:

- пештерата Дона Дука во село Рашче, Општина Сарај;
- еколошки заштитен коридор Водно-Сарај-Матка како заштитна зона на локалитетите во Скопскиот регион.

Во 2011 година заштитениот споменик на природата „Горна слатинска пештера“ е повторно прогласен со Закон за прогласување на пештерата **Слатински извор за споменик на природата** (Сл. весник на РМ, бр 23/2011), со нов назив на заштитеното подрачје „Слатински извор“. Вкупната површина на споменикот на природата „Слатински извор“ изнесува 414 ha.

Согласно Просторниот план на Република Македонија споменикот на природата „Преспанско Езеро“ е заштитен со површина од 17 680 ha. Подрачјето е повторно прогласено за заштитено со Законот за прогласување на **Преспанското Езеро за споменик на природата** (Сл. весник на РМ, бр. 51/2011 и 79/2013 - дополнување) со вкупна површина од 17 788,61 ha.

Споменикот на природата „Дојранско Езеро“ согласно со Просторниот план на Република Македонија, е заштитен со површина од 2730 ha. Подрачјето е повторно прогласено за заштитено со Законот за прогласување на **Дојранското Езеро за споменик на природата** (Сл. весник на РМ, бр. 51/2011), со вкупна површина од 2720 ha.

Предложениот за заштита споменик на природата „Пештера Дона Дука“ согласно Просторниот план на Република Македонија, е заштитен во 2011 година како природна реткост со Решение за прогласување на **пештерата Дона Дука за природна реткост** (Сл. весник на РМ, бр. 182/2011), со површина од 9,97 ha⁶⁰.

Во тек на 2011 година донесен е План за управување со НП Галичица, од страна на Јавната установа Национален парк Галичица, и изработена е Студија за ревалоризација на заштитеното подрачје Маврово.

Во 2012 година подрачјето Вевчански Извори е повторно прогласено со Закон за прогласување на **Вевчански Извори за споменик на природата** (Сл. весник на РМ, бр. 39/2012) со површина од 1 370 ha. Заштитениот споменик на природата Вевчански извори согласно Просторниот план на Република Македонија нема дефинирана површина на заштита.

Заштитениот строг природен резерват Езерани, согласно Просторниот план на Република Македонија, е ревалоризиран и заштитен во нова категорија парк на природата со Закон за прогласување на локалитетот **Езерани** на Преспанското Езеро за **парк на природата** (Сл. весник на РМ, бр. 24/2012). Вкупната површина на Паркот на природата Езерани изнесува 1917 ha од која 1066 ha се на копно, додека 851 ha се во водите на Преспанското Езеро (површината на заштитениот простор согласно Просторниот план на Република Македонија изнесува 2080 ha). По донесувањето на актот за прогласување изработен е и План за управување со паркот на природата „Езерани“ (2012-2021).

⁶⁰ извор на податок: ПИС, МЖСПП

Локалитетот Алшар е тргнат од листата на заштитени подрачја по донесениот Закон за престанок на важење на Законот за прогласување на локалитетот Алшар за СП (Сл. весник на РМ, бр. 59/2012).

Во тек на 2012 година изготвени се следните документи:

- Предлог-План за управување со Националниот парк Маврово за период 2012-2021 година;
- Студии за развој на националните паркови за туристички потреби и
- Елаборат со просторна идентификација на границата и поставените ознаки во заштитеното подрачје Гази Баба.

Во 2013 година започната е постапка за повторно прогласување на Маврово за заштитено подрачје во категоријата национален парк.

Извршени се истражувачки работи за валоризирање на локалити со ендемични, реликтни, ретки и загрозувани диви видови животни, растенија и габи на споменикот на природа Преспанско Езеро. Изготвени се: Студија за валоризација на природните вредности и Нацрт-план за управување со СП Преспанско Езеро.

Спроведени се неколку проекти за санирање на речното крајбрежје на делници на реката Вардар во Полошкиот, Скопскиот, Велешкиот и Валандовско-Гевгелискиот регион; чистење на дното на акумулациите Маврово, Матка, Треска и браната Моклиште од отпадоци; санирање на деградирани крајречни и блатни живеалишта покрај реката Вардар (среден тек), реката Пчиња (долен тек) и Баташка Река (Тиквешки регион). Санирани и ревитализирани се блатни живеалишта кај езерцата во комплексот Бадар-Катланово со делница на р. Пчиња.

Во 2013 година следена е дистрибуцијата на диви миграторни водни, блатни и грабливи птици во сливот на реката Вардар во Скопскиот регион. Забележано е намалување на бројот на гнездовите двојки (како и на изведени млади) кај белиот штрк, споредено со 2012 година. Исто така забележано е намалување на површината на локалитетите (дури за 85%) на кои во изминативе две децении се изведуваа блатни и речни ластовички и пчеларки. Основна причина за тоа е исушувањето на заблатените површини покрај реките Вардар и Пчиња и затрупување на езерцата со шут, други отпадоци и земја. Исто така забележано е намалување на природните живеалишта на кои се размножуваат малите цицачи (лилјаци, ласици, куни и полјанки) како и на јазовците и видрите во сливот на реката Вардар со прироците Треска, Лепенец и Пчиња, во Скопскиот регион. Основна причина за тоа е сушење на блатата и езерцата покрај реките и криволивството. Извршен е мониторинг и регистрирано е намалување на бројноста на популациите на автохтони видови риби во реките и езерцата. Спроведена е реинтродукција на поточната ендемична македонска пастрмка во сливот на река Вардар со притоците: Треска, Пчиња, Бабуна, Тополка, Бошава и Дошница.

Во 2014 година изготвени се: Нацрт-Националната стратегија за биодиверзитет со Акциски план и Петтиот Национален извештај кон Конвенцијата за биолошка разновидност (КБД).

Во насока на продолжување на активностите за прогласување на заштитени подрачја, изготвени се нацрт верзии на Предлог Закон за прогласување на Маврово за заштитено подрачје во категоријата национален парк и Предлог Закон за прогласување на Кањон Матка за споменик на природата. Изработена е Студија за ревалоризација на споменикот на

природата Катлановски Предел и План за управување со споменикот на природата Маркови Кули.

Во 2014 година, одделението за биодиверзитет изврши ажурирање на: Листата 1 - Строго-заштитени диви видови и Листата 2 - Заштитени диви видови. Строго-заштитените и заштитените диви видови габи, лишаи, растенија и животни, согласно Законот за заштита на природата, се дел од природното наследство на Република Македонија.

5.5.2.1. Осврт на периодот 2011-2014 година

Анализата на податоците во однос на изготвување на акти за прогласување на подрачја согласно новата категоризација од Законот за заштита на природата, во периодот 2011 до 2014 година, покажува дека има тренд на опаѓање на бројот на прогласени заштитени подрачја, што може да се забележи и од следната табела:

Табела 116. Заштитени подрачја за период 2011-2014 год.

Год.	Подрачје
2011	1. Слатински извор - споменик на природата 2. Преспанското Езеро - споменик на природата 3. Дојранското Езеро - споменик на природата 4. Пештерата Дона Дука - природна реткост
2012	5. Вевчански Извори - споменик на природата 6. Езерани на Преспанското Езеро - парк на природата Бришење на локалитетот Алшар од листата на заштитени подрачја
2013	/
2014	/

Во тек на 2013 и 2014 година активностите се насочени кон:

- Спроведување на проекти за санација на речни крајбрежја, деградирани крајречни и блатни живеалишта;
- Санација и ревитализација на блатни живеалишта;
- Истражувачки работи за валоризирање на локалити со ендемични, реликтни, ретки и загрозени диви видови животни, растенија и габи на споменикот на природа Преспанско Езеро;
- Следење на дистрибуцијата на диви миграторни водни, блатни и грабливи птици во сливот на река Вардар во Скопскиот регион;
- Мониторинг на бројноста на популациите на автохтони видови риби во реките и езерата;
- Реинтродукција на поточната ендемична македонска пастрмка во сливот на река Вардар со притоките;
- Ажурирање на листите на строго-заштитените и заштитените диви видови габи, лишаи, растенија и животни, кои согласно Законот за заштита на природата се дел од природното наследство на Република Македонија;
- Востановување на Катастар на заштитено подрачје и Регистар на природно наследство и
- изготвување на Нацрт-Националната стратегија за биодиверзитет со Акциски план и Петтиот Национален извештај кон Конвенцијата за биолошка разновидност (КБД).

5.5.3. Заштита на културното наследство

Во периодот од 2004 до 2014 година во доменот на имплементацијата на механизмите за заштита на културното наследство согласно Законот за заштита на културно наследство и Просторниот план на Република Македонија се одржува континуитет на активностите во областите кои се однесуваат на одредување степени на заштита, валоризација и ревалоризација. Аспектот на заштита на недвижното културно наследство во анализираниот период во континуитет се артикулира преку понатамошен процес на ревалоризација на недвижното културно наследство согласно Законот за заштита на културното наследство, меѓутоа треба да се посвети повеќе внимание на динамиката. Продолжува изработката на **Елаборати за валоризација** и изработката на **Заштитно-конзерватоски основи**. Во делот на градителските целини и градските јадра се забележува зголемена активност во одредување на нивните граници и контактни зони како и предлози за нивна понатамошна заштита и унапредување на истата.

Овие промени се дел од веќе започнатиот процес за воспоставување суштински афирмативен однос кон културното наследство. Продолжува изработката на **Заштитно – конзерватоски основи** кои претставуваат документациона основа за третманот на културното наследство во просторните и урбанистичките планови.

Во текот на 2014 година продолжува воспоставувањето на **Информативен Систем** за културно наследство кој има за цел да овозможи достапност на брзи и точни информации, база на релевантни податоци за културното наследство и негова заштита, што претставува голем чекор за ефикасно поврзување со специјализирани и општи системи, мрежа на национално и меѓународно ниво.

5.5.3.1. Осврт на периодот 2011-2014 година

При следењето на промените во просторот од аспект на недвижното културно наследство за периодот од 2011 до 2013 година (период за кој не беа изработени годишни извештаи) и за 2014 година може да се констатира дека промените во најголем дел како и предходно во периодот од 2004 до 2010 се однесуваат на **ревалоризација** на недвижното културно наследство, изработување на **елаборати за валоризација** на недвижни културни добра и споменички целини, процедура која е во тек од 2004 до 2014. Изработката на **Заштитно – конзерватоски основи** кои во смисла на Просторниот план претставуваат основна документациона основа за третманот на културното наследство се одвива во континуитет. Во текот на 2012 и 2013 година се прогласуваат вкупно **18 културни добра и споменички целини** како **регистралирано културно наследство ex lege**, односно во **2012 год.** во оваа категорија биле регистрирани **8 културни добра и целини**, додека во **2013 год.** во оваа категорија се регистрирани **10 предметни добра**. **Промена на режимот на заштита** согласно податоците од Министерството за култура и Управата за заштита на спомениците на културата е констатирана кај **20 куќи** и една **Заштитна зона Стара Рампа - Струга** односно на **11 куќи** во таа Заштитна зона во текот на **2011 година**. Во текот на **2012 година** има промена на режимот на заштита односно престанок на заштита во **Урбана целина на централно Градско подрачје II – Скопје**, додека во **2013 год.** оваа мерка се

определува на **19 куќи и црковен имот**. Ваков режим на заштита до **декември 2014 год.** е доделен на **2 куќи**. Во процесот на **валоризација** на незаштитени културни добра и нивен иден статус во текот на **2011 година** биле валоризирани **11 културни добра и споменички целини** додека во текот на **2012 година** оваа бројка е **6**. Зголемена активност во процесот на валоризација се забележува во текот на **2013 година** кога се валоризирани **16 предметни добра** за во **2014 год.** оваа бројка да изнесува **7 недвижни споменици на културата од особено значење**. Ревалоризацијата како механизам за прогласување значајно културно наследство во текот на **2011 година** била применета за **14 предметни добра**, во **2012 година** на **8**, во **2013 год.** на **1** и тоа на **Споменична целина „Дебар Маало“**, Скопје, додека во **2014 година** со ревалоризација се опфатени **3 недвижни споменици на културата и споменички целини**. Под привремена заштита во текот на **2011 година** потпаднале **3 културни добра**, во **2012 год.** **2 културни добра**, **2013 год.** **3 културни добра** и **2014** заклучно со месец декември **2 недвижни споменици на културата**.

5.5.4. Развој на туризмот и организација на туристичките простори

Развојот на туризмот во изминатите анализирани години на просторот на Државата во кој што се утврдени туристички подрачја со меѓународно, национално, регионално, локално и транзитно значење не ги оствари определбите дефинирани со Просторниот план на Р. Македонија за интензивирање на развојот и активирање на нови простори со туристичко значење. Потребни се дополнителни активности и инвестиции за динамизирање на оваа исклучително значајна област за зголемување на атрактивноста на просторот и амбиентот за претприемачите и создавање перспектива за развој на туризмот во локалната и национална економија.

Табела 117. Број на туристи во Република Македонија во период од 2004 до 2014 год.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Туристи (вкупно)	605320	509706	499473	536212	605320	587770	586241	647568	663633	701794	735650
Домашни	350363	312490	297116	306132	350363	328566	324545	320097	312274	302114	310336
Странски	254957	197216	202357	230080	254957	259204	261696	327471	351359	399680	425314

Може да се заклучи дека вкупниот број туристи во периодот од 2004 до 2010 година бележи осцилаторни движења, додека во изминатите четири години бележи постојан раст и тренд на зголемување.

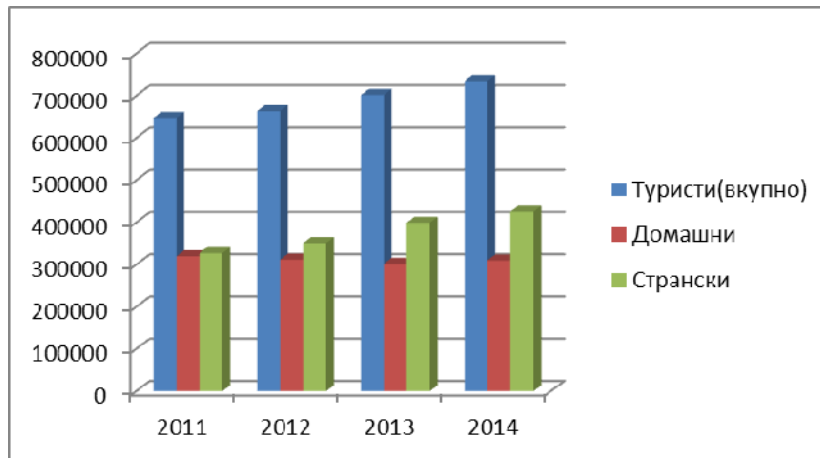
Во однос на планските определби дефинирани со концептот за Развој на туризмот и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Република Македонија може да се заклучи дека обемот и нивото на туристичката понуда заостанува зад реалните рецептивни можности и потенцијали во просторот.

5.5.4.1. Осврт на периодот 2011-2014 година

Во периодот 2011-2014 год. вкупниот број туристи бележи постојан раст. Во 2011 и 2012-та година, вкупниот број на туристи расте со годишни стапки од 10,5% за 2011 во однос на претходната 2010 и 2,5% за 2012 во однос на претходната 2011. Во 2013 и 2014-та година, вкупниот број на туристи исто така

оствари зголемување со годишни стапки од 5,8% за 2013 во однос на претходната 2012 и 4,8% за 2014 во однос на претходната 2013.

Графикон 51. Динамика и структура на туристичка посетеност во период 2011-2014 год.

Истотака и бројот на странските туристи во периодот од 2011 до 2014 бележи тренд на зголемување. Највисока годишна стапка од 25,3% е остварена во 2011 во однос на претходната година, а најниска стапка од 6,4% е остварена во 2014 година. Во останатите години, односно во 2012 годишната стапка изнесува 7,3%, а во 2013 год. 13,8%. Бројот на домашни туристи во анализираниот период, бележи осцилации. Намалување е остварено во првите три години со негативна стапка од 1,4% за 2011 во однос на претходната 2010 година, потоа негативна стапка од 2,4% за 2012 во однос на претходната 2011 и негативна стапка од 3,3% за 2013 во однос на претходната година. Пораст од 2,7% е остварен во 2014 споредено со претходната 2013 година.

Во однос на планските определби дефинирани со концептот за Развој на туризмот и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Република Македонија може да се заклучи дека во 2014 година во сите видови сместувачки капацитети евидентирани се вкупно 71 225 легла, што претставува 64,8% од вкупно планираните до крајот на планскиот период (околу 110 000 легла). Во однос на 2013-та година бројот на легла е зголемен за 1,3% или 928 легла повеќе.

Истотака се забележува отстапување и на бројот на реализираните ноќевања во однос на планските проекции. Имено, со Просторниот план е предвидено до крајот на 2020 година ноќевањата да достигнат бројка од околу 7,5 милиони од кои 70% се предвидени за домашните туристи, а остатокот од 30% ноќевања за странските туристи. Според објавените податоци на Државниот завод за статистика, до крајот на 2014-та година реализирани се околу 2 195 883 туристички ноќевања што претставува само 29,3% од планските предвидувања до крајот на 2020 година.

Во текот на 2012-та година прогласен е и „Закон за туристички развојни зони“ со кој се уредуваат погодностите за инвестирање во туристичките развојни зони, постапката за отуѓување на градежното земјиште за посебна намена за изградба на туристичките развојни зони, начинот и постапката за основањето, развојот и дејностите кои се вршат во туристичките развојни зони. Целта на овој закон е забрзување на економскиот развој со привлекување

странски и домашен капитал за развој на туризмот и националната економија, зголемување на конкурентноста и зголемување на вработувањето.

За наредниот период неопходни се интензивни активности за воспоставување проактивна политика на Државата во сите сегменти кои имаат влијание врз порастот и унапредувањето на туристичката понуда и зголемувањето на вкупните ефекти од оваа стопанска дејност врз вкупната економија на Р. Македонија. Туристичката валоризација е втемелена на сознанието за природниот амбиент, создадените вредности и нивните атрактивни фактори кои ќе обезбедат за туристичкиот производ најдобри ефекти. Компаративни предности на амбиенталните, културните, природните, сообраќајните и други подрачја се предуслов за динамизирање на оваа перспективна стопанска дејност во македонската економија.

5.6. Заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи

5.6.1. Заштита од воени загрозувања

Политиката на заштита на населението од воени разорнувања, изразена преку просторното и урбанистичкото планирање е насочена во два основни сегмента:

- планирање и уредување на простори погодни за евакуација на населението и материјалните добра и
- планирање и изградба на засолништа.

Проценката на степенот на загрозеноста на одделните локални урбани структури, заснована врз општата оценка и зоните на загрозеноста на Републиката и според констатираните потреби, како и определување на натамошна политика (и конкретни локации) за изградба на нови засолништа ја изготвува и ја спроведува Дирекцијата за заштита и спасување.

Обврската на планирање и изградба на засолништа заради заштита на населението од воени разурнувања во станбените, стопанските, деловните, јавните и другите видови на градежни објекти е уредено со повеќе закони и подзаконски акти, но податоците од информативните листови добиени од единиците на локалната самоуправа, кажуваат дека во периодот 2005-2014 година не е изградено ниедно јавно засолниште.

Специфичноста на областа за заштита и спасување ја наметнува потребата во наредниот период сериозно да се пристапи кон примената на законската регулатива за изградба на засолништа, со оглед на фактот дека со донесените уредби подетално е разработена оваа материја и во однос на надлежностите на Советите на општините и градоначалниците и во однос на инвеститорите при проектирањето и изградбата на објектите.

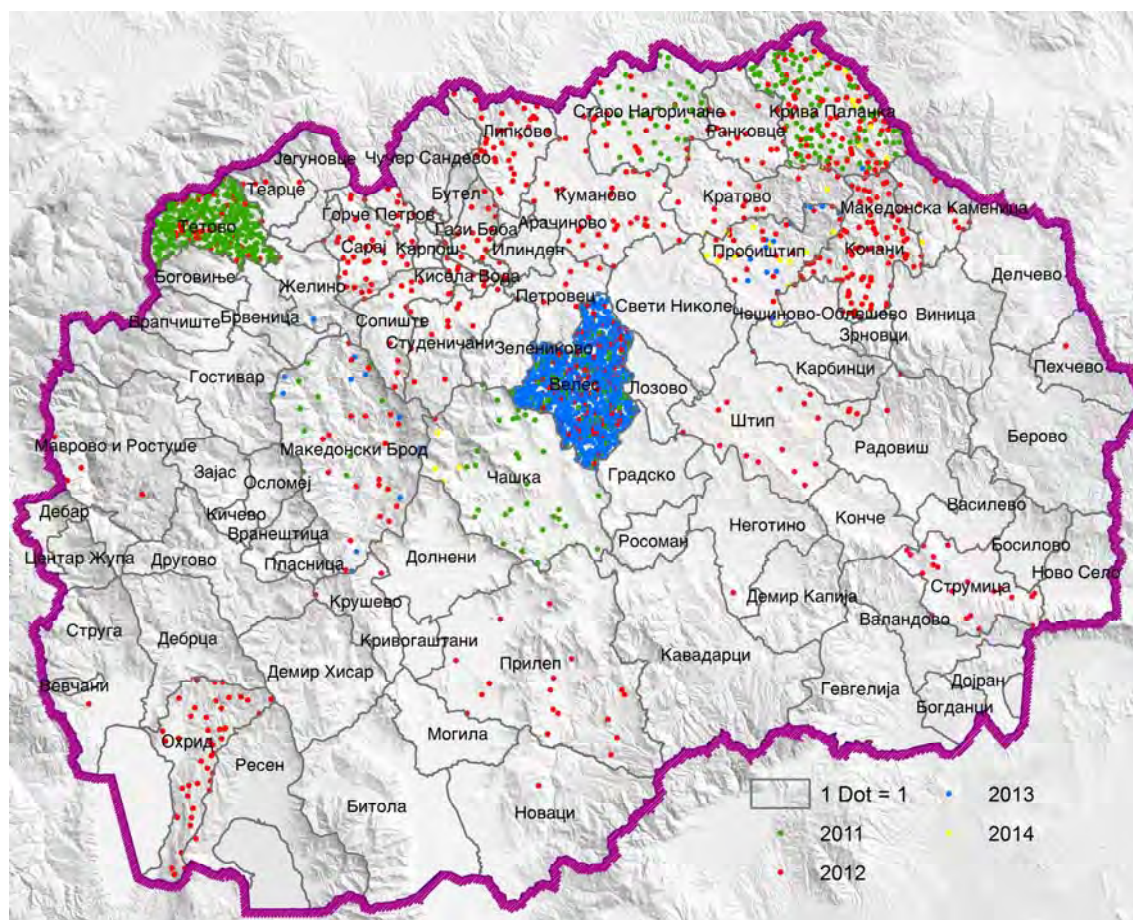
5.6.2. Заштита од природни катастрофи

За што поуспешно справување со последиците од природните непогоди потребно е да се утврди нивниот потенцијал, односно подложноста на определен простор кон соодветен вид непогоди, а потоа да се утврди и ранливоста, односно просторната дисперзија на населбите и другата изградена структура.

Оттука, за успешно функционирање на заштитата од природни и елементарни катастрофи во процесот на планирање потребно е да се води грижа значајните инсталации (објекти) да се лоцираат во простори со најмал степен на ризик, т.е. најмала подложност на непогоди.

Според пополнетите информативни листови доставени од единиците за локална самоуправа и од Дирекцијата за заштита и спасување во текот на 2007 година без забележани исклучително голем број на пожари во вкупно 38 општини, во 2008 година беа забележани помал број на пожари во вкупно 31 општина, во текот на 2009 година беа регистрирани пожари во 15 општини додека во текот на 2010 година според добиените информативни листови пополнети и доставени од единиците на локалната самоуправа биле регистрирани пожари во 9 општини, а врз основа на информативниот лист доставен од Дирекцијата за заштита и спасување во текот на 2010 година биле регистрирани вкупно 662 пожари.

Во периодот 2011-2013 година, на територијата на Република Македонија се регистрирани бројни пожари, што соодветствува со сушниот период. Во 2014 година регистрирани се значително помалку пожари. Поради неконзистентноста на податоците даден е приказ само на нивната застапеност по општини, но недостасува податокот за опожарената површина и нанесената штета.

Слика 11. Евидентирани пожари по број во периодот 2011-2014 по општини

За поплавите не постојат соодветни податоци, овие појави не се евидентирани во информативните листови.

Свлечишта се регистрирани по едно во 2011, 2012 и 2013 година, а во 2014 година бројот на овие појави е поголем од 3, со напомена дека станува збор за повеќе помали свлекувања на земјиштето.

5.6.3. Заштита од техничко-технолошки катастрофи

Една од можните и неопходно потребни превентивни мерки за заштита од техничко-технолошки катастрофи е планирањето, кое преку осознавање и анализа на состојбите и опасностите од можните инциденти, во поставувањето и одржувањето на инсталациите и опремата, треба да создаде прифатлив однос кон населението, критичните инсталации и животната средина. Притоа основните методолошки постапки за планирање и уредување на просторот се:

- оценка на состојбите на природните компоненти на животната средина и степенот на загрозеност од појава на технички катастрофи;
- оценка на оптовареноста на просторот со технолошки системи со одредено ниво на ризик;
- анализа на меѓусебната зависност на природните услови и постојните технолошки системи;
- дефинирање на нивото на постојниот ризик при редовна секојдневна работа на технолошките системи и при појавата на инцидентни случаи;
- процена на загрозеноста на луѓето и материјалните добра;
- утврдување на критериумите за избор на оптимална варијанта на заштита врз основа на проценетиот степен на загрозеност.

Според податоците од достасаните информативни листови, во 2008, 2009 и 2010 година нема евидентирано техничко-технолошки хаварији, додека во 2007 година евидентирана е само една техничко-технолошка хаварија во рудникот Тораница во општина Крива Паланка.

Технолошките инциденти се однесуваат на 1 хаварија во рудникот „Индоминерали и метали“ во Крива Паланка во 2011 и 2012 година, како и 2 пожари во фабрички погони во Гостивар и Куманово во 2012.

5.6.4. Осврт на периодот 2011-2014 година

И покрај тоа што во периодот 2011 - 2014 година се јавува засилена градежна активност претставена со изградба на голем број станбени и јавни објекти, не е евидентирана изградба на ниту едно засолниште. Специфичноста на областа за заштита и спасување и неспроведувањето на одредбите од Законот за заштита и спасување ја наметнува потребата од преиспитување на легислативата и нејзината спроведливост.

Во периодот 2011-2013 година, на територијата на Република Македонија се регистрирани бројни пожари, што соодветствува со сушниот период. Во 2014 година, со прекин на сушниот период, и бројот на регистрирани пожари е значително помал.

Табела 118. Број на евидентирани пожари по години

	2011	2012	2013	2014
Вкупен број на регистрирани пожари	702	714	1054	31
Број на општини каде се регистрирани пожари	6	36	5	6

За поплавите не постојат соодветни податоци, овие појави не се евидентирани во информативните листови.

Појава на помали свлечишта се регистрирани во секоја година од периодот 2011-2014 година. Бројот на овие појави се движи од 1 (2011, 2012 и 2013) до 3 (во 2014 година).

Во периодот 2011-2014 година забележани се мал број технолошки инциденти кои се однесуваат на хаварија во рудник (во 2011 и 2012 година) и 2 пожари во фабрички погони.

5.7. Информациски систем за просторно планирање

Развојот на просторните информациски системи (ПИС) вкупно во локалните самоуправи, организациите и другите институции кои работат со просторни податоци во периодот од 2004 до 2014 година не се одвива со предвидената динамика и заостанува во однос на случувањата во земјите на Европската унија. Најголем дел од просторните податоци не се во стандардизиран дигитален формат, заради што не постои можност за нивно организирање во просторна база, селектиран пристап согласно дефинирани привелегии на корисници, ГИС анализи и развој на современи електронски услуги за граѓаните и заинтересираните субјекти. Човечките ресурси во локалната администрација, располагаат со скромни познавања на ГИС технологијата и многу мало искуство во аквизицијата, архивирање и организирање на просторни бази на податоци. Исклучок од ова се Градот Скопје и неколку општини на територијата на градот.

Најголемиот дел од општините немаат пракса урбанистичките планови да ги бараат од изработувачите во векторски формат со атрибутни податоци за нумеричките показатели, што би овозможило нивна брза имплементација во гео-базите на просторни податоци. Што се однесува до web сервисите тие поинтензивно се развиваат и се насочени главно кон ефикасна комуникација со граѓаните и граѓанските иницијативи за подобрување на животот во локалната средина.

За подобрување на состојбата во наредниот период особено внимание треба да се посвети на следните активности:

- стандардизирање на ГИС форматот на урбанистичките планови,
- воспоставување на централна гео-база на урбанистичките планови за територијата на РМ,
- воспоставување на централна база на просторни податоци во рамките на ЕЛС,
- интегрирање на податоците од јавните комунални претпријатија,
- публикување на WEB сервиси за електронски услуги,

- централизираните апликативни решенија кои обезбедуваат стандардни услуги заради намалени инвестициски трошоци, (пример: проектот Е-градежна дозвола),
- имплементација на апликативни решенија базирани на web сервиси за вработените во ЕЛС, кои обезбедуваат интерактивно пребарување, преглед на просторните содржини и ГИС анализи,
- обука на вработените за користење на технологиите.

Една од клучните придобивки во развојот на просторните информациски системи е воспоставувањето на НИПП - Националната инфраструктура за просторни податоци. Целта на воспоставувањето на НИПП е да го олесни пристапот, размената, употребата и дистрибуцијата на стандардизирани просторни податоци и услуги на ефикасен, ефективен и усогласен начин. НИПП воспоставува технолошка, правна и административна рамка за меѓуинституционална соработка која ги поддржува иницијативите за е-влада и го овозможува интегрирањето на просторните податоци од различни извори во една мрежа. Носители на активностите за воспоставување на НИПП-от се 18 институции, меѓу кои министерства, владини агенции и други субјекти. Согласно законот дефинирани се 32 збирки на просторни податоци кои се опфатени со НИПП-от и кои одговорните институции треба да ги произведат и стандардизираат согласно INSPIRE директивата. До крајот на 2015 година работните групи на НИПП треба да ги изработат правилниците за метаподатоци, интероперабилност (протоколи за размена) и мрежни услуги. Ова ја отвара можноста за интегрирање на просторните податоци од различни институции во еден заеднички web портал и на тој начин податоците ќе се уредуваат еднаш и тоа од субјектот кој ја има надлежноста за таквата активност, а сите останати ќе имаат можност за пристап и користење на најнови ажурирани податоци.

Во наредниот период основен предизвик на институциите кои располагаат и се одговорни за креирање на просторни податоци ќе биде, стандардизација на постоечките податоци согласно Open GIS стандардите и барањата од INSPIRE директивата, како и производство на нови збирки на податоци особено на оние кои се во хартиен или нестандартен дигитален формат. Тоа ќе го отвори патот за публикување на web сервиси и апликации, како и интеграција на просторните податоци од различни извори преку нивно претставување на специјализирани ГИС портали.

5.7.1. Осврт на периодот 2011-2014 година

Од аспект на информациските системи во периодот од 2011-2014 година се случи реализација на повеќе проекти со кои се создаваат услови во наредниот период за поинтензивно спроведување на одредбите од Просторниот план на Република Македонија. Ова најмногу се однесува на активностите околу изработка на стратегијата и воспоставување на НИПП - Националната инфраструктура за просторни податоци со која се втемелува технолошката, правната и административна рамка и стандардите за производство и споделување на просторни податоци, согласно одредбите на INSPIRE иницијативата. Агенцијата за катастар на недвижности согласно законските обврски е носител на активностите за изградба на НИПП.

Преглед на реализираните проекти по институции од областа на просторните информациски системи во периодот 2011-2014 година е даден во следната табела:

Табела 119. Преглед на реализираните проекти по институции

Р.бр.	Институција	Реализирани проекти 2011-2014 година
1.	Агенцијата за катастар на недвижности	Надградба на АКН ГИС порталот
		Надградба на Е-кат системот
2.	Агенцијата за електронски комуникации	Воведување на интегриран систем за електронски регистар на јавни ТК мрежи
		Воспоставување на единствена точка за информации
3.	Центарот за управување со кризи	Интегрираниот систем за шумски пожари
4.	Агенцијата за планирање на просторот	ГИС анализи и надградба на геобазите на просторни податоци за следните просторни планови: – ПП на Националниот парк Галичица; – ПП на Националниот парк Маврово; – ПП на Источен плански регион.
		Интерни WEB апликации: – Просторен план на РМ; – Услови за планирање.

Кај единиците за локалната самоуправа, согласно доставените одговори во анкетните прашалници, во периодот 2011-2014 година реализирани се проекти само во четири општини и тоа: Кисела Вода, Центар, Битола и Штип.

Општа е констатацијата дека многу малку субјекти одговориле на поставените прашања во информативните листови за областа на просторните информациски системи.

6. ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА ЗА 2014 ГОДИНА

Во ова поглавие опфатени се заклучните согледувања за спроведување на Просторниот план на Република Македонија во 2014 година за сите области елаборирани во третото поглавие од Годишниот извештај со наслов „Евидентирани промени во просторот јануари-декември 2014 година“.

6.1. Економски основи на просторниот развој

Република Македонија е мала земја во развој која води политика на отворена економија, во која надворешната трговија учествува со висок процент во БДП што ја прави сензитивна на надворешните влијанија и промени. Изминатата 2014 година за која се однесува анализата на остварувањата на планските определби во областа на „Економските основи на просторниот развој на Република Македонија“, се карактеризира со продолжен раст на домашната економија во услови на ризици од променливото надворешно опкружување и позитивни ефекти од деловната активност на новите капацитети ориентирани кон извоз и зголемените вложувања во инфраструктурниот јавен сектор.

Во таква констелација на меѓународни влијанија и домашен економски амбиент, во 2014-та година реалната стапката на БДП е повисока во однос на претходната година и изнесува 3,5%⁶¹ (претходни податоци) како резултат на позитивните остварувања во скоро сите сектори на домашната економија. Процентата стапка на економска активност не кореспондира со проектираните стапки на годишен пораст на БДП од 5,3% односно 5,1%⁶² утврдени со Просторниот план на Р. Македонија со планските развојни сценарија (оптимистичко и песимистичко) на просечен годишен пораст на БДП до 2020 година.

На пазарот на трудот, во текот на 2014 година продолжија позитивните движења. Според „Анкетата на работна сила“⁶³ бројот на вработени е поголем за 1,7% во однос на претходната година. Стапката на вработеност изнесува 41,2% и е поголема за 0,6 процентни поени во однос на претходната година. Додека стапката на невработеност се намали на 28% односно за еден процентен поен во однос на 2013-та година.

Според структурата на вработените по сектори на дејност, најголемо е учеството на вработени во преработувачката индустрија (19,3%), потоа следи земјоделството, лов и шумарство со 18,5%, во трговијата на големо и трговијата на мало, поправка на моторни возила и мотоцикли вработените учествуваат со 13,5% во вкупниот број вработени на ниво на Држава итн.

Во услови на доминација на пазарот и приватната сопственост во економскиот систем, разместувањето на производните и услужни дејности во просторот на Република Македонија се остваруваше согласно планските определби за комбинација на методите на концентрацијата и дисперзијата, како комплементарни приоди во алокацијата на производните и услужни дејности.

⁶¹ Соопштение бр. 3.1.15.06 од 30.09.2015 год., ДЗС.

⁶² Студија “Економски основи на Просторниот план на Република Македонија“, група автори, Економски факултет-Скопје, 1998 год.

⁶³ Статистички преглед 2.4.15.04, Анкета за работна сила, 2014, ДЗС.

Во текот на 2014 година продолжија активностите за изработка и усвојување на урбанистичка планска документација за следните ТИРЗ-ови: ТИРЗ “Берово“, ТИРЗ “Делчево“, ТИРЗ “Виница“ и друга документација наменета за изградба на инфра и супраструктура во ТИРЗ “Тетово“.

Во амбиент на пазарна економија, сопственичка трансформација, приватна иницијатива и реструктурирање на претпријатијата, бројот на деловни субјекти на крајот на 2014 година според податоците на Државниот завод за статистика изнесуваше околу 70659. Постојната дистрибуција на деловните субјекти покажува нерамномерност и доминација на Градот Скопје во кој се лоцирани 36,1% од деловните субјекти во Р. Македонија, потоа следат општините: Битола (5,6%), Тетово и Куманово учествуваат со 4,4%, Охрид и Прилеп имаат исто структурано учество од 3,8%, Струмица (3,4%), Гостивар (3,3%), Струга (2,9), Велес (2,5%), Кичево и Гевгелија по 2,0%, Кочани (1,9%) итн.

Во текот на 2014 година беа превземени значајни активности за измени и дополнувања и за изработка на просторни и урбанистички планови со кои се обезбедува простор за лоцирање на нови производни и услужни капацитети во општините.

Според доставените информативни листови од извештајните единици, во текот на 2014 год. донесени се или во тек на изработка се урбанистички планови со кои се обезбедува простор за стопанска намена во вкупно 37 општини во кои доминираат планираните површини за изградба на индустриски зони, потоа следат работните површини за стопански комплекси, туристички комплекси, сервиси и ТИРЗ-ови.

Концепцијата на просторната организација на стопанството се темели на стратешката развојна цел за рационално користење, организирање и уредување на просторот и порамномерен регионален развој.

Согласно планските определби во „Просторниот план на Република Македонија“, лоцирањето на новите производни капацитети и малите и средни претпријатија приоритетно треба да се насочува во зоните дефинирани со постојните урбанистички планови со цел остварување повисок степен на искористување на постојните индустриски и услужни зони во согласност со планските урбанистички решенија и спречување необјективно завземање на нови површини на земјиште.

Во текот на 2014 година, според податоците доставени од извештајните единици, евидентирани се ново-изградени објекти или објекти кои се во градба со производна и услужна намена, во вкупно 24 општини. Најголем број од новоизградените објекти се од областа на деловните и трговските дејности, потоа следат производните дејности. Објектите кои се во градба или се веќе изградени од областа на туризмот и угостителството се евидентирани во општините: Струга, Ранковце, Пробиштип, Кочани, Илинден и Гевгелија.

Наведените промени во просторот укажуваат на заложбите на единиците на локалната самоуправа како носители на економскиот развој за своите подрачја, во услови на пазарна економија и процес на децентрализација, своите политики да ги ефектуираат преку изработка и усвојување на урбанистичка документација со која се создаваат просторни-локациски услови за градба и отварање на нови производни и услужни објекти со цел зголемување на бројот на вработените во структурата на работната сила и поттикнување на развојот на локалната и национална економија.

6.2. Користење и заштита на природните ресурси

6.2.1. Земјоделско земјиште

Имајќи ги предвид критериумите за користење на земјоделското земјиште, очекуваните можности за вложување на капитал во примарното производство (долгогодишни насади и развој на сточарскиот комплекс), како и трендот на досегашниот развој, се проценува дека со планските определби опфатени со Просторниот план на Република Македонија до 2020 год. ќе се оствари оптимално користење на земјоделското земјиште.

Според расположивите податоци за 2014 година⁶⁴, Република Македонија располага со 1263000 ха земјоделско земјиште од кое 511000 ха или 40,46% се обработливи површини, пасиштата опфаќаат површина од 751000 ха или 59,46% и 1000 ха се бари, трстици и рибници или 0,08% од вкупната земјоделска површина. Овој однос некореспондира со зацртаните плански предвидувања за 2020 година со кои учеството на обработливите површини и површините под пасишта е предвиден на 47,70% и 52,3%.

Во структурата на обработливото земјиште доминираат површините под ораници и бавчи со 413000 ха или 80,82%, овоштарниците зафаќаат површина од 15000 ха или 2,93%, лозјата 23000 ха или 4,50% и остатокот од 60000 ха или 11,74% од вкупното обработливо земјиште се површини под ливади. Во европски рамки Републиката спаѓа во групата со средна обезбеденост на земјоделско и обработливо земјиште, односно просечно по жител доаѓа 0,247 ха обработливо земјиште или 0,199 ха ораници.

Во последните години земјоделскиот сектор се соочува со значајни структурни и правни реформи особено во процесот на усогласување на националното законодавство со европското и воспоставување и зајакнување на институционалната структура во областите кои ги уредува Заедничката земјоделска политика. Европските интеграциски процеси се основа за зајакнување и создавање на конкурентен земјоделски сектор согласно на барањата на Европската унија. Во таа насока ресорното министерство во оваа област (Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство) вовеле политики, мерки и механизми за спроведување на развојните процеси во земјоделското производство и пазари, земјишната политика. Реформските процеси се темелат на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020 година, усвоена во декември 2014 година која представува главен долгорочен стратешки документ во областа на земјоделството и руралниот развој на кој се базира поставувањето и спроведувањето на целите, политиките и мерките за развој на земјоделството и руралните средини во Република Македонија.

Со цел да се надминат постоечките проблеми Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство превзема одредени активности поврзани со креирање на политика во областа на земјоделството во рамките на кои во текот на 2014 година беа опфатени следните мерки и активности поврзани со:

- Програмата за унапредување на рибарството и аквакултурата;
- Националната стратегија за лозарство и винарство, 2010-2015;

⁶⁴ Статистички годишник на Р.Македонија, 2015, ДЗС.

- Национална програма за развој на земјоделството и рурален развој за период од 2014-2020 година;
- Национален план за органско производство 2013-2020;
- Активности за зајакнување на способноста на македонското земјоделство да биде конкурентно на интегрираните регионални пазари на Европската Унија и Југоисточна Европа преку мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработка и маркетинг;
- Изградба на соодветни, ефективни јавни и приватни институции;
- Подобрување на приходите по фарми;
- Овозможување на потрошувачите пристап до безбедна и здрава храна и
- Изградба на рурални општини способни за опстанок преку одржлив рурален развој.

6.2.2. Шуми и шумско земјиште

Врз основа на анализата на добиените податоци за 2014 година од извештајните единици за следење на реализација на Просторниот план на Република Македонија, во областа на користење на земјиштето, може да се констатира следното:

- податоци за пренамена на непродуктивни површини (камењари, буични простори и сл.) во продуктивни (ливади, шуми, ораници) има доставено само општината Штип во која е реализирана пренамена на површина од 35 ха;
- пошумување е извршено во 14 општини на вкупна површина од 165,5 ха според податоците доставени од извештајните единици.

Просторниот план на Република Македонија предвидува дека пошумувањето во шума и вон шума до 2020 година треба во просек годишно да изнесува 6522 ха. Во 2014 година извршено е пошумување на 165,5 ха (според податоците од општините), што претставува 2,53% од годишниот просек предвиден со Просторниот план на Република Македонија, а според податоците објавени од Државниот завод за статистика извршено е пошумување на површина од 1064 ха односно 16,31 % од просечното годишно пошумување предвидено со Просторниот план.

6.2.3. Минерални сировини

Искористувањето на минералните сировини на просторот на Република Македонија се остварува врз основа на надлежностите на Министерството за економија во доменот на изработка и реализација на годишните програми за основни геолошки истражувања, детални геолошки истражувања на енергетски минерални сировини, развој на геолошкиот информациски систем и доделувањето на концесии за детални геолошки истражувања на минерални сировини. Во тек е изработка на стратегија за геолошки истражувања и експлоатација на минерални сировини. Со издавањето на концесии за детални геолошки истражувања се зголемуваат можностите да се откријат нови наоѓалишта за искористување на минерални сировини.

Врз основа на геолошкиот состав, тектонскиот склоп, процесите на седиментација и магматска мобилност како основни природни predisпозиции во создавањето на рудните лежишта, наоѓалишта и рудни појави, на територијата на Републиката се издвоени шест основни рудни реони.

Во 2014 година Министерството за економија направи и издаде:

- 85 лиценци за изработка на геолошка документација надзор и изведување на геолошки истражувања.
- 21 овластување за изработка на геолошка документација надзор и изведување на геолошки истражувања.
- 81 лиценца за изработка на рударски проекти за површинска и подземна експлоатација, преработка на минерални сировини.
- 17 овластувања за изработка на реударски проекти за површинска и подземна експлоатација и преработка на минерални сировини

Од нецелосно добиените информативни листови од единиците на локалната самоуправа, експлоатација на минерални сировини во текот на 2014 година е евидентирана во осум општини на површина од вкупно 1005,63 ha. Според податоците добиени од Министерството за економија во чија надлежност е издавање концесии за експлоатација на рудните ресурси, во 2014 година издадени се 34 концесии за експлоатација на минерални сировини во вкупно 25 општини.

6.2.4. Водни ресурси и водостопанска инфраструктура

6.2.4.1. Акумулации

Со Просторниот план на Р.Македонија се предвидува дека до 2020 год. ќе се изградат 26 акумулации. Во периодот од 2004 до 2014 год. изградени се само четири акумулации „Лисиче“ на реката Тополка, „Козјак“ и „Света Петка“ (Матка II) на реката Треска и „Кнежево“ на Злетовска Река.

Динамиката со која се одвива изградбата на акумулациите покажува дека нема да се реализираат планските определби зацртани со Просторниот план до 2020 год.

Во изминатите години изработена е проектно техничка докуменатција за брана на „Конско“ на Конска Река во општина Гевгелија и „Речани“ на Оризарска Река, општина Кочани.

Имајќи во предвид дека водата е ресурс кој мора да се чува и за кој во иднина ќе има само поголема потреба, потребно е да се даде поголем акцент на реализирање на планските определби од Просторниот план за изградба на акумулациите како објекти кои овозможуваат сигурна резерва на квалитетна вода која може повеќенаменски да се користи.

6.2.4.2. Системи за наводнување

Во развојот на системите за наводнување со ПП на Р.Македонија зацртано е: реконструкција и рехабилитација на постојните системи, доградба на постојните системи и изградба на нови системи.

Република Македонија располага со околу 657689 ха обработливо земјиште од кои погодни за наводнување се 370580 ха или 56%. Со системи за

наводнување покриени се 126617 ха, а се наводнуваат само 50000 до 60000 ха земјиште. Со ППРМ за период до 2020 год се предвидува дека ќе се наводнуваат вкупно 243293 ха.

Во 2014 год. само во општина Чашка 29,85 ха се наводнува од акумулацијата „Лисиче“.

Во 2006 год. започната е изградба на системи за наводнување во Јужниот регион на реката Вардар. Овој проект е предвиден во две фази, но реализирана е само првата фаза. Втората фаза, која се предвидуваше да почне со реализација во 2008 год., сеуште не е започната.

6.2.4.3. Водоснабдување

Со Просторниот план на Република Македонија во областа на водостопанството и водостопанската инфраструктура основна цел е „обезбедување на доволна количина на квалитетна вода, првенствено за водоснабдувањето на населението и за сите други дејности кои произлегуваат од сегашниот и идниот развој на Републиката, како појдовна основа и цел во развојот на водостопанството“. Во изминатиот период трендот на изградба на нови водоснабдителни системи, нивно проширување или осовременување е во опаѓање.

За подобрување на водоснабдувањето потребно е да се пристапи кон изградба на регионални водоводни системи согласно целта зацртана во ППРМ „максимално зафаќање на можните изворишта во регионални системи со што ќе се овозможи префрлање на водите од едно во друго водостопанско подрачје за долгорочно задоволување на потребите од вода во сушните водостопански подрачја“.

Во таа насока позитивна е изградбата на ХС „Злетовица“, водоснабдителниот систем за 19 села во општина Липково, Арачиново и Куманово, ХЕС „Патишка Река“ и континуираното приклучување на селата на РВС „Студенчица“.

За подобрување на водоснабдувањето на населението изградени се нови или извршено е проширување и реконструкција на постоечките водоводни системи, во општините: Битола, Карбинци, Новаци, Теарце, Винаца, Охрид, во Струмица, Струга, Чашка, и во Скопје во општините Аеродром, Ѓорче Петров и Кисела Вода.

Одведување на отпадни води

Со Просторниот план на Републиката предвидено е до 2020 год изградба на канализациски системи и уреди за пречистување на отпадните води од поголемите градови и припадните селски населби со што ќе се опфатат 80% од комуналните отпадни води. Но предвиденото не е реализирано.

Активности за изградба на колектори и нова секундарна мрежа или проширување на постоечката превземени се во општините: Василево, Винаца, Дебарца, Долнени, Јегуновце, Конче, Пласница, Чешиново Облешево, Брвеница, Крива Паланка, Куманово, Петровец, Свети Николе, Македонска Каменица, Штип, Струмица и во Скопје во општините Ѓорче Петров

Изградбата на канализациската мрежа во 2014 г. не ја следи изградбата на пречистителните станици. Канализациски систем со пречистителна станица се градат само за неколку населени места. Во општина во Гевгелија (село Прдејци), во општина Илинден (с. Кадино и Илинден), Крива Паланка (во с.

Мождивњак изграден е колектор и пречистителна станица I фаза), во Кратово (колектор и таложница) и во општина Петровец изградени се колектори и пречистителни станици за селата Петровец и Ржаничино.

Атмосферска канализација

За заштита од атмосферските води во текот на 2014 год. направено е малку, изградена е примарна атмосферска канализација во Скопје-општина Аеродром и во градот Винаца.

Регулација на водотеците

За намалување на негативните влијанија од појавата на големите води и поплавите кои може да се спречат или ублажат со регулација на речните корита е направено малку во изминатиот период.

Само во општина Зрновци регулирана е реката Морошка во с. Мородвис, во Крива Паланка регулирана е Крива Река и во општина Росоман регулирано коритото на Црна Река и Крушевичка Река.

Од страна на Дирекцијата за заштита и спасување се спроведуваат планови за чистење на одводните канали и водотеците во Р. Македонија. Но чистењето на речните корита и канали најинтензивно се спроведува во период на интензивни врнежи и топење на снегот кога се појавуваат поплавите.

6.2.5. Енергетика и енергетска инфраструктура

Република Македонија е силно енергетски зависна, ги увезува сите потреби на нафта, на природен гас, на одредени количини на јаглен и електрична енергија. Тоа преставува голем товар за трговскиот дефицит на земјата. Во 2014 година увозените количини изнесуваат 42,6% во вкупната потрошувачка на енергија.

Со Просторниот план на Р.Македонија во 2020 година предвидени се големи просечни стапки на пораст на бруто потребната енергија во 2020 година (4% со ниска и 4,6% со високата варијанта). Во однос на искористувањето рудниците и енергетските извори, со Просторниот план на Р.Македонија во 2020 година (висока и ниска варијанта) планирано е да се активира рудниците Брод-Гнеотино и Мариово (за потребите на ТЕ Битола), рудниците Ослomeј-Запад и Поповјани (за потребите на ТЕ Ослomeј), термоелектраната во Неготино да се прилагоди на работа на природен гас, да се изградат ТЕ-ТО Скопје, ТЕ Неготино 2 (на природен гас) или ТЕ Битола 4 (на јаглен). Од хидроцентралите планирано е до 2020 година да се изградат: Бошков Мост, Козјак, Св.Петка (Матка-2), Чебрeн, Галиште и голем дел од хидроцентралите кои припаѓаат на „Вардарска Долина“. Од планираните објекти започнато е со експлоатација на лигнит од рудниците Ослomeј-Запад и Брод-Гнеотино, изградени се хидроелектралите Козјак и Св.Петка и комбинираниите топлани-енергани ТЕ-ТО Скопје и Енергетика (објекти кои произведуваат топлинска и електрична енергија).

Од хидроцентралите планирани до 2020 година Козјак и Св.Петка (Матка-2) се изградени, а за Бошков Мост започната е градбата.

Експертите препорачуваат инвестиции во производствениот енергетски сектор. Се препорачува изградба на нови капацитети за производство на електрична енергија, подготвување на ТЕЦ Неготино за работа на гас или на

јаглен кој би се увезувал од надвор. Изградбата на големите хидроцентрали Чебрен и Галиште, Бошков Мост, Луково Поле, Градец, малите хидроцентрали во многу ќе ја подобрат состојбата во енергетскиот сектор во Македонија.

За развојот на енергетиката од многу големо значење е проширување на гасоводната мрежа. Доизградбата на гасоводниот систем во Македонија е од стратешко значење, се создава можност за отварање на нови работни места во процесот на гасификација, изградба и инсталирање, функционирање и одржување на гасната инфраструктура.

Гасификацијата на градовите, односно изградбата на дистрибутивната мрежа не е едноставна работа. Потребно е да се најде стратегиски партнер кој ќе биде заинтересиран да ја финансира изградбата. Првичните процеси започнаа во неколку градови: Скопје, Куманово, Крива Паланка, Струмица и др. Изработена Физибилити студијата за развој на гасоводната мрежа во Р.Македонија во која се дадени идните решенија за развој на гасоводната мрежа. Анализите покажаа дека во Р.Македонија има потреба од природен гас и повеќе отколку што поддржува сегашниот капацитет на магистралниот гасовод. Веќе се работи на регионално поврзување преку еден нов гасовод (Јужен поток) кој што ќе може да се снабдува со гас и ќе продолжува на север кон Србија. Со изградбата на Јужен поток освен енергетска, Македонија ќе има и финансиска добивка од тразит на гас кон соседните држави.

Заради зависноста од увозни енергенци, истражувањата и употребата на обновливите извори на енергија станаа многу значајни. Зголемената употреба на обновливите енергии, со соодветни олеснувања и со економски поттикнувања од страна на државата, се голем потенцијал во стратегијата на механизмот за чист развој во земјата. Македонија има над 250 сончеви денови и поволни ветрови на повеќе локалитети. Потребно е да се направи физибилити студии за инвестирање во енергијата на ветерот и искористување како енергетски потенцијал.

Македонија има неповолна структура на индустријата од аспект на енергетската ефикасност, со изразено висока потрошувачка на енергија споредбено со економската моќ. Притоа, како резултат на долгогодишното заостанување на цената на електричната енергија големо е учеството на електричната енергија во однос на останатите енергенти.

Енергетската ефикасност (ЕЕ) е составен дел на развојот на сите сегменти: производство, транспорт, дистрибуција и потрошувачка на енергија. Со подобрување на ЕЕ се смалува потрошувачката на енергија при постигнување на ист корисен ефект. Со тоа посредно се намалува потрошувачката на гориво, потребата за градба на нови производни капацитети како и загадувањето на околината.

Потребна е правна, законодавна и финансиска поддршка на проектите за енергетска ефикасност во градежништвото, индустријата, транспортот и јавните и комунални дејности, поттикнување на поголемо искористување на обновливите извори на енергија со активно учество на сите заинтересирани групи (население, државна управа, локална самоуправа, инвеститори, невладини организации, фирми, банкарски сектор).

Зајакнување на развојот за искористување на одржливата енергија (ефикасно користење на енергија и обновливи извори на енергија) и порастот на инвестиции за енергетска ефикасност, финансирани се од Меѓународната банка за обнова и развој преку поволни кредитни линии и донации.

Поголемо значење треба да се даде на заштедата на енергија. Заштедата на енергија треба да се посматра како нов извор на енергија. Една од мерките за штедење е градење на енергетски ефикасни, добро изолирани објекти. Новите еколошки технологии вградени во станови, ќе го штедат и семејниот буџет со рационално користење на енергијата. Геотермален систем на греење и ладење, сончеви колектори, фасадни изолации, се дел од новите еколошки технологии. Искористувањето на топлината на земјата за загревање на просторот и сончевата енергија за затоплување на санитарната вода на сопствениците им овозможува поголем комфор во домовите. Соларните панели на покривот и фасадите од станбените објекти можат да обезбедат топла санитарна вода во бањите повеќе од 9 месеци во годината.

Општа цел на енергетските системи е долгорочно обезбедување на доволни количини на сите видови на енергија и енергенси (цврсти, течни и гасовити). Развојот и користењето на инфраструктурните системи (производство, пренос, дистрибуција и користење на енергија) треба да се спроведува во согласност со принципите и критериумите на одржливиот развој, особено кога би предизвикале несакани последици со долгорочни негативни ефекти.

Во однос на интерконективните водови, операторот на електро-енергетскиот систем МЕПСО во своите среднорочни и годишни развојни планови ги стави конекциите со Албанија (за која што има изработено физибилити студија од SEETEC Balkans) и 400kV врска со Косово. Со Просторниот план на РМ предвидени се конекциите од Скопје до Србија (која е отфрлена), од Штип кон Дуброво и Бугарија како и од Битола кон Грција и Албанија. 400kV водовите од Дуброво и Битола кон Грција и од Штип кон Бугарија се реализирани со што значително се подобрија условите за размена на електрична енергија во Македонија и поширокиот регион на Балканот. Во Скопје изградена е нова 400kV трафостаница Скопје5, изградени се водовите: 2x110kV ТС Битола3-ТС Битола4, 110kV Вруток-Тетово. Во фаза на реализација е 400kV вод Штип-Србија, а планирана е градба на 400kV вод Скопје5-Косово, 110kV трафостаница во Веница како и реконструкција на повеќе 110kV надземни водови. Освен планираниот 400kV вод кон Албанија АД МЕПСО планира градба на 400kV трафостаница (кај с.Ливоишта, Охрид).

6.3. Население и организација на населбите и дејностите

6.3.1. Демографски развој

Досегашните истражувања укажуваат на постоење на неповолни трендови на некои демографски карактеристики, врз кои единствено може да се интервенира преку активната популациона политика, како: изразита регионална нерамномерност во растот на населението, природен прираст на населението повисок во однос на поразвиените европски земји, промени во старосната структура со тренд на зголемување на бројот на стари лица, нето стапка на репродукција на вкупното население различна кај постојните социо-економски и други структури, изразени разлики помеѓу урбаните и руралните средини и др.

Тргувајќи од определбата дека популациската политика преку систем на мерки и активности треба да влијае врз природниот прираст, се оценува дека за обезбедување на плански развој и излез од состојбата на неразвиеност, се

наметнува водење активна популациска политика во согласност со можностите на социо-економски развој на Републиката. Во овие рамки треба да се води единствена популациска политика со диференциран пристап и мерки по одделни подрачја, со цел да се постигне оптимализација во користењето на просторот и ресурсите, хуманизација на условите за семејниот и општествен живот на населението, намалување на миграциите, како и создавање на услови за порамномерен регионален развој на Републиката.

Во прв ред населението треба да ја прифати неопходноста за менување на репродуктивното однесување и потребата од воспоставување нови норми при своето биолошко однесување, како предуслов за остварување на позначајни ефекти во наредниот период.

Демографскиот развој во Републиката покажува неколку карактеристични појави на кои треба да се влијае за да се реализираат бараните ефекти. Првата, значителна карактеристика претставува стапката на наталитет која во 2014 год. изнесуваше 11,4‰, додека во 2013 година изнесуваше 11,2‰. Позитивните тенденции во демографскиот развој се манифестираат преку стабилизирање на стапката на морталитет и нејзино намалување на 9,5‰. Карактеристично е намалувањето на стапката на смртност на доенчињата и малите деца која во 2014 година изнесуваше 9,9 ‰ додека во 2013 година стапка изнесуваше 10,2‰.

Забележителна негативна појава е нерамномерната распределба на популацијата во одделни региони и тенденцијата на натамошна поларизација. Имено, источните делови се карактеризираат со демографска стагнација, а западните со поголем демографски пораст.

Миграционото салдо во државата во 2014 година е негативно. Имено вкупниот број на доселени лица изнесува 8525, додека вкупниот број на отселени изнесува 9000 што претставува негативно салдо од -475 лице кои што се отселиле од Р. Македонија.

Според процената на населението објавена во статистичката публикација „Статистички преглед 757“ на крајот на месец декември 2014 година се проценува дека во Република Македонија вкупното население ќе достигне бројка од 2069172 жители, што претставува зголемување за 3403 лица или пораст од 0,2% во однос на 2013 година.

6.3.2. Урбанизација и мрежа на населби

Покрај незадоволителниот одзив на извештајните единици, во квантитатвна смисла (доставени податоци од само 40% од вкупниот број општини), и доставениот материјал е со значителни квалитативни недостатоци. Имено, се доставуваат непотполни, нејасни и несоодветно дефинирани податоци, кои во голем дел се неупотребливи.

Речиси редовно отсуствуваат податоци за параметри кои се исклучително значајни за согледување на трендовите и тенденциите во процесот на урбанизација и урбан развој. Ако кон ова се додаде и некомплетноста и некомпатибилноста на одделни официјални индикатори; како и непостоење на систематско следење на урбаниот развој преку соодветни индикативни показатели ниту на локално ниту на национално ниво, јасно е дека изведените заклучоци и констатации сеуште треба да се примаат со соодветна доза на резерва и оградување. Во таа смисла, евидентна е потребата од

испитување на причините за ваквиот однос на извештајните единици, кој, се повторува секоја година. Резултатите од испитувањето ќе укажат на потребните активности кои ќе треба да се превземат и кои може да се организираат на различни начини (анимирање; организирање средби на локално и регионално ниво, со појаснување на обемот, видот и карактерот на податоци кои се доставуваат и начинот на нивна презентација; работилници; дебати и сл.)

Сепак, без оглед на наведените проблеми и објективните ограничувања, може да се констатира дека вкупните активности одат во насока на повисоко ниво на организираност и уреденост на просторот, односно повисок степен на урбан развој. Најдинамичните промени се случуваат на контактните простори на урбаните населби и надвор од населбите на рурални простори кои се погодни за развој на стопанство, туризам и други активности кои може да бидат основа за привлекување на инвестиции.

Динамиката и обемот на изработка на планска документација сеуште се на ниво кое нема значително влијание во развојот, што пред сè е последица на неможноста за обезбедување доволно инвестиции за тие активности.

Урбаниот развој е сеуште во голема мера централизиран со главна одлика на висока популациска концентрација, концентрација на јавните функции и највисок степен на инфраструктурна уреденост во републичкиот центар. Последните неколку години политиката на државата се насочува кон децентрализација на одредени функции од областа на образованието од републичкиот кон другите поголеми урбани центри (Тетово, Штип, Битола, Куманово, Охрид, Св. Николе). Се очекува ваквиот тренд да продолжи и во периодот кој настапува.

Позитивни поместувања може да се констатираат како резултат на реализација на Законот за рамномерен регионален развој и реализирање на програмите за развој на планските региони, во рамките на кои се стимулира развојот на економски инфериорните региони, а во рамките на самите региони во неразвиените подрачја.

Проширувањето на градското градежно земјиште и вкупно градежното земјиште во населбите дефинирано како плански опфат, се уште е актуелно и во најголем дел се реализира на сметка на продуктивно земјоделско земјиште. ЕЛС во иднина би требало да се фокусираат на поефикасно искористување на градежното земјиште во веќе дефинираните простори опфатени со планска документација.

Урбанизацијата во идниот период се очекува да се развива во услови во кои приватната иницијатива и пазарната економија ќе имаат уште позначајно место и улога во долгорочниот просторен развој. Процесот на урбанизацијата, и понатаму ќе биде основна рамка за идната организација, уредување и користење на просторот на Републиката, но во согласност со настанатите промени и идните долгорочни развојни потреби на општествено-економскиот систем.

6.3.3. Уредување на селските населби и подрачја

За Република Македонија сеуште е актуелно постоењето на големи разлики во однос на економскиот развој, инфраструктурната опременост и квалитетот на живеење помеѓу урбаните и руралните населби.

Последните години, како резултат на општествено-економските промени, пазарните законитости и продорот на приватниот капитал; иницирани се значајни процеси на активирање на голем број рурални населби и подрачја преку развој на различни стопански дејности. Ваквите активности доведуваат до развој на нови, досега неактивирани туристички локалитети, како и до реактивирање на голем број напуштени или заостанати во развојот селски населби кои поседуваат квалитетни и разновидни ресурси за развој на класичниот и алтернативниот туризам. Имајќи го предвид многу скромниот одзив на општините (добиени се некоплетни податоци од едвај 7 општини), но и податоците и информациите од други извори, може да се претпостави дека руралните подрачја сè повеќе се опфатени со локалните програми за развој и со конкретни активности, во насока постигнување на порамномерен развој и подеднаков третман на руралните населби со урбаните во сегментот на планирање, инвестирање и конкретни активности.

Овие активности се иницирани со повеќе просторно-плански документи (Просторен план на Охридско-преспанскиот регион, Нацрт Просторен план на Скопскиот регион, Стратегија за регионален развој, Стратегија за рурален развој и т.н) во рамките на кои особено внимание е посветено на развојот на руралните населби од аспект на нивна демографска ревитализација, поттикнување на економскиот развој, особено туризмот, подобрување на инфраструктурната опременост и подигнување на квалитетот на живеење. Исто така, дефинирани се и плански определби и конкретни активности во рамките на акционите планови за развој на посебно уредени стопански зони на рурални подрачја, надвор од населбите.

Периодот кој доаѓа се очекува натаму да ги развива и продлабочува овие првично иницирани активности, како преку подетална разработка на планските мерки, со документација од пониско ниво, така и со конкретни активности за мотивирање на руралното население за инвестирање во руралниот развој, едуцирање за аплицирање за странски донации и подигнување на свеста за вредностите на овие простори и можности за развој на продуктивни бизниси и на подрачјата кои се далеку од развиените урбанизирани подрачја.

За таа цел неопходно е комплетно општествено ангажирање на локално, регионално и национално ниво за поддршка на потенцијалните инвеститори кои се заинтересирани за развој на бизниси во руралните средини. Поддршката е неопходна во сите сегменти - во делот на инфраструктурата, што е основна потреба, во делот на маркетинг и промоција на компаративните можности и предности на одделни подрачја, но и во делот на инвестиционите вложувања, каде треба да се обезбедуваат финансиски модели за кредитирање и поддршка под поволни услови.

6.3.4. Домување

Станбената дејност претставува пред се услужна дејност која обезбедува услуги на домување, и тоа во рамките на стандардот на населението, на урбаното-модерно живеење кое наметнува поинакви, повисоки стандарди на домување, односно искористување на станбениот фонд. Станбената дејност во Р. Македонија е регулирана со Законот за домување, со кој се уредуваат односите во домувањето, начинот на давање на становите под закуп, правата и обврските на сопствениците и корисниците на станови и одржување на станбените згради. Основна определба во политиката на станбената изградба

е реализација на зацртаните цели на концепцијата на домувањето во зависност од потребите и економските можности.

Од Информативните листови доставени од 34 општини во 2014 год. произлегува дека најголема застапеност во изградбата на станови имаат станбените куќи (78%) односно најголемо е учеството на индивидуалната градба. Од вкупниот број на ново изградени објекти околу 25% се дивоградби.

Во однос реализацијата на Програмата на Владата за изградба на станови сопственост на РМ (Сл. Весник бр. 16 од 31 јануари 2008 г.) може да се заклучи дека истата продолжува и во 2014 год.

Динамиката на градење на становите е утврдена и со ППРМ каде станбената изградба се предвидува да се одвива етапно, при што до 2010 година да се изгради околу 40% од предвидениот станбен фонд, а останатите 60% до 2020 година. Вкупниот број на изградени станови согласно ППРМ во 2020 год. се предвидува да изнесува 725.076 станови.

Компарацијата помеѓу планираниот станбен фонд за 2014 год. согласно ППРМ и остварениот станбен фонд во 2014 год. согласно статистички податоци за изградени станови во 2014 год. укажува дека динамиката на градба ги надминува предвидувањата утврдени со ППРМ односно во 2014 год. има повеќе изградени станови од предвидените.

Анализирајќи ги горе наведените податоци може да се дојде до следниот заклучок дека:

- динамиката на изградба на станови во 2014 г. ги надминува предвидувањата за потребен број на станови за таа година согласно Просторниот план на Р. Македонија;
- во планскиот период доколку продолжи динамиката на изградба на станови со досегашното темпо ќе дојде до појава на станбен суфицит како резултат на доста интензивна станбена изградба.

Во однос на стандардот на домување во 2014 год. најповеќе се изградени двособни и трисобни станови што е воедно и показател за **солиден стандард** на домување.

6.3.5. Јавни функции

Образовната дејност опфаќа комплетен процес на воспитување и образование почнувајќи од предучилишно образование преку основно и средно образование се до високо образование. Основната мисија на образовниот систем е да воспитува, образува и насочува. Целта на образовната политика на секоја земја е да обезбеди можности за стекнување на соодветно образовно ниво за секого и сите возрастни групи и да осигура дека истите поседуваат знаење, вештини и ставови кои се во согласност со барањата на општеството и пазарот на трудот.

Согласно статистичките податоци за 2014 год во основните училишта наставата ја посетуваат 82% од децата на возраст од 6-15 години и може да се заклучи дека учеството е на задоволително ниво. Просечниот училишен простор изнесува 3м²/ученик и не го задоволува нормативот од 7м²/ученик согласно ППРМ. Во однос на бројот на наставници/100 ученици, кој е поголем од републичкиот (8,97 наставници / 100ученици).

Во средните училишта наставата ја посетуваат 63% од генерацијата на возраст од 15-19 год. и доколку се земе во предвид Законот за средно

образование⁶⁵ со кој се одредува дека средното образование е задолжително за секој граѓанин на РМ со целосна опфатеност на генерацијата од 15-19 год. возраст може да се заклучи дека учеството не задоволува. И во средните училишта потребниот ученички простор е под потребниот норматив од од 8-10м²/ученик. Што се однесува до наставниот кадар, нормативот не е задоволен и е постигнат просек од 8,75 наставници/100ученици кој е помал од републичкиот просек (8,97наставници /100ученици) .

Во високото образование во 2014 год. состојбата е значително подобрена, во однос на бројот на факултети. Потребната корисна површина по студент сеуште не е на задоволително ниво.

Создавањето на еднакви можности за образование во РМ во идниот период треба да биде условено со балансирање на разликите кои постојат меѓу урбаните и руралните средини како и меѓу развиените и неразвиените општини. Особено треба да се внимава во разликите кои се манифестираат во сферата на: квалитетот и расположивоста на наставниот кадар, условите за учење, адекватноста на инфраструктурата, и физичка достапност на образовните установи. За таа цел во идниот период треба да се превземат мерки за подобрување на условите за учење и инфраструктурата во руралните средини, зголемување на опфатот на деца од помалку развиените подрачја на сите нивоа на образование, зајакнување на системот на професионално усовршување на постојниот наставен кадар и надминување на проблемите со физичката достапност на образовните установи по пат на воведување на служба за транспорт на ученици.

Процесот на реформи и трансформација на здравствениот систем во РМ отпочната пред неколку години и сеуште е во тек со поголеми и помали видливи показатели. Здравствениот систем во нашата земја мора да претрпи промени заради економските законитости и заради нашето приближување кон стандардите и критериумите на Европската унија.

Од претходно направените анализи може да се заклучи дека до почеток на 2014 год. сеуште не се постигнати потребниот број на постели предвидени со ППРМ. Во однос на бројот на лекари/1000 жители состојбата е подобрена и изнесува 2,8 лекари/1000жители (републичкиот просек изнесува 2,17 лекари/1000жители).

Во здравството во тек се активности за обезбедување на поквалитетна здравствена заштита. Во овие рамки, развојната инвестициона политика дава приоритет на инвестициите кои се ангажираат за совладување на најургентните тековни проблеми во здравството: реконструкција и санација на постојните објекти, завршување на започнатите објекти и набавка на нова неопходна опрема.

Социјалната заштита и понатаму треба да се остварува преку установите за социјална заштита во која ќе се пружа заштита на лицата неспособни за работа (хендикепирани) и заштита на сите оние кои како резултат на транзиционите процеси се најдоа на маргините на социјалната сигурност. Едновремено, потребно е да се преземаат активности за подобрување на

⁶⁵ (Сл.Весник на РМ 44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 81/99, 29/02, 40/03, 42/03, 67/04, 55/05, 113/05, 35/06, 30/07, 49/07, 81/08, 92/08, 33/10, 116/10, 156/10, 42/11, 51/11, 6/12, 100/12, 24/13, 41/14, 116/14 и 135/14)

условите за сместување во специјализираните установи за стари и изнемоштени лица, деца без родители и хендикепирани лица.

Во 2014 год. во оваа област има подобрување во однос на претходните години, посебно во зголемување на бројот на домови за стари лица. Во однос на определбите од ППРМ, за објектите наменети за домови за стари лица каде се планираат по 3 места на 1000 жители, во 2014 год. обезбедени се приближно 3,9 места/1000 жители, односно нормативот е задоволен.

Во однос на предучилишни установи - детски градинки во 2014 год. може да се заклучи дека околу 19% од децата на предучилишна возраст се згрижени во овие установи, односно не е постигнат потребниот норматив од ППРМ каде е планирано да се опфати 70% од децата на предучилишна возраст.

Во областа на детската заштита, приоритетните инвестициски активности треба да се насочени кон реконструкцијата на постојните објекти, како и доградба на започнатите објекти.

Развојната политика во областа на културата и во 2014 год. е насочена кон заштита на културно - историските споменици и обезбедување на услови за работа во институциите за културни дејности, инвестирање во работата на археолошките локалитети, продолжување со изградба, реновирање и доизградба на нови објекти на културата.

Во библиотечната дејност иако бројот на библиотеки е намален, сепак библиотеките располагаат со книжевен фонд од 1,2 книги/жител со што е задоволен нормативот од 1-2 книги /жител.

Во театарската дејност во 2014 год. има подобрување во однос на претходните години. Во однос на бројот на места/1000 жители постигнати се 3 места /1000 жители и сеуште не се задоволени нормативите по ППРМ во театарската и кинотечната дејност.

Согласно ППРМ развојот на спортот и рекреацијата треба да се одвива во објекти чии капацитети ќе овозможат посета на 20-25% од жителите со просечен норматив од 2 м² по жител за спортски терени.

Према евидентираните податоци до 2014 год. просечната површина по жител изнесува 1,18 м²/жител, за објекти од областа на спортот и рекреацијата и состојбата сè уште не е задоволителна.

Основните програмски определби за развој на спортот и рекреацијата се насочени во правец на проширување на мрежата на објекти и капацитети, работа врз измена на наставните планови и програми за физичката култура, подобрување на опременоста на постојните објекти и изградба на нови.

6.3.6. Индустија

Во просторната развојна структура на економијата во Република Македонија, индустријата е значајна компонента која делува поттикнувачки на развојот на другите дејности: земјоделството, шумарството, трговијата, градежништвото, сообраќајот, занаетчиството инфраструктурата итн. Индустијата се јавува како потрошувач на производите и услугите на овие дејности во фазата на нивна преработка и од просторен аспект претставува локациски фактор за развој на комплементарни дејности и капацитети со кои се заокружува целокупниот процес на репродукција. Развојот и разместувањето на индустриските дејности и капацитети во просторот позитивно влијае на динамизирање и модернизација на локалната и национална економија.

Индустриската активност има одредено влијание во придвижувањето на економијата, но истовремено, доколку превентивно не се интервенира, неповолно влијание врз животната средина. Според парадигмата на одржливиот развој, економскиот развој и заштитата на животната средина прават единствен процес на меѓусебни интерактивни влијанија и спреги.

Карактеристика на индустријата во 2014 година беше пораст на индустриското производство во услови на недостиг на сопствена акумулација, мал обем на инвестиции, незадоволително техничко-технолошко ниво, неповолна производствена структура во која доминираат индустриски гранки со ниска додадена вредност. На крајот на годината, физичкиот обем на вкупното индустриско производство во Република Македонија забележа пораст од 4,8%, при што комплексот на вадење руда и минерали забележа опаѓање од -1,9%, преработувачката индустрија оствари пораст на физичкиот обем на производство за 9%, додека снабдувањето со електрична енергија, гас, пареа и климатизација забележа намалување за 14,2%.

Врз основа на производствените активности, во 2014 година индустрискиот сектор според претходните податоци⁶⁶ за бруто домашниот производ оставри номинален пораст од 8,7% во однос на 2013 година и структурно учество од 15,6% во БДП на вкупната економија.

Индустриската во Р. Македонија не ги поседува во доволна мерка атрибутите на високата технологија, усогласени со одржливиот развој: мала суровинска и енергетска интензивност, висока информативна и научна интензивност, високо учество на стручната работна сила, висока фрагментација на пазарот со специфични барања, високи вложувања во предкомпетитивни истражувања и сеопфатно влијание врз карактеристиките на голем број сегменти на социо-економскиот систем.

Структурата на индустриски производи и во текот на 2014 година се карактеризира со низок аутпут на производствените гранки кои имаат карактер на носители на развојот, кои се пропульзивни и кои овозможуваат вклучување во меѓународните економски текови. Не задоволува и учеството на производството кое е извозно ориентирано наспроти учеството на гранките кои се високо увозно зависни. Планската определба за диверзификацијата на производната структура и асортиман на индустриското производство изостанува. Тоа и понатаму се карактеризира со базно-суровинска зависност, со доминантно учество на трудоинтензивните дејности.

Според доставените одговори во информативните листови во текот на 2014 година беа донесени или беа во тек на изработка урбанистички планови и проекти со кои се обезбедува простор за лоцирање на индустриски капацитети во вкупно 30 општини додека ново-изградени објекти или објекти кои се во градба со намена Г2⁶⁷, односно лесна индустрија се евидентирани во вкупно 11 општини.

Во текот на 2014 година продолжија активностите за изработка и усвојување на урбанистичка планска документација за „ТИРЗ Скопје 3“ и за

⁶⁶ Соопштение бр. 3.1.15.06 од 30.09.2015 год., ДЗС.

⁶⁷ Според постојниот Правилник за стандарси и нормативи за урбанистичко планирање (Сл. весник на РМ бр. 142/15), во намената Г2 - лесна индустрија влегуваат сите видови производство кои не побаруваат многу енергија, не создаваат голем промет на суровини, материјали и сообраќај и не произведуваат штетни еманаии.

изградба на инфра и супраструктура во ТИРЗ „Берово“, ТИРЗ „Делчево“, ТИРЗ „Виница“ и ТИРЗ „Тетово“.

6.4. Сообраќај и врски

6.4.1. Сообраќајна инфраструктура

Заклучок е дека во Република Македонија во 2014 година, според нецелосните информативни листови од извештајните единици, изградени се вкупно 214,6 км магистрални, регионални и локални сообраќајници.

Табела 120. Должина на изградени категоризирани сообраќајници (патишта) во 2014 год., во км

сообраќајници	реализирани км
магистрални	0
регионални	37
локални	177,6
вкупно:	214,6

Во 2014 год. нема изградено ни еден км железничка пруга, ниту реализирано проект кој директно или индиректно би влијаел на промените во просторот од областа на воздушниот сообраќај.

За наредниот период неопходни се интензивни активности за воспоставување проактивна политика на Државата во сите сегменти кои имаат влијание врз пораст и унапредување на делот на сообраќајната инфраструктура што би придонесло и за зголемувањето на вкупните ефекти и вкупната економија на Р. Македонија.

6.4.2. Комуникациски и доставни системи

За создавање поволни услови за ефективна и одржива конкуренција на пазарот на електронски комуникации, формирана е Агенција за електронски комуникации на РМ. Со својата работа Агенцијата ги заштити правата на корисниците, обезбедува пристап и користење на јавните комуникациски мрежи применувајќи ги принципите на објективност и транспарентност.

Пазарот на електронски комуникации, кај нас и во светот, интензивно се менува. Се зголемува бројот на корисници но и даватели на услуги, а најголем пораст има бројот на претплатниците на мобилна телефонија и интернет. Во 2014 год. во евиденција на АЕК нотифицирани се активни: 33 субјекти како даватели на јавни телефонска услуга од фиксна локација, 4 даватели на јавни мобилни комуникациски услуги, 16 даватели за меѓуоператорски услуги, 111 даватели на интернет пристап, 75 даватели на услуги поврзани со радиодифузија, 25 субјекти за обезбедување на услуги со давање под наем на јавни електронски комуникациски мрежи како и 14 даватели на други услуги.

Според годишниот извештај на Агенцијата за електронски комуникации, во 2014 година во однос на 2005 година, вкупниот број на телефонски претплатници, по сите технологии е намален за 39%, активни претплатници во мобилната телефонија зголемен е за 76%, а бројот на интернет претплатници е зголемен за 15 пати.

Вкупниот сообраќај кој потекнува од фиксни мрежи во РМ, се намалува за околу 20% на годишно ниво или скоро е преполовен за последниве пет години. Причини за падот на фиксната телефонија се замената на фиксната со мобилна телефонија, појавата на новите ОТТ учесници на пазарот: Skype, Facebook, Viber, WhatsApp, кои нудат неменџирана VoIP телефонија (преку IP мрежа), како и електронските пораки.

Влијанието на мобилната телефонија во електронско комуникациската мрежа се повеќе се изразени. Од целиот телефонски сообраќај во Македонија во 2013 година, 89% започнува од мобилните мрежи.

Се очекува и во наредниот период натамошно зголемување на корисниците на мобилната телефонија за сметка на фиксната телефонија. Операторите се обидуваат да го задржат и зголемат бројот на претплатници со нудење на разни кориснички пакети, врзување на повеќе комуникациски услуги во еден пакет со разни бенефиции и сл.

До 2020 година, според Просторниот план на РМ се очекуваше бројот на корисници во фиксната телефонија да изнесува 891.000. Според сегашниот број на 383590 активни телефонски линии и постојаната тенденција на намалување на бројот на претплатници може да се заклучи дека прогнозата нема да се оствари.

Според Просторниот план на Р.Македонија до 2020 година се очекува покриеност од 98% од територијата и 100% од населението на Македонија како и густина од 25 мобилни телефони на 100 жители што е надмината пред повеќе години.

Брзиот развој и масовното прифаќање и користење на интернет-технолојата доведе до коренити промени во многу индустрии, вклучувајќи ги телекомуникациите, електронските медиуми, музиката, забавната индустрија, електронската трговија, финансиските услуги итн. Широкопојасниот интернет обезбедува креирање и користење на нови богати медиумски содржини, апликации, нови иновативни услуги прилагодливи за различни платформи, достапни за секого независно од локацијата или времето и персонализирани според корисникот, неговите приоритети или потреби.

Следните генерации на широкопојасен интернет ќе бара значително поголема брзина и безбедност при пренос, намалени стапки на грешки на апликациите во реално време. Неопходно е дизајнирање, развој и градба на брзи електронски комуникациски мрежи со доволен капацитет кој ќе одговори на предизвиците. Тоа значи значително надградување на постојните фиксни (бакарни или кабелски) мрежи и поставување на нови оптички мрежи. При тоа треба да се земе големото значење и важност на безжичните технологии дизајнирани за мобилната мрежа, која има и најголем пораст на корисници во изминатите години.

Македонски Телекомуникации од пред неколку години започна со имплементирање на проектот „Оптиката до домот“. Тоа е напредната технологија за телекомуникациски услуги, со неограничени можности за пренос на повеќе податоци, на поголеми растојанија и на посигурен начин од другите технологии.

Со развој на електронските комуникациски мрежи, може да се креира и развојот и користењето на онлајн, интернет услугите: е-влада, е-здравство, е-инфраструктура, е-бизнис, е-образование. Преку Министерството за Информатичко општество и администрација, започната е Стратегија за

реформи во јавната администрација, Стратегија за развој на е-содржини 2010-2015, Националната стратегија за развој на информатичко општество и Национална стратегија за развој на електронски комуникации со информатички технологии.

Во последната деценија многу се променија технолошките, економските и регулативните услови за постоење на јавните радиодифузни сервиси. Тие се наоѓаат под голем притисок на се поголем број комерцијални радиодифузери.

Агенцијата за електронски комуникации и Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги ја следат состојбата и развојот на сите видови на електронско комуникациски услуги и сервиси во РМ. Се грижат за обезбедување на слобода во изразувањето, независноста на медиумите, економскиот и технолошки развој на ова дејност. Усвоена е Стратегијата за развој на радиодифузната дејност за период од 2013-2017 година, во кој се предвидени активности за нејзина практична имплементација.

Поштенскиот пазар во РМ бележи пораст, а во нагорен тренд е и процесот на негова либерализација. Зголемен е бројот на писмоносните пратки, писма и препорачани пратки. Зголемен е трендот на користење на онлајн-купувањето и доставата на брзите пратки, од врата до врата. Подобрувањето се должи на отварање на пазарот на поштенски услуги и неговото регулирање. На македонскиот поштенски пазар издадени се 24 лиценци за Општо овластување и една лиценца за Индивидуална дозвола за даватели на поштенски услуги.

Ова укажува дека поштенскиот пазар е динамичен, со потенцијал за натамошен развој во поглед на бројот на авторизирани оператори, за зголемување на вкупниот обим на поштенски пратки во промет и во поглед на различните услуги за кои постои потреба кај потрошувачите.

Агенцијата за пошти донесе Правилник за утврдување на подрачјата на единиците на поштенска мрежа на давателите на универзална поштенска услуга со кој што се утврдени критериумите за отварање, затварање и преселување на поштенските објекти, поставувањето на поштенските сандачиња на јавни места, утврдување на работното време на поштенските единици и др.

До 2020 година, според Просторниот план на РМ, се очекуваше вкупниот број на поштенски единици да изнесува 424. Сегашниот број на 321 поштенски единици, преставува реализација на 75% од планот.

Потребно е да се продолжи со либерализацијата на пазарот (што е предвидено со европските директиви), имплементација на нови видови услуги, електронско следење на пратките од прием до нивно врачување, зголемување на безбедноста на пратките и забрзување на преносот на поштенските пратки со нови современи транспортни средства.

6.5. Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот

6.5.1. Животна средина

Република Македонија како земја кандидат за членство во Европската унија, од периодот на донесување на Просторниот план на Република

Македонија до денес, бележи голем напредок во усогласување на законодавството во областа на заштита на животната средина со препораките од земјите членки на ЕУ.

Заклучно со 2014 година, евидентно е интегрирање на компонентите за заштита на животната средина меѓу останатите компоненти, клучни за креирање на мерки за одржлив развој во земјава, посебно во областа на просторното планирање. Законските обврски за изработка на стратегиска оценка на влијанијата врз животната средина на планските документи како и оценка на влијанијата на проектите врз животната средина се почитуваат во пракса. Заклучно со 2014 година индустриските капацитети ја исполниле својата обврска за поднесување на барање за добивање на дозволи за усогласување со оперативен план, со цел интегрирано спречување и контрола на загадувањето на медиумите и областите во животната средина. Меѓутоа, голем дел од мерките предвидени со оперативните планови имаат пролонгиран рок за нивна реализација. Анализата на состојбата со индустриските жешки точки покажува дека постои напредок во управувањето со контаминирани локалитети. Евидентен е напредок и во воспоставување на мерни места за следење на квалитетот на почвата и подземните води на одделни локации во земјата, како основа за креирање на мерки за намалување на загадувањето.

Информативните листови доставени од општините не содржат сеопфатни податоци врз основа на кои може да се прикажат промените во просторот во областа на животната средина. Но, постои позитивна тенденција на примена на дел од планските мерки и одредби за заштита на животната средина, која се огледува во иницијативите за воспоставување на заштитни зони на изворите, санација на дивите депонии и мерките кои се превземаат за намалување на загадувањето од инсталациите.

6.5.2. Природно наследство

Во 2014 година, во насока на продолжување на активностите за прогласување на заштитени подрачја, изготвени се нацрт верзии на Предлог Закон за прогласување на Маврово за заштитено подрачје во категоријата национален парк и Предлог Закон за прогласување на Кањонот Матка за споменик на природата. Изработена е Студија за ревалоризација на споменикот на природата Катлановски Предел и изработен е План за управување со споменикот на природата Маркови Кули.

Извршено е ажурирање на листите на строго-заштитените и заштитените диви видови габи, лишаи, растенија и животни, кои, согласно Законот за заштита на природата, се дел од природното наследство на Република Македонија. Востановени се Катастар на заштитено подрачје и Регистар на природно наследство.

Изготвени се Нацрт-Националната стратегија за биодиверзитет со Акциски план и Петтиот Национален извештај кон Конвенцијата за биолошка разновидност (КБД).

6.5.3. Културно наследство

Во текот на 2014 година во заштитата на културното наследство постои континуитет во областа на валоризација и ревалоризација на недвижното културно наследство. Во предметната година е постигната промена во однос на

статусот на недвижните културни добра како и стапенот на нивна заштита. Изработени се конзерваторски основи на детални и генерални урбанистички планови што позитивно ќе влијае во исработката на Просторните планиво на Република Македонија.

6.5.4. Развој на туризмот и организација на туристичките простори

Основната вредност на македонскиот простор од аспект на развојот на туризмот се постојните потенцијали и извонредни услови што ги поседува Републиката во однос на геостратешката поставеност, разновидноста на природни и создадени вредности на кои се надврзува човековиот ресурс како основа за нови вложувања во оваа профитабилна дејност која што и во 2014-та година не забележа задоволителни резултати во однос на можностите и потенцијалите со кои располага македонскиот простор.

Просторот на Р. Македонија согласно туристичката валоризација се карактеризира со исклучително богатство на природни и антропогени атрактивни туристички вредности. Со концептот за развој и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Р. Македонија, дефинирани се десет туристички региони со 54 туристички зони. Во рамките на туристичките простори утврдени се околу 200 туристички локалитети со локално, регионално, национално, меѓународно и транзитно значење.

Во 2014-та година, вкупниот број на туристи бележи тренд на зголемување со годишни стапки од 4,8% во однос на претходната 2013, и истиот изнесува 735 650 туристи, од кои домашни се 310 336 и 425 314 странски туристи. Годишната стапка на раст на домашните туристи за 2014та година во однос на претходната изнесува 2,7%, или зголемување за вкупно 8222 домашни туристи, додека за странските годишната стапка на раст изнесува 6,41% или зголемување за вкупно 25634 странски туристи. Врз основа на ова, бројот на ноќевањата за 2014 год. изнесува 2 195 883 или за 1,79% повеќе во однос на претходната 2013-та година, или вкупно 38 708 ноќевања повеќе.

Во однос на планските определби дефинирани со концептот за Развој на туризмот и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Република Македонија може да се заклучи дека обемот и нивото на туристичката понуда заостанува зад реалните рецептивни можности и потенцијали во просторот. Наместо брзиот пораст предвиден со Просторниот план во кој беа планирани до крајот на 2020 година околу 110 000 легла, во 2014 година во сите видови сместувачки капацитети евидентирани се вкупно 71 225 легла, што претставува 64,75% од вкупно планираните до крајот на планскиот период. Во однос на 2013та година бројот на легла е зголемен за 1,3% или 928 легла повеќе.

Емитивни сфери кои имаат значително учество во вкупниот број доаѓања на странски туристи во 2014 година се: Холандија, Турција, Србија, Грција, Бугарија, Албанија, Хрватска, Полска и др.

Според информативните листови на годишните извештаи добиени од локалната самоуправа и надлежните институции за 2014 година во областа на туризмот и организација на туристичките простори евидентирани се промени во просторот во неколку општини. Објектите кои се во градба или се веќе изградени од областа на туризмот и угостителството се лоцирани во

општините: Чашка, Демир Капија, Дојран, Гевгелија, Илинден, Кочани, Пласница, Пробиштип, Ранковце, Струга и др.

Во текот на 2014 год. отпочната е постапка за изработка на урбанистички планови со кои се предвидува изградба и на објекти од областа на туризмот и угостителството во општините: Битола, Чашка, Илинден, Кочани, Крива Паланка, Крушево, Липково, Македонски Брод, Ранковце, Зрновци, и др.

Добиените податоци укажуваат на активирањето на локалните самоуправи во превземањето иницијативи за поттикнување на развојот на туризмот во своите подрачја. Но останува потребата за воспоставување проактивна политика на Државата во сите сегменти кои имаат влијание врз пораст и унапредување на туристичката понуда и зголемувањето на вкупните ефекти од оваа стопанска дејност врз вкупната економија на Р. Македонија.

6.6. Заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи

Сознанијата за случените непогоди се генерираат од три извори: единиците на локална самоуправа, Дирекцијата за заштита и спасување и Центарот за управување со кризи. Воочливо е дека методологијата на подготовка на податоците и нивната конзистентност се разликува од една до друга година во рамки на исти извештајни единици. Вториот заклучок се однесува на неусогласеноста на истородните податоци од различните институции.

Овие факти, поткрепени со отсуство на званичен извештај за случените непогоди, не дозволуваат да се врши подетална анализа на типолошката и просторната појава на непогодите, ниту на обемот на штети кои тие го предизвикуваат.

6.6.1. Заштита од воени загрозувања

Тргувајќи од проценките за степенот на загрозеноста на оделни сегменти на територијата на Републиката од евентуалните воени дејства, евидентно е сознанието дека на најголемите разурнувања ќе бидат изложени просторите со висока концентрација на т.н. критични постројки и објекти. Тоа се во прв ред Градот Скопје и другите градови и населени места, каде се очекуваат и најголемите загуби и жртви на цивилното население, што впрочем и се случило во сите досегашни современи војни од глобален и локален карактер.

Со цел да се пристапи кон примена на законската регулатива за изградба на засолништа, донесени се и уредби со кои подетално е разработена оваа материја како во однос на надлежностите на Советите на општините и градоначалниците, така и во однос на инвеститорите при проектирањето и изградбата на објектите. Специфичноста на областа за заштита и спасување и неспроведувањето на одредбите од Законот за заштита и спасување (во периодот 2005-2014 година не е евидентирана изградба на ниту едно засолниште) ја наметнува потребата од преиспитување на легислативата и нејзината спроведливост.

6.6.2. Заштита од природни катастрофи

За што поуспешно справување со последиците од природните непогоди потребно е да се утврди нивниот потенцијал, односно подложноста на определен простор кон соодветен вид непогоди, а потоа да се утврди и ранливоста, односно просторната дисперзија на населбите и другата изградена структура, т.н. критични инсталации.

Оттука, за успешно функционирање на заштитата од природни и елементарни катастрофи во процесот на планирање потребно е да се води грижа значајните инсталации (објекти) да се лоцираат во простори со најмал степен на ризик, т.е. најмала подложност на непогоди.

Во процесот на планирање потребно е да се води сметка за пристапноста до подрачјата подложни на непогоди со цел да се овозможи брза интервенција и евакуација на загрозеното население и заштита на материјалните добра.

Во текот на 2014 година, согласно добиените информативни листови, регистрирани се најмалку 7 шумски пожари во 4 општини и 24 пожари на отворени површини, исто така во 4 општини.

Во извештајната 2014 година беа забележани обилни врнежи кои предизвикаа поплави во повеќе региони и на повеќе локалитети во Република Македонија. Званичен извештај за поплавите не е подготвен, тие како појава не се опфатени ниту во информативните листови, а единствените релевантни информации може да се црпат од материјалите објавени на web страната на Дирекцијата за заштита и спасување.

Во 2014 година во 3 општини (Демир Хисар, Крива Паланка и Пробиштип) се појавени свлечишта на повеќе локации.

6.6.3. Заштита од техничко-технолошки катастрофи

Заштитата од технолошките хаварии е директно поврзана со причините за нивно настанување и опфаќа:

- Примена на безбедносните стандарди при изградбата, одржувањето и користењето на инсталациите;
- Постојана контрола на процесите и складовите со опасни материји;
- Изолирање на постојните и идни опасности (инсталации) од зоните на домување и јавни функции.

Според податоците од достасаните информативни листови, во 2014 година нема евидентирано техничко-технолошка хаварија.

6.7. Информациски систем за просторно планирање

Во изминатата 2014 год. започнати се неколку значајни активности за реализацијата на планските определби од областа на просторниот информацискиот систем, зацртани со Просторниот план на Р.Македонија. Воспоставена е правната рамка и формирани се телата и работните групи на НИПП. Министерствата и институциите основачи на НИПП-от имаат обврска до 2019 година согласно делегираните одговорности да ги стандардизираат и креираат новите збирки на податоци согласно INSPIRE директивата. Целта е да се олесни пристапот, размената, употребата и дистрибуцијата на стандардизирани просторни податоци и услуги на ефикасен и усогласен начин.

Во таа насока од големо значење за континуирано одвивање на процесот се активностите за изработка на правилниците за метаподатоци, интероперабилност (протоколи за размена) и мрежни услуги кои треба да завршат до крајот на 2015 година.

Единиците за локална самоуправа со ретки исклучоци најмногу заостануваат во процесот на имплементација на просторно информацискиот систем. Исклучок се дел од ЕЛС во Скопје каде се реализирани проекти за наградба на функционалноста на ГИС системите и просторните бази на податоци. За подобрување на состојбата во наредниот период особено внимание треба да се посвети на надградба на хардверската и софтверската инфраструктура и човечките ресурси во делот на ИТ и ГИС.

Агенцијата за катастар на недвижности во 2014 година продолжи со активностите кои се дел од повеќегодишните проекти од кои позначајни се:

- надградба на АКН ГИС порталот со нови податоци и функционалности,
- надградба на Е-кат системот со нов модул за графички приказ на недвижностите.

Агенцијата за електронски комуникации во 2014 ги реализираше следните проекти:

- воведување на интегриран систем за електронски регистар на јавни ТК мрежи: Евиденција на постојни ТК капацитети за мрежи,
- воспоставување на единствена точка за информации.

Системите обезбедуваат интеграција на просторните податоци кои се однесуваат на мрежните инфраструктури на телекомуникациски оператори и увид за постоечката состојба на инфраструктурни објекти во зони на планирана градба.

Центарот за управување со кризи во 2014 година изврши надградба на Интегрираниот систем за шумски пожари со ажурирање на нови просторни податоци за шумските пожари и факторите кои влијаат на нивната појава. Намената на системот е рана превенција од шумски пожари на територијата на РМ.

Агенцијата за планирање на просторот во 2014 година во делот на ГИС технологијата ги реализира следните активности:

- изработка на Просторен план на Националниот парк Маврово,
- изработка на Просторен план на Источниот плански регион,
- web сервис на Просторен план на РМ
- web сервис за услови за планирање.

Просторните планови се сеуште во фаза на изработка, а web сервисите имаат интерна употреба и не се јавно публикувани на web порталот на Агенцијата.